

การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ
ระหว่าง ค.ศ.1895-1912

สารนิพนธ์
ของ
นางสาวธมาภรณ์ พุ่มพิจ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
มีนาคม 2547

ธมาภรณ์ พุมพิง. (2547). การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ระหว่าง ค.ศ. 1895-1912. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม.

สารนิพนธ์นี้มุ่งศึกษาการตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ระหว่าง ค.ศ. 1895-1912 โดยในช่วงเวลานี้ จีนยังถูกคุกคามทั้งจากจักรวรรดินิยมตะวันตกและญี่ปุ่น ในการตอบสนองของจีนแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอนุรักษนิยม กลุ่มปฏิรูป และกลุ่มปฏิวัติ ซึ่งทั้งสามกลุ่มมีแนวคิดที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มอนุรักษนิยม ที่เห็นว่าชนบทธรรมเนียมประเพณีและสถาบันการปกครองของจีนมีความเหมาะสมแล้วและจะเปลี่ยนแปลงมิได้ แม้ภายหลังการลุกฮือของพวกนักมวยกลุ่มนี้จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงแต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างจำกัด ในขณะที่กลุ่มปฏิรูปเป็นกลุ่มที่ต้องการให้นำเอาการเรียนรู้ของจีนเป็นแก่นสารและให้การเรียนรู้ชนบทตะวันตกมาปฏิบัติเพื่อหวังให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาจีนต่อไป สำหรับกลุ่มปฏิวัติต้องการโค่นล้มการปกครองในระบอบจักรพรรดิแล้วจัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐจีนเพื่อเป็นตัวแทนของชาวจีนทั้งหมด ซึ่งปัญญาชนทั้งสามกลุ่มได้พยายามแข่งขันกันในการสร้างความน่าเชื่อถือ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากชาวจีน ซึ่งท้ายที่สุดกลุ่มปฏิวัติก็สามารถปฏิวัติได้สำเร็จ ในค.ศ.1911 แต่กลุ่มปฏิวัติก็ไม่สามารถทำให้จีนเข้มแข็งได้ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้แนวคิดคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศจีน และสามารถสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้น ในค.ศ.1949

CHINA'S RESPONSE TO THE THREAT OF THE GREAT POWERS,
1895 - 1912

AN ABSTRACT
BY
MISS THAMAPORN PHUMPIJ

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Art degree in Asian History
at Srinakharinwirot University
March 2004

Thamaporn Phumpij. (2004). *China's Response to the Threat of the Great Powers, 1895 - 1912*. Master's Project, M.A. (Asian History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Assoc. Prof. Wutdichai Moolsilpa, Assist. Prof. Malinee Praserttham.

This Master's Project studies China's Response to the Threat of the Great Powers, 1895 - 1912. During this time, China was threatened by Western and Japanese imperialism. In reaction, there occurred three separate intellectual movements by Chinese conservatives, Reformists, and Revolutionists. The Conservatives believed that the original customs and political institutions of China were already appropriate and should not be changed. After the Boxer Uprising, this group became more open to limited change. The Reformists wanted to combine the Chinese learning for substance and Western learning for function as the basis for the country's development. The Revolutionists, on the other hand, wanted to put an end to the dynasty and establish Republic of China in which all Chinese people would be represented. These three intellectual groups competed among themselves for supremacy. Finally, in 1911, the Revolutionists succeeded. However, they were not able to make China strong enough, and were supplanted as leaders by the Communists. The Communist Party was able to establish The People's Republic of China in 1949.

การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ
ระหว่าง ค.ศ.1895-1912

สารนิพนธ์
ของ
นางสาวธมาภรณ์ พุ่มพิจ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
มีนาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบได้พิจารณา
สารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มალიณี ประเสริฐธรรม)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มალიณี ประเสริฐธรรม)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท วงศ์สุรวัฒน์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง สำหรับคณาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเฉพาะ รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม ที่กรุณาให้การอบรมสั่งสอน ดูแล แนะนำ ช่วยเหลือ และให้ข้อคิดที่ดีแก่ผู้เขียนตลอด 4 ปีที่ผ่านมา รวมทั้ง รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาศริต ชุ่มวัฒนะ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง สำหรับ คุณพ่อสุเมธ - คุณแม่อาภรณ์ พุมพิจ ที่ให้ความรัก การอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู เป็นกำลังใจและสนับสนุนการศึกษาของลูกตลอดมา รวมทั้ง ญาติๆ โดยเฉพาะ คุณน้าเบญจมา สีลวานิช ที่กรุณาโทรศัพท์มาสอบถามสุขภาพผู้เขียนด้วยความห่วงใย ตลอดเวลา

ขอขอบคุณ พี่-น้องที่น่ารักทุกคน เพื่อนประวัติศาสตร์เอเชียนิส 43 และ เพื่อน “น้ำพุ 3” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่คอยเป็นกำลังใจตลอดมา

ความดีใดๆที่เกิดจากสารนิพนธ์นี้ ผู้เขียนขอมอบแด่ “คุณตาศิริบูรณ์ สีลวานิช” ผู้จุดประกายความสนใจด้านจีนศึกษาแก่ผู้เขียน และ “คุณยายอารีย์ สีลวานิช” ที่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ผู้เขียนมาตั้งแต่เยาว์วัย

ธมาภรณ์ พุมพิจ

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	จ
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	ฉ
ความสำคัญของการวิจัย.....	ช
ขอบเขตของการวิจัย.....	ซ
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	ซ
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	ซ
แหล่งข้อมูล.....	ซ
1 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจ ค.ศ.1840-1895	1
สภาพโดยทั่วไปของจีนก่อนเกิดสงครามฝิ่น	1
ด้านการปกครอง	2
ด้านเศรษฐกิจ	6
ด้านสังคม.....	8
ปัญหาของจีนก่อนเกิดสงครามฝิ่น	9
ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจที่นำไปสู่สงคราม	
ค.ศ.1840-1860.....	11
ปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจ.....	11
ปัญหาความไม่เข้าใจกันในด้านของขนบธรรมเนียมประเพณี	12
ปัญหาความขัดแย้งด้านการค้า	13
สงครามที่เกิดจากความขัดแย้งของจีนกับชาติมหาอำนาจ	
ระหว่างค.ศ.1839-1860	14
สงครามฝิ่น.....	14
สงครามฝิ่นครั้งที่ 2.....	16
การทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน ระหว่างค.ศ.1861-1895	22
ระยะฟื้นฟูเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็ง	22
ระยะการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวย	25
ระยะการสร้างอุตสาหกรรมทางการทหารและการต่อเรือ	26
การคุกคามจีนของชาติมหาอำนาจระหว่างการทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน	27
การคุกคามไต้หวันของญี่ปุ่น.....	27

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
1 (ต่อ)	
การเข้ายึดครองอีหลีของรัสเซีย.....	28
สงครามจีนกับฝรั่งเศส	28
สงครามจีนกับญี่ปุ่น.....	29
2 แนวคิดและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนที่นำไปสู่การปฏิรูปประเทศ	
ค.ศ.1895-1901	31
การคุกคามเงินของชาติมหาอำนาจ ค.ศ.1895-1898	31
แนวคิดของปัญญาชนจีนในการแก้ไขปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจ	36
แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป.....	36
เวิง ห่งเหอ.....	37
จาง จื่อต้ง.....	38
เหยียน ฟู่.....	38
คัง โหย่วเว่ย.....	39
เหลียง จี่เซา	41
ถัน ซื่อถง.....	42
แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยม.....	43
จู่ เจิงปัว.....	43
จู่ อี้ชิน.....	44
เยี่ย เต๋อหุย.....	44
แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ.....	45
ดร.ซุน ยัตเซ็น	45
การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปในการปฏิรูปร้อยวันค.ศ.1898	48
แนวคิดและการดำเนินงานในการปฏิรูปร้อยวัน	49
การขึ้นมามีอำนาจของคัง โหย่วเว่ย	49
จักรพรรดิฉานฉี่และการปฏิรูปร้อยวัน.....	52
ปฏิกิริยาของกลุ่มอนุรักษนิยมต่อการปฏิรูปร้อยวัน	54
บทบาทของพระนางเจ๋อซีในการเมืองจีนและแนวคิดเกี่ยวกับ	
เรื่องการปฏิรูปประเทศ.....	54

สารบัญ(ต่อ)

บทที่

หน้า

2 (ต่อ)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมต่อการปฏิรูปร้อยวัน.....	55
ผลของการปฏิรูปร้อยวัน	57
ข้อจำกัดในการปฏิรูปร้อยวัน.....	58
การเคลื่อนไหวของกลุ่มปฏิรูป ระหว่างค.ศ.1899-1901	59
การเคลื่อนไหวของกลุ่มปฏิวัติที่นำโดย ดร.ซุน ยัตเซ็น ค.ศ.1895-1901	60
บทบาทของ ดร.ซุน ยัตเซ็นต่อขบวนการปฏิวัติ	60
จีนภายใต้การปกครองของกลุ่มอนุรักษ์นิยม ค.ศ.1898-1901	63
การลุกฮือของพวกนักมวย ค.ศ.1899-1900	63
ภูมิหลังของการเคลื่อนไหวของพวกนักมวย	63
การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักมวยในการต่อต้านการคุกคามของ ชาติมหาอำนาจ	65
ผลของการลุกฮือของพวกนักมวย	69
การดำเนินนโยบายของชาติมหาอำนาจต่อจีน ค.ศ.1899-1901	69
นโยบายเปิดประตูประเทศจีนของสหรัฐอเมริกา	70

3 การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมเพื่อการปฏิรูปประเทศ ค.ศ.1901-1905..... 73

การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการปฏิรูปประเทศ ค.ศ.1901-1905	73
แนวคิดในการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม	74
การดำเนินการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม	77
ด้านการศึกษา.....	77
ด้านการทหาร	80
ด้านการปกครอง	84
ผลการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม	86
การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ระหว่างค.ศ.1901-1905.....	88
การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ ระหว่างค.ศ.1901-1905.....	90
การเคลื่อนไหวของสมาคมเพื่อการปฏิวัติ	91
การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติของนักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่น.....	93

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติเพื่อก่อตั้งสาธารณรัฐจีน	
ค.ศ.1905-1912.....	96
การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติระหว่าง ค.ศ.1905-1911.....	96
การก่อตั้งสมาคมถ่งเหมิงฮุ่ย.....	97
อุดมการณ์และแผนการดำเนินการของสมาคมถ่งเหมิงฮุ่ย.....	98
การดำเนินการเพื่อการปฏิวัติ ระหว่างค.ศ.1905-1908.....	99
การดำเนินการเพื่อการปฏิวัติ ระหว่างค.ศ.1909-1911.....	110
การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษนิยมในการปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญ	
ค.ศ.1905-1911.....	113
การปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1905-1908.....	113
การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษนิยม ระหว่างค.ศ.1909-1911.....	117
การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ระหว่างค.ศ.1905-1911.....	120
การเคลื่อนไหวเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง.....	124
การลุกฮือที่เมืองอู่ซาง ค.ศ.1911.....	125
การก่อตั้งสาธารณรัฐจีนและการสละราชสมบัติของจักรพรรดิเซวียนถ่ง.....	130
5 บทสรุป.....	134
บรรณานุกรม.....	137
ภาคผนวก.....	143
ภาคผนวก ก.....	144
ภาคผนวก ข.....	152
ภาคผนวก ค.....	154
ภาคผนวก ง.....	155
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	166

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผังแสดงการบริหารราชการส่วนกลางของราชวงศ์ชิง	3
2 แผนที่เขตการปกครองส่วนภูมิภาคในสมัยราชวงศ์ชิง	4
3 ความเจริญรุ่งเรืองของระบบการค้าที่เมืองกว่างโจว	17
4 การเผาทำลายฝิ่นที่กว่างโจว ในค.ศ.1839	18
5 เรือรบจีนและอังกฤษปะทะกันในสงครามฝิ่น	19
6 ภาพวาดพระราชวังฤดูร้อนหยวน หมิง หยวน ก่อนถูกเผาทำลาย	20
7 พระราชวังฤดูร้อนหยวน หมิง หยวน หลังถูกเผาทำลาย	20
8 เจ้าชายกง เจิง กั้วฟาน และหลี่ หงจิ้ง	24
9 จักรพรรดิหงจี่	50
10 คัง โห่ยเว่ย	50
11 พวกนักมวย(ประชาชนจีน)ที่ลุกฮือต่อต้านชาตินิยมอำนาจ	66
12 ประตูเมืองเป่ย์จิงที่ถูกทำลายในเหตุการณ์การลุกฮือของพวกนักมวย	67
13 กองกำลังสหรัฐอเมริกาในการลุกฮือของพวกนักมวย ค.ศ.1900	67
14 แผนที่เมืองท่า เขตเช่า อาณานิคม และสัมปทานการสร้างทางรถไฟของ มหาอำนาจชาติต่างๆในจีน ค.ศ.1900	72
15 พระนางฉือซี พระพันปีหลวง	75
16 จาง จื่อต้ง	75
17 หยวน ซื่อไข่	82
18 กองทัพเป่ย์หยาง ในค.ศ.1903	82
19 เหลียง จี่เซา	95
20 โจว หรง	95
21 ดร.ซุน ยัตเซ็นและภรรยา	102
22 หวง ซิง	102
23 แผนที่เมืองในเขต 3 มณฑลตอนใต้ที่กลุ่มปฏิวัติพยายามก่อการในครั้งที่ 3-8	103
24 ชิว จิ้น	109
25 เซียว ฮุด เส็ง หรือ เซียว ฝัวเจิง	109
26 จักรพรรดิเซวียนถ่ง พระนางหลงอวี่ และเจ้าชายฉุนที่ 2	118
27 กองทัพปฏิวัติที่ฮั่นโซ่ว ค.ศ.1911	128
28 ทหารตัดผมเปียชายชาวจีน ผมเปียเป็นสัญลักษณ์ของแมนจูที่ปกครองจีน	128
29 แผนที่มณฑลที่ประกาศตนเป็นอิสระ ในค.ศ.1911	129

บทที่ 1

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจ

ค.ศ.1840-1895

นับแต่โบราณประเทศจีนติดต่อกับต่างประเทศในรูปแบบรัฐบาลราชการ ภายใต้ความคิดที่ว่าจีนเป็นศูนย์กลางอารยธรรมและความเจริญของโลก แต่เมื่อชาติตะวันตกเดินทางมาถึงจีนความไม่เข้าใจกันในเรื่องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และผลประโยชน์ทางการค้าทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น จนท้ายที่สุดเกิดเป็นสงครามที่เรียกว่า สงครามฝิ่น (The Opium War) ใน ค.ศ.1839-1842 และสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 (The Second Opium War) ในค.ศ.1856-1860 ซึ่งผลของสงครามทั้งสองครั้งทำให้จีนต้องถูกบังคับให้ทำสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติมหาอำนาจ คือ สนธิสัญญาหนานจิง ค.ศ.1842 (Treaty of Nanjing, 1842) สนธิสัญญาเทียนจิน ค.ศ.1858 (Treaty of Tianjin, 1858) และอนุสัญญาเป่ย์จิงค.ศ.1860 (Convention of Beijing, 1860) เมื่อจีนต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของจีน เป็นเหตุให้จีนต้องพยายามปรับตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศตนด้วยขบวนการที่เรียกว่า “ การทำตนเองให้เข้มแข็งหรือจื้อเจียง ” (Ziqiang, ค.ศ.1861-1895)

1. สภาพโดยทั่วไปของจีนก่อนเกิดสงครามฝิ่น

สภาพโดยทั่วไปของจีนก่อนเกิดสงครามฝิ่นในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 จีนตกอยู่ภายใต้ความคิดที่ว่าประเทศจีนเป็นอาณาจักรกลางหรือจงกั๋ว (Zhongguo) ที่เป็นศูนย์กลางอารยธรรมและความเจริญของโลก เนื่องจากในสมัยราชวงศ์ถัง (Tang, ค.ศ.618-907) และราชวงศ์ซ่ง (Song, ค.ศ.960-1279) หรือในคริสต์ศตวรรษที่ 7 – 13 จีนเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมและเศรษฐกิจดีที่สุดในโลก¹ ดังนั้นแม้ว่าจีนได้ผ่านช่วงเวลาเหล่านั้นมาแล้ว แต่จีนก็ยังคงตกอยู่ภายใต้ความคิดเรื่องอาณาจักรกลาง และมีความรู้สึกว่าประเทศต่างๆที่อยู่ล้อมรอบจีนและประเทศที่มาติดต่อกับจีนล้วนแต่เป็นประเทศที่ป่าเถื่อนและมีอารยธรรมที่ด้อยกว่าจีน ภายใต้ความคิดหลักเช่นนี้ทำให้จีนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol I.*

ภายในจีนเองทั้งในเรื่องการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นเหตุให้จีนเกิดความขัดแย้งกับประเทศมหาอำนาจจนทำให้เกิดสงครามฝิ่นขึ้นในค.ศ.1839-1842

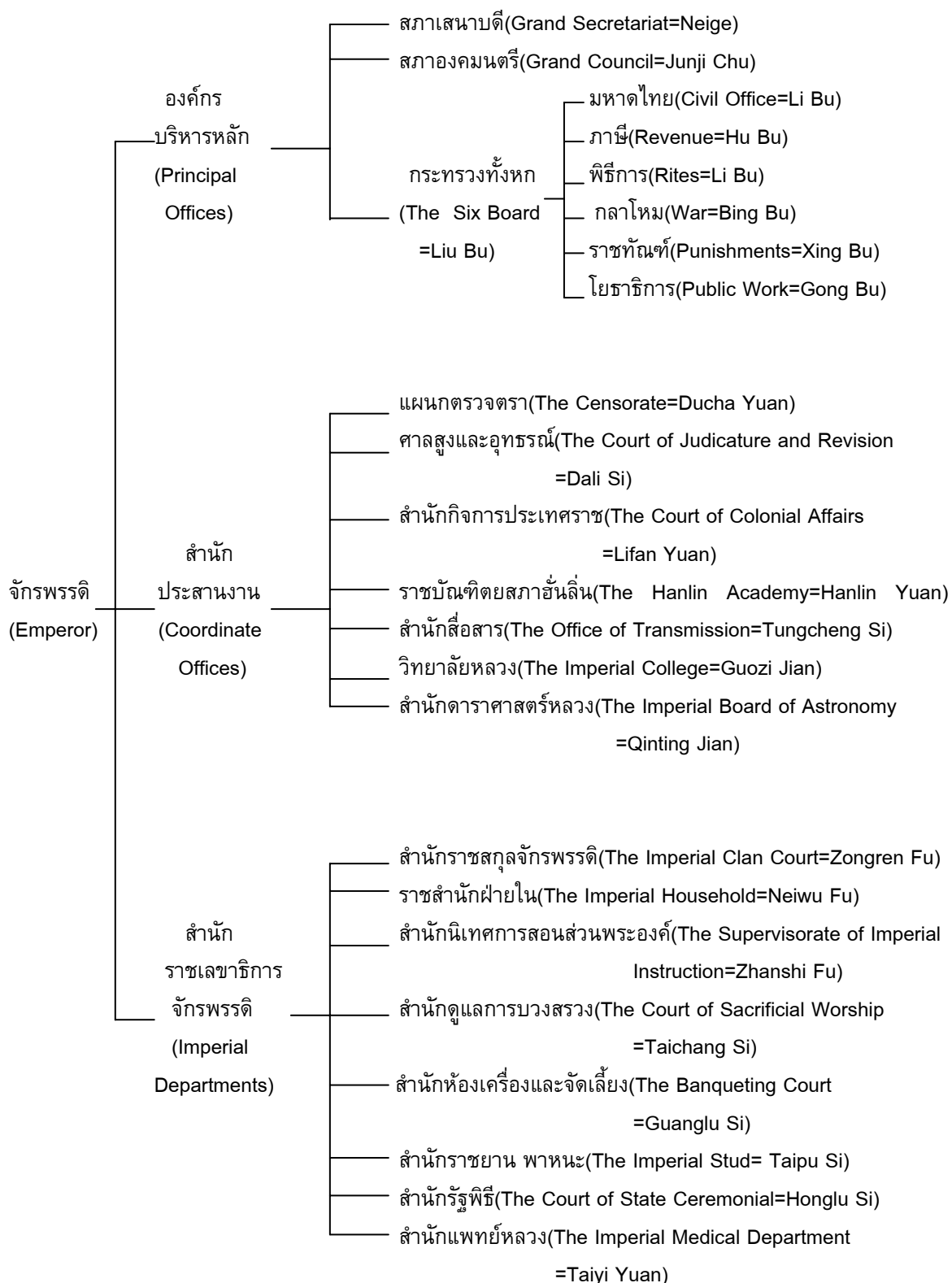
ด้านการปกครอง

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จีนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิง (Qing, ค.ศ.1644-1912) ซึ่งเป็นชนเผ่าแมนจู (Manchu) ที่สามารถรบชนะและเข้าปกครองจีนต่อจากราชวงศ์หมิง (Ming, ค.ศ. 1368-1644) ในค.ศ.1644 การที่ราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นคนต่างเผ่าไม่ใช่ชาวจีนฮั่น (Han) สามารถเข้าทำการปกครองจีนนั้นก็ด้วยกองทัพที่มีความเข้มแข็งและมีความสามารถในการรบ รวมทั้งแนวความคิดของจีนเองในด้านการปกครองเรื่อง “อาณัติแห่งสวรรค์” (The Mandate of Heaven) หรือเทียนมิง (Tianming)¹ ดังนั้นเมื่อราชวงศ์ชิงเข้าปกครองจีนก็ได้ใช้การปกครองในระบบจักรพรรดิที่จีนใช้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน (Qin, 221-206 ปีก่อนคริสตกาล) โดยจักรพรรดิจะทรงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นภายในประเทศ

ในการบริหารประเทศจักรพรรดิทรงรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่เป่ย์จิง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในส่วนกลางซึ่งเป็นศูนย์กลางในการบริหารประเทศ จักรพรรดิทรงแบ่งหน่วยงานออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) องค์การบริหารหลัก 2) สำนักประสานงาน และ 3) สำนักราชเลขาธิการ ซึ่งส่วนที่มีความสำคัญต่อการบริหารประเทศมากที่สุดคือ องค์การบริหารหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย สภาเสนาบดี (Grand Secretariat) หรือ เนย์เก้อ (Neige) สภาองคมนตรี (Grand Council) หรือ จวินจี ชู (Junji Chu) และกระทรวงทั้งหก (The Six Board) หรือ ลีว บู้ (Liu Bu) ในช่วงก่อนค.ศ.1729 สภาเสนาบดีจะมีอำนาจมากที่สุดในการบริหารประเทศ แต่ใน ค.ศ.1723 จักรพรรดิยงเจิ้ง (Yongzheng, ค.ศ.1723-1735) ได้ทรงสถาปนาหน่วยงานสภาองคมนตรีขึ้นอย่างเป็นทางการ ทำให้อำนาจในการบริหารประเทศและอำนาจในการทหารได้ย้ายมาอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาองคมนตรีที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น² โดยทำการบริหารประเทศร่วมกับกระทรวงทั้งหกที่ประกอบไปด้วย กระทรวงมหาดไทย (Li Bu) กระทรวงภาษี (Hu Bu) กระทรวงพิธีการ (Li Bu) กระทรวงกลาโหม (Bing Bu) กระทรวงราชทัณฑ์ (Xing Bu) และกระทรวงโยธาธิการ (Gong Bu) และในการบริหารงานในหน่วยงานต่างๆ จักรพรรดิทรงเป็นผู้แต่งตั้งข้าราชการชาวแมนจูและชาวจีนอย่างละเท่าๆกันเข้าทำการบริหาร เพื่อสร้างระบบสมดุลอำนาจระหว่างชาวแมนจูและชาวจีน แต่ในทางปฏิบัติ ข้าราชการชาวแมนจูมักจะได้รับความสะดวกไว้วางใจมากกว่าข้าราชการชาวจีนด้วยการให้ทำงานในตำแหน่งที่มีอำนาจพิเศษหรือเป็นความลับมากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าในหน่วยงานองค์การบริหารหลักไม่มีหน่วยงานใดที่ทำหน้าที่โดยตรงในด้านการต่างประเทศ เนื่องจากตาม

¹ สุปราณี กลกะสิงห์. (2539). ราชวงศ์ชิง : สมัยแห่งความรุ่งเรือง ค.ศ.1644-1796. สารนิพนธ์ศิลป-ศาสตรมหาบัณฑิต(ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า ข.

² Li Chien-nung. (1956). *The Political History of China 1840-1928*. Translated and Edited by Teng Ssu-yu; & Jeremy Ingalls. p. 3.



ภาพประกอบ 1 ผังแสดงการบริหารราชการส่วนกลางของรัฐบาลชิง

ปรับปรุงจาก : Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th Ed. p. 56.

ภาพประกอบ 2 แผนที่เขตการปกครองส่วนภูมิภาคในสมัยราชวงศ์ชิง
ที่มา : Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. p. 15.

ธรรมเนียมของจีน จีนถือว่าประเทศตนอยู่ในฐานะเหนือกว่าประเทศที่มาติดต่อ และจีนยอมติดต่อกับต่างชาติในระบบบรรณาการเท่านั้น¹ ดังนั้นเมื่อมีการติดต่อกับต่างประเทศหน่วยงานที่ดูแล คือ กระทรวงพิธีการที่จะทำงานร่วมกับสำนักกิจการประเทศราช(Lifan Yuan)ในสำนักประธานงาน

ในส่วนภูมิภาค รัฐบาลชิงแบ่งการปกครองในส่วนภูมิภาคออกเป็น 18 มณฑล² ในแต่ละมณฑลจะมีข้าหลวง(Governor)ทำการปกครอง ยกเว้นมณฑลจี๋ลี่(Zhili)ที่ขึ้นตรงกับรัฐบาลกลางที่เป่ย์จิง ข้าหลวงในแต่ละมณฑลจะทำการปกครองภายใต้การตรวจสอบของข้าหลวงใหญ่ (Governor-General) โดยข้าหลวงใหญ่หนึ่งคนจะทำหน้าที่ในการควบคุมข้าหลวง 2-3 มณฑล³ ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มักจะเป็นชาวแมนจู ในขณะที่ผู้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงจะเป็นชาวจีนเพื่อให้ประชาชนจีนไม่รู้สึกว่าการปกครองโดยชนต่างเผ่า นอกจากนี้ในมณฑลต่างๆยังมีข้าหลวงพิเศษฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายศึกษาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากจักรพรรดิ ให้มาดำรงตำแหน่งในแต่ละมณฑลคอยช่วยเหลือข้าหลวงในการบริหารงาน ซึ่งข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงจะต้องทำหนังสือทูลเกล้าถวายแด่องค์จักรพรรดิ หากมีปัญหาเกิดขึ้นภายในมณฑล ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักสมดุลอำนาจและการตรวจสอบ(balance and check)ของราชวงศ์ชิง⁴ แต่อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดจะอยู่ที่องค์จักรพรรดิ ทำให้ในทางปฏิบัติข้าหลวงก็ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริงในการปกครองมณฑล นอกจากนี้ในการควบคุมจักรพรรดิยังได้ส่งกองทัพ

¹ สืบแสง พรหมบุญ. (2525). *ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282-1853*. แปลโดย กาญจณี ละอองศรี. หน้า 5.

² การปกครองส่วนภูมิภาค 18 มณฑล ประกอบด้วย มณฑลจี๋ลี่(Zhili) มณฑลซานตง(Shandong) มณฑลซานซีหรือซานซี(Shanxi) มณฑลเหอหนาน(Henan) มณฑลเจียงซู(Jiangsu) มณฑลอานฮุย (Anhui) มณฑลเจียงซี(Jiangxi) มณฑลเจ้อเจียง(Zhejiang) มณฑลฝูเจี้ยน(Fujian) มณฑลหูเป่ย์ (Hubei) มณฑลหูหนาน(Hunan) มณฑลส่านซีหรือฉ่านซี(Shaanxi) มณฑลกานซู(Gansu) มณฑลซื่อชวน(Sichuan) มณฑลกวางตุ้ง(Guangdong) มณฑลกวางซี(Guangxi) มณฑลยูนหนาน(Yunnan) และมณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)

³ ในการปกครองทั้ง 18 มณฑล จะมีลักษณะการปกครองที่แตกต่างกัน คือ มณฑลซานซี เหอหนาน และซานตงจะมีแต่ข้าหลวงปกครองไม่มีข้าหลวงใหญ่ มณฑลจี๋ลี่ และซื่อชวน จะมีเฉพาะข้าหลวงใหญ่ปกครองไม่มีข้าหลวง ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ที่ทำหน้าที่ควบคุมข้าหลวงนั้นมีตำแหน่งและอำนาจปกครองดังนี้ ข้าหลวงใหญ่เหลียงกวาง (Liangguang) ปกครองมณฑลกวางตุ้งและกวางซี ข้าหลวงใหญ่หูกวาง(Huguang)หรือเหลียงหู (Lianghu)ปกครองมณฑลหูหนานและหูเป่ย์ ข้าหลวงใหญ่หมินเจ้อ(Minzhe)ปกครองฝูเจี้ยนและเจ้อเจียง ข้าหลวงใหญ่ยูนกั๋ว(Yungui)ปกครองมณฑลยูนหนานและกุ้ยโจว ข้าหลวงใหญ่ส่านกาน(Shaangan) ปกครองส่านซีและกานซู และข้าหลวงใหญ่เหลียงเจียง(Liangjiang)ปกครองมณฑลเจียงซู เจียงซีและอานฮุย. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol I.* p. 12.

⁴ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 6.

แปดกองธงหรือปาฉี(Ba Qi)¹ ซึ่งเป็นกองทหารที่สำคัญที่สุดของราชวงศ์ซึ่งไปประจำการในส่วนต่างๆของประเทศ เพื่อป้องกันการก่อกบฏของประชาชนในที่ต่างๆของประเทศด้วย

ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากจีนเป็นประเทศเกษตรกรรม ดังนั้นการจัดสรรที่ดินสำหรับการเพาะปลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะที่ดินและแรงงานเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต รัฐบาลจึงมีหน้าที่ในการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับประชาชน รายได้หลักของรัฐบาลจึงมาจากการเก็บภาษีที่ดินและภาษีรายหัว(Di Ding) นอกจากนี้รัฐยังมีรายได้เพิ่มจากการเก็บภาษีเกลือ ภาษีใบชา ภาษีค่าผ่านด่าน ใบอนุญาตทางการค้าและอื่นๆ² ในช่วง 150 ปีแรกของการปกครอง รายได้ของรัฐบาลที่เก็บได้ในแต่ละปี เช่น ในสมัยจักรพรรดิซุนจื่อ(Shunzhi, ค.ศ.1644-1661) รัฐมีรายได้ประมาณ 28 ล้านตำลึงเงิน สมัยจักรพรรดิคังซี(Kangxi, ค.ศ.1661-1722) ประมาณ 35 ล้านตำลึงเงิน ในสมัยจักรพรรดิยงเจิ้ง(Yongzheng, ค.ศ.1722-1735) และจักรพรรดิเฉียนหลง(Qianlong, ค.ศ.1735-1796) เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 40 และ 43-48 ล้านตำลึงเงิน³ เนื่องจากเกษตรกรรมเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ที่สุดของจีน ดังนั้นรัฐบาลจึงเน้นการพัฒนาระบบการชลประทานเพื่อขยายพื้นที่และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพราะรายได้ของรัฐนั้นขึ้นอยู่กับภาษีจากประชาชน ภาษีการเกษตรและภาษี ที่ดิน ส่วนรายจ่ายหลักของรัฐบาลคือค่าใช้จ่ายในด้านกองทัพและจ่ายเงินเดือนให้ข้าราชการ รวมทั้งการสร้างสาธารณูปโภคให้กับประชาชน เช่น การสร้าง(ซ่อม)เขื่อน ถนน และระบบชลประทาน เป็นต้น

ในด้านการค้า ระบบการค้าภายในประเทศของจีนเป็นระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่น โดยผ่านพ่อค้าคนกลางที่นำสินค้าไปแลกเปลี่ยนยังที่ต่างๆซึ่งสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่แต่ละชุมชนผลิตได้ เช่น ใบชา ขนสัตว์ ทองแดง กระเบื้อง ไม้สัก และไหม เป็นต้น สำหรับการค้ากับต่างประเทศ จีนไม่ได้ให้ความสนใจกับการค้าต่างประเทศเนื่องจากจีนมีเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองได้⁴ และรัฐบาลก็ไม่ได้ให้การสนับสนุนการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ถ้าชาวต่างชาติต้องการติดต่อกับจีนต้องถวายเครื่องบรรณาการให้กับจักรพรรดิจีนซึ่งเป็นการค้าใน “ระบบบรรณาการ” (Tribute System) ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น(Han, 206 ปีก่อนคริสตกาล - ค.ศ.220) มากกว่าจะเป็นการค้าระหว่างประเทศอย่างเสมอภาค เพราะภายหลังจากการถวายเครื่องบรรณาการ

¹ ดูรายละเอียดเรื่องกองทัพแปดกองธงหรือปาฉีใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ; ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2538). “การควบคุมกำลังคนในระบบปาฉีหรือระบบกองธงทั้งแปดของพวกแมนจู,” ใน *รวมบทความประวัติศาสตร์*. หน้า 1-7.

² Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th Ed. p. 59.

³ สุปราณี กลกะสิงห์. (2539). *เล่มเดิม*. หน้า 68.

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1*. แปลโดย เพ็ชร สุมิตร. หน้า 106.

จักรพรรดิจีนจะพระราชทานสิ่งตอบแทนที่มีมูลค่ามากกว่าเครื่องบรรณาการให้กับคณะทูตเสมอ และอนุญาตให้พ่อค้าที่เดินทางมากับคณะทูตสามารถทำการค้ากับพ่อค้าชาวจีนได้ เพื่อเป็นการตอบแทนความอ่อนน้อมของชาวต่างชาติที่มีต่อจีน ซึ่งผลประโยชน์ต่างๆที่ต่างชาติได้รับเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้ชาวต่างชาติยอมรับการค้าในรูปแบบบรรณาการ¹

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 พ่อค้าชาวตะวันตกได้เดินทางมาถึงจีนเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนาและทำการค้า การค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตกได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ สินค้าออกที่สำคัญของจีน คือ ไบชาและไหม² โดยเมืองท่าที่มีความสำคัญมากที่สุดในการทำการค้ากับต่างประเทศคือ เมืองกว่างโจว(Guangzhou) ในมณฑลกว่างตง ที่เป็นเมืองท่าทางทะเลที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง การค้าที่เมืองกว่างโจวขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่าเมืองท่าอื่นๆเพราะเป็นเมืองท่าเก่าแก่และอยู่ใกล้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้รัฐบาลจีนพยายามจัดระเบียบการค้ากับต่างชาติที่เมืองกว่างโจว เรียกว่า ระบบกว่างตง(Canton System) หรือระบบการค้าที่เมืองกว่างตง(The Canton Trade System)

ระบบกว่างตงหรือระบบการค้าที่เมืองกว่างตง³ เป็นระบบการค้าที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยทางการได้แต่งตั้งสมาคมพ่อค้าจีน ที่เรียกว่า หวงซัง (Huangshang) หรือ พ่อค้าขององค์จักรพรรดิ(Emperor's Merchant) ทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐบาลในการทำการค้ากับต่างประเทศ แต่การค้าในระบบนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับพ่อค้าชาวต่างประเทศเนื่องจากไม่สะดวกในการทำการค้า ทำให้ในค.ศ.1720 พ่อค้าชาวจีนได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมพ่อค้าขึ้นแทนที่ หวงซังเพื่อให้คลองตัวในติดต่อการค้ากับต่างชาติ เรียกว่า สมาคมโคหอง(Cohong)ที่แปลงมาจากคำว่า กงหาง(Gonghang)ที่แปลว่า สมาคมที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ⁴ มีหน้าที่รับผิดชอบการค้าในนามของรัฐบาลจีน ทำการติดต่อการค้ากับพ่อค้าต่างประเทศ โดยเฉพาะพ่อค้าชาวอังกฤษซึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้กลายเป็นกลุ่มพ่อค้าที่มีบทบาททางการค้าและมีปริมาณการค้ามากที่สุดกับประเทศจีน สินค้าที่เป็นที่ต้องการมากที่สุดของพ่อค้าชาวอังกฤษคือ ไบชา ทั้งชาดำและชาเขียว⁵ ในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนการค้าของโคหองนั้นไม่ได้เป็นอิสระอย่างแท้จริงเนื่องจากถูกควบคุมโดยข้าหลวงใหญ่และข้าราชการระดับสูงอีกหลายตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งมาจากเป่ย์จิงเพื่อดูแลด้านการค้าต่างประเทศโดยเฉพาะ เรียกว่า ฮอปโป(Hoppo)

¹ สืบแสง พรหมบุญ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 7-8.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์, และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 104.

³ ชาวตะวันตกนิยมเรียกเมืองกว่างโจวว่า Canton และในภาษาไทยนิยมเรียกเมืองกว่างโจวว่า เมืองกว่างตงตามชื่อมณฑลกว่างตง(หรือกว่างตุง)ที่ตั้งของเมือง

⁴ อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). การตอบสนองต่อการคุกคามของชาติตะวันตกของจีนปลายสมัยราชวงศ์ชิง(ค.ศ.1861-1895). สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 3.

⁵ แหล่งเดิม .

การเจริญรุ่งเรืองของการค้าที่กว้างไกล ทำให้กลุ่มพ่อค้าทองและฮอปโปสามารถใช้อำนาจในทางมิชอบเรียกรับผลประโยชน์ต่างๆจากพ่อค้าชาวต่างชาติ เป็นเหตุให้พ่อค้าชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอังกฤษพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลจีนแก้ไขปรับปรุงระเบียบทางการค้า แต่รัฐบาลจีนยังคงนิ่งเฉย เนื่องจากจีนมุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับประเทศเอเชียส่วนใหญ่ในมากกว่าการค้าทางทะเล¹ และจีนเองมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองรวมทั้งมีความต้องการสินค้าจากต่างประเทศน้อยมาก เมื่อเทียบกับความต้องการสินค้าเงินของต่างประเทศ

ด้านสังคม

เมื่อแมนจูซึ่งเป็นชนที่มีอารยธรรมด้อยกว่าจีนเข้ามาปกครองจีน ทำให้แมนจูต้องยอมรับและสนับสนุนอารยธรรมจีน ด้วยการพยายามรื้อฟื้นวิทยาการต่างๆของขงจื้อ จนทำให้แมนจูดูเหมือนจะมีความเป็นจีนมากกว่าชาวจีนแท้ๆเสียอีก² สภาพทางสังคมของชาวจีนในสมัยราชวงศ์ชิงมีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบการปกครองที่ยังคงยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ และหลักคำสอนของขงจื้อที่เกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ของคนในสังคมที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน สามีกกับภรรยา พ่อกับลูก พี่กับน้อง เพื่อนกับเพื่อน ซึ่งหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 และหลักการอื่นๆของขงจื้อเปรียบเสมือนบรรทัดฐานของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ครอบครัวชาวจีนโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องและลูกหลานจะอยู่รวมกันประมาณ 4-5 ชั่วอายุคน ในสถาบันครอบครัวของจีนเพศและความอาวุโสจะเป็นสิ่งกำหนดสถานะทางสังคม³ ผู้ชายจะมีอำนาจมีความสำคัญมากกว่าผู้หญิงเนื่องจากเป็นผู้สืบสกุลเป็นผู้นำครอบครัวและผู้ที่ต้องเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ซึ่งขงจื้อได้ย้ำว่าความจงรักภักดีผูกพันอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้นที่ทุกคนมีต่อครอบครัวถือเป็นคุณธรรมประเสริฐสุด สมาชิกในครอบครัวต้องมีความเคารพเชื่อฟังผู้นำครอบครัวและพร้อมที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับครอบครัว⁴

ในสังคมจีนมีการกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็น 4 กลุ่มคือ นักปราชญ์หรือผู้ดี (ชือ=Shi) ชาวนา (หง=Hong) ช่างฝีมือ (กง=Gong) และพ่อค้า (ชัง=shang) ส่วนขุนนางจัดเป็นชนชั้นที่อยู่สูงเหนือกว่ากลุ่มทั้ง 4 และยังมีกลุ่มอาชีวะที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น อาชีพนักแสดง โสเภณี และคนรับใช้ เป็นต้น แม้ระบบชนชั้นในสังคมจีนจะมีลักษณะตายตัว แต่สมาชิกในแต่ละชนชั้นสามารถปรับเปลี่ยนฐานะของตัวเองได้ เช่นการสอบคัดเลือกตามลำดับขั้นตอนต่างๆของรัฐบาล กลุ่มบุคคลที่เป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตจะถูกเรียกว่า ผู้ดี ทำให้การแสวงหาความรู้เป็นหลักการสำคัญของสังคมจีน ชาวนาเป็นชนชั้นที่มีประชากรมากที่สุดในสังคมจีนและรัฐก็จำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่ด้วยการจัดสรรที่ดินทำกินให้เหมาะสม เนื่องจากชนชั้นชาวนาเป็นชน

¹ สุปราณี กลกะสิงห์. (2539). เล่มเดิม. หน้า 76.

² แหล่งเดิม. หน้า ก.

³ ศรีสุข ทวีหาประสิทธิ์. (2542). "ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า," ใน อารยธรรมตะวันออก. หน้า 218.

⁴ แหล่งเดิม .

ชั้นที่ให้บริการแก่รัฐอย่างดีทั้งในด้านการถูกเรียกเก็บภาษี การถูกเกณฑ์แรงงานและการถูกเรียกเกณฑ์ทหาร แต่ถ้ากลุ่มชาวนาไม่พอใจการปกครองของรัฐก็จะแสดงออกด้วยการก่อความสงบที่เรียกว่า กบฏชาวนา ซึ่งในประวัติศาสตร์จีนการเกิดกบฏชาวนามักถือเป็นลางหายนะอันคลอนจวนอำนาจของราชวงศ์ที่ปกครองเงินมาโดยตลอด¹

ปัญหาของเงินก่อนเกิดสงครามฝิ่น

หลังจากที่ราชวงศ์ชิงเข้าปกครองจีน ในช่วงแรกของการปกครองจักรพรรดิราชวงศ์ชิงสามารถทำให้ประเทศจีนเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะในสมัยของจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิยงเจิ้ง และจักรพรรดิเฉียนหลง ซึ่งถือว่าเป็นสมัยที่ราชวงศ์ชิงเจริญถึงขีดสูงสุด ทั้งในด้านความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวิทยาการ² แต่ระบบราชการจีนเมื่อใช้ไปเป็นเวลานานก็เกิดความหย่อนยานเปิดโอกาสให้ข้าราชการที่ไม่ดีฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างแพร่หลาย มีการติดสินบน การขูดรีด และการเรียกเก็บภาษีที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบ เช่น ในช่วง 20 ปีสุดท้ายของสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง เหอเซิน (Heshen, ค.ศ.1750-1799) ขุนนางคนโปรดขององค์จักรพรรดิได้ฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างมหาศาล และเมื่อมีการริบทรัพย์ของเขาในค.ศ.1799ปรากฏว่าเหอเซินมีทรัพย์สินถึง 800,000,000 ตำลึงเงินหรือเท่ากับ 10 เท่าของเงินภาษีที่รัฐบาลจีนเก็บได้ในแต่ละปี³ และภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิเฉียนหลง จีนต้องประสบปัญหาในด้านการปกครองเพราะขาดผู้นำที่มีความสามารถ เนื่องจากระบบการปกครองที่รวมอำนาจไว้ที่องค์จักรพรรดิเพียงผู้เดียว ทำให้จีนจำเป็นต้องมีองค์จักรพรรดิที่ทรงพระปรีชาสามารถอย่างมากในการบริหารประเทศที่มีขนาดใหญ่อย่างจีนให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะเมื่อจีนต้องประสบกับปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

นอกจากปัญหาการขาดผู้นำที่ปรีชาสามารถแล้ว ทางด้านการทหารของจีนก็เสื่อมสมรรถภาพ เนื่องจากบ้านเมืองสงบสุขเป็นเวลานาน ทำให้กองทัพแปดธง(ปาฉี)ของแมนจูขาดการฝึกฝน ความเสื่อมของทหารกองธงนี้ปรากฏเด่นชัดเมื่อราชวงศ์ชิงต้องหันไปใช้กองทหารชาวจีนที่เรียกว่า “ลี้วี่อิง (Lu Ying)” หรือ กองทหารธงเขียว⁴ ในการปราบปรามกลุ่มกบฏบัวขาว (White Lotus Rebellion, ค.ศ.1796-1804) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนที่ยังคงจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิง ในการปราบปรามกลุ่มกบฏบัวขาวรัฐบาลต้องสูญเสียเงินถึง 200,000,000 ตำลึงเงิน และใช้ระยะเวลาในการปราบปรามเกือบ 10 ปี¹ ทำให้ในค.ศ.1812 จีนมีทหารชาวจีนสังกัดกองทัพ

¹ แหล่งเดิม. หน้า 222.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2524, พฤษภาคม-สิงหาคม). “ปัญหาของจีนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ,” ใน *วารสารประวัติศาสตร์*. 6(2) : 55.

³ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 7.

⁴ กองทหารธงเขียว(ลี้วี่อิง)ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Green Standard Army.

¹ *Ibid.*

รชเซียถึง 660,000 คน ในขณะที่มีทหารในกองทัพแปดกองเพียง 500,000 คน² กองทัพรชเซียได้กระจายกำลังทั่วประเทศและเป็นอิสระไม่ขึ้นกับทหารในระบบกองธง โดยจะอยู่ภายใต้การปกครองของข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงในแต่ละมณฑล ทำให้กองทหารชาวจีนมีความสำคัญแทนที่กองทัพแปดธงของแมนจูในที่สุด

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม การที่ประเทศจีนอยู่ในสภาวะสงบสุขเป็นระยะเวลายาวนานทำให้เกิดปัญหาที่ดินทำกินขึ้นอันเนื่องมาจากการเพิ่มของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ในค.ศ.1600 จีนมีประชากรเพียง 150 ล้านคน³ ค.ศ.1770 มีประชากรเป็น 213 ล้านคน แล้วเพิ่มเป็น 301 ล้านคน 345 ล้านคน 394 ล้านคนในค.ศ.1790 ค.ศ.1810 และค.ศ.1830 ตามลำดับ⁴ ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าเกษตรกรชาวจีนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมีระหว่างร้อยละ 60-90 เนื่องจากที่ดินตกอยู่ในมือราชาที่ดินและผู้มั่งคั่ง รวมทั้งพวกกองธงและขุนนาง⁵ ทำให้เกิดปัญหาที่ดินทำกินและปัญหาอาหารมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนตามมาด้วย ระดับความเป็นอยู่เริ่มเสื่อมลง จำนวนประชากรที่ยากจนมีเพิ่มขึ้น เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐาน และการไม่มีงานทำตามมา ทำให้ชาวจีนบางส่วนกลายเป็นโจรหรือเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมลับจนก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของสมาคมลับขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น สมาคมบัวขาว (Bailian Jiao = ไป๋ยฺเหิลียน เจี้ยว = The White Lotus Society) สมาคมฟ้าดิน (Tiandi Hui = เทียนตี้ ฮุย = The Heaven and Earth Society) และสมาคมเกอเหล้า ฮุย (G e l i a o H u i)⁶ เป็นต้น

นอกจากจีนจะมีปัญหาที่มีสาเหตุมาจากภายในประเทศแล้ว จีนยังมีปัญหาเนื่องมาจากการนำฝิ่นเข้ามาขายของชาวต่างชาติโดยเฉพาะอังกฤษ เพื่อใช้แก้ไข้ปัญหาการขาดดุลการค้ากับจีน ทำให้ชาวจีนติดฝิ่นเป็นจำนวนมากเป็นเหตุให้สุขภาพของประชาชนเสื่อมโทรม และเงินของจีนต้องรั่วไหลออกนอกประเทศไปกับสินค้าที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งกับประเทศชาติและกับประชาชนจีนเอง ซึ่งทางการจีนได้พยายามแก้ไข้ปัญหาการค้าฝิ่นในจีน ด้วยการออกกฎหมายที่มีโทษรุนแรงทั้งกับผู้ค้าและผู้เสพ แต่ก็ยังคงมีการลักลอบค้าฝิ่นและสูบฝิ่น เนื่องจากฝิ่นสามารถทำกำไรมหาศาลให้กับผู้ค้า และข้าราชการจีนเองก็ไม่ได้ทำการปราบปรามการค้าฝิ่นอย่างจริงจัง การสูบฝิ่น

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol I. p. 13.

³ สุปราณี กลกะสิงห์. (2539). เล่มเดิม. หน้า 156.

⁴ Jean Chesneaux; Marianne Bastid; & Marie-Claire Bergere. (1976). *China from the Opium War to the 1911 Revolution*. p.47.

⁵ วุฒิชัย มุลศิลป์. (2524 ,พฤษภาคม-สิงหาคม). เล่มเดิม. หน้า 57.

⁶ โดยทั่วไปสมาคมลับในจีนตอนใต้จะเรียกตัวเองว่า ฮุย (Hui) และในจีนตอนเหนือจะเรียกตัวเองว่า เจี้ยว (Jiao) พวกฮุยจะเป็นสมาคมลับทางการเมืองที่มีเรื่องศาสนาสอดแทรก ในขณะที่พวกเจี้ยวเป็นสมาคมลับทางศาสนาและมีเรื่องชาตินิยมสอดแทรก เช่น สมาคมบัวขาวเป็นสมาคมที่นับถือพุทธศาสนา แต่สมาคมทั้งสองประเภทมีจุดมุ่งหมายหลักเหมือนกัน คือ การต่อต้านอำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งในสมัยราชวงศ์ชิงสมาคมลับต่างๆ จะนิยมใช้คำขวัญว่า โค่นล้มราชวงศ์ชิงฟื้นฟูราชวงศ์หมิง

ขยายวงกว้างทั้งเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง ทหาร และชาวบ้าน จนท้ายที่สุดจักรพรรดิไต้กวง (Daoguang, ค.ศ.1820-1850)ทรงมีพระบรมราชโองการให้มีการปราบปรามฝิ่นอย่างจริงจัง จนเกิดเป็นความขัดแย้งกับชาติมหาอำนาจและทำให้เกิดสงครามฝิ่นขึ้นในที่สุด

2. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจที่นำไปสู่สงคราม ค.ศ.1840-

1 8 6 0

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจโดยเฉพาะมหาอำนาจตะวันตกที่เดินทางมาจีน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16-18 มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การค้าและการเผยแผ่คริสต์ศาสนา เมื่อเวลาผ่านไปได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจขึ้น โดยมีสาเหตุสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ปัญหาความไม่เข้าใจกันในขนบธรรมเนียมประเพณีของกันและกัน และปัญหาความขัดแย้งทางการค้า ปัญหาทั้งสองประการที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานในท้ายที่สุดได้ก่อเกิดเป็นสงครามขึ้นถึง 2 ครั้ง ในช่วงระหว่างค.ศ.1839-1860 คือ สงครามฝิ่น ค.ศ.1839-1842 และ สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ค.ศ.1856-1860

2 . 1 ปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจ

การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตก นับตั้งแต่ชาติตะวันตกเข้ามาติดต่อกับจีนในคริสต์ศตวรรษที่16 ชาติตะวันตกพยายามจะดำเนินการค้ากับจีนในรูปแบบการค้าที่เท่าเทียมกัน แต่มีปัญหาเนื่องจากจีนใช้ระบบ “การค้าในรูปบรรณาการ” จึงขัดกับข้อตกลงในสนธิสัญญาเวสต์เฟลีย์ (Treaty of Westphalia, ค.ศ.1648) ที่กล่าวว่าทุกรัฐ(State)ต่างมีฐานะเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นรัฐขนาดใหญ่หรือรัฐขนาดเล็ก¹ ชาติตะวันตกจึงเห็นวาระบบการค้าของจีนไม่มีความเป็นสากล จึงพยายามเรียกร้องให้จีนทำการปรับปรุงระบบการค้า แต่ทางจีนปฏิเสธ เพราะจีนจะติดต่อกับต่างชาติด้วยระบบบรรณาการเท่านั้น จากปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างจีนกับชาติตะวันตกในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี และความขัดแย้งด้านการค้า ท้ายที่สุดจึงเกิดสงครามขึ้นระหว่างจีนกับชาติตะวันตก

ปัญหาความไม่เข้าใจกันในด้านของขนบธรรมเนียมประเพณี

* สนธิสัญญาเวสต์เฟลีย์ หรือ ข้อตกลงสันติภาพเวสต์เฟลีย์ (Peace of Westphalia, ค.ศ.1648)
ทำขึ้นเพื่อยุติสงครามสามสิบปี (ค.ศ.1618-1648)

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 44.

ปัญหาความไม่เข้าใจกันในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ด้านต่างประเทศที่จีนใช้ในการติดต่อกับอารยชนกลุ่มต่างๆมาตั้งแต่สมัย จักรพรรดิเกาจู(Gaozu, 206-195 ก่อนคริสตกาล)แห่งราชวงศ์ฮั่น¹ เป็นความสัมพันธ์ที่ต้องการให้อารยชนเผ่าต่างๆ ยอมสวามิภักดิ์ต่อจีน ประกอบกับความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลของลัทธิขงจื๊อที่เชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ที่ลดหลั่น ทำให้ต่อมา “ระบบบรรณาการ” ได้กลายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่จีนใช้ในการติดต่อกับต่างประเทศโดยตั้งอยู่บนฐานของความไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งต่างชาติต้องยอมปฏิบัติตามรูปแบบพิธีการของจีนที่สำคัญคือ การทำ “โค่วโถว”(koutou)^{*} ซึ่งหมายถึงการยอมอ่อนน้อมและยอมสวามิภักดิ์² ทำให้จีนเป็นประเทศที่มีฐานะเหนือกว่าประเทศอื่นๆอยู่เสมอ

เมื่อชาติตะวันตกเดินทางมาติดต่อกับจีน จีนยังคงเรียกร้องให้ชาติตะวันตกติดต่อกับตนด้วยระบบบรรณาการ ด้วยเหตุผลที่ว่าจีนไม่ได้ขอร้องให้ชาติตะวันตกมาติดต่อกับตน ดังนั้นหากต้องการติดต่อกับจีนชาติตะวันตกจะต้องยอมปฏิบัติตามความต้องการของจีน แต่ข้อเรียกร้องของจีนชาติตะวันตกไม่สามารถยอมรับได้เพราะตั้งอยู่บนเงื่อนไขของความไม่เสมอภาค รัฐบาลอังกฤษพยายามจะแก้ไขระบบความสัมพันธ์แบบบรรณาการเป็นความสัมพันธ์ทางการทูต ในค.ศ. 1793 ซึ่งตรงกับสมัยของจักรพรรดิเฉียนหลง อังกฤษจึงส่งลอร์ดแมกคาร์ทนี(Lord Macartney)เป็นผู้นำคณะทูตจากอังกฤษเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน คณะทูตจากอังกฤษชุดนี้มีความต้องการขออนุญาตทำการค้าที่เมืองหนิงปัว(Ningbo) เทียนจิน (Tianjin)และเมืองอื่นๆในแถบภาคเหนือ รวมทั้งเกาะอีก 2-3 เกาะเพื่ออังกฤษจะใช้เป็นที่เก็บสินค้า สร้างและซ่อมเรือสินค้า รวมทั้งต้องการให้มีการกำหนดอัตราภาษีและค่าธรรมเนียมต่างๆในอัตราที่แน่นอน³ การติดต่อทางการทูตในครั้งนี้ของลอร์ดแมกคาร์ทนีประสบความล้มเหลว เนื่องจากแมกคาร์ทนีปฏิเสธที่จะทำโค่วโถวต่อจักรพรรดิเฉียนหลงตามกฎหมายเกณฑ์ของราชสำนักจีน เพราะเห็นว่าการกระทำดังกล่าวทำให้อังกฤษกลายเป็นชาติป่าเถื่อนจริงๆและเป็นการลดพระเกียรติของพระเจ้าจอร์จที่ 3 (George III)ของอังกฤษ⁴ ทางการจีนจึงไม่อนุญาตให้แมกคาร์ทนีเข้าเฝ้าหากไม่ยอมปฏิบัติตามธรรมเนียมของจีน ในท้ายที่สุดมีประนีประนอมกัน แมกคาร์ทนีจึงได้เข้าเฝ้าจักรพรรดิเฉียนหลง แต่การเจรจาทางการทูต

ในประเด็นสำคัญตามความต้องการของอังกฤษยังคงไม่เป็นผลเนื่องจากทางการจีนปฏิเสธข้อเรียกร้องทั้งหมดของแมกคาร์ทนี⁵ แต่อังกฤษไม่ละความพยายามในการติดต่อกับจีน ในค.ศ.1816 อังกฤษได้ส่งลอร์ดแอมเฮิร์ส(Lord Amherst)เป็นหัวหน้าคณะทูตคณะที่ 2 เดินทางมาจีนอีกครั้ง

¹ สืบแสง พรหมบุญ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 5.

^{*} การโค่วโถว คือ การคุกเข่าลงคำนับ 3 ครั้ง โดยให้ส่วนสำคัญของร่างกาย 9 จุด คือ หน้าผาก(1) มือ(2) ข้อศอก(2) หัวเข่า(2) และเท้า(2) จรดพื้นทั้ง 3 ครั้ง

² แหล่งเดิม. หน้า 6.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 87-88.

⁴ ทวีป วรดิolk. (2542). ประวัติศาสตร์จีน. หน้า 567.

⁵ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 17.

หนึ่ง แต่การติดต่อก็มีปัญหาในเรื่องระเบียบพิธีการทูตเหมือนกับคณะทูตของแมกคาร์ทนี เมื่อลอร์ดแอมเฮิร์สไม่ยอมปฏิบัติตามระเบียบพิธีทางการทูตของจีนทำให้จักรพรรดิเฉียนหลง (Jiaqing , ค.ศ.1796-1820) กริ้วมาก และออกประกาศห้ามทูตต่างชาติเดินทางมายังเป่ย์จิงอีกต่อไป¹

ปัญหาความขัดแย้งด้านการค้า

การค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตกทางทะเลที่เริ่มต้นขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีสาเหตุสำคัญมาจากความต้องการสินค้าจีน เช่น ผ้าไหม ไบชา และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ของชาติตะวันตก โดยชาติตะวันตกที่สำคัญที่เดินทางมาติดต่อการค้ากับจีน คือ

โปรตุเกส โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายกับจีน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เนื่องจากโปรตุเกสเป็นชาติที่มีความสามารถในการเดินเรือ แต่ความสัมพันธ์ทางการค้าก็มีปัญหาจากการไม่เข้าใจกันในเรื่องระบบบรรณาการ โปรตุเกสจึงไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการค้าที่เมืองกว๋างโจว แต่ได้รับอนุญาตจากจีนให้ไปตั้งศูนย์กลางการค้าที่เมืองมาเก๊า (Macao)

ฮอลันดา เดินทางมาติดต่อทางการค้ากับจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 จุดมุ่งหมายของพ่อค้าชาวฮอลันดาต้องการเดินทางมายังภูมิภาคเอเชียเพื่อทำการค้าเครื่องเทศแข่งขันกับโปรตุเกส แต่ต่อมาความต้องการเครื่องเทศจากหมู่เกาะโมลุกกะ (หมู่เกาะเครื่องเทศ) ของชาวยุโรปลดลง บทบาทของฮอลันดาในการทำการค้ากับจีนจึงลดความสำคัญลงไปด้วย

อังกฤษ การค้าระหว่างจีนและอังกฤษเริ่มต้นขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และในคริสต์ศตวรรษที่ 18 บทบาทด้านการค้าของอังกฤษในจีนได้ทวีความสำคัญยิ่งขึ้น เมื่ออังกฤษโดยบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The British East India Company) ได้กลายเป็นบริษัทการค้าของชาวต่างชาติที่มีบทบาทและมีปริมาณการค้ากับจีนที่เมืองกว๋างตงมากที่สุด แม้ว่าพ่อค้าอังกฤษจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าแต่ประการใดจากทางการจีน การค้าระหว่างจีนกับอังกฤษได้สร้างกำไรให้กับจีนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจีนมีเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองไม่มีความต้องการสินค้าจากตะวันตก แต่ชาติตะวันตกกลับต้องการสินค้าจากจีนเป็นอันมากโดยเฉพาะไบชาที่ได้กลายเป็นเครื่องดื่มประจำชาติของอังกฤษ การค้าจึงสร้างความร่ำรวยให้แก่จีนแต่กลับสร้างภาวะการขาดดุลการค้าให้กับอังกฤษเป็นอันมาก จากสภาพดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้กับอังกฤษ

ปัญหาการค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตกที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาติตะวันตก นอกเหนือจากความไม่เข้าใจกันในเรื่องพิธีการทูตก็คือ ความขัดแย้งในเรื่องการค้าโดยเฉพาะ “ระบบการค้าที่เมืองกว๋างตง” (ระบบการค้าที่เมืองกว๋างโจว) ที่กำหนดขึ้นโดยรัฐบาลจีน ระบบดังกล่าวเป็นการค้าแบบผูกขาดที่กำหนดให้ชาวต่างชาติต้องทำการค้ากับพ่อค้าที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ (พ่อค้าทรง) เท่านั้น และระบบยังได้เอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ฮอบโป) สามารถ

¹ อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า 10.

ทุจริตได้ ด้วยการเรียกเก็บผลประโยชน์จากพ่อค้าหองรวมทั้งสามารถขูดรีดภาษีจากชาวต่างชาติ¹ ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างจีนกับชาติตะวันตก ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและปัญหาในเรื่องการค้าที่สั่งสมมาเป็นเวลานานได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างจีนและชาติมหาอำนาจจนทำให้เกิดสงครามระหว่างจีนกับชาติมหาอำนาจขึ้นในค.ศ. 1839 โดยมีฝิ่นเป็นชนวนในการเกิดสงคราม²

2.2 สงครามที่เกิดจากความขัดแย้งของจีนกับชาติมหาอำนาจระหว่าง ค.ศ.1839-

1 8 6 0

จีนทำสงครามกับชาติมหาอำนาจถึง 2 ครั้ง ระหว่างค.ศ.1839-1860 คือ สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 และสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 จากปัญหาความไม่เข้าใจกันที่สั่งสมมานานทั้งจากปัญหาความไม่เข้าใจด้านขนบธรรมเนียมประเพณีระหว่างกัน และความขัดแย้งในด้านการค้า สงครามทั้ง 2 ครั้ง ได้ก่อให้เกิดความเสียหายกับจีนเป็นอันมาก และถือว่าสงครามที่เกิดขึ้นเป็นการคุกคามเงินของชาติมหาอำนาจตะวันตกเป็นครั้งแรก

สงครามฝิ่น (The Opium War ,ค.ศ. 1839 - 1842)

พ่อค้าอังกฤษได้นำฝิ่นเข้ามาขายในจีนทำให้เศรษฐกิจของจีนต้องสั่นคลอน เงินรั่วไหลออกนอกประเทศเป็นจำนวนมากเพื่อแลกกับฝิ่นซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่มีประโยชน์และทำลายสุขภาพของคนจีน จีนจึงพยายามแก้ไขด้วยการออกกฎหมายควบคุมและห้ามนำฝิ่นเข้าประเทศ แต่ก็ยังมีการลักลอบค้าฝิ่นอย่างต่อเนื่อง ในค.ศ. 1773 มีการขนฝิ่นมายังจีน 1,000 หีบ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพิ่มจำนวนเป็น 4,000 หีบ และในช่วงก่อนเกิดสงครามฝิ่นได้เพิ่มปริมาณเป็น 40,000 หีบ³ (ในแต่ละหีบจะบรรจุฝิ่นน้ำหนัก 50-60 กิโลกรัม) ในค.ศ.1834 รัฐสภาอังกฤษได้ประกาศยกเลิกการผูกขาดการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เพราะรัฐบาลต้องการให้พ่อค้าชาวอังกฤษมีเสรีภาพในการทำการค้าเช่นเดียวกับพ่อค้าชาวอเมริกัน เมื่อยกเลิกการผูกขาดการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษแล้วรัฐบาลอังกฤษได้แต่งตั้งให้ลอร์ดเนเปียร์

(Lord Napier,ค.ศ.1786-1834)เป็นผู้แทนการค้าของอังกฤษในจีนเพื่อดำเนินการค้ากับทางการจีนโดยตรง ไม่ต้องผ่านการผูกขาดการค้าของพ่อค้าหองและบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ แต่ทางการจีนได้ปฏิเสธความต้องการของรัฐบาลอังกฤษและยืนยันให้ทำการค้าผ่านพ่อค้าหองเท่านั้น ลอร์ดเนเปียร์ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎการค้าของทางการจีน จีนจึงมีคำสั่งขับลอร์ดเนเปียร์ออกจากกวางโจวไปที่มาเก๊า คำสั่งดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้กับลอร์ดเนเปียร์เป็นอย่างมาก ลอร์ดเนเปียร์จึงสั่งให้เรือที่ทำหน้าที่คุ้มกันตนเองแล่นเข้าบ่อนหมู่หมิน จีนได้ระดมยิงเพื่อสกัดกั้นจนเรือ

¹ แหล่งเดิม. หน้า 3-4.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). จีน : การต่อสู้เพื่อมหาอำนาจ. หน้า 18.

³ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement* . Vol I. p.33.

ของอังกฤษต้องถอยลงไป ลอร์ดเนเปียร์ต้องยอมออกจากกว้างโจวไปอยู่ที่มาเก๊าและเสียชีวิตในเวลาต่อมาด้วยโรคมาเลเรีย การปะทะกันระหว่างจีนกับอังกฤษได้ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติตึงเครียด

ในค.ศ.1836 รัฐบาลอังกฤษได้แต่งตั้งให้กัปตันชาร์ลส์ เอลเลียต (Charles Elliot, ค.ศ.1801-1875) มาดำรงตำแหน่งผู้แทนการค้าของอังกฤษในจีน ซึ่งในขณะนั้นพ่อค้าอังกฤษทำการกดดันรัฐบาลอังกฤษให้เปิดการเจรจากับรัฐบาลจีนอีกครั้ง เพื่อเรียกร้องจีนเปิดการค้ากับต่างประเทศอย่างเสรีและขยายเมืองท่าในการทำการค้าให้มากขึ้น ซึ่งรัฐบาลอังกฤษก็พยายามเปิดการเจรจาตามคำร้องของพ่อค้าชาวอังกฤษ เนื่องจากปริมาณการค้า(โดยเฉพาะฝิ่น)ในจีนได้สร้างรายได้จำนวนมากมหาศาลให้กับอังกฤษ

ในขณะเดียวกัน ทางกรีนก็เริ่มเข้มงวดกับการปราบปรามการค้าฝิ่นและสูบฝิ่น เพราะจักรพรรดิไควงซงต้องการให้การปราบปรามการค้าฝิ่นและการสูบฝิ่นเป็นไปอย่างจริงจัง ดังนั้นในค.ศ.1838 พระองค์ทรงแต่งตั้งให้หลิน เจอซวี (Lin Zexu, ค.ศ.1785-1850) ดำรงตำแหน่งข้าหลวงพิเศษเดินทางไปกว้างโจว เพื่อทำหน้าที่ปราบปรามฝิ่นให้เด็ดขาด โดยหลินได้ทำการยึดฝิ่นซึ่งเป็นสินค้าผิดกฎหมายที่อยู่ในครอบครองของชาวต่างชาติมาทำลาย การกระทำดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้กับพ่อค้าชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากฝิ่นเป็นสินค้าที่ทำรายได้อย่างมากมหาศาลให้กับตน รัฐบาลอังกฤษจึงใช้โอกาสนี้แก้ไขปัญหาด้านการค้าด้วยการส่งกองเรือมาจีนตามข้อเสนอของเอลเลียตที่เสนอต่อรัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษก่อนหน้านี้ที่ว่า “การจะมีสิทธิเสมอภาคกับจีนนั้นไม่มีทางอื่นที่จะกระทำได้นอกจากการใช้กำลัง”¹ เป็นเหตุให้กองเรืออังกฤษและกองเรือจีนเกิดการปะทะกันขึ้น ซึ่งกองเรือจีนไม่สามารถจะสู้กับกองเรือของอังกฤษได้เนื่องจากกองเรือของอังกฤษมีอาวุธที่ดีกว่า ทำให้อังกฤษสามารถเข้ายึดกว้างตงและรุกขึ้นทางเหนือจนใกล้ถึงหนานจิง (Nanjing) กองทัพจีนไม่สามารถต้านทานได้ ในท้ายที่สุดจีนต้องยอมสงบศึกและยอมลงนามในสนธิสัญญาหนานจิง (Treaty of Nanjing) ในวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ.1842 โดยเนื้อหาของสนธิสัญญานี้ฉบับนี้อังกฤษได้เปรียบจีนเป็นอย่างมาก ซึ่งสาระสำคัญของสนธิสัญญาคือ จีนต้องยอมเปิดเมืองท่าค้าขายกับต่างชาติ 5 แห่งได้แก่ กว่างโจว (Guangzhou) ฝูโจว (Fuzhou) เซี่ยเหมิน (Xiamen) หมิงปัว (Ningbo) และเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) ต้องยกเกาะฮ่องกง (Hong Kong) ให้กับอังกฤษ ต้องกำหนดอัตราภาษีอย่างตายตัว ต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และจีนยังต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้กับอังกฤษรวมทั้งอังกฤษจะได้รับฐานะความเป็นชาติที่ได้รับคามอนุเคราะห์ยิ่ง (The Most - Favoured Nation) จากจีน และเป็นที่น่าสังเกตว่าในสาระสำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวมิได้มีการกล่าวถึงเรื่องฝิ่นและการค้าฝิ่นแต่อย่างใด ทั้งที่ฝิ่นเป็นสาเหตุที่ทำให้อังกฤษคุกคามจีน

¹ ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 573.

นอกเหนือจากสนธิสัญญาหนานจิงที่จีนทำกับอังกฤษ จีนยังต้องทำสนธิสัญญาหวังเซี่ย (Treaty of Wangxia) กับสหรัฐอเมริกา และทำสนธิสัญญาวัมเปา (Treaty of Whampao) กับฝรั่งเศสเพิ่มเติมอีกด้วย

สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 (The Second Opium War, ค.ศ. 1856-1860)

หลังจากจีนได้ลงนามในสนธิสัญญาหนานจิงกับอังกฤษแล้วก็ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ในจีนสงบลง เนื่องจากต่างชาติต้องการผลประโยชน์ในจีนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงพยายามขยายอิทธิพลคุกคามจีนมากขึ้นทั้งทางด้านการค้าและการครอบครองดินแดน ทำให้ทางการจีนไม่พอใจ โดยเฉพาะปัญหาการค้าฝิ่นซึ่งภายหลังจากการทำสนธิสัญญาแล้วกลับขยายตัวถึง 3 เท่าภายในระยะเวลาเพียง 15 ปี¹ เนื่องจากอังกฤษถือว่าสามารถค้าขายฝิ่นได้เพราะไม่มีข้อห้ามในสนธิสัญญาหนานจิง ในขณะที่จีนก็ถือว่ากฎหมายการห้ามค้าฝิ่นของตนยังคงมีผลบังคับใช้² ทำให้ฝิ่นกลายเป็นชนวนให้เกิดสงครามอีกครั้งระหว่างจีนกับอังกฤษและฝรั่งเศส รวมทั้งปัญหาในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตโดยเฉพาะกรณีจีนจับกุมเรือแอร์โรว์ที่เป็นเรือจีนซึ่งไปจดทะเบียนที่ฮ่องกงจึงอยู่ภายใต้บังคับของอังกฤษ จากความขัดแย้งดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ขึ้นใน ค.ศ. 1856 เมื่อ อังกฤษและฝรั่งเศสได้ยกกองเรือจากช่วงไ้ไปยังแม่น้ำเป่ย์ (Bei River) และบุกเข้ายึดป้อมต้ากู่ (Dagu) จักรพรรดิเสียนเฟิง (Xianfeng, ค.ศ. 1850-1861) ได้ส่งตัวแทนไปเจรจาและมีการลงนามในสนธิสัญญาเทียนจิน ค.ศ. 1858 (Treaty of Tianjin, 1858) ซึ่งสาระสำคัญของสนธิสัญญา คือ จีนต้องยอมให้ต่างชาติตั้งสถานทูตในเป่ย์จิง และดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตในฐานะที่เท่าเทียมกันกับจีน จีนต้องเปิดเมืองท่าเพิ่มอีก 5 เมือง คือ หนิวจวง (Niuzhuang) เติ้งโจว (Dengzhou) ซานโถว (Shantou) เจิ้งโจว (Zhengzhou) และตันชู่ย (Tanshui) บนเกาะไต้หวัน (Taiwan) อนุญาตให้มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาได้อย่างเสรี และฝิ่นจะเป็นสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย

สนธิสัญญานี้จีนเห็นว่าเสียเปรียบอย่างมาก รวมทั้งจะเป็นผลเสียและเสื่อมเสียเกียรติของจีนที่ให้ต่างชาติเข้ามาตั้งสถานทูตอยู่ในเป่ย์จิง จีนจึงถ่วงเวลาในการทำสัตยาบันรับรองสนธิสัญญาเทียนจินและพยายามแก้ไขข้อตกลงตามสนธิสัญญา³ หลังจากกองเรือของอังกฤษและฝรั่งเศสถอยออกจากปากแม่น้ำเป่ย์ระหว่างรอการทำสัตยาบัน จักรพรรดิเสียนเฟิงได้มีพระบรมราชโองการให้ซ่อมบำรุงแนวป้องกันทางทะเลรอบเมืองเทียนจินเพื่อป้องกันไม่ให้เป่ย์จิงถูกคุกคามได้อีกต่อไป ทั้งการถ่วงเวลาการทำสัตยาบันและการสร้างแนวป้องกันทางทะเลทำให้อังกฤษและฝรั่งเศส

* สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 เรียกอีกอย่างว่าสงครามแอร์โรว์ (Arrow War) ตามชื่อเรือที่เป็นชนวนให้เกิดสงคราม

¹ มาลีนี้ ประเสริฐธรรม. (ม.ป.ป.). เล่มเดิม. หน้า 107.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2534). การปรับตัวของไทยและจีนในสมัยจักรวรรดินิยมใหม่. หน้า 24.

³ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol I. p. 222.

ภาพประกอบ 3 ความเจริญรุ่งเรืองของการค้าที่เมืองกว่างโจว

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 132-133.

ภาพประกอบ 4 การเผาทำลายฝิ่นที่กว้างโจวในค.ศ.1839 ตามคำสั่งของหลิน เจ้อสวี่
ที่มา : วุฒิชัย มุลศิลป์. (2534). การปรับตัวของไทยและจีนในสมัยจักรวรรดินิยมใหม่. หน้า 22.

ภาพประกอบ 5 เรือรบของจีนและอังกฤษปะทะกันในสงครามฝิ่น

ที่มา : Patricia Buckley Ebrey. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*. p. 237

ภาพประกอบ 6 - 7 ภาพวาดพระราชวังฤดูร้อนหยวน หมิง หยวน(บน) และพระราชวังฤดูร้อน
หยวน หมิง หยวน หลังจากถูกกองทหารอังกฤษและฝรั่งเศสบุกเข้าเผาทำลาย ใน ค.ศ.1860

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 132-133.
 ไม่พอใจส่งกองทหารเข้าบุกเป่ย์จิง จักรพรรดิเสียนเฟิงจึงเสด็จลี้ภัยไปเรื่อเหอ (Re He)¹
 ในเดือนกันยายนค.ศ.1860 ก่อนเดินทางเข้าเป่ย์จิงกองทหารของอังกฤษและฝรั่งเศสได้ปล้นและ
 เผาทำลายพระราชวังฤดูร้อนหยวน หมิง หยวน (Yuan Ming Yuan) ทางตะวันตกเฉียงเหนือของ
 เป่ย์จิงในวันที่ 22 ตุลาคม ทำให้จีนต้องยอมลงนามในอนุสัญญาเป่ย์จิง (The Convention of
 Beijing) กับอังกฤษและฝรั่งเศสเพิ่มเติมอีกหนึ่งฉบับในอีก 2 วันต่อมา คือ วันที่ 24 ตุลาคม
 ค.ศ.1860 โดยเนื้อหาของอนุสัญญานี้เน้นให้จีนทำตามข้อตกลงในสนธิสัญญาเทียนจิน ค.ศ.1858
 และให้มีการตีความเรื่องสิทธิพิเศษของชาวต่างชาติให้กว้างขวางขึ้น เป็นการขดใช้ค่า
 ปฏิกรรมสงครามและข้อเรียกร้องต่างๆ เช่น อังกฤษได้แหลมเกาลูน (Kowloon) ฝรั่งเศสขอสิทธิให้
 บาทหลวงคาทอลิกมีสถานที่เผยแผ่ศาสนาในจีน สหรัฐอเมริกาและรัสเซียได้รับผลประโยชน์ตาม
 สิทธิ “ชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง” และรัสเซียยังได้ผลตอบแทนจากการเป็น “ผู้ประนีประนอม”²
 สงครามเป็นดินแดนทางตอนเหนือของแม่น้ำเฮย์หลงเจียง³ (Heilongjiang River) ประมาณ
 600,000 ตารางกิโลเมตร และดินแดนชายฝั่งแม่น้ำอุซูลี (Wusuli River) ถึงชายฝั่งแปซิฟิก
 ประมาณ 400,000 ตารางกิโลเมตร⁴ ในบริเวณนี้เองรัสเซียใช้เป็นเขตในการจัดตั้งมณฑลชายทะเล
 (Maritime Province) และสร้างเมืองท่าวลาดิวอสต็อก (Vladivostok) โดยจีนยินยอมยกดินแดน
 ให้รัสเซียตามคำขอของรัสเซีย และมีการลงนามในสนธิสัญญาเป่ย์จิง (Treaty of Beijing, 1860)
 ระหว่างจีนกับรัสเซีย เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1 8 60

นอกเหนือจากการถูกคุกคามจากชาติมหาอำนาจแล้วภายในจีนเองยังก็เกิดกบฏขึ้นโดย
 ทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ กบฏไท่ผิง (Taiping Rebellion, ค.ศ.1850-1864) กบฏเหียน (Nien
 Rebellion, ค.ศ.1853-1868) กบฏเหมียว (Miao Rebellion, ค.ศ.1854-1868) และกบฏมุสลิม
 (Muslim Rebellion, ค.ศ.1855-1878) จากความวุ่นวายภายในจีนที่เกิดขึ้นทั้งจากปัญหาภายในและ
 ภายนอกประเทศ ทำให้ปัญญาชนจีนบางส่วนตื่นตัวและยอมรับความอ่อนแอของประเทศพร้อมทั้ง
 ยอมรับ “ของดี” บางอย่างของตะวันตกเพื่อทำให้จีนเข้มแข็งขึ้น อันจะนำไปสู่ความพยายามในการทำ
 ตนเองให้เข้มแข็งเป็นครั้งแรกในค.ศ.1861 หลังจากจีนปล่อยให้เวลาล่วงเลยมาถึง 20 ปี นับจาก
 การที่จีนถูกชาติมหาอำนาจคุกคามเป็นครั้งแรกในสงครามฝิ่น ความพยายามในการทำตนเองให้
 เข้มแข็งของจีน ระหว่างค.ศ.1861-1895 ถือเป็นความพยายามครั้งแรกของจีนที่ตอบสนองต่อการ
 คุกคามของชาติมหาอำนาจ

¹ ในปัจจุบัน คือ เมืองเจิ้งเต๋อ (Chengde) มณฑลเหอเป่ย์ (Hebei)

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 25.

³ แม่น้ำเฮย์หลงเจียง (Heilongjiang = แม่น้ำมังกรดำ) หรือ เรียกว่าแม่น้ำอาร์มู (Amur River) ใน
 ภาษารัสเซีย

⁴ Su Kaiming. (1986). *Modern China : A Topical History*. p. 38.

3 . การทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน ระหว่างค.ศ. 1 8 6 1 - 1 8 9 5

การทำตนเองให้เข้มแข็ง(จื่อเจียง = Ziqiang)เป็นความพยายามที่จะฟื้นฟูประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เทียบเท่าหรือดีกว่าชาติตะวันตก¹ โดยหลิน เจอส์วี คือบุคคลแรกที่พูดถึงเกี่ยวกับการทำตนเองให้เข้มแข็งในจดหมายลับที่หลิน เขียนถึงอู๋ จื่อสวี่(Wu Cixu)เพื่อนสนิทของเขาในค.ศ.1842 โดยหลินกล่าวว่า “เรือปืนและกำลังทางน้ำเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมี...เพื่อจะได้เป็น การป้องกันชายแดนด้านทะเลของเราไว้ให้ถาวรต่อไป ”³ แต่ความคิดเห็นของหลินไม่ได้เปิดเผยสู่สาธารณชน เนื่องจากเกรงภัยจะมาถึงตัวในการแสดงความชื่นชมความทันสมัยของตะวันตก และบุคคลแรกที่กล้าเผยแพร่ความคิดต่อสาธารณชนในเรื่องการทำตนเองให้เข้มแข็งในค.ศ.1842 คือ เว่ย หยวน(Wei Yuan,ค.ศ.1794-1856)ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของหลิน เจอส์วี ได้เสนอให้ “เรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ นั้นคือ เรือรบ ปืน การจัดและการฝึกทหาร”⁴ แต่ขบวนการทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน กลับเริ่มขึ้นในค.ศ.1861 คือ อีก 20 ปีต่อมา เมื่อกลุ่มเจ้าชายกง(Prince Gong) ขึ้นมามีอำนาจหลัง การทำรัฐประหารในค.ศ. 1 8 6 1 ⁵ จึงได้มีการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชาติ ที่เรียกว่า “ การทำตนเองให้เข้มแข็ง ” โดยแบ่งระยะเวลาได้เป็น 3 ระยะ คือ

3 . 1 ระยะฟื้นฟูเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็ง ค.ศ. 1 8 6 1 - 1 8 7 2

ระยะฟื้นฟูเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็ง เป็นระยะที่จีนพยายามประยุกต์หลักการปกครองของ ขงจื๊อขึ้นใหม่เพื่อให้รัฐบาลมีความเข้มแข็งและผู้นำในระยะนี้มีบทบาทสำคัญ คือ เจ้าชายกง (Prince Gong,ค.ศ.1833-1898) หรือ อี้ซิน (Yixin) เหวินเซียง(Wenxiang,ค.ศ.1818-1876) ในส่วนกลาง ในส่วนภูมิภาคคือ เจิง กั๋วฟาน (Zeng Guofan,ค.ศ.1811-1872) จั่ว จงถัง (Zuo Zongtang,ค.ศ.1812-1885)และหลี่ หงจิ้ง(Li Hongzhang,ค.ศ.1823-1901)⁶ หลักการสำคัญใน

¹ อนุชฌา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า ก.

² เขียน ชีระวิทย์. (2517). วิวัฒนาการการปกครองจีน. หน้า 94.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า20.

⁴ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 46.

⁵ การทำรัฐประหารในค.ศ.1861 เกิดขึ้นภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิเสียนเฟิง เป็นเหตุการณ์การแย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มซุซุ่น ซึ่งมีเจ้าชายอี้(Prince Yi) หรือ ไซหยวน(Zaiyuan) ตวนหวา(Duanhua) และ ซุซุ่น(Sushun,ค.ศ.1816-1861) เป็นผู้นำ กับกลุ่มเจ้าชายกงที่มีเจ้าชายกง(Prince Gong,ค.ศ.1833-1893)และมเหสีหม้ายของจักรพรรดิเสียนเฟิง 2 พระองค์ คือ พระนางฉื่ออาน(Ci'an,ค.ศ.1833-1881)กับพระนางฉื่อซี(Cixi,ค.ศ.1835-1908)เป็นผู้นำ ในท้ายที่สุดกลุ่มเจ้าชายกงสามารถทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากกลุ่มเจ้าชายอี้ได้สำเร็จ ทำให้ผู้นำทั้งสามของกลุ่มหัวก้าวหน้าได้รับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ยุวจักรพรรดิถงจื่อ(Tongzhi,ค.ศ.1861-1875)ซึ่งในขณะนั้นมีพระชนมพรรษา 5 พรรษา และการทำรัฐประหารในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นการขึ้นสู่อำนาจการเมืองของพระนางฉื่อซี.

⁶ Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 282.

ระยะนี้คือ การรับเอาปืนไฟ เครื่องจักรกล ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การฝึกฝนช่างเทคนิค การฝึกฝน
 นักการทูต จัดตั้งสำนักงานแปล โรงเรียนแบบใหม่ รวมทั้งส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ¹
 โครงการที่ทำในระยะนี้ได้แก่ การจัดตั้งจงหลี่ หย่าเหมิน (Zongli Yamen) การก่อตั้งวิทยาลัยล่าม
 ถงเหวิน ก่วน (Tongwen Guan) การก่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ กว่างฟ้งเหวิน ก่วน
 (Guangfangwen Guan) ตั้งโรงงานปูน คลังสรรพาวุธและอุตสาหกรรม

ผลของความพยายามในระยะฟื้นฟูเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็งนั้นประสบความสำเร็จในด้าน
 ที่ราชวงศ์ชิงสามารถสร้างความเข้มแข็ง จนสามารถปราบปรามกบฏที่เกิดขึ้นภายในประเทศได้ แต่
 ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการย้ายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค จากขุนนางชาวแมนจูไปสู่
 กลุ่มขุนนางชาวจีน เนื่องจากขุนนางที่มีบทบาทในช่วงการฟื้นฟูตนเองให้เข้มแข็งนี้ส่วนมากเป็น
 ขุนนางชาวจีนในส่วนภูมิภาค ทั้งเจิ้ง กั๋วฟาน จั๋ว จงถิง และหลี่ หงจิง² ในด้านการต่างประเทศ
 ในช่วงของการฟื้นฟูตนเองให้เข้มแข็ง จีนยอมรับความจำเป็นในการติดต่อกับชาติตะวันตก จึงได้มีการ
 ก่อตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวกับด้านการต่างประเทศขึ้น คือ จงหลี่ หย่าเหมิน วิทยาลัยล่ามและ
 โรงเรียนภาษาต่างประเทศ แต่การทำงานของบุคลากรในจงหลี่ หย่าเหมินยังขาดความเข้าใจใน
 เรื่องการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ทำให้ผลการทำงานของจงหลี่ หย่าเหมินที่เกิดขึ้นจึงเป็น

เพียงการผูกมิตรกับต่างประเทศเพื่อรักษาความสงบมากกว่าจะพัฒนาระบบความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศ และวิทยาลัยล่ามถงเหวิน ก่วนรวมทั้งโรงเรียนภาษาต่างประเทศก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับหรือ
 ได้รับความนิยม เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง และวิทยาการความรู้แบบ
 ตะวันตกก็ยังไม่มีความจำเป็นในการสอบเข้ารับราชการ เพราะการสอบเข้ารับราชการยังคงใช้
 การศึกษาดำรงคณาสถิตของขงจื้อ ดังนั้นการศึกษาวិทยาการตะวันตกจึงไม่อาจเป็นหลักประกัน
 อนาคตกับนักศึกษาว่าจะสามารถเข้ารับราชการได้

การที่จีนยอมรับในวิทยาการของต่างชาติด้วยการพัฒนากองทัพและอาวุธให้มีความทันสมัย
 ตามอย่างตะวันตก ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกองทัพจีนทั้งหมดและมีได้กระจาย
 ทั่วไปทั่วประเทศ แต่กลับเกิดการกระจุกตัวอยู่ภายใต้ความคิดและการกระทำของขุนนางหัว
 ก้าวหน้าเพียงไม่กี่คนในเขตเมืองท่า และปัญหาสำคัญที่กลุ่มขุนนางหัวก้าวหน้าต้องประสบ คือ
 การขาดแคลนเงินงบประมาณ และการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่เชี่ยวชาญ
 เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ความพยายามฟื้นฟูประเทศต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่อง
 จักรกลและเทคโนโลยีจากต่างชาติ รวมทั้งค่าจ้างชาวต่างประเทศ ทำให้ระยะต่อมาของการทำ
 ตนเองให้เข้มแข็ง จีนจึงมุ่งเน้นการสร้าง ความมั่งคั่งร่ำรวย เนื่องจากจีนยอมรับว่าความมั่งคั่งเป็น
 รากฐานของอำนาจเช่นเดียวกัน

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 23.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์ ; และคนอื่นๆ. (2520). เอเชียตะวันออกยุคใหม่เล่ม 2 = East Asia : The Modern Transformation. ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์ แปล. หน้า 380.

ภาพประกอบ 8 เจ้าชายกง(บน) หลี่ หงจิ้ง(ล่างซ้าย) และเจิง กั๋วฟาน ผู้มีบทบาทสำคัญใน
การทำให้ตนเองให้เข้มแข็ง หรือ จื้อเจียง

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search For Modern China*. 2ndEd. pp.132-133.

3 . 2 ระยะการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวย ค.ศ. 1 8 7 2 - 1 8 8 5

ระยะการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวย เกิดขึ้นเนื่องจากจีนขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับจีน รวมทั้งการยอมรับว่าความมั่งคั่งเป็นรากฐานของอำนาจ¹ คือจะต้องร่ำรวยเสียก่อนจึงจะมีอำนาจ ดังที่ หลี่ หงจิ้งได้พูดไว้เมื่อเดือนกันยายนค.ศ.1876 ว่า “ ความอ่อนแอของจีนที่เรื้อรังอยู่เช่นนี้ สืบเนื่องมาจากความยากจนของจีนนั่นเอง ”² ดังนั้นในระยะที่ 2 ขณะที่อุตสาหกรรมเพื่อป้องกันตัวเองยังคงเป็นงานหลัก แต่จีนก็ได้ให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นต่อการพัฒนาการลงทุนเพื่อให้ได้กำไร เช่น การเดินเรือ การรถไฟ เหมืองแร่ การโทรเลข และ อุตสาหกรรมสิ่งทอ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในช่วงการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวยคือ หลี่ หงจิ้ง เนื่องจาก เจิง กั้วฟานได้เสียชีวิตในค.ศ.1876 จั๋ว จงถึงต้องไปปราบกบฏมุสลิมที่ซินเจียง (Xinjiang) เจ้าชายกงถูกปลดบทบาทโดยพระนางจื่อซีในค.ศ.1865 และ 1884³ เหวินเซียงผู้ช่วยคนสำคัญของเจ้าชายกงก็เสียชีวิตในค.ศ. 1 8 7 6 หลี่ หงจิ้งจึงเป็นผู้มีบทบาทและมีอำนาจสูงสุดในเวลานั้น และได้เป็นผู้ริเริ่มจัดทำโครงการต่างๆกว่าร้อยละ 90 ในการทำให้ประเทศให้เข้มแข็งในช่วงที่

2

การดำเนินการต่างๆในระยะที่ 2 ของการทำตนเองให้เข้มแข็งหรือระยะการสร้างความมั่งคั่งร่ำรวยของจีน เปลี่ยนแปลงจากในระยะแรกที่ “รัฐเป็นผู้ให้ทุนอุดหนุน”(government-sponsored) มาเป็น “รัฐเป็นผู้ให้คำแนะนำพ่อค้าเป็นผู้ดำเนินการ”(government-supervised merchant undertakings)⁴ เช่น บริษัทเดินเรือกลไฟของพ่อค้าจีน (China Merchants Steam Navigation Co.) เหมืองถ่านหินไคผิง(Kaiping Coal Mines) โรงทอผ้าฝ้ายช่างไห่(Shanghai Cotton Cloth Mill) ซึ่งทุนทั้งหลายในการดำเนินงานมาจากเอกชน โดยรัฐอุปถัมภ์ในเรื่องการเงินในระยะแรก แล้วเอกชนต้องใช้คืนเต็มจำนวน กำไรหรือขาดทุนจะอยู่ในความรับผิดชอบของพ่อค้าโดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ

แม้จีนจะสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองมากยิ่งขึ้นในหลายด้าน แต่ชาติมหาอำนาจก็ยังคงคุกคามจีนเพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าและการยึดครองดินแดนต่อไป ในทศวรรษ 1870 การคุกคามจีนขยายตัวอย่างกว้างขวางทั้งจากชาติตะวันตกและญี่ปุ่น เพราะจีนยังคงอยู่ในสภาพอ่อนแอ เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญคือการเสื่อมอำนาจของราชวงศ์ชิง รวมทั้งความพยายามในการสร้างความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1 8 6 0 นั้นยังคงเป็นการดำเนินงานอย่างฉาบฉวย

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 284.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 25.

³ ในค.ศ.1865 เจ้าชายกงถูกปลดเป็นเวลา 10 วันเนื่องจากถูกร้องเรียนว่าติดสินบนและใช้อำนาจช่วยเหลือญาติมิตร ส่วนในค.ศ.1884 เจ้าชายกงถูกปลดอีกครั้งเนื่องจากไม่สามารถแก้ไขข้อพิพาทกับฝรั่งเศสได้. อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 87,117.

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *loc.cit.*

⁵ อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 106.

ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชาติมหาอำนาจคุกคามจีนอย่างมากระหว่าง ค.ศ.1861-1895 ซึ่งได้แก่ การคุกคามไต้หวันของญี่ปุ่นค.ศ.1874 การเข้ายึดครองอีหลี(Yili)ของรัสเซีย ค.ศ.1874-1881 และสงครามจีนกับฝรั่งเศส ค.ศ.1884-1885 จากความขัดแย้งเรื่องเวียดนาม ดังนั้นผลความพยายามของจีน ตามความคิดที่ว่า “ความมั่งคั่งเป็นรากฐานของอำนาจ” กลับประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยในการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมต่างๆภายในประเทศ และยังคงต้องประสบกับความล้มเหลวโดยจีนไม่สามารถป้องกันประเทศจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจได้ แม้ว่าจีนจะผ่านกระบวนการการทำให้ตนเองให้เข้มแข็งมาแล้ว 2 ทศวรรษก็ตาม แต่ความพยายามในการทำให้ตนเองให้เข้มแข็งของจีนก็ยังไม่ได้ยุติลง จีนยังคงมุ่งหน้าพัฒนากองทัพและอาวุธรวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อให้จีนหลุดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่กระบวนการการทำให้ตนเองให้เข้มแข็งในระยะที่ 3 ซึ่งเป็นระยะมุ่งเน้นการสร้างอุตสาหกรรมทางการทหารและการต่อเรือ ระหว่าง ค.ศ. 1 8 8 5 - 1 8 9 5

3 . 3 ระยะการสร้างอุตสาหกรรมทหารและการต่อเรือ ค.ศ. 1 8 8 5 - 1 8 9 5

ระยะการสร้างอุตสาหกรรมทางการทหารและการต่อเรือ เกิดขึ้นเนื่องจากจีนพ่ายแพ้สงครามกับชาติมหาอำนาจ ในทศวรรษ 1870 ถึงช่วงต้นทศวรรษ 1880 ทำให้จีนเพิ่มความสนใจในด้านการทหารรวมถึงการสร้างอุตสาหกรรมให้มากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเบา เพื่อให้ชาติมั่งคั่ง¹ ซึ่งในช่วงนี้รัฐบาลเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาดำเนินการมากยิ่งขึ้นด้วยการลงทุนร่วมกันกับรัฐบาล หรือจะเป็นการลงทุนเฉพาะของเอกชน ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ² ในลักษณะที่เรียกว่า “รัฐบาลเป็นผู้ให้คำแนะนำเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ”³ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในช่วงนี้คือ หลี่ หงจิ้ง ซึ่งยังคงเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองในส่วนภูมิภาค รวมทั้งจาง จื่อตัง(Zhang Zhidong,ค.ศ.1837-1909)และหลิว คุณอี้(Liu Kunyi,ค.ศ.1830-1902) ในส่วนกลางนั้นอยู่ภายใต้การดำเนินงานของเจ้าชายฉุน(Prince Chun,ค.ศ.1842-1890) หรือ อี้หวน(Yihuan) พระบิดาของจักรพรรดิฉินเฉิง ซึ่งมียศพลในเมืองหลวงแทนเจ้าชายกงพระเชษฐา ที่หมดอำนาจไปเนื่องจากถูกปลดในค.ศ.1884 เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกับฝรั่งเศสได้ โครงการต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงการสร้างตนเองให้เข้มแข็งในระยะที่ 3 ที่สำคัญคือ การก่อตั้งกระทรวงทหารเรือ (Board of Admiralty) การก่อตั้งกองเรือเป่ย์หยาง(Beiyang Fleet) ภายใต้การควบคุมของ หลี่ หงจิ้ง นอกจากนี้ก็ยังมี การจัดตั้งโรงงานทอผ้าและโรงงานถลุงเหล็ก

ความพยายามในการสร้างความเข้มแข็งของจีนในระยะที่ 3 ยุติลงพร้อมกับการเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่น (Sino-Japanese War)ค.ศ.1894-1895 ในกรณีพิพาทเรื่องเกาหลี่ เนื่องจากจีนและญี่ปุ่นต่างให้ความสำคัญกับเกาหลี่ในฐานะที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยจีนมองว่าเกาหลี่เป็นประเทศ

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 27.

² อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า ข.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 47.

ที่อยู่ในฐานะเป็น “รั้วชั้นนอก” ของจีน¹ และเป็นรัฐบรรณาการของจีน ส่วนญี่ปุ่นมองว่าเกาหลีเป็นเส้นทางขยายอำนาจของญี่ปุ่นเข้าสู่จีน² ผลของสงครามครั้งนี้ญี่ปุ่นมีชัยชนะเหนือจีน จีนต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาชิโมะโนะเซกิ(Treaty of Shimonoseki)ค.ศ.1895 เพื่อเป็นการยุติสงคราม การแพ้สงครามกับญี่ปุ่นเป็นการแสดงถึงความล้มเหลวของการทำตนเองให้เข้มแข็งของจีนที่ดำเนินมากกว่า 3 ทศวรรษ เมื่อกองเรือเป่ย์หยางของจีนถูกทำลายโดยกองเรือรบของญี่ปุ่นที่มีขนาดเล็กกว่า แต่มีประสิทธิภาพในการรบเหนือกว่า

3 . 4 การคุกคามจีนของชาติมหาอำนาจระหว่างการทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน

ค.ศ. 1 8 6 1 - 1 8 9 5

ในช่วงการทำตนเองให้เข้มแข็งของจีน ระหว่างค.ศ.1861-1895 ชาติมหาอำนาจยังคงคุกคามจีน ซึ่งในช่วงนี้ไม่ได้มีแต่มหาอำนาจตะวันตกเท่านั้นที่ทำการคุกคามจีน ยังมีมหาอำนาจใหม่คือ ญี่ปุ่น ที่ได้เปิดประเทศและพัฒนาประเทศในสมัยเมจิ(Meiji,ค.ศ.1868-1912)จนมีความเข้มแข็งเป็นหนึ่งในชาติมหาอำนาจที่เข้าร่วมคุกคามจีน ในช่วงระหว่างค.ศ.1860-1895 ชาติมหาอำนาจได้คุกคามจีนบริเวณชายแดนและในส่วนที่เป็นรัฐบรรณาการของจีน จนทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างสองประเทศตามมา

การคุกคามไต้หวันของญี่ปุ่น ค.ศ. 1 8 7 1 - 1 8 7 4

การคุกคามไต้หวันของญี่ปุ่น ค.ศ. 1874 เกิดขึ้นจากชาวพื้นเมืองเกาะไต้หวันไปสังหารชาวริวกิวที่เรือแตกและมาขึ้นเกาะไต้หวันจำนวน 54 คนในค.ศ.1871 ทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากญี่ปุ่นถือว่าริวกิวเป็นรัฐบรรณาการของญี่ปุ่น แต่จีนกลับถือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องภายในประเทศจีน³ ญี่ปุ่นต้องการเจรจาเรื่องนี้แต่จีนไม่ยอม ญี่ปุ่นจึงยกพลขึ้นเกาะไต้หวัน 3,000 คนในค.ศ.1874 รัฐบาลจีนเห็นว่าคงไม่สามารถสู้ญี่ปุ่นได้จึงยอมเจรจากับญี่ปุ่น ด้วยการไกลเกลี่ยของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ⁴ จีนต้องยอมจ่ายเงินจำนวน 500,000 ดอลลาร์ให้กับญี่ปุ่นและยอมรับอำนาจอธิปไตยเหนือหมู่เกาะริวกิวของญี่ปุ่น⁵

การเข้ายึดครองอีหลีของรัสเซีย ค.ศ. 1 8 7 1 - 1 8 8 1

¹ แหล่งเดิม. หน้า 27.

² อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า 129.

³ ริวกิวส่งบรรณาการให้ทั้งจีนและญี่ปุ่น โดยถือว่าจีนเป็นบิดาและญี่ปุ่นเป็นมารดา. วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 25.

⁴ Bai Shouyi, Editor. (1982). *An Outline History of China*. p. 406.

⁵ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 26.

อีหลี (Yili) เป็นดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีน(ตอนเหนือของมณฑลซินเจียง (Xinjiang) ในปัจจุบัน) และติดต่อกับเตอร์กิสถานของรัสเซีย ดินแดนอีหลีเป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ระหว่าง ค.ศ. 1865-1877 ได้เกิดกบฏมุสลิมขึ้นบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของจีน โดยยาคุบ เบก (Yakub Beg,ค.ศ. 1820-1877) ได้เข้ายึดที่ราบลุ่มทาริม และในช่วงที่เกิดกบฏรัสเซียได้ส่งทหารเข้ายึดครองบางส่วนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ในอีหลี ต่อมาเมื่อจีนปราบกบฏมุสลิมและยาคุบ เบกได้แล้ว จีนได้เรียกร้องให้รัสเซียถอนตัวออกจากอีหลี แต่รัสเซียปฏิเสธจึงส่งคณะทูตไปเจรจาและลงนามในสนธิสัญญาลิวเดีย (Treaty of Livadia, ค.ศ. 1879) ในสนธิสัญญานี้จีนต้องยอมยกดินแดน 7 ใน 10 ส่วนของดินแดนที่รัสเซียครอบครองให้กับรัสเซีย ต่อมาในค.ศ. 1881 จีนได้ส่งคณะทูตไปรัสเซียอีกครั้งเพื่อเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาเดิมและได้ลงนามใหม่ในสนธิสัญญาเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก (Treaty of St.Petersburg) โดยรัสเซียยอมคืนดินแดนที่ยึดครองให้กับจีนแลกเปลี่ยนกับค่าชดเชยทางทหารจำนวน 9 ล้านรูเบิลส์หรือประมาณ 5 ล้านตำลึงจีน จีนจึงได้ครอบครองอีหลีอีกครั้ง และตั้งอีหลีขึ้นมาเป็นมณฑลซินเจียงใน

ค.ศ.

1

8

8

4

สงครามจีนกับฝรั่งเศส (Sino-France War, ค.ศ. 1884-1885)

สงครามจีนกับฝรั่งเศสด้วยเรื่องของเวียดนาม ค.ศ. 1884 - 1885 เวียดนามหรืออันหนาน¹ (Annan) เป็นดินแดนรัฐบรรณาการของจีน ระหว่าง ค.ศ.1858-ค.ศ.1885 ฝรั่งเศสพยายามทำให้อันหนานกลายเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเนื่องจากต้องการเปิดประตูการค้ากับจีนทางบกอีกด้านหนึ่งในทางตอนใต้ของจีน สงครามระหว่างจีนกับฝรั่งเศสเริ่มขึ้นในค.ศ.1884 เมื่อฝรั่งเศสโจมตีและทำลายอยู่ต่อเรือฝูโจว (Fuzhou) ของจีน โดยไม่มีการเตือนล่วงหน้า การสู้รบระหว่างจีนและฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นและกระจายทั่วอันหนานและจีนตอนใต้ แต่ฝรั่งเศสมีประสิทธิภาพทางการรบที่เหนือกว่าทำให้จีนตัดสินใจเจรจายุติสงคราม และยอมลงนามในสนธิสัญญาเทียนจิน ค.ศ.1885 (Treaty of Tianjin,1885) โดยจะยอมรับสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสทำกับอันหนานทุกประการ และยอมรับความมีอำนาจอธิปไตยเหนืออันหนานของฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสต้องถอนทหารออกจากไต้หวันและหมู่เกาะแปซิฟิก

ไต้หวันและหมู่เกาะแปซิฟิก

ภายหลังจีนพ่ายแพ้สงครามกับฝรั่งเศส ชาตินิยมได้เห็นถึงความอ่อนแอของจีน จึงพยายามโอบล้อมจีนด้วยการยึดดินแดนต่างๆที่อยู่ล้อมรอบจีน เช่น การยึดครองพม่าของอังกฤษ ค.ศ.1886 การยึดครองดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งเป็นประเทศราชของไทยโดยฝรั่งเศส ค.ศ.1893 และรัสเซียได้เริ่มสร้างทางรถไฟสายทรานส์-ไซบีเรีย (Trans-Syberia) ในค.ศ.1891 เป็นต้น ความพยายามทั้งหมดก็เพื่อเปิดเส้นทางการเดินทางเข้าสู่จีนด้วยเส้นทางใหม่นอกจากเส้นทางทางทะเล ซึ่งต่อมาชาติมหาอำนาจจะมีการแบ่งเขตอิทธิพลในจีนโดยยึดเอาบริเวณใกล้เคียงกับ

¹ อันหนาน (Annan) หรือที่รู้จักกันว่า อันนัม (Annam)

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 27.

ดินแดนอาณานิคมของตนเป็นหลัก การคุกคามจีนของชาติตะวันตกโดยรวมก็เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

สงครามจีนกับญี่ปุ่น (Sino-Japanese War, ค.ศ. 1894-1895)

สาเหตุของสงครามจีนกับญี่ปุ่นในค.ศ. 1894-1895 เกิดจากความขัดแย้งในกรณีพิพาทเรื่องเกาหลี เมื่อญี่ปุ่นต้องการจะขยายอำนาจของตนไปสู่จีนโดยผ่านเกาหลี ซึ่งในขณะนั้นปกครองโดยราชวงศ์ยี่ (Yi Dynasty, ค.ศ. 1392-1910) และดำเนินนโยบายปิดประเทศไม่ติดต่อกับชาติใด ยกเว้นจีน จึงได้รับการขนานนามว่า “อาณาจักรทมิฬ”¹ สำหรับจีนมองว่าเกาหลีเป็นดินแดนที่อยู่ในฐานะรัฐบริวารของจีนและราชวงศ์ชิงก็ถือว่าเกาหลีมีความสำคัญมากในฐานะเป็นรั้วชั้นนอกของจีน เมื่อญี่ปุ่นผ่านการปฏิรูปประเทศในสมัยเมจิก็ต้องการขยายอำนาจสู่จีนเหมือนกับมหาอำนาจชาติอื่นๆ จึงพยายามใช้กำลังบังคับให้เกาหลีเปิดประเทศและทำสนธิสัญญาทางการค้า ทำให้จีนและญี่ปุ่นต่างแข่งขันกันรักษาอำนาจและขยายอำนาจในเกาหลี ซึ่งภายในเกาหลีขณะนั้นได้เกิดการแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยมที่สนับสนุนจีน และกลุ่มหัวก้าวหน้าที่สนับสนุนญี่ปุ่น ปัญหาความขัดแย้งมีมากจนกลุ่มหัวก้าวหน้าได้ก่อการรัฐประหารขึ้นในค.ศ. 1884 ทางเกาหลีได้ขอความช่วยเหลือจากจีน จีนจึงส่งทหารเข้ามารักษาความสงบในเกาหลี และเกิดการปะทะกับทหารญี่ปุ่นที่ให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มหัวก้าวหน้า ภายหลังเหตุการณ์วุ่นวายดังกล่าวยุติลง จีนและญี่ปุ่นได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกันเพื่อรักษาความสงบภายในเกาหลี ภายใต้ข้อตกลงหลี่-อิโตะ (Li-Ito Agreement) ในค.ศ. 1885 ทั้งสองชาติต้องถอนกำลังทหารและที่ปรึกษาออกจากเกาหลี และเมื่อจะส่งทหารเข้าไปในเกาหลีจะต้องแจ้งให้อีกฝ่ายทราบก่อน

ในค.ศ. 1894 ได้เกิดกบฏตงฮัก (Tonghak Rebellion) ขึ้นในเกาหลี ซึ่งเป็นการก่อการจลาจลของกลุ่มผู้รักชาติหัวรุนแรงที่ต้องการรักษาความรู้แบบตะวันออกไว้ เกาหลีได้ขอให้จีนส่งทหารเข้ามารักษาความสงบในเกาหลีโดยจีนมิได้แจ้งให้ญี่ปุ่นทราบ ซึ่งการกระทำดังกล่าวผิดข้อตกลงหลี่-อิโตะ ญี่ปุ่นจึงถือโอกาสส่งกำลังทหารเข้าเกาหลี และเมื่อการปราบปรามกบฏเสร็จทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างไม่ยอมถอนทหารกลับประเทศ ญี่ปุ่นพยายามใช้กำลังบังคับให้จีนถอนทหารจึงเกิดเป็นสงครามขึ้น โดยญี่ปุ่นได้โจมตีจีนก่อนที่จะมีการประกาศสงครามกับจีน ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1894 ด้วยกองทัพที่มีประสิทธิภาพและมีความทันสมัยของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นสามารถรบชนะจีน จีนต้องยอมเปิดการเจรจาเพื่อยุติสงครามและจบลงด้วยการลงนามในสนธิสัญญา ชิโมะโนะเซกิ (Treaty of Shimonoseki) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1895 ซึ่งจีนต้องยอมรับในเอกราชของเกาหลี ยอมจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามและเปิดเมืองท่า ยินยอมยกแหลมเหลียวตง (Liaodong) ให้ญี่ปุ่น และยินยอมให้ญี่ปุ่นเป็นชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งจากจีน แต่ต่อมาได้มีการแทรกแซงข้อตกลงจาก 3 ชาติมหาอำนาจ คือ รัสเซีย ฝรั่งเศส และเยอรมนี ด้วยการบังคับให้ญี่ปุ่นคืนดินแดนแหลมเหลียวตงให้กับจีนเพื่อแลกกับการรับค่าปฏิกรรมสงครามที่เพิ่มขึ้น

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 449.

ระยะเวลากว่า 3 ทศวรรษ(ค.ศ.1861-1895)ที่จีนพยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ด้วยการเลียนแบบเทคโนโลยีของชาติตะวันตกนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากจีนขาดความเข้าใจ และการเลียนแบบที่เกิดขึ้นก็เป็นการกระทำอย่างผิวเผิน จากการที่จีนมองว่าความเจริญและเทคโนโลยีของตะวันตกเป็นความเจริญของพวกป่าเถื่อน จีนซึ่งเป็นชาติที่มีอารยธรรมและความเจริญสูงส่งอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องยอมรับความเจริญแบบตะวันตกอีก รวมทั้งความพยายามในการทำตนเองให้เข้มแข็งที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงความพยายามของขุนนางในส่วนท้องถิ่น เพียงไม่กี่คน และรัฐบาลกลางก็ไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทำให้ความเจริญที่เกิดจากการพัฒนาไปกระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองเท่านั้น และเมื่อจีนต้องพ่ายแพ้ต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในขบวนการการทำให้ตนเองให้เข้มแข็งของจีน

บทที่ 2

แนวคิดและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนที่นำไปสู่การปฏิรูปประเทศ ค.ศ. 1895-1901

ภายหลังการพ่ายแพ้สงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 จีนถูกชาติมหาอำนาจต่างชาติคุกคามมากยิ่งขึ้นจนเป็นเหตุให้จีนต้องตกอยู่ในสภาพกึ่งอาณานิคม(Semi-colony)¹ ปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งจึงเกิดความคิดว่า ขบวนการการทำให้จีนเข้มแข็ง(จื้อเจียง)ที่จีนทำมากกว่า 3 ทศวรรษนั้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้จีนเข้มแข็ง เพราะจีนยังไม่สามารถต้านทานการคุกคามของชาติมหาอำนาจได้ ทำให้ปัญญาชนจีนเกิดความคิดในเรื่องการสร้าง ความเข้มแข็งแตกแยกออกเป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางอนุรักษนิยมของกลุ่มอนุรักษนิยม แนวทางการปฏิรูปประเทศของกลุ่มปฏิรูป และแนวทางการปฏิวัติเพื่อก่อตั้งสาธารณรัฐจีนของกลุ่มปฏิวัติ ซึ่งในช่วงหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น แนวทางที่ปัญญาชนจีนให้การยอมรับว่าเป็นแนวทางที่สามารถทำให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจได้นั้น คือ แนวทางในการปฏิรูปและแนวทางในการปฏิวัติ โดยปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปต้องการจะปฏิรูปประเทศด้วยการนำเอาสิ่งดีต่างๆทั้งของจีนและของชาติตะวันตกมาผสมผสานกันเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาจีนให้เข้มแข็งต่อไป² ส่วนปัญญาชนกลุ่มปฏิวัตินั้นต้องการจะปฏิวัติล้มล้างการปกครองระบอบจักรพรรดิแล้วจัดตั้งการปกครองในระบอบสาธารณรัฐขึ้นแทนที่ ซึ่งแนวทางในการปฏิรูปและแนวทางในการปฏิวัติถือเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองแนวทางใหม่ของปัญญาชนจีนที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895³

1. การคุกคามจีนของชาติมหาอำนาจ ค.ศ.1895-1898

การที่จีนพ่ายแพ้ญี่ปุ่นเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความอ่อนแอ และความล้มเหลวในการทำให้จีนเข้มแข็งของจีน รวมทั้งการลงนามในสนธิสัญญาชิโมะโนะเซกิ(Treaty of Shimonoseki)ค.ศ.1895 ได้เป็นตัวกระตุ้นให้ชาติมหาอำนาจคุกคามจีนมากยิ่งขึ้น⁴ เนื่องจากตามข้อตกลงในสนธิสัญญาชิโมะโนะเซกิ จีนต้องยกแหลมเหลียวตง(Liaodong)ให้กับญี่ปุ่น แต่หกวันหลังจากการลงนามในสนธิสัญญารัสเซียได้เป็นผู้นำพันธมิตรอีก 2 ชาติคือ เยอรมนีและฝรั่งเศส เข้าแทรกแซง “แนะนำ” ให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเหลียวตงให้กับจีนโดยแลกกับเงิน 30 ล้านตำลึงจีน ญี่ปุ่น

¹ Su Kaiming. (1986). *op.cit.* p. 65.

² จอห์น เค. แฟร์แบงส์; และคนอื่นๆ . (2520). *เล่มเดิม*. หน้า 464.

³ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.345.

⁴ Hu Sheng. (1981). *Imperialism and Chinese Politics*. p.113.

ต้องยอมทำตามข้อเสนอของสามมหาอำนาจ เพราะในขณะนั้นญี่ปุ่นยังไม่อยู่ในฐานะที่เข้มแข็งพอจะเผชิญหน้ากับสามมหาอำนาจพร้อมๆกัน สำหรับจีนผลของสงครามครั้งนี้ทำให้ชาติมหาอำนาจหมดความเกรงใจจีนและรุ้เข้าแสวงหาผลประโยชน์ ด้วยการแบ่งจีนออกเป็นเขตอิทธิพล(spheres of influence) ของแต่ละชาติหรือที่เรียกว่า “การผ่าแบ่งโมจีน”¹

รัสเซีย

การที่รัสเซียขัดขวางไม่ให้ญี่ปุ่นเข้าครอบครองแหลมเหลียวตง ก็เนื่องจากรัสเซียต้องการครอบครองแหลมเหลียวตงไว้เอง เพื่อใช้เป็นเมืองท่าปลอดน้ำแข็ง(free ice port)ของรัสเซียในเขตมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งในทะเลบัวไห่(Bohai)บริเวณที่แหลมเหลียวตงตั้งอยู่มีเมืองท่าที่สำคัญ 3 แห่ง คือ ต้าเหลียน(Dalian) หลู่ซุ่น(Lushun)² และเว่ยไห่เว่ย (Weihaiwei) ถ้ารัสเซียสามารถเข้าครอบครองแหลมเหลียวตงก็จะสามารถครอบครองเมืองท่า 2 ใน 3 แห่ง คือ ต้าเหลียนและหลู่ซุ่น

การที่รัสเซียเป็นผู้นำสามชาติพันธมิตรบังคับให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเหลียวตงให้กับจีนนั้น ได้ทำให้รัสเซียกลายเป็นวีรบุรุษในสายตาของชาวจีน³ และในฐานะเป็นผู้ช่วยให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของญี่ปุ่น จีนจึงได้ตอบแทนการช่วยเหลือของรัสเซียด้วยการส่ง หลี่ หงจิ้งในฐานะข้าหลวงพิเศษของจีนเดินทางไปรัสเซียในเดือนเมษายน ค.ศ.1896 เพื่อร่วมพระราชพิธีราชาภิเษกของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 (Tsar Nicholas II) การเดินทางไปรัสเซียของหลี่ หงจิ้งครั้งนี้ จีนและรัสเซียได้มีการทำข้อตกลงในการเป็นพันธมิตรกันอย่างลับๆ ภายใต้ชื่อ สนธิสัญญาลับระหว่างจีนกับรัสเซีย ค.ศ.1896 (The Sino-Russian Secret Treaty ,1896) โดยจีนหวังว่าจีนคงจะได้รับประโยชน์จากการเป็นพันธมิตรกับรัสเซีย และคิดว่ารัสเซียจะเข้าป้องกันจีนให้รอดพ้นจากการคุกคามของญี่ปุ่นและชาติตะวันตกอื่นๆ เนื่องจากในขณะนั้นจีนพยายามดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศแบบพึ่งพิงชาติมหาอำนาจชาติใดชาติหนึ่งเพื่อป้องกันการคุกคามจากชาติมหาอำนาจอื่นๆ⁴ หรือเรียก่านโยบาย “ใช้พวกป่าเถื่อนควบคุมพวกป่าเถื่อน”⁵

สำหรับรัสเซียสนธิสัญญาฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากรัสเซียต้องการขยายทางรถไฟสายทรานส์-ไซบีเรีย(Trans-Siberian Railway)ที่เริ่มสร้างตั้งแต่ค.ศ.1891 ไปยัง

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 28.

² เมืองท่าหลู่ซุ่น(Lushun) คือ พอร์ต อาร์เทอร์(Port Arthur)

³ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 346.

⁴ Hu Sheng. (1981). *op.cit.* p. 116.

⁵ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol.II.*

เมืองท่าวลาดิวอสต็อก(Vladivostok)ของรัสเซียโดยผ่านภูมิภาคแมนจูเรียของจีน¹ รวมทั้งสามารถใช้เส้นทางดังกล่าวขนกองกำลังและเสบียงอาหารได้ และถ้าอยู่ในภาวะสงครามสนธิสัญญาดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้รัสเซียสามารถเคลื่อนกำลังเรือรบของรัสเซียเข้าไปยังเขตเมืองท่าตามชายฝั่งของจีนได้อีกด้วย ในค.ศ.1897 หนึ่งปีหลังจากการลงนามในสนธิสัญญารัสเซียได้ส่งกองกำลังเข้ายึดเมืองท่าหลู่ซุ่นและต้าเหลียน และในค.ศ.1898 จีนต้องยอมให้รัสเซียทำสนธิสัญญาเช่าดินแดนปลายแหลมเหลียวตงเป็นระยะเวลา 25 ปี รวมทั้งรัสเซียยังได้สิทธิในการสร้างทางรถไฟเชื่อมเมืองท่าหลู่ซุ่นและต้าเหลียนเข้ากับเส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีน สนธิสัญญาลับระหว่างจีนกับรัสเซียจึงเป็นการเปิดโอกาสให้รัสเซียเข้ามามีอิทธิพลในเขตดินแดนตอนเหนือของจีน²

เยอรมนี

เยอรมนีเป็นหนึ่งในสามชาติพันธมิตรที่เข้าแทรกแซงให้ญี่ปุ่นยอมคืนแหลมเหลียวตงให้กับจีน เยอรมนีได้เรียกร้องให้จีนยกเมืองเทียนจิน(Tianjin)และฮั่นโซว(Hankou)ให้เป็นเขตสัมปทานของชาวเยอรมัน และต้องการให้จีนยกเมืองท่าให้กับเยอรมนีเพื่อเป็นการตอบแทน ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1896 เอ็ดมุนด์ ฟอน เฮคิง(Edmund von Heyking, ค.ศ.1850-1915)ทูตจีนของเยอรมนีได้ส่งหนังสือถึงจาง หลี หย่าเหมิน เพื่อเตือนให้จีนยกอ่าวเจียวโจว(Jiaozhou Bay)ในมณฑลซานตงให้กับเยอรมนี แต่รัฐบาลจีนยังคงเพิกเฉยเนื่องจากมีข้อตกลงกับรัสเซียตามสนธิสัญญาลับที่จะให้รัสเซียจอดเรือรบในเมืองท่าซึ่งเช่าได้ในฤดูหนาว เยอรมนีเกรงว่ารัสเซียจะใช้กำลังเข้ายึดอ่าวเจียวโจว ดังนั้นในค.ศ.1897 พระเจ้าไกเซอร์วิลเลียมที่ 2 ของเยอรมนีได้เดินทางไปเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก(St. Petersburg)เพื่อเจรจากับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2³ และในท้ายที่สุดเยอรมนีก็นำรับการยอมรับจากรัสเซีย สำหรับการที่เยอรมนีจะเข้ายึดครองเจียวโจวในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1897 และต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ.1898 เยอรมนีได้ทำสนธิสัญญากับจีน ทำให้บริเวณอ่าวเจียวโจวตกเป็นเขตเช่าของเยอรมนี และมณฑลซานตงกลายเป็นเขตอิทธิพลของเยอรมนี

ฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเป็นอีกหนึ่งชาติมหาอำนาจในการเจรจาให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเหลียวตงให้กับจีน ดังนั้นฝรั่งเศสจึงถือโอกาสขยายอิทธิพลในบริเวณตอนใต้ของจีนด้วยการบังคับให้จีนยอมทำสนธิสัญญายอมรับการขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสในมณฑลทางใต้ คือ หยูนหนาน กว่างตง และกว่างซี และตาม

¹ การสร้างทางรถไฟผ่านแมนจูเรียจะสามารถย่นระยะทางได้ถึง 350 ไมล์ เมื่อเทียบกับการสร้างทางรถไฟไปดินแดนของรัสเซียตามแนวด้านเหนือของแม่น้ำเฮย์หลงเจียง ดังนั้นการสร้างทางรถไฟผ่านเขตแมนจูเรีย จะสามารถประหยัดได้ทั้งเงินและเวลา. Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 347.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 5.

³ พระเจ้าไกเซอร์วิลเลียมที่ 2 ของเยอรมนี ทรงมีความสัมพันธ์เป็นพระประยูรญาติกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ของรัสเซีย. จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). *เล่มเดิม.* หน้า 578.

สนธิสัญญาฝรั่งเศสจะได้รับสิทธิพิเศษในการทำการค้าและท่าเรือในเขตดังกล่าวด้วย รวมไปถึงการยินยอมให้ฝรั่งเศสขยายเส้นทางทางรถไฟจากเวียดนามมายังมณฑลกวางซี ในค.ศ.1896 ฝรั่งเศสได้เสนอที่จะช่วยจีนฟื้นฟูต่อเรือฝูโจวที่ถูกทำลายในช่วงสงครามจีน-ฝรั่งเศส (ค.ศ.1884-1885) โดยมีข้อแม้ว่ารัฐบาลจีนต้องยอมทำตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสด้วยการประกาศไม่ยกเกาะไห่หนาน(Hainan)ให้กับมหาอำนาจอื่นใด ซึ่งรัฐบาลจีนก็ยินยอมจึงเท่ากับเป็นการยอมรับให้ไห่หนานเป็นเขตอิทธิพลของฝรั่งเศส ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1897 ¹

ใน ค.ศ.1898 เมื่อเยอรมนีเข้ายึดเจียวโจว และรัสเซียเข้ายึดปลายแหลมเหลียวตง ฝรั่งเศสต้องการจะรักษาดุลอำนาจระหว่างชาติมหาอำนาจทั้งสามในจีน ทำให้ฝรั่งเศสยื่นความต้องการเสนอต่อรัฐบาลจีน อีก 4 ประการ คือ 1) จีนต้องไม่ยก มณฑลยูนหนาน กวางซี และกวางตงให้กับมหาอำนาจอื่นใดนอกจากฝรั่งเศส 2) จีนจะต้องตั้งชาวฝรั่งเศสเป็นที่ปรึกษาพิเศษในการจัดตั้งระบบไปรษณีย์ของจีน 3) ฝรั่งเศสจะได้รับอนุญาตให้สร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างเวียดนามกับคุนหมิง(Kunming)เมืองหลวงของมณฑลยูนหนาน และ4) จีนต้องยอมให้ฝรั่งเศสเช่าอ่าวกว่างโจว(Guangzhou) ทางตอนใต้ของจีนเป็นเวลา 99 ปี² ข้อเรียกร้อง 4 ประการของฝรั่งเศสนี้ รัฐบาลจีนยอมทำตามทุกประการ ทำให้บริเวณมณฑลกวางตง กวางซี ยูนหนานและเกาะไห่หนานกลายเป็นเขตอิทธิพลของฝรั่งเศส

อังกฤษ

อังกฤษเป็นชาติมหาอำนาจที่มีผลประโยชน์ในจีนมากกว่ามหาอำนาจชาติอื่นๆ ทำให้อังกฤษพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองไว้ เพราะการสร้างทางรถไฟสายทรานส์-ไซบีเรียของรัสเซียมีผลต่อดุลอำนาจของอังกฤษในเอเชียตะวันออก เนื่องจากทางรถไฟสายดังกล่าวจะทำให้รัสเซียสามารถลำเลียงกองทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ระหว่างยุโรปและตะวันออกไกลได้สะดวก ถึงแม้ว่าใน ค.ศ.1896-1897 ทางรถไฟสายดังกล่าวจะยังไม่เสร็จสมบูรณ์ แต่การที่รัสเซียได้รับอนุญาตจากจีนให้สร้างทางรถไฟผ่านเขตแมนจูเรียและการที่รัสเซียพยายามขยายอำนาจบริเวณปลายแหลมเหลียวตงทำให้รัสเซียมีอิทธิพลในเขตภาคเหนือของจีน มีผลให้อังกฤษต้องตัดสินใจเข้ายึดเว่ยไห่เว่ยบริเวณปลายแหลมซานตงที่อยู่ตรงข้ามกับแหลมเหลียวตง เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับรัสเซียบริเวณอ่าวปู้ไห่ แล้วจึงทำข้อเสนอขอเช่าเว่ยไห่เว่ยจากรัฐบาลจีนเป็นเวลา 25 ปี เท่ากับระยะเวลาที่รัสเซียขอเช่าหลู่ซุ่นและต้าเหลียน ในค.ศ.1898 เมื่อฝรั่งเศสขอเช่าอ่าวกว่างโจว และมีกวางตง กวางซี ยูนหนานเป็นเขตอิทธิพล อังกฤษจึงเกรงว่าอาณานิคมฮ่องกงของตนจะเป็นอันตราย อังกฤษจึงขอเช่าดินแดนในแหลมเกาลูน(เขตนิวเทอริเทอรี)ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเกาะฮ่องกง

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* pp.28-29.

* อ่าวกว่างโจว(Guangzhou Bay) หรือกว่างโจววัน(Guangzhouwan) ในปัจจุบันคือบริเวณเมืองท่าจั้นเจียง(Zhanjiang)

² Ibid. p. 29.

เป็นเวลา 99 ปี เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยของฮ่องกง¹ นอกจากนี้อังกฤษยังขอสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างพม่ากับหยุนหนาน เทียนจินกับเจิ่นเจียง(Zhenjiang) ซ่างไห่กับหนานจิง (Nanjiang) ซูโจว(Suzhou)กับหนิงปัว(Ningbo) และกว้างโจวกับเกาสุน ซึ่งการขอสร้างทางรถไฟทั้งหมดของอังกฤษก็เพื่อต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับฮ่องกง และเพื่อผลประโยชน์ทางการทหารในบริเวณเขตอิทธิพลของอังกฤษคือบริเวณแม่น้ำฉางเจียง(Changjiang)² และต่อมาอังกฤษยังได้ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในค.ศ.1902 เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถคานอำนาจของรัสเซียในภูมิภาคแมนจูเรีย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่ออังกฤษในการถ่วงดุลอำนาจระหว่างมหาอำนาจในจีน

ญี่ปุ่น

หลังจากญี่ปุ่นรบชนะจีนในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 จีนได้ยกเกาะไต้หวันและแหลมเหลียวตงให้กับญี่ปุ่นตามข้อตกลงในสนธิสัญญาชิโมะโนะเซกิ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะต้องคืนแหลมเหลียวตงให้กับจีนตามความต้องการของสามชาติมหาอำนาจ แต่ญี่ปุ่นยังคงได้ครอบครองเกาะไต้หวัน ต่อมาในค.ศ.1898 ญี่ปุ่นได้ทำหนังสือถึงรัฐบาลจีนขอให้รัฐบาลจีนไม่ยกหรือให้มหาอำนาจอื่นใดเข้าดินแดนในมณฑลฝูเจี้ยน(Fujian)นอกจากญี่ปุ่น ซึ่งจีนก็ยอมทำตามคำขอของญี่ปุ่น ทำให้บริเวณมณฑลฝูเจี้ยนและช่องแคบไต้หวันเป็นเขตอิทธิพลของญี่ปุ่น และภายหลังค.ศ.1902 เมื่อญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ ญี่ปุ่นก็ได้กลายเป็นชาติมหาอำนาจอย่างเต็มภาคภูมิจนสามารถท้าทายอำนาจของรัสเซีย จนทำให้เกิดสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่นขึ้นใน ค.ศ.1904-1905 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นขยายอิทธิพลในดินแดนตอนเหนือของจีน

โดยสรุป ภายหลังจากสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 ชาติมหาอำนาจต่างหมดความเกรงใจจีนและเข้าแสวงหาผลประโยชน์ในจีน โดยมีการทำสนธิสัญญาและสัญญาต่างๆ ระหว่างจีนกับมหาอำนาจชาติต่างๆเป็นจำนวนมาก เกี่ยวกับเรื่องการเช่าดินแดน การเช่าเมืองท่า และการยอมรับการมีเขตอิทธิพลของมหาอำนาจชาติต่างๆในจีน จนทำให้ดินแดนจีน 13 มณฑลจากทั้งหมด 18 มณฑลต้องตกเป็นเขตอิทธิพลของชาติมหาอำนาจ³ ทั้งอังกฤษ ญี่ปุ่น รัสเซีย ฝรั่งเศส เยอรมนี จะมีก็แต่เพียงอิตาลีเท่านั้นที่ต้องการเช่าซานเหมิงวัน(Sanmengwan)ในมณฑลเจ้อเจียง(Zhejiang) แต่ได้รับการปฏิเสธจากรัฐบาลจีน ดังนั้นสถานการณ์ของจีนในค.ศ.1898 นั้นดูเลวร้ายเพราะจีนต้องตกอยู่ในฐานะประเทศกึ่งอาณานิคมของชาติมหาอำนาจ

¹ ทวีป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 691.

² Hu Sheng. (1991). *loc.cit.*

³ ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 692.

2. แนวคิดของปัญญาชนจีนในการแก้ไขปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

นับตั้งแต่ชาติมหาอำนาจเริ่มคุกคามจีนในสงครามฝิ่นครั้งที่ 1 ปัญญาชนจีนได้พยายามคิดหาทางที่จะแก้ไขปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจ โดยระหว่างค.ศ.1861-1895 จีนได้พยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ ด้วยขบวนการการทำให้ตนเองให้เข้มแข็งหรือจื้อเจียง แต่ความพยายามกว่าสามทศวรรษของจีนก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะจีนต้องพ่ายแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 เป็นเหตุให้ปัญญาชนจีนเกิดความคิดแนวทางใหม่ขึ้นอีก 2 แนวทางนอกเหนือจากแนวทางอนุรักษนิยม คือ แนวทางในการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป และแนวทางในการปฏิวัติเพื่อจัดตั้งการปกครองในระบอบสาธารณรัฐจีนของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ

2.1 แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป

แนวคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป เกิดขึ้นจากการได้รับอิทธิพลแนวความคิดของตะวันตกผ่านกลุ่มมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในจีน โดยเฉพาะเมื่อมีการทำสนธิสัญญาต่างๆ และการเปิดเมืองท่าทำให้ความคิดแบบตะวันตกหลั่งไหลเข้าสู่จีนผ่านกลุ่มมิชชันนารี โดยเฉพาะกลุ่มมิชชันนารีอังกฤษและอเมริกันบางกลุ่มที่ปราชญ์เป่รื่องได้ใช้ความคิด “ทางโลก” ได้ทำการโฆษณาชวนเชื่อให้คนหันมานับถือศาสนาคริสต์ด้วยการเข้ามาตั้งโรงเรียน เปิดห้องสมุดและพิพิธภัณฑสถาน ออกหนังสือพิมพ์และนิตยสาร¹ ที่สำคัญ คือ จอห์น ไฟรเออะ (John Fryer, ค.ศ.1839–1928) ได้มาตั้งสำนักงานแปลหนังสือเกี่ยวกับวิทยาการต่างๆ ที่ซางไห่ และ ยัง เจ. แอลเลน (Young J. Allen) ได้ออกนิตยสารภาษาจีน ชื่อ หวันกั๋ว กงเป้า (Wanguo Gongbao = The Globe Magazine) ที่ซางไห่ ซึ่งเป็นนิตยสารที่ให้ความรู้ในเรื่อง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อารยธรรม การเมือง ศาสนา วิทยาศาสตร์ ศิลปะ อุตสาหกรรม และความเจริญของประเทศตะวันตก²

การเผยแพร่ความรู้แบบตะวันตกของกลุ่มมิชชันนารีได้จุดประกายความคิดในเรื่องการปฏิรูปให้กับปัญญาชนชาวจีน และปัญญาชนกลุ่มแรกๆ ที่สนับสนุนให้มีการปฏิรูปประเทศ คือ เฝิง กุ้ยเฟิน ซึ่งเขาสันนิษฐานให้มีการปฏิรูประบบการศึกษาใหม่ ด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาความรู้ของตะวันตกควบคู่ไปกับการศึกษาตามแบบเก่าของจีน³ นอกจากเฝิง กุ้ยเฟินก็มีหวัง เทา (Wang Tao, ค.ศ.1828 – 1897) ซึ่งเป็นผู้ช่วยเจมส์ เลกก์ (Jame Legge, ค.ศ. 1815 – 1897) มิชชันนารีชาวอังกฤษในการแปลหนังสือชุด “ หนังสือคลาสสิกของจีน ” (The Chinese Classics) ที่สก๊อตแลนด์ ในค.ศ. 1870 หวัง เทาได้เขียนบทความเกี่ยวกับการปฏิรูปและการทำ

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 36.

² Teng Ssu-yu ; & John K. Fairbank. (1954). *China's Response to the West : A Documentary Survey, 1839-1923*. p.134.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 37-38.

ตนเองให้เข้มแข็ง ซึ่งงานเขียนของเขาได้สนับสนุนให้มีการปฏิรูปใน 4 ด้าน คือ 1) วิธีการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ 2) การฝึกหัดทหาร 3) การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา และ 4) การปฏิรูประบบกฎหมายและระเบียบต่างๆ¹

การเผยแพร่ความรู้ของกลุ่มมิชชันนารีตะวันตกผ่านทางนิตยสารนั้นได้ก่อให้เกิดความคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศอย่างกว้างขวางกับปัญญาชนจีนโดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1890² ซึ่งเป็นเวลาที่ความคิดในเรื่องการปฏิรูปมีมากขึ้นในบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในกลุ่มปัญญาชนที่มีความคิดอนุรักษนิยม และกลุ่มปัญญาชนปฏิรูปหัวก้าวหน้า ในกลุ่มนักปฏิรูปหัวอนุรักษนิยมที่สำคัญ ได้แก่ เวิง ท่งเหอ (Weng Tonghe, ค.ศ.1830–1904) และ จาง จื่อต้ง (Zhang Zhidong, ค.ศ.1837–1909) ส่วนปัญญาชนกลุ่มหัวก้าวหน้า ที่สำคัญ ได้แก่ เหียน ฟู่ (Yan Fu, ค.ศ.1854– 1921) คัง โห้วเว่ย (Kang Youwei, ค.ศ.1858–1927) เหลียง ฉีเซา (Liang Qichao, ค.ศ.1873–1829) และ ถัน ซื่อตง (Tan Sitong, ค.ศ.1865–1898)

เวิง

ท่งเหอ

เวิง ท่งเหอเป็นผู้มีอำนาจและอิทธิพลมากในเป่ย์จิงในฐานะพระอาจารย์ของจักรพรรดิฉินเฉิงและเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการปฏิรูปประเทศ ในช่วงหลังสงครามจีน–ญี่ปุ่น เวิง ท่งเหอ และ จาง จื่อต้ง จะขึ้นมาเป็นผู้นำในการทำประเทศให้ทันสมัยแทนที่ หลี่ หงจิง โดยเวิงจะมีบทบาทสำคัญในเป่ย์จิงและจางจะมีบทบาทสำคัญอยู่ในส่วนภูมิภาค ในด้านครอบครัวและการศึกษา เวิง ท่งเหอเป็นบุตรชายของเสนาบดีและเป็นผู้ชนะเลิศการสอบจิ้น ชื่อ (Jin Shi = จอหงวน)³ ในค.ศ.1856 และได้เข้าถวายงานเป็นพระอาจารย์ของจักรพรรดิฉินเฉิง (Tongzhi , ค.ศ.1861–1875) ต่อมาในค.ศ. 1876 เวิง ท่งเหอได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอาจารย์ถวายการสอนจักรพรรดิฉินเฉิง (Guangxu, ค.ศ.1875–1908) และถวายการสอนเป็นเวลากว่า 20 ปี ทำให้เวิง ท่งเหอกลายเป็นคนสนิทและมีความใกล้ชิดกับจักรพรรดิฉินเฉิงมากรวมทั้งมีความสัมพันธ์อันดีกับพระนางจื่อซี

เวิง ท่งเหอ มีความเป็นห่วงต่อสถานะของราชวงศ์เนื่องจากราชวงศ์กำลังดำเนินไปสู่ความเสื่อม จากการที่ต่างชาติเข้าคุกคามและแบ่งแยกจีนเป็นส่วนๆ ทำให้เวิงยอมรับว่า จีนคงจะไม่สามารถอยู่รอดได้หากไม่มีการปฏิรูปประเทศ และจีนไม่สามารถทำการปฏิรูปได้หากไม่ได้รับการ

¹ Teng Ssu-yu; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p.136.

² John K. Fairbank. (1992). *China : A New History.* p.226.

³ การสอบระดับจิ้น ชื่อ (Jin Shi) เป็นการสอบในระดับราชสำนักที่จัดขึ้นทุกๆ 3 ปี โดยผู้ที่มาสอบแข่งขันจะต้องผ่านการสอบคัดเลือกในระดับมณฑลมาแล้ว ในการสอบจักรพรรดิจะเป็นผู้ควบคุมการสอบด้วยพระองค์เองและการคัดเลือกผู้ชนะจะมีคณะกรรมการคัดเลือกคำตอบที่ดีที่สุด 10 ฉบับ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ให้จักรพรรดิทรงเลือกตามความพอใจและจัดลำดับ ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกในระดับราชสำนักจะได้รับปริญญาระดับจิ้นชื่อ. สุปราณี กลกะสิงห์ (2539). *เล่มเดิม.* หน้า 87.

สนับสนุนจากจักรพรรดิฉินเฉิงตี้และพระนางฉือตี้ ดังนั้นเพื่อให้กระทบกระเทือนต่อกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีพระนางฉือตี้เป็นผู้นำ เวิงจึงจำกัดรูปแบบของการปฏิรูปอยู่ที่การนำ “วิธีการ” ของตะวันตกมาทำให้จีนเข้มแข็งเท่านั้น¹ จนในค.ศ. 1889 เมื่อจักรพรรดิฉินเฉิงตี้ขึ้นมามีอำนาจในการบริหารประเทศ(ในการทฤษฎี)และพระนางฉือตี้ทรงย้ายไปอยู่พระราชวังฤดูร้อนอี๋เหอ หยวน(Yi He Yuan) เวิง ท่งเหอ จึงได้นำเสนอแนวคิดในการปฏิรูปประเทศแก่องค์จักรพรรดิ และชักจูงให้จักรพรรดิทรงมีความคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศด้วยการเสนอให้อ่านงานแปลต่างๆ ของตะวันตก รวมทั้งเวิง ยังเป็นบุคคลที่ช่วยให้จักรพรรดิได้รู้จักกับคัง โห่ยเว่ย

จาง

จือตัง

จาง จือตังเป็นหนึ่งในนักปฏิรูปกลุ่มหัวอนุรักษนิยม ในค.ศ. 1863 จางสอบได้จิ้น ชื่ออันดับ 3 เขาได้เข้ารับราชการและมีบทบาทในฐานะขุนนางที่สำคัญในส่วนภูมิภาค ในค.ศ.1898 จางได้นำเสนองานชื่อ “ แนะนำการเรียนรู้ ” (Quanxue pian = Exhortation to Learn) ซึ่งในงานเขียนดังกล่าวจางได้แนะนำวิธีการที่จะช่วยให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ด้วยการฟื้นฟูลัทธิขงจื้อทั้งในด้านการศึกษาและความขยันหมั่นเพียรควบคู่ไปกับการรับรองความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของชาติตะวันตก² นั่นก็คือ จางต้องการให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยให้ “การเรียนรู้ชนบจีนเพื่อแก่นสารและการเรียนรู้ชนบทตะวันตกเพื่อการปฏิบัติ” (Zhongxue wei ti, xixue wei yong = จงเสวีย เหวย ถี้,ซีเสวีย เหวย ย่ง = Chinese learning for substance, Western learning for function)³ ซึ่ง หลักการ(ti) คือ การศึกษาวิถีทางทางศีลธรรมของจีน และหน้าที่(yong) คือ การนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยรวมแล้วจาง จือตังต้องการให้จีนทำการศึกษาทั้งแบบเก่า (ความรู้แบบจีน) และแบบใหม่ (ความรู้ของตะวันตก) ควบคู่กันซึ่งจะสามารถเป็นฐานในการสร้างจีนให้เข้มแข็ง และไม่ถูกชาติมหาอำนาจคุกคาม

เหยียน

ฟู่

เหยียน ฟู่เกิดในครอบครัวที่ยากจน แต่ต่อมามีโอกาสได้รับทุนให้เดินทางไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ เพื่อศึกษาวิชาการทหารและการเดินเรือของตะวันตก ระหว่างค.ศ.1877–1878 ในขณะเดียวกันเขาก็สนใจศึกษาในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของตะวันตกด้วย เมื่อกลับมายังจีนเหยียนไม่สามารถเข้ารับราชการได้ เนื่องจากการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการของจีนในขณะนั้นยังคงใช้ความรู้จากตำราคลาสสิกในการสอบ ทำให้เหยียนสอบตกครั้งแล้วครั้งเล่า

¹ Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 359.

² *Ibid.* p.360.

³ Wm. Theodore de Bary; & Richard Lufrano, Editors. (2000). *Sources of Chinese Tradition.* 2nd Ed. p. 244.

⁴ แต่เหียน ฟู่ ก็ยังคงมีความสำคัญในฐานะนักแปล เหียนได้แปลงานของนักปฏิรูปชาวตะวันตก เช่น งานของโทมัส เฮนรี ฮักซเลย์ (Thomas Henry Huxley) เรื่อง “Evolution and Ethics” อัดัม สมิท (Adam Smith) เรื่อง “Wealth of Nations” เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เรื่อง “A Study of Sociology” และจอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill) เรื่อง “On Liberty” เป็นภาษาจีน เป็นต้น งานแปลของเหียนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของชาติตะวันตกแก่สังคมจีนทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ปรัชญาและสังคม¹

ภายหลังจากจีนแพ้สงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 ในช่วงค.ศ.1895-1897 ท่ามกลางกระแสเรียกร้องจากกลุ่มปัญญาชนให้ทำการปฏิรูปประเทศ เหียนได้เขียนบทความในเรื่องสถานการณ์ของโลกและสถานะของจีนในขณะนั้นว่าจีนอยู่ในอันตราย โดยเหียนกล่าวว่าข้อแตกต่างระหว่างชาวจีนกับชาวตะวันตกก็คือ “ชาวจีนยึดติดกับอดีตเกินไปโดยไม่สนใจปัจจุบัน ในขณะที่ชาวตะวันตกสนใจแต่เรื่องในปัจจุบัน”² ความแตกต่างนี้ทำให้การเปลี่ยนแปลงในจีนเป็นไปได้ยาก ดังนั้นเหียนต้องการให้จีนมีการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย อย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละเล็กละน้อย โดยเน้นถึงความสำคัญในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการให้ความรู้ควบคู่ไปกับด้านความประพฤติ นอกจากนี้ยังต้องการให้จีนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับต่างชาติ และแนะนำให้จักรพรรดิพยายามเอาชนะใจประชาชนให้ได้ เพื่อทำลายการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอนุรักษนิยม³

คัง

โหย่วเว่ย

คัง โหย่วเว่ย เกิดที่เมืองหนานไห่ (Nanhai) มณฑลกว่างตง ในครอบครัวปัญญาชนผู้มั่งคั่ง ในวัยเด็กคังได้รับการศึกษาตามแบบประเพณีของจีนเป็นอย่างดี คังหมกมุ่นกับการศึกษาและมักจะได้รับคำชมเชยจากอาจารย์บ่อยๆ ทำให้ได้สมญานามว่า “ นักปราชญ์เว่ย ” (The Sage Wei)⁴ ในค.ศ. 1882 คังได้มีโอกาสเดินทางไปซ่างไห่และฮ่องกง ทำให้เขาเริ่มซึมซับความคิดแบบตะวันตกและมีโอกาสศึกษาหนังสือแปลต่างๆ ของกลุ่มมิชชันนารี รวมทั้งคังยังรู้สึกประทับใจในความเจริญและการพัฒนาเมืองทั้งสองแห่งภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก ซึ่งดูห่างไกลจากคำว่า “ ชาติป่าเถื่อน ” เนื่องจากทั้งสองแห่งมีสิ่งก่อสร้างที่ทันสมัยมีความเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่จีนยังคงยึดติดกับแนวทางเดิมและยังคงปิดประเทศทำให้จีนถูกรุกรานครั้งแล้วครั้งเล่าจากชาติมหาอำนาจ คัง โหย่วเว่ย จึงเกิดความคิดว่าหากจีนต้องการหลุดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจจีนจะต้องทำการปฏิรูปประเทศ

⁴ Ibid. p. 255.

¹ Teng Ssu-yu; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p. 150.

² Ibid. p. 151.

³ Ibid.

⁴ Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 326.

ในค.ศ. 1888 คังเริ่มถวายนฎีกาการปฏิรูปประเทศต่อจักรพรรดิหงชวี่ แต่ฎีกาดังกล่าวไม่สามารถส่งถึงองค์จักรพรรดิได้เนื่องจากถูกขุนนางแผนกตรวจตรายับยั้งไว้ แต่คังยังไม่ย่อท้อเขาพยายามศึกษาค้นคว้าและได้เขียนหนังสือที่สำคัญขึ้น 2 เล่มในช่วงทศวรรษที่ 1880–1890 คือ ต้าถง ชู (Datong Shu = เอกภาพที่ยิ่งใหญ่ = The Grand Commonality, ค.ศ.1887)¹ และ ขงจื๊อ กั๊จื่อเคา (Kongzi Gaizhikao = ขงจื๊อในฐานะนักปฏิรูป = Confucius As a Reformer, ค.ศ.1897) นอกจากนี้ในค.ศ.1895 ระหว่างการสอบระดับจินชื้อที่เป่ย์จิง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จีนพ่ายแพ้ญี่ปุ่น คังและเพื่อนนักศึกษาที่มาสอบรวม 1,300 คน ได้ร่วมกันเขียนคำกราบบังคมทูลขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายจักรพรรดิหงชวี่เรียกว่า “คำกราบบังคมทูลหนึ่งพันคำ” หรือ “คำกราบบังคมทูลจากผู้สอบแข่งขันคัดเลือก” เพื่อเรียกร้องไม่ให้จีนปฏิบัติตามสนธิสัญญาและให้ต่อสู้กับญี่ปุ่นต่อไป แต่คำกราบบังคมทูลนี้ไปไม่ถึงองค์จักรพรรดิ และการสอบแข่งขันในครั้งนั้น คัง สามารถสอบผ่านได้ระดับจิน ชื้อ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศของคัง โฮยวเว่ย คังได้อ้างถึงขงจื๊อในฐานะนักปฏิรูปเพื่อจะชี้ให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ของขงจื๊อนั้นเกิดจากการที่ท่านได้เขียนคัมภีร์ที่ถือเป็นแบบฉบับทั้งหกเล่มขึ้น เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิรูปในสมัยของท่าน² การกล่าวอ้างถึงขงจื๊อของคังก็เพื่อเป็นใบเบิกทางให้กลุ่มอนุรักษนิยมที่ยึดติดกับรูปแบบจารีตเก่าของจีนไม่ขัดขวางการปฏิรูปประเทศ และคังยังมีแนวคิดที่ต้องการให้มีการปฏิรูปสถาบันในการบริหารประเทศ โดยกล่าวว่า

...นับเป็นหลักการของสิ่งทั้งหลายที่ว่าของใหม่ย่อมเข้มแข็ง ของเก่าย่อมอ่อนแอ สิ่งใหม่ย่อมสดชื่น สิ่งเก่าย่อมมืดมนและว่าสิ่งใหม่ๆ ย่อมกระปรี้กระเปร่าและสิ่งเก่าๆ ย่อมหยุดอยู่กับที่ (เฉื่อยชา) ถ้าหากสถาบันเก่าลง ข้อบกพร่องก็จะมีมากขึ้น เพราะฉะนั้นจึงไม่มีสถาบันใดๆ ที่ควรจะต้องคงอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลงนับเป็นเวลาตั้งร้อยปี...สถาบันย่อมมีเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะรักษาดินแดนของตนเท่านั้น บัดนี้เขตแดนของบรรพบุรุษ เรากรักษาไว้ไม่ได้แล้วจะเป็นการดีละหรือที่จะรักษาสถาบันของบรรพบุรุษไว้ ...³

คังต้องการให้การปฏิรูปประเทศที่จะเกิดขึ้น เป็นการปฏิรูปตามแบบการปฏิรูปประเทศของพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียและจักรพรรดิเมจิของญี่ปุ่น โดยเฉพาะญี่ปุ่นเพราะจีนสามารถลอกเลียนแบบการปฏิรูปของญี่ปุ่นได้เนื่องจากญี่ปุ่นและจีน มีศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน และในการปฏิรูป คัง ต้องการให้มีการวางโครงสร้างในการบริหารใหม่ ในเรื่องเกี่ยวกับประเพณี การตรวจตราและการตรวจสอบ รวมทั้งให้มีการปฏิรูประบบราชการใหม่โดยใช้

¹ ต้าถง ชู (Datong Shu) เป็นหนังสือที่กล่าวถึง สังคมในอุดมคติ (ยูโทเปีย = Utopia) ในรูปแบบที่คังเห็นว่าสังคมจีนควรจะเป็น

² ทืออดอร์ เดอ. แบร์; และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. (2538). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม 2*. สำนักพิมพ์ประเสริฐ แพล. หน้า 827.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 831.

ระบบรัฐมนตรีในการบริหารประเทศด้วยการตั้งกระทรวงขึ้น 12 กระทรวงแทนกระทรวงทั้ง 6 ที่จีนใช้อยู่ และให้ใช้ผู้

เชี่ยวชาญที่ได้รับการฝึกอบรมแบบสมัยใหม่เข้าทำงานแทนข้าราชการแบบเก่าที่เฉื่อยชา นอกจากนี้ก็ยังต้องการให้จีนรวมอำนาจการปกครองไว้ที่เป่ย์จิง และให้ทำการปกครองในระบบประชาธิปไตย มีรัฐสภาและรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง¹

เหลียง

ฉีเซา

เหลียง ฉีเซา เป็นทั้งลูกศิษย์และผู้ช่วยคนสำคัญของ คัง โห่ยเว่ย เหลียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะปัญญาชนและนักเขียนคนสำคัญในช่วงประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ ในวัยเด็กเหลียงจัดว่าเป็นเด็กที่มีความสามารถเกินวัยเขาสามารถเขียนบทความในแบบคลาสสิกของจีนได้อย่างสละสลวย เมื่ออายุได้ 18 ปี เหลียงเริ่มสนใจอ่านหนังสือที่แปลมาจากงานของชาวตะวันตก เหลียงเริ่มต้นเขียนบทความในเรื่องการปฏิรูปประเทศในค.ศ.1895 ในปีต่อมาเขาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ชื่ออู่ เป้า (Shiwu Bao) ที่ช่างไห่และเขียนบทความยาว 10 ตอน เรื่องการอภิปรายโดยทั่วไปในเรื่องการปฏิรูป (A General Discussion of Reform = เปี่ยนฟา ถงหลุน = Bianfa Tonglun) ซึ่งจาง จื่อต้ง สนใจและต้องการให้เขามาทำงานด้วย แต่เหลียงปฏิเสธเนื่องจากเขาได้รับคำเชิญจากข้าหลวงมณฑลหูหนาน ฉิน เปาเจิน (Chen Baozhen) ให้มาดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถาบันศึกษาเหตุการณ์ปัจจุบัน (College of Current Affairs) ในหูหนาน เหลียง ฉีเซาได้ร่วมมือกับหวง ซุนเซียน (Huang Xunxian) และฉัน ซื่อถง จัดตั้งสมาคมเพื่อการปฏิรูปจีน (China Reform Association) มีการออกหนังสือพิมพ์ชื่อ เซียง เป้า (Xiang Bao = The Hunan Daily) และออกนิตยสารชื่อ เซียง เสวเป้า (Xiang Xuebao = The Hunan Journal) ทำให้มณฑลหูหนานกลายเป็นศูนย์กลางของนักปฏิรูปหัวก้าวหน้า²

แนวคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศของเหลียงที่ปรากฏออกมาในงานเขียนของเขาใน ค.ศ. 1896 เหลียงได้รับอิทธิพลทางความคิดจากงานของอาจารย์คือ คัง โห่ยเว่ย โดยเหลียงได้เสนอว่า หากจีนยังคงมองแต่อดีตและจมอยู่กับอดีตโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงจีนจะต้องเป็นเหมือนอินเดีย ที่ต้องตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ หรือ ตุรกีที่เคยมีดินแดนครอบคลุมถึง 3 ทวีปและมีประวัติศาสตร์การตั้งเป็นรัฐมากกว่าพันปี แต่เพราะการที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ทำให้ตุรกีต้องถูกรุกรานโดยชาติมหาอำนาจ 6 ชาติที่เข้ามาแบ่งแยกดินแดน เหลียงต้องการให้จีนดูรัสเซียและสยามเป็นแบบอย่างในการปรับตัวและยอมรับการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยโดยกล่าวว่า ...ภายหลังพระเจ้าปีเตอร์มหาราชเสด็จกลับจากการประพาสยุโรปเพื่อศึกษาวิทยาการต่างๆ รัสเซียก็ได้ทำการปฏิรูปประเทศหรือสยาม(ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)ประเทศที่อยู่ระหว่างพม่าและอันนัม (หรือเวียดนาม) บางประเทศเจ้าใหม่ แต่ก็ถูกปลุกเร้าให้ดำเนินการปฏิรูปและยืนหยัด

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์ ; และคนอื่นๆ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 471-472.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 369.

อยู่ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ...¹ นอกจากตัวอย่างรัสเซียและสยามแล้วเหลียงยังได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ รัสเซีย ญี่ปุ่น สเปนและฮอลแลนด์ประกอบการอธิบายเพื่อเป็นแบบอย่างให้จีนตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิรูปประเทศ

ถัน

ชื่อถง

ถัน ชื่อถง เป็นบุคคลที่ยอมสละชีวิตเพื่อการปฏิรูปประเทศ ในค.ศ. 1898 ด้วยวัยเพียง 33 ปี ถันเป็นเพื่อนกับเหลียง ฉีเซา และเป็นลูกศิษย์ของคัง โหยวเว่ย ในวัยเด็ก ถันมีชีวิตครอบครัวที่ไม่เป็นสุขนักเนื่องจากเขามักมีเรื่องกระทบกระทั่งกับมารดาเลี้ยง ผลงานที่มีชื่อเสียงของถัน คือ งานที่เขียนระหว่าง ค.ศ.1896–1898 เรื่อง “เหรินเสวีย”(Renxue = การศึกษา มนุษยธรรม = The Study of Humanity) ที่ทำให้ถันได้รับการยกย่องให้เป็นนักปรัชญาสมัยใหม่ของจีน² ในการเขียนเรื่อง เหวินเสวีย ถันได้รับอิทธิพลทางความคิดในเรื่องทฤษฎีจากคริสต์ศาสนา เมตตาจากพุทธศาสนา และ มนุษยธรรมจากขงจื้อ³

ในงานเขียน เหวินเสวีย ประเด็นใหญ่ที่ถันทำการวิพากษ์วิจารณ์ คือ หลักการความสัมพันธ์ทั้ง 5 ของขงจื้อ ที่กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน สามีกับภรรยา พ่อกับลูก พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน ว่าเป็นหลักการที่ใช้ไม่ได้โดยเฉพาะใน 3 ความสัมพันธ์แรก เนื่องจากเป็นหลักการที่ไม่ยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล โดยถันได้กล่าวว่า “ ความสัมพันธ์ทั้งสามนั้นเหมือนนรก ” (the Three Bond like Hell)⁴ ความสัมพันธ์ที่ถันยอมรับมากที่สุดเป็นหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนที่ตั้งอยู่บนฐานะแห่งความเสมอภาค เสรีภาพและความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ถันได้สรุปแนวคิดในเรื่องการปฏิรูปของเขาว่า การปฏิรูปประเทศจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ถ้าความสัมพันธ์ทั้งห้ายังคงมีอยู่โดยไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงแนวคิดของถัน ชื่อถงนี้เป็นความคิดในเรื่องการปฏิรูปที่ก้าวหน้าและสั่นคลอนโครงสร้างทางสังคมของจีน เนื่องจาก หลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 นี้ เปรียบเสมือนบรรทัดฐานของสังคมจีนที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม

แนวคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปได้รับอิทธิพลจากการเผยแพร่ความรู้ตะวันตกของกลุ่มมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในจีน แนวคิดและรูปแบบในการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนแต่ละคนอาจจะแตกต่างกัน แต่โดยรวมแล้วก็คือการคัดค้านการ

¹ Teng Ssu-yu; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p.155 . และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). เล่มเดิม. หน้า 57.

² Teng Ssu-yu; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p. 157.

³ Wm. Theodore de Bary; & Richard Lufrano, Editors. (2000). *op.cit.* p. 281.

⁴ *Ibid.* p. 284.

ดำเนินการบริหารประเทศในแบบอนุรักษนิยม และต้องการให้เกิดการปฏิรูปประเทศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจีนด้วยการนำเอาสิ่งดีต่างๆ ทั้งของจีนและของตะวันตกมาผสมผสานกัน

2.2 แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยม

ในทศวรรษ 1890 ภายในจีนได้เกิดกระแสเรียกร้องจากปัญญาชนที่ต้องการให้จีนทำการปฏิรูปประเทศ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามจีน – ญี่ปุ่น กระแสเรียกร้องยิ่งมีมากและรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยมไม่พอใจและเกิดการปะทะคารมระหว่างนักอนุรักษนิยมและนักปฏิรูปผ่านทางงานเขียน โดยกลุ่มอนุรักษนิยมจะกล่าวหานักปฏิรูปว่า “ ลบล้างระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่ได้ตั้งมั่นแล้วและทำลายวัฒนธรรมจีน ”¹ ในขณะที่กลุ่มปฏิรูปตั้งมั่นที่จะเผยแพร่แนวคิดด้านการปฏิรูปที่หุหนาน ส่วนกลุ่มอนุรักษนิยมก็มีที่มั่นในเป่ย์จิง ปัญญาชนที่มีชื่อเสียงของกลุ่มนี้ เช่น หวัง เซียน هوا (Wang Xianhua ค.ศ.1840–1918) และเยี่ย เต๋อหุย (Ye Dehui, ค.ศ.1864–1927) ได้ร่วมกันป้องกันประเพณีและลัทธิขงจื๊อที่เป่ย์จิง ภายใต้การนำของหวังหลู่ (Ronglu, ค.ศ.1836 –1903) คนสนิทของพระนางจื่อซี แนวทางที่กลุ่มอนุรักษนิยมใช้ในการต่อต้านแนวคิดในเรื่องปฏิรูปประเทศของกลุ่มปฏิรูปนั้นมี 3 แนวทาง คือ

1. กลุ่มอนุรักษนิยมจะให้เหตุผลว่าไม่ควรเปลี่ยนแปลงสถาบันของบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขใด ๆ เนื่องจากบุตรจะต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ในแนวทางนี้ เจิน เหลียน (Zhen Lian) หนึ่งในนักอนุรักษนิยมได้กล่าวว่า “ ประเทศชาติเป็นของบรรพบุรุษ จักรพรรดิเป็นเพียงผู้คงรักษาราชวงศ์ไว้ให้บรรพบุรุษเท่านั้นจักรพรรดิจะเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ถาวรทั้งหลายที่บรรพบุรุษบัญญัติไว้ไม่ได้ ”

2. กลุ่มอนุรักษนิยมจะยึดตามคำสอนของขงจื๊อที่ว่า รัฐบาลที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลมากกว่ากฎหมาย จิตใจของประชาชนต่างหากที่จะต้องปรับปรุงไม่ใช่สถาบันทางด้านกฎหมายหรือทางด้านการเมือง

3. แนวทางของจีนย่อมดีกว่าแนวทางของชาติตะวันตก²

ปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยมได้ใช้แนวทางทั้ง 3 นี้ตอบโต้ความคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศของกลุ่มปฏิรูป ดังที่ปรากฏออกมาในงานของ ฉู่ เจิงปั๋ว (Chu Chengbo, ค.ศ.?-?) จู อี้ซิน (Zhu Yixin, ค.ศ.1846-1894) และ เยี่ย เต๋อหุย (Ye Dehui, ค.ศ.1864-1927)

ฉู่

เจิงปั๋ว

ฉู่ เจิงปั๋ว เป็นปัญญาชนในกลุ่มอนุรักษนิยมเขาได้เขียนบันทึกความทรงจำใน ค.ศ. 1895 หลังจากที่จีนต้องยอมรับความพ่ายแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894–1895 โดยฉู่ ได้

¹ ทืออดอร์ เดอ. แบร์; และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 832.

² *เล่มเดิม*. หน้า 833.

เรียกร้องให้มีการปฏิรูปจิตใจของมนุษย์ก่อนที่จะทำการปฏิรูปสถาบัน เพราะการที่จีนต้องพ่ายแพ้ในสงครามเนื่องจากปัญหาการจลาจลราษฎรบังหลวงทั้งในหมู่ทหารบกและทหารเรือ ทำให้อารุขสมัยใหม่ของจีนไม่มีประสิทธิภาพและไร้ประโยชน์ในเวลาทำสงคราม ดังนั้นในการรับบุคคลเข้าทำงานเป็นข้าราชการ ความซื่อสัตย์และคุณธรรมทางด้านจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญมากกว่าการฝึกฝนทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยจูได้กล่าวว่า “...ความยากลำบากของเรา(คนจีน)มิใช่เพราะเราขาดสถาบันที่ดีเลย แต่เป็นเพราะเราขาดจิตใจที่ซื่อตรงต่างหาก ถ้าเราแสวงหาวิธีที่จะปฏิรูปสถาบันต่างๆ เราก็จะต้องทำการปฏิรูปจิตใจมนุษย์เสียก่อน...”¹

จู อี้ชิน

จู อี้ชิน เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในคำสอนของขงจื้อและไม่ยอมรับความเจริญแบบตะวันตก จูได้เขียนบทความตอบโต้คัง โห่ยเว่ย ว่า “ อุดมคติของคัง โห่ยเว่ยที่แสดงออกมาในหนังสือขงจื้อ ไก่จื้อเคา นั้นไม่เพียงเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบฟอร์มภายนอกของชีวิตชาวจีนเท่านั้น แต่ในท้ายที่สุดจะบ่อนทำลายศีลธรรมตามประเพณีแบบขงจื้อด้วยวิถีทางของตะวันตก ”²

จู เห็นว่าความต้องการในการปฏิรูปสถาบันไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง ดังที่ขงจื้อได้กล่าวไว้ว่า “ ขอให้มีคน(ที่ชอบธรรม)เกิด แล้วรัฐบาลก็จะรุ่งเรือง แต่ถ้าหากขาดคน(ที่ชอบธรรม)เสียแล้ว รัฐบาลก็จะเสื่อมและสูญสิ้นไป ”³ นั่นก็คือข้อบกพร่องของรัฐบาลที่ขึ้นอยู่กับความผิดพลาดของผู้บริหารงานเองไม่ได้เป็นความผิดของตัวสถาบันหรือผู้ที่ตั้งมันขึ้นมา ดังนั้นจึงไม่ควรมีการทำการปฏิรูปสถาบันด้วยการอ้างว่าสถาบันไม่ดี

เยี่ย เต๋อหุย

ในช่วงปลายทศวรรษ 1890 เยี่ย เต๋อหุย ได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของนักปฏิรูป ด้วยการพยายามป้องกันคุณธรรมของขงจื้อและสถาบันต่างๆที่มีอยู่ของจีน สำหรับเยี่ยแล้ว แม้ว่าชาติตะวันตกจะมีสิ่งที่ดีและควรค่าแก่การทำตามเพียงใด แต่สิ่งเหล่านั้นเมื่อเทียบกับสิ่งที่จีนแล้วถือว่าเล็กน้อยมาก

เยี่ยได้พยายามอธิบายถึงพิเศษของประเทศจีนและลัทธิขงจื้อ ว่า จีนเป็นประเทศที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมที่เก่าแก่กว่าประเทศใด ๆ ในโลก และสถาบันการปกครองของจีนที่มีจักรพรรดิเป็นผู้นำนั้นก็มีความเหมาะสมกับจีนอยู่แล้ว การที่จะให้จีนเปลี่ยนแปลงไปเป็นประชาชนปกครอง(ระบอบรัฐสภา) จะทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงและนำมาซึ่งความสับสนวุ่นวาย ในด้านความสำคัญของลัทธิขงจื้อ เยี่ยคิดว่า ลัทธิขงจื้อเป็นตัวแทนของความยุติธรรมอันสูงสุดและในอนาคตประเทศในตะวันออกและตะวันตกจะต้องนำไปใช้ เพราะผู้ที่ศึกษาลัทธิขงจื้ออย่างผิวเผินก็

¹ แหล่งเดิม. หน้า 834.

² แหล่งเดิม. หน้า 836.

³ แหล่งเดิม.

จะสามารถพูดได้ว่า ชาวตะวันตกไม่มีศีลธรรมอะไรเลยและจะมีเฉพาะคนโง่เท่านั้นที่จะพูดว่าศาสนาตะวันตกดีกว่าลัทธิขงจื้อ ดังนั้นตราใบที่ยังมีศีลธรรมอยู่จะต้องมีลัทธิขงจื้ออยู่ตราใบนั้น¹

แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ออกมาตอบโต้แนวคิดของกลุ่มปฏิรูปนั้น ปรากฏออกมาในแนวเดียวกัน คือ ไม่ต้องการให้มีการปฏิรูปประเทศ เนื่องจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมเชื่อว่าสถาบันดั้งเดิมของจีนนั้นดีอยู่แล้ว ดังนั้นการจะนำสถาบันของชาวตะวันตก ซึ่งเป็นพวกป่าเถื่อนมาใช้มันจึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควร เพราะจะเป็นการทำลายขนบธรรมเนียมประเพณีของจีนที่ดำเนินสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน

2.3 แนวคิดของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ

ในช่วงหลังสงครามจีน – ญี่ปุ่น นอกจากการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปแล้ว ยังมีการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ ซึ่งบุคคลที่มีความโดดเด่นในฐานะผู้นำขบวนการปฏิวัติ คือ ดร.ซุน ยัตเซ็น (Sun Yatsen, ค.ศ. 1866–1925) ที่มีแนวคิดต้องการโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิงและรื้อฟื้นการปกครองของชาวจีน ด้วยการก่อตั้งประเทศจีนใหม่โดยให้มีการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ สำหรับแนวคิดในเรื่องการปฏิวัตินี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล และปัญญาชนจีนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาและรับวิทยาการสมัยใหม่ และในการเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัตินี้จะปรากฏออกมาในรูปของสมาคมลับ

ดร. ซุน ยัตเซ็น

ดร. ซุน ยัตเซ็น บิดาแห่งการปฏิวัติจีน เกิดวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1866 ในครอบครัวชาวนาที่ยากจนที่หมู่บ้านซุยเหิง (Cuiheng) เมืองเซียงซาน (Xiangshan)² มณฑลกว่างตง ดร.ซุน ยัตเซ็นมีชื่อตัวว่า ซุน เหวิน (Sun Wen) แต่มีชื่อที่ใช้กันโดยทั่วไปว่า ซุน อี้เซียน (Sun Yixian) ซึ่งจะออกเสียงในสำเนียงภาษาจีนกว่างตง (กว่างตุ้ง) ว่า ซุน ยัตเซ็น ในวัยเด็ก ดร.ซุน ได้ศึกษาดำรงคณาสถิตของจีนและยังมีโอกาสได้ศึกษาเรื่องราวของ หง ซิวเจี๋ยน (Hong Xiuquan, ค.ศ. 1814–1864) ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มกบฏไท่ผิง (Taiping Rebellion) จนทำให้ ดร. ซุนปรารถนาจะเป็น หง ซิวเจี๋ยน คนที่สอง³ และเริ่มได้รับอิทธิพลทางความคิดในเรื่องการปฏิวัตินับแต่นั้นมา

เมื่ออายุ 15 ปี ดร. ซุนและมารดาได้เดินทางไปฮาวาย เพื่อไปหาพี่ชาย คือ ซุน เหมย (Sun Mei) หรือเรียกอีกชื่อว่า ซุน เต๋อจาง (Sun Dezhang) เมื่อมารดาเดินทางกลับจีน ดร.ซุนจึงพำนักอยู่กับพี่ชายและเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนมิชชันนารีในโฮโนลูลู ระหว่าง ค.ศ. 1879–1882 ในช่วงที่ศึกษาอยู่นั้น ดร.ซุนได้แสดงความสนใจในคริสต์ศาสนาพี่ชายจึงตัดสินใจส่ง ดร.ซุน

¹ แหล่งเดิม. หน้า 838-840.

² เมืองเซียงซาน (Xiangshan) ในปัจจุบัน คือ เมืองจงซาน (Zhongshan)

³ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 144.

กลับจีน เนื่องจากเกรงว่าจะไปเข้ารีต¹ ดร.ซุน ยัตเซ็น จึงต้องเดินทางกลับจีนใน ค.ศ. 1883 และได้เดินทางไปศึกษาภาษาอังกฤษเพิ่มเติมอีกที่ฮ่องกง ต่อมาจึงเข้าศึกษาที่ ควีน คอลเลจ ที่ฮ่องกง (Queen's College, Hong Kong) และได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ต่อมาในค.ศ.1895 ดร.ซุน ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อสมรสตามความต้องการของบิดามารดาและได้เดินทางไปยังโฮโนลูลูอีกครั้ง ก่อนที่จะเดินทางกลับมาศึกษาวิชาการแพทย์ในโรงพยาบาลกว้างตง (Guangdong Hospital) ของมิชชันนารีชาวอเมริกันใน ค.ศ. 1886

ที่โรงพยาบาลกว้างตง ดร.ซุน ยัตเซ็นได้มีโอกาสรู้จักกับเจิ้ง ซื่อเหลียง (Zheng Shiliang) สมาชิกของสมาคมลับ ซานเตียน ฮุย (Sandian Hui) หรือสมาคมสามประสาน (Triad Society) เจิ้ง เป็นบุคคลที่กว้างขวางในการติดต่อกับสมาคมลับต่างๆ ในค.ศ. 1887 ดร.ซุนได้ย้ายไปศึกษาวิชาการแพทย์ที่ วิทยาลัยการแพทย์สำหรับชาวจีนที่ฮ่องกง (College of Medicine for Chinese, Hong Kong) ซึ่งเขาได้พบกับ เจิน เซาไป๋ (Chen Shaobai, ค.ศ.1870-1934) และ ลู่ เฮาตง (Lu Haodong) ที่ฮ่องกง ดร. ซุน สามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการปฏิวัติได้อย่างเสรี เนื่องจากเป็นเขตอาณานิคมของอังกฤษ ดร.ซุน ใช้เวลา 5 ปี ก็สำเร็จการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตด้วยคะแนนเกียรตินิยม และเริ่มงานการเป็นแพทย์ที่มาเก๊า (Macao) ใน ค.ศ. 1892 หนึ่งปีต่อมา ดร.ซุน ได้ย้ายมาทำการรักษาที่กว่างโจว ดร. ซุนได้อุทิศตนให้กับการรักษาผู้ป่วยทำให้ได้รับความไว้วางใจและมีชื่อเสียงในหมู่ประชาชนในท้องถิ่นรวมทั้งในกลุ่มสมาคมลับต่าง ๆ

ในค.ศ. 1894 ดร. ซุน ยัตเซ็น ได้เลิกอาชีพแพทย์และหันมาสนใจการเมืองเพียงอย่างเดียว ซึ่งในระยะนี้ ดร. ซุน ยัตเซ็น ยังมีความคิดเพียงการปฏิรูปประเทศเท่านั้นยังไม่ได้คิดจะทำการปฏิวัติ และในปีเดียวกันนี้ ดร. ซุน และ ลู่ เฮาตง เพื่อนสนิทได้ออกเดินทางเพื่อไปท่องเที่ยวในภาคเหนือของจีน โดยใช้เส้นทาง กว่างโจว – ชางไห่ – เทียนจิน (Tianjin) ที่ชางไห่ ดร. ซุน ได้พบกับหวัง เทา ผู้ซึ่งมีอิทธิพลในด้านความคิดเรื่องการปฏิรูปของ ดร.ซุน หวัง เทา ได้แนะนำให้ ดร.ซุน ยัตเซ็นไปเป็นผู้ช่วยของหลี่ หงจิ้งซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลจี๋ลี่ และผู้บัญชาการกองทัพเป่ย์หยาง (Beiyang)² ดร.ซุน ยัตเซ็นจึงเดินทางไปพบหลี่ หงจิ้งที่เทียนจิน เพื่อเสนอความคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศกับหลี่ แต่หลี่ไม่ได้ให้ความสนใจในความคิดและไม่ให้ ดร.ซุนเข้าพบ เพราะในขณะนั้นเขายังเป็นเพียงคนหนุ่มที่ไม่มีชื่อเสียง³ นับถือศาสนาคริสต์ มีการศึกษาแบบตะวันตกรวมทั้งไม่เคยเข้าสอบวัดระดับความรู้แบบจีน ทำให้ ดร.ซุน มีฐานะเป็น “ คนนอก ” ระบบสังคมแบบจีน⁴ ด้วยความผิดหวังดร.ซุน มีความคิดจะเดินทางท่องเที่ยวไปทั่วประเทศ แต่เมื่อเกิดสงครามจีนกับญี่ปุ่นและเริ่มมีแนวโน้มว่าจีนจะแพ้ ทำให้ ดร. ซุน ยัตเซ็น

¹ ซุน ยัตเซ็น. (2538). *ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ*. ปรีดี เกษมทรัพย์ แปล. หน้า อัฐชีพระวัติ.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 308.

³ Su Kaiming. (1986). *op.cit.* p. 72.

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 456.

เห็นว่าประเทศจีนควรจะต้องมีการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างรวดเร็วให้เหมือนกับการปฏิวัติครั้งใหญ่ในโลกตะวันตก ดังนั้นในระหว่างสงคราม ดร. ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางไปโฮโนลูลู และก่อตั้งสมาคม ซิง จง ฮุย (Xing Zhong Hui = สมาคมฟื้นฟูจีน = Society for the Revival of China) ขึ้นในวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 1894 โดยสมาคมมีจุดมุ่งหมายจะพาจีนให้พ้นจากความหายนะทั้งปวง และสิ่งสำคัญที่สุด คือ จะต้องล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงก่อนสิ่งอื่นใด เพราะหากไม่ทำลายราชวงศ์ชิงก็จะไม่สามารถฟื้นฟูจีนได้ ด้วยความเชื่อในศักยภาพของจีนว่า ประชาชนกว่า 400 ล้านคนและอาณาเขตกว้างกว่า 1 ล้านตารางกิโลเมตร จะทำให้จีนสามารถพัฒนาจนเป็นประเทศที่เข้มแข็งและไม่มีใครกล้าท้าทายในอำนาจ² แต่สมาคมชาวจีนโพ้นทะเลขนาดเล็กและอยู่ห่างไกลนี้คงไม่สามารถช่วยชาติได้ ดังนั้น ดร. ซุน จึงเดินทางมาฮ่องกงและก่อตั้งสาขาของสมาคม ซิง จง ฮุย ขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1895 และพยายามก่อการปฏิวัติขึ้นที่เมืองกว่างโจว แต่การก่อการไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากความลึบรั่วไหล ดร.ซุนต้องลี้ภัยออกนอกประเทศและเริ่มการเดินทางไปทั่วโลกเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์รวมทั้งหาเงินสนับสนุนการปฏิวัติจากหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล

ในค.ศ. 1896 ดร. ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางไปประเทศอังกฤษและถูกลักพาตัวโดยสถานทูตจีนในลอนดอน ดร. ซุนถูกคุมขังก่อนถูกส่งตัวกลับไปจีนเพื่อประหารชีวิตในฐานะกบฏ แต่ระหว่างถูกคุมขังอยู่นั้นดร. ซุน ก็ได้รับความช่วยเหลือจาก เซอร์ เจมส์ แคนท์ลี (Sir Jame Cantlie) อาจารย์ผู้สอนวิชาแพทย์ของดร.ซุน ที่ฮ่องกง ด้วยการลงข่าวเกี่ยวกับการลักพาตัวครั้งนี้ทางหนังสือพิมพ์จนทำให้มีการปล่อยตัวในที่สุด จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ดร. ซุน ยัตเซ็น มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลกในฐานะนักปฏิวัติด้วยวัยเพียง 30 ปี³ ซึ่งระยะเวลาที่ ดร. ซุน ยัตเซ็นถูกคุมขังภายในสถานทูตจีนรวม 12 วัน หลังจากถูกปล่อยตัวดร.ซุนได้ใช้ระยะเวลาเกือบ 2 ปีอยู่ในยุโรปเพื่อทำการศึกษารื่องราวทางการเมือง สังคม และปรัชญาตะวันตก

ใน ค.ศ. 1897 ดร. ซุน ยัตเซ็นได้ประกาศแนวความคิดในการปฏิวัติของเขา คือ ลัทธิไตรราษฎร์ (Three People's Principles) หรือ ซาน มิน จู อี้ (San Min Zhu Yi) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ ดร.ซุน ได้รับแรงดลใจจากตะวันตก ลัทธิไตรราษฎร์ ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ

1. ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) หรือ หมิน จู จู อี้ (Min Zu Zhu Yi) คือ การโค่นล้มราชวงศ์ชิงและลัทธิจักรวรรดินิยม แล้วจัดตั้งรัฐบาลของประชาชน

2. ประชาธิปไตย (Democracy) หรือ หมิน จวน จู อี้ (Min Quan Zhu Yi) คือการจัดตั้งรัฐบาลตามระบอบสาธารณรัฐ เพื่อมุ่งให้บรรลุสิทธิ 4 ประการของประชาชน คือ การริเริ่ม (initiative) การออกเสียงประชามติ (referendum) การเลือกตั้ง (election) และการถอดถอน

¹ Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. p.58.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p.311.

³ จอห์น เค. แพร่แบงค์; และคนอื่นๆ. (2525). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ เล่ม 3*. กุสุมา สนิทวงศ์ และ ชัยโชค จุลศิริวงศ์ แปล. หน้า 797.

(recall) และอำนาจการปกครองจะแบ่งออกเป็น 5 สาขา คือ บริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ การควบคุม (ตรวจตรา) และการสอบไล่ ซึ่งสองอย่างหลังเป็นอิทธิพลแนวคิดแบบเก่าของจีน คือ การตรวจสอบ (censorate) และระบบการสอบไล่แข่งขันเป็นข้าราชการ

3. สังคมนิยม (Socialism) หรือ หมิน ชิง จู อี้ (Min Sheng Zhu Yi) คือเน้นในเรื่องความต้องการที่จะควบคุมเกี่ยวกับเรื่องทุนและการแบ่งที่ดินให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน แนวความคิดสังคมนิยมนี้เป็นการผสมผสานอุดมคติดั้งเดิมของจีน คือ “ ที่ดินสำหรับผู้เพาะปลูก ” และจากตะวันตก คือ แนวคิดของเฮนรี จอร์จ (Henry George) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น คือ การเก็บภาษีชนิดเดียวจากค่าของที่ดินที่สูงขึ้นโดยไม่มีการลงทุนลงแรง* ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเก็งกำไรและการผูกขาดที่ดินโดยพวกเจ้าของที่ดิน¹

แนวคิดของกลุ่มปัญญาชนทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนักปฏิรูป กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มปฏิวัติที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1890 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น (ค.ศ.1894-1895) ซึ่งมีการเคลื่อนไหวของปัญญาชนทั้ง 3 กลุ่มอย่างมาก เนื่องจากเมื่อจีนต้องพ่ายแพ้ในสงครามชาติมหาอำนาจต่าง ๆ ต่างถือโอกาสเข้าคุกคามจีนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้ปัญญาชนจีนเกิดความต้องการให้จีนปรับตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ ดังนั้นใน ค.ศ. 1898 จึงเกิดขบวนการการปฏิรูปประเทศ ที่รู้จักกันในชื่อ การปฏิรูปร้อยวัน ค.ศ. 1898 (The Hundred Days' Reform, 1898) ซึ่งถือเป็นการตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

3. การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปในการปฏิรูปร้อยวัน ค.ศ. 1898

ในช่วงสงครามจีน - ญี่ปุ่น ภายในจีนเกิดแนวคิด 3 แนวทาง ในเรื่องการทำให้จีนเข้มแข็ง คือ แนวทางอนุรักษนิยม แนวทางในการปฏิรูปประเทศ และแนวทางในการปฏิวัติ ซึ่งภายในจีนขณะนั้นยอมรับแนวทางเรื่องการปฏิรูปประเทศว่าจะเป็นแนวทางที่สามารถทำให้จีนเข้มแข็ง เพราะเป็นแนวทางที่ต้องการนำเอาสิ่งดีต่างๆ ทั้งของชาติจีนและของชาติตะวันตกมาผสมผสานกัน

* การเก็บภาษีชนิดเดียวจากค่าของที่ดินที่สูงขึ้นโดยไม่มีการลงทุนลงแรง คือ การที่รัฐบาลจะเข้ากำหนดราคาที่ดินในแต่ละผืนในอัตราตายตัวตามการประเมินราคาที่เจ้าของที่ดินนำเสนอต่อรัฐ โดยรัฐมีมาตรการควบคุมการนำเสนอราคาของเจ้าของที่ดินให้ราคาอยู่ในระดับที่เหมาะสม 2 ประการ คือ 1) รัฐจะเก็บภาษีตามราคาที่เสนอไป แจ้งราคาสูงก็ต้องเสียภาษีมาก แจ้งราคาต่ำเสียภาษีน้อย และ 2) หากเจ้าของที่ดินรายใดต้องการขายที่ดินจะขายได้ในอัตราที่เสนอต่อรัฐเท่านั้น ส่วนต่างของราคาที่ดินที่เพิ่มขึ้นจะถูกเก็บเป็นของรัฐ ดังนั้นเจ้าของที่ดินจะต้องแจ้งราคาที่ดินในอัตราที่เหมาะสมให้กับรัฐ ซึ่งดร.ซุนเชื่อว่า การเก็บภาษีที่ดินในลักษณะนี้จะช่วยไม่ให้เกิดการเก็งกำไรและการผูกขาดที่ดินโดยเจ้าของที่ดิน

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 50-51.

เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาจีนและเป็นแนวคิดที่ใกล้เคียงกับสังคมจีนในขณะนั้นมากกว่าแนวคิดในเรื่องการปฏิวัติที่ต้องการโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิงแล้วเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบ สาธารณรัฐ รวมทั้งแนวทางของกลุ่มอนุรักษนิยมที่ยึดติดกับความเป็นจีนมากเกินไปก็ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับจีนได้ ทำให้ใน ค.ศ.1898 เกิดขบวนการการปฏิรูปประเทศขึ้นเรียกว่า “ การปฏิรูปร้อยวัน ” ระหว่างวันที่ 11 มิถุนายน–21 กันยายน ค.ศ.1898 รวมระยะเวลาของการปฏิรูป 103 วัน

3.1 แนวคิดและการดำเนินงานในการปฏิรูปร้อยวัน

การปฏิรูปร้อยวัน ค.ศ.1898 เป็นการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นภายในรัชสมัยของจักรพรรดิ กวงซวี่ โดยที่องค์จักรพรรดิเองทรงต้องการทำการปฏิรูปประเทศให้เข้มแข็งและทันสมัยตามอย่างชาติตะวันตกและญี่ปุ่นตามคำแนะนำของคัง โหยวเว่ย

การขึ้นมามีอำนาจของคัง โหยวเว่ย

ภายหลังจากที่ชาติมหาอำนาจเข้าคุกคามจีนอย่างหนักในช่วงหลังสงครามจีน–ญี่ปุ่น คัง โหยวเว่ยพยายามเขียนคำกราบบังคมทูลเกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปประเทศถวายองค์จักรพรรดิหลายครั้ง แต่คำกราบบังคมทูลที่เขียนถวายไปไม่ถึงองค์จักรพรรดิ อย่างไรก็ตามคัง โหยวเว่ยก็ไม่ได้ย่อท้อยังคงเพียรพยายามเขียนคำกราบบังคมทูลขึ้นทูลเกล้าฯ เสมอ คำกราบบังคมทูลของคัง โหยวเว่ยที่สำคัญคือ ในตอนที่เยอรมนีขอเช่าเจียวโจว ใน ค.ศ.1897 คังได้เขียนหนังสือทูลเกล้าฯ เสนอให้องค์จักรพรรดิตำเนินการ 3 ประการ คือ

1. ให้ประกาศนโยบายการปฏิรูปเป็นนโยบายแห่งชาติ โดยดูรูปแบบการปฏิรูปประเทศของพระเจ้าปีเตอร์มหาราช (Peter the Great) ของรัสเซีย และจักรพรรดิเมจิ (Meiji) ของญี่ปุ่น
2. รวบรวมผู้มีความรู้ความสามารถจากทั่วประเทศ เพื่อเตรียมการสำหรับการปฏิรูปสถาบันต่าง ๆ

3. อนุญาตให้ผู้มีอำนาจในแต่ละมณฑลสามารถริเริ่มการปฏิรูปในเขตมณฑลของตนได้¹ ถึงแม้ว่าความพยายามของคังล้มเหลวอีกครั้ง แต่ด้วยความช่วยเหลือของเวิง ห่งเหอ ที่กำลังแข่งขันกันในการสร้างอำนาจกับจาง จื่อต้ง² รวมทั้งต้องการให้จักรพรรดิ กวงซวี่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในการบริหารประเทศไม่เป็นเพียงหุ่นเชิดของพระนางฉือซี³ ทำให้คำกราบบังคมทูลของคัง โหยวเว่ยเรื่องการปฏิรูปประเทศที่เขียนขึ้นหลังเยอรมนีขอเช่าเจียวโจวสามารถขึ้นถึงองค์จักรพรรดิในเดือนมกราคม ค.ศ.1898 จักรพรรดิ กวงซวี่ทรงสนพระทัยและต้องการจะให้คังเข้าเฝ้า แต่ถูก

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 369.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 41.

³ ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 701.

ภาพประกอบ 9 จักรพรรดิถงชวี พระองค์ทรงต้องการให้จีนมีการปฏิรูปประเทศตามอย่างญี่ปุ่นและรัสเซีย แต่การปฏิรูปของพระองค์ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะกลุ่มอนุรักษนิยมขัดขวางและต้องยุติการปฏิรูปประเทศหลังจากเริ่มต้นการปฏิรูปประเทศไปเพียง 103 วัน เรียกว่า “การปฏิรูปร้อยวัน”

ภาพประกอบ 10 คัง โหย่วเว่ยบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการถวายนำเสนอจักรพรรดิถงชวี เรื่องการปฏิรูปประเทศในการปฏิรูปร้อยวัน

ที่มา : Lo Jung-pang. (1967). *Kang You-wei : A Biography and a Symposium*.

คัดค้านจากเจ้าชายกงที่ทรงเตือนว่าตามกฎจะต้องถูกสัมภาษณ์โดยขุนนางระดับ 4 ก่อน และเมื่อคณะกรรมการมีมติให้เข้าเฝ้าได้จึงจะสามารถเข้าเฝ้าองค์จักรพรรดิ ถึงองค์จักรพรรดิจะไม่ทรงเต็มพระทัยนักแต่ก็ต้องยอมทำตามคำเตือนของเจ้าชายกง ซึ่งคงได้ถูกสัมภาษณ์เป็นกรณีพิเศษโดยขุนนางระดับสูงของจงหลี่ หย่าเหมิน ในวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 1898 คัง โหย่วเว่ย เดินทางไปที่สำนักจงหลี่ หย่าเหมิน เพื่อให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปกับ หลี่ หงจิ้ง เวิง ท่งเหอ หรงลู่ เหลี่ยวว โซ่วเหิง (Liao Shouheng – เสนาบดีกระทรวงราชทัณฑ์) และ จาง อี้หนวน (Zhang Yinhuai – รองเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย) ซึ่งเนื้อหาในการสัมภาษณ์ที่สำคัญ คือ

หรงลู่ : สถาบันของบรรพบุรุษไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

คัง โหย่วเว่ย : ถ้าเราไม่สามารถรักษาอาณาจักรของบรรพบุรุษไว้ได้ จะมีประโยชน์อะไรที่จะรักษาสถาบันของท่านไว้

เหลี่ยวว โซ่วเหิง : เราควรจะปฏิรูปสถาบันอย่างไร

คัง โหย่วเว่ย : เราควรจะเปลี่ยนแปลง(ปฏิรูป)ระบบกฎหมายและระบบการปกครองเป็นอันดับแรก

หลี่ หงจิ้ง : เราจะยกเลิกกระทรวงทั้งหก และโยนสถาบันต่างๆตลอดจนกฎเกณฑ์ต่างๆที่มีอยู่ทิ้งไปหรืออย่างไร

คัง โหย่วเว่ย : ระบบกฎหมายและระบบการปกครองในปัจจุบัน ทำให้จีนอ่อนแอแล้วจะทำให้จีนล่มสลายไปด้วย ดังนั้นเราจึงต้องสนับสนุนให้เกิดการปฏิรูป¹

ภายหลังจักรพรรดิกวงซวี่ได้รับรายงานเรื่องการสัมภาษณ์ของคัง โหย่วเว่ย ก็มีพระราชประสงค์ให้คัง โหย่วเว่ยเข้าเฝ้า คัง โหย่วเว่ย จึงมีโอกาสดำเนินการเข้าเฝ้าจักรพรรดิกวงซวี่เป็นครั้งแรกในวันที่ 29 มกราคม ค.ศ.1898 โดยคัง โหย่วเว่ยได้ทูลเกล้าฯถวายหนังสือที่เขาแต่งขึ้น 2 เล่ม คือ การศึกษาการปฏิรูปการเมืองของญี่ปุ่น (รื่อเปิ่น เปียนเจิง เคา = Riben Bianzheng Kao = A Study of the Political Reforms in Japan) และบันทึกการปฏิรูปสถาบันของพระเจ้าปีเตอร์มหาราชแห่งรัสเซีย (เอ้อ ต้า ปี่ต้า เปียนเจิง จี = E Da Bida Bianzheng Ji = A Record of the Institutional Reforms of Peter the Great of Russia)² ให้จักรพรรดิกวงซวี่ไว้ทรงศึกษา ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าคัง โหย่วเว่ย ต้องการให้จักรพรรดิกวงซวี่ทรงทำการปฏิรูปประเทศตามอย่างจักรพรรดิเมจิและพระเจ้าปีเตอร์มหาราช

หลังจากเจ้าชายกงสิ้นพระชนม์ในวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1898 เวิง ท่งเหอ เริ่มรู้สึกไม่พอใจคัง โหย่วเว่ยมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากคังได้กลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงโด่งดังอย่างรวดเร็วและยังมีอิทธิพลต่อจักรพรรดิกวงซวี่มาก เวิง รู้สึกว่าคังอาจจะเป็นคู่แข่งที่สำคัญของเขา นอกจากนี้ความคิดของคังที่ต้องการเปลี่ยนแปลงจีนด้วยการปฏิรูปอย่างรวดเร็วและรุนแรง ทำให้เวิง

¹ Lo Jung-pang, Editor. (1967). *K'ang Yu-wei : A Biography and a Symposium*. p. 83-84. and Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 369-370.

² Lo Jung-pang, Editor. (1967). *op.cit.* p. 84.

ท่งเหอ เห็นว่า คัง เป็น “สุนัขจิ้งจอก” ผิดจารีตประเพณีและมีใจที่ไม่ซื่อ “อันไม่อาจจะหยั่งถึงได้”¹ แต่ความรู้สึกรักของเวิง ท่งเหอก็เข้าไปเสียแล้ว เพราะว่าเป็นขณะนั้นจักรพรรดิกวงชวี่ทรงไว้วางใจและเห็นด้วยกับแนวทางในการปฏิรูปประเทศของคัง โห่ยเว่ย และเริ่มขบวนการการปฏิรูปประเทศในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ.1898

จักรพรรดิกวงชวี่และการปฏิรูปร้อยวัน

หลังจากที่จักรพรรดิกวงชวี่ได้ให้ คัง โห่ยเว่ยเข้าเฝ้าหลายครั้งเพื่อทรงซักถามเกี่ยวกับเรื่องราวและแนวคิดในการปฏิรูป ในที่สุดจักรพรรดิกวงชวี่ทรงประกาศให้มีการปฏิรูปประเทศขึ้นในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ. 1898 ตามคำแนะนำของคังที่ต้องการให้จีนปฏิรูปประเทศด้วยการเรียนรู้จากญี่ปุ่น เนื่องจาก “ชาติตะวันตกทั้งหลายใช้เวลาถึง 300 ปี จึงมีความมั่งคั่งและเข้มแข็งในขณะที่ญี่ปุ่นทำสำเร็จภายในระยะเวลาเพียง 30 ปีเท่านั้น”² พระบรมราชโองการเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศที่ออกประกาศระหว่างวันที่ 11 มิถุนายน – 21 กันยายน ค.ศ. 1898 มีจำนวน 40 – 50 ฉบับ มุ่งเน้นให้ทำการปฏิรูปในด้านการศึกษา การบริหารราชการแผ่นดิน และระบบเศรษฐกิจ พระบรมราชโองการที่ประกาศออกมาสามารถแบ่งได้เป็น 4 หมวดใหญ่ ๆ คือ

1) ด้านการศึกษา

- ก. ให้ยกเลิกการเขียนเรียงความแปดตอน* (eight – legged essays) โดยให้เขียนเรียงความเกี่ยวกับเรื่องราวปัจจุบันแทน (ประกาศ วันที่ 23 มิถุนายน)
- ข. ให้แต่ละมณฑลจัดระบบการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนสมัยใหม่ และทำการสอนความรู้ทั้งของจีนและตะวันตกควบคู่กัน (ประกาศวันที่ 10 กรกฎาคม)
- ค. จัดสร้างโรงเรียนเพื่อศึกษาเรื่องของแต่ละประเทศ (ประกาศวันที่ 6 สิงหาคม)
- ง. ให้ตั้งวิทยาลัยการแพทย์ภายในมหาวิทยาลัยหลวง (ประกาศวันที่ 8 กันยายน)
- จ. ให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ (ประกาศวันที่ 26 กรกฎาคม)

ฉ. เปิดให้มีการสอบเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นกรณีพิเศษ (ประกาศวันที่ 13

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). *เล่มเดิม*. หน้า 472.

² ทวีป วรดิolk. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 710.

* เรียงความแปดตอน (eight-legged essay) เป็นการเขียนเรียงความในแบบคลาสสิกของจีนที่ใช้ในการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ซึ่งมีรูปแบบเป็นการเขียนบังคับแบ่งเนื้อหาออกเป็นแปดตอนหรือแปดช่วงอย่างตายตัว โดยเรียงความจะเริ่มต้นด้วยคำนำ 2 ประโยคเพื่อบอกเรื่องที่จะเขียนเป็นตอนแรก แล้วตามด้วยประโยค 3 ประโยค และบทความสั้นๆเพื่อให้เหตุผลถึงเรื่องที่เขียนเป็นตอนที่ 2 และ 3 ในตอนที่ 4 เป็นการเขียนข้อความ 1-3 ประโยคเพื่อให้เหตุผลที่สำคัญยิ่งขึ้นเพื่อสนับสนุนหัวข้อที่เขียน และตามด้วยโคลงอีก 2 บท(หนึ่งบทสั้นและหนึ่งบทยาว) โดยแต่ละวรรคจะประกอบด้วยคำ 4-6 คำ เป็นเนื้อหาในตอน 5 และ 6 ในตอนที่ 7 เป็นเรียงความนำเข้าสู่บทสรุป และในตอน 8 แปรเป็นบทสรุปของเรียงความ ซึ่งความยาวของเรียงความทั้งหมดประมาณ 360-720 คำ. Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 75.

กรกฎาคม)

2) ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

ก. ให้มีการยกเลิกตำแหน่งราชการที่เก่าแก่ขาดความทันสมัย (ประกาศวันที่ 30 สิงหาคม)

คือ

- สำนักนิเทศการสอนส่วนพระองค์(The Supervisorate of Imperial Instruction)
หน่วยสื่อสาร (The Office of Transmission) สำนักห้องเครื่องและจัดเลี้ยง (The Banqueting Court) สำนักรัฐพิธี(The Court of State Ceremonial) สำนักราชยานพาหนะ (The Imperial Stud) สำนักดูแลการบวงสรวง(The Court of Sacrificial Worship) และ ศาลสูงและอุทธรณ์ (The Court of Judicature and Revision)

- ตำแหน่งข้าหลวงหูเป่ย์ กว่างตง และหยุนหนาน

- ตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพแห่งแม่น้ำหวงเหอ ตำแหน่งผู้ตรวจการ การขนส่งข้าวและเกลือ

ข. จัดตั้งระบบการเมืองการปกครองที่ทันสมัย (ประกาศ วันที่ 5 กันยายน)

ค. ปรับปรุงระบบราชการ ให้มีความคล่องตัวด้วยการลดขบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน (ประกาศ วันที่ 26 มิถุนายน)

ง. สนับสนุนให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานกับรัฐบาล (ประกาศ วันที่ 11 กันยายน)

จ. อนุญาตให้ชาวแมนจูสามารถทำการค้าได้ (ประกาศ วันที่ 14 กันยายน)

3) ด้านเศรษฐกิจ

ก. สนับสนุนให้มีการก่อสร้างทางรถไฟ (ประกาศ วันที่ 25 มิถุนายน)

ข. สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการค้า (ประกาศ วันที่ 20 มิถุนายน)

ค. สนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ (ประกาศ วันที่ 5 กรกฎาคม)

ง. ปรับปรุงเบี้ยจูงให้สวยงาม (ประกาศ วันที่ 5 กันยายน)

4) อื่น ๆ

ก. จะส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงไปดูงานต่างประเทศ (ประกาศ วันที่ 12 มิถุนายน)

ข. จะให้ความคุ้มครองกลุ่มมิชชันนารี (ประกาศ วันที่ 12 มิถุนายน)

ค. จะมีการปรับปรุงระบบกฎหมาย (ประกาศ วันที่ 29 กรกฎาคม)

ง. การเตรียมความพร้อมในด้านงบประมาณต่าง ๆ (ประกาศ วันที่ 16 กันยายน)¹

¹ Ibid. p. 375-376.

ถึงแม้ว่าตามทฤษฎีจักรพรรดิทงจื่อจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองจีน แต่ในทางปฏิบัติอำนาจที่แท้จริงกลับตกอยู่ในมือของพระนางฉือซี พระพันปีหลวง ดังนั้นประกาศพระบรมราชโองการต่างๆ ของจักรพรรดิทงจื่อ จึงเป็นเพียงตัวหนังสือบนกระดาษเท่านั้น¹ ไม่ได้มีการดำเนินการตามคำประกาศทั้งในส่วนกลางที่เป่ย์จิงและในส่วนภูมิภาค เนื่องจากเป็นที่รู้กันดีว่าอำนาจที่แท้จริงนั้นอยู่กับพระนางฉือซีผู้ซึ่งรังเกียจขบวนการปฏิรูป²

2.2 ปฏิกริยาของกลุ่มอนุรักษนิยมต่อการปฏิรูปร้อยวัน

ความพยายามในการปฏิรูปประเทศของกลุ่มนักปฏิรูปในการปฏิรูปร้อยวัน ค.ศ.1898 ต้องพบกับอุปสรรคที่สำคัญ คือ การไม่เห็นด้วยกันแนวคิดและการดำเนินการในการปฏิรูปของกลุ่มอนุรักษนิยมซึ่งนำโดยพระนางฉือซี ที่คัดค้านนโยบายการทำให้ประเทศให้เป็นอย่างตะวันตก ทั้งๆที่ผู้นำระดับสูงในขณะนั้นซึ่งเป็นคนของพระนาง เช่น เจิง กั๋วฟาน หลี่ หงจิง และจาง จื่อต้ง ต่างก็พยายามพัฒนาประเทศตามแนวทางของชาติตะวันตก แต่พระนางกลับคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปประเทศในครั้งนี้ที่นำโดยกลุ่มของจักรพรรดิทงจื่อ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างแนวคิดของทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มนักปฏิรูปหัวอนุรักษนิยม และกลุ่มนักปฏิรูปหัวก้าวหน้า ที่มีวิธีการในการปฏิรูปแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะต้องการทำให้จีนทันสมัยตามแนวทางของตะวันตก เพื่อให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจเหมือนกันแต่ก็ไม่สามารถรวมกันได้

บทบาทของพระนางฉือซีในการเมืองจีนและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูป

พระนางฉือซี พระพันปีหลวง(Cixi = ซูสีไทเฮา,ค.ศ.1835–1908) เกิดในเผ่าเยี่ยเหอเนลา(Yehenala) สังกัดกองรงน้ำเงินในกองทัพแปดธง ในค.ศ.1852 ได้รับคัดเลือกเข้าวังเพื่อเป็น พระสนมของจักรพรรดิเสียนเฟิง(Xianfeng) ต่อมาค.ศ. 1856ได้ให้กำเนิดเจ้าชายไจ่ฉุน เมื่อพระสวามีสวรรคต เจ้าชายไจ่ฉุนขึ้นครองราชย์ในค.ศ.1862 พระนามจักรพรรดิทงจื่อ(Tongzhi) พระนางจึงได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระนางฉือซี พระพันปีหลวง คู่กับพระมเหสีของจักรพรรดิเสียนเฟิง พระนางฉืออาน พระพันปีหลวง(Ci'an, ค.ศ.1833–1881) ภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิเสียนเฟิงได้เกิดการแย่งชิงอำนาจการเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จักรพรรดิทงจื่อ ในท้ายที่สุด กลุ่มของพระนางฉือซี พระนางฉืออาน และเจ้าชายกงสามารถทำรัฐประหารสำเร็จและได้รับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จากความสำเร็จในการทำรัฐประหารในค.ศ.1861ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการขึ้นมามีอำนาจของพระนางฉือซี

ภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิทงจื่อในค.ศ.1874 พระนางได้สถาปนา ไจ่เทียน (Zaitian) โอรสของเจ้าชายฉุน (Prince Chun,ค.ศ.1840–1891) หรือ อี้หวน(Yihuan)¹ กับ

¹ ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 711.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). op.cit. p. 376.

¹ เจ้าชายฉุนทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 7 ของจักรพรรดิเต้ากวง(Daokuang)

น้องสาวของพระนาง ขึ้นเป็นพระจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า จักรพรรดิ Guangxu (Guangxu) โดยพระนางยังคงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินร่วมกับพระนางจื่ออานและเจ้าชายกงต่อไป ภายหลัง พระนางจื่ออาน สวรรคตใน ค.ศ.1881 และเจ้าชายกงถูกปลดจากตำแหน่ง ค.ศ.1884 พระนางจื่อซีได้กลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในราชสำนักชิง และในการเมืองจีนไปจนสวรรคตใน ค.ศ.1908 แม้ว่าในภายหลังพระนางจะพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการไปตั้งแต่ ค.ศ.1889 และย้ายไปประทับที่พระราชวังฤดูร้อน อี้เหอ หยวน (Yi He Yuan) แล้ว แต่งานทุกอย่างยังคงต้องรายงานพระนางเพื่อขอพระราชวินิจฉัย ทำให้พระนางยังคงมีอำนาจอยู่หลังราชบัลลังก์

ในส่วนพระองค์พระนางจื่อซีก็สนับสนุนการปฏิรูปแต่ต้องอยู่ในวงจำกัด โดยให้การปฏิรูปนั้นเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันเดิมไม่ใช่มาทดแทนมรดกทางวัฒนธรรมของจีนดังเช่นการปฏิรูปร้อยวัน ที่มีการประกาศยกเลิกการสอบด้วยเรียงความแปดตอน การขจัดตำแหน่งข้าราชการที่ไม่มียาน ทำให้พระนางตกใจ กลัวว่าการปฏิรูปที่เกิดขึ้นจะทำให้พระนางหมดอำนาจลง พระนางจื่อซีรู้สึกที่ตนเองกำลังถูกท้าทายอำนาจโดยจักรพรรดิ Guangxu² จักรพรรดิ Guangxu เองก็ทรงไม่พอพระทัยที่ต้องเป็นจักรพรรดิหุ่นเชิดไม่มีอำนาจในการปกครองที่แท้จริง ถึงกับทรงปรารภกับเจ้าชายชิง (Prince Qing, ค.ศ.1836-1916) หรือ อี้ควง (Yikuang) ว่า “ ถ้าหากพระนางจื่อซีไม่คืนอำนาจในการปกครองให้กับพระองค์ พระองค์จะสละราชสมบัติ” ซึ่งเมื่อเจ้าชายชิงนำเรื่องนี้ไปรายงานพระนางจื่อซี พระนางตอบว่า “ ฝากไปบอกองค์จักรพรรดิด้วยว่า พระนางจะเป็นคนตัดสินใจเองว่าพระองค์ควรจะนั่งอยู่บนราชบัลลังก์หรือไม่”³ ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระนางจื่อซี คือผู้มีอำนาจสูงสุดในการเมืองจีน

การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมต่อการปฏิรูปร้อยวัน

พระนางจื่อซีทรงไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปร้อยวันเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ 4 วันหลังจากมีการประกาศพระบรมราชโองการฉบับแรกของจักรพรรดิในวันที่ 11 มิถุนายน พระนางจึงบังคับให้จักรพรรดิ Guangxu ปลดเจิ้ง ห่งเหอ ออกจากตำแหน่งราชการทุกตำแหน่งและให้เนรเทศกลับบ้านเกิดแล้วแต่งตั้ง หรงหลู่ คนสนิทของพระนาง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลจี๋ลี่และเป็นผู้บัญชาการกองทัพบ่ย์หยาง (Beiyang) ด้วยตำแหน่งทั้ง 2 ของหรงหลู่ ทำให้พระนางจื่อซีสามารถควบคุมกำลังทหารทั้งหมดในบริเวณเป่ย์จิงและบริเวณโดยรอบ⁴ คือ กองทัพอู่อี้ (Wuyi Army) ภายใต้การนำของเนีย ชือเจิง (Nie Shicheng) กองทัพกานซู่ (Gansu Army) ภายใต้การนำของต่ง ฝูเสียง (Dong Fuxiang) และกองทัพสมัยใหม่ (New Army) ภายใต้การนำของหยวน ชือไช่ (Yuan Shikai, ค.ศ.1859–1916)

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 165.

³ *Ibid.* p.166.

⁴ ทวีป วรดิolk. (2542). เล่มเดิม. หน้า 712.

ในส่วนของผู้ที่ประชาชนที่เป็นกลุ่มอนุรักษนิยม โดยเฉพาะกลุ่มปัญญาชนที่ศึกษาดำรงอาชีพต่างไม่พอใจการปฏิรูป เนื่องจากมีการเปลี่ยนระบบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการอย่างรวดเร็ว ทำให้กลุ่มปัญญาชนที่ทุ่มเทศึกษาดำรงอาชีพของขงจื๊อมาทั้งชีวิตต้องสูญเปล่า ในส่วนของข้าราชการชาวมณฑล ซึ่งส่วนมากรับราชการในตำแหน่งที่ไม่มีความรู้และไม่พอใจที่ถูกปลดออกจากงานเป็นจำนวนมาก รวมทั้งขุนนางอาวุโส ก็จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากจะหมดความสำคัญจากการที่ไม่มีความรู้ในเรื่องวิทยาการของตะวันตก ดังนั้นเมื่อมีการนำเอาความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการบริหารงาน ปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยมจึงคัดค้านขบวนการการปฏิรูปประเทศ ใน ค.ศ. 1898

การปฏิรูปปร้อยวัน ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิรูป โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการรักษาและการทวงคืนอำนาจระหว่างพระนางฉือและจักรพรรดิหงชวี ซึ่งความขัดแย้งนี้ถึงขั้นแตกหักจนเกิดการรัฐประหารขึ้นในค.ศ.1898¹

เมื่อพระนางฉือ เริ่มเคลื่อนไหวด้วยการเข้าควบคุมกองทหารทั้งหมดในเป่ย์จิงและบริเวณโดยรอบไว้ได้ ทำให้อำนาจที่อยู่ในมือของพระนางฉือมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พระนางยังได้รับการสนับสนุนจากปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีมากกว่าปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปที่สนับสนุนการปฏิรูปปร้อยวันของจักรพรรดิหงชวี และคัง โห่ยเว่ย ภายหลังวันที่ 30 กันยายนเมื่อมีการออกพระบรมราชโองการปลดข้าราชการในตำแหน่งที่ไม่มีความรู้และการประกาศจัดตั้งการเมืองระบบใหม่ที่ทันสมัยในวันที่ 5 กันยายนรวมทั้งมีการแต่งตั้ง ถัน ชือถง หยาง รุ่ย (Yang Rui) หลิว กวงตี้ (Liu Guangdi) และ หลิว อวี่ (Liu Yu) ให้เข้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาองคมนตรี เพื่อรองรับการปรับปรุงประเทศแทนที่ขุนนางกลุ่มอนุรักษนิยมนั้นเป็นการสั่นคลอนฐานอำนาจของพระนางฉือโดยตรง ดังนั้น ในวันที่ 14 กันยายน พระนางจึงให้จักรพรรดิหงชวีเข้าเฝ้าและแสดงทัศนคติเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นว่า พระนางไม่เห็นด้วยและพยายามกดดันจักรพรรดิหงชวีให้ยุติขบวนการปฏิรูป หลังจากกลับจากการเข้าเฝ้าพระนางฉือ จักรพรรดิหงชวีได้เขียนหนังสือลับส่งถึง หยาง รุ่ย ว่า ...ขบวนการปฏิรูปที่เกิดขึ้นพระนางฉือไม่เห็นด้วย...พวกท่านกลุ่มนักปฏิรูปควรจะทำการศึกษาหรือเพื่อช่วยเหลือข้าพเจ้าเป็นการด่วน...²

กลุ่มนักปฏิรูปได้พยายามหาทางออกเพื่อช่วยเหลือจักรพรรดิหงชวี โดย คัง โห่ยเว่ย ได้เสนอแนวทางช่วยเหลือ 2 แนวทาง คือ 1) ให้ขอความช่วยเหลือจากชาติมหาอำนาจให้เข้าแทรกแซงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 2) ให้ไปขอความช่วยเหลือจากหยวน ชือไ่ ผู้นำอันดับ 3 ของกองทัพเป่ย์หยางและเป็นผู้ควบคุมกองทัพสมัยใหม่ นอกจากนี้หยวนยังมีท่าทีดูจะเห็นด้วยกับการ

¹ ก่อนหน้านี้พระราชมารดาของจักรพรรดิหงชวีซึ่งเป็นน้องสาวของพระนางฉือ ได้พยายามระงับความขัดแย้งของบุคคลทั้งสองมาโดยตลอด แต่พระราชมารดาก็มาสิ้นพระชนม์ในค.ศ. 1896. Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 377.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 171.

ปฏิรูปประเทศ ดังนั้นเพื่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากพระนางเจ๋อซี¹ ถัน ชื่อถงจึงไปพบหยวน ชื่อไข่ และ มีการวางแผนในการทำรัฐประหารว่า ให้จับทรงหลู่ แล้วนำกำลังทหารเข้าล้อมพระราชวัง ถูตร้อนนี้ เหว หยวนของพระนางเจ๋อซี ในด้านต่างประเทศ คัง โห่ยเว่ย ได้ไปขอความช่วยเหลือจากทูตอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา รวมทั้งอิตาลี อิโรบุมิ(Ito Hirobumi, ค.ศ.1841-1909) ที่เดินทางมาเป่ย์จิงในเวลานั้น²

แต่การเตรียมการในการยึดอำนาจของกลุ่มปฏิรูปต้องล้มเหลวเมื่อ หยวน ชื่อไข้นำแผนการทั้งหมดไปบอกทรงหลู่ ทำให้ในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1898 เกิดการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองของจักรพรรดิฉวี่ ฝ้ายปฏิรูปเป็นฝ่ายถูกกำจัดและถือว่า วันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1898 เป็นวันสิ้นสุดขบวนการปฏิรูปที่ดำเนินมา 103 วัน

ศาสตราจารย์ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการทำรัฐประหารใน ค.ศ. 1898 ว่า การที่กลุ่มอนุรักษนิยม ซึ่งนำโดยพระนางเจ๋อซี สามารถทำรัฐประหารยึดอำนาจจากจักรพรรดิฉวี่ได้อย่างง่ายดายได้นั้น ได้แสดงให้เห็นว่าจีนทั้งประเทศยังไม่มีความพร้อมที่จะทำการปฏิรูปใน ค.ศ. 1898 ภายหลังระยะเวลา 60 ปีที่จีนถูกโลกตะวันตกโจมตีและเร่งรัด แบบแผนของจีนที่เป็นมาแต่เก่าก่อนยังคงแข็งแกร่งและสามารถคัดค้านความพยายามที่จะปรับปรุงประเทศให้เป็นแบบตะวันตกได้อย่างรุนแรง³

3.3 ผลของการปฏิรูปร้อยวัน

การปฏิรูปร้อยวัน ที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 11 มิถุนายน-21 กันยายน ค.ศ. 1898 ตลอดระยะเวลา 103 วันของการปฏิรูปนั้น ได้มีการออกพระบรมราชโองการเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศประมาณ 40-50 ฉบับ แต่เมื่อมีการทำรัฐประหารในวันที่ 21 กันยายน การปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ จึงถูกยกเลิกไป มีเพียงพระราชโองการก่อตั้งมหาวิทยาลัยหลวง (Imperial University) ต่อมาคือ มหาวิทยาลัยเป่ย์จิง (Beijing University) หรือ เป่ย์ ต้า (Bei Da) และวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคเท่านั้นที่ไม่ถูกยกเลิก

ภายหลังการทำรัฐประหารพระนางเจ๋อซีได้กลับมาพระราชวังหลวงทำการยึดอำนาจจากจักรพรรดิแล้วกลับมาบริหารประเทศอีกครั้งในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนองค์จักรพรรดิฉวี่ โดยอ้างว่าจักรพรรดิฉวี่ประจวบ และได้ประกาศรื้อฟื้นการปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยมที่จักรพรรดิฉวี่ประกาศยกเลิกในวันที่ 26 กันยายน (5 วันหลังจากการทำรัฐประหาร) ทำให้อำนาจการปกครองทั้งหมดได้กลับไปอยู่กับกลุ่มอนุรักษนิยมอีกครั้ง และการขึ้นมามีอำนาจของพระนางเจ๋อซีในครั้งนี้เป็นการขึ้นสู่จุดสูงสุดของอำนาจจนสวรรคตใน ค.ศ.1908 เมื่อถูกยึดอำนาจ จักรพรรดิฉวี่ถูกจับไปขังยังเกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในทะเลสาบจงหนานไห่ (Zhong Nan Hai)

¹ Ibid. p. 173.

² Ibid. p.173,175.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 475.

ภายในพระราชอุทยาน สำหรับคัง โห่ยเว่ย ได้ลี้ภัยออกนอกประเทศไปยังฮ่องกงด้วยความช่วยเหลือของอังกฤษ และ เหลียง ฉีเซา ผู้ช่วยคนสำคัญของเขาได้ลี้ภัยไปยังญี่ปุ่นด้วยความช่วยเหลือของญี่ปุ่น แต่มีนักปฏิรูปจำนวนหนึ่งที่ถูกจับ คือ ถัน ซื่อถง¹ หยาง เซินซิ่ว (Yang Shenxiu) หยาง รุ่ย หลิว กวงตี้ และ คัง ก่วงเหริน² (Kang Guangren) ทั้ง 6 คนถูกประหารชีวิตในวันที่ 28 กันยายน

ข้อจำกัดที่ทำให้การปฏิรูปร้อยวันไม่ประสบผลสำเร็จ

1) ผู้นำการปฏิรูปขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปอย่างแท้จริง ความคิดในเรื่องการปฏิรูปประเทศของคัง โห่ยเว่ย เป็นความคิดในเรื่องแนวคิดและปรัชญามากกว่าที่จะนำมาปฏิบัติได้จริง นั่นก็คือ คังเองมีความเป็นนักทฤษฎีมากกว่านักปฏิบัติ ความรู้ในเรื่องการปฏิรูปที่คัง ทราบและเป็นแนวคิดในการปฏิรูปของคังเกี่ยวกับต่างประเทศ ก็มาจากการอ่านผ่านการแปลของกลุ่มมิชชันนารีหรือนักแปลชาวจีนเท่านั้น

2) ผู้นำขาดความจริงจังในการปฏิรูป จักรพรรดิ กวงซวี่ ที่เห็นด้วยกับการให้มีการปฏิรูปประเทศนอกจากพระองค์จะต้องการให้ประเทศพัฒนาตามแนวทางของตะวันตกแล้ว จุดประสงค์หลักของการปฏิรูปคือพระองค์ต้องการให้การปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นช่วยพระองค์ให้สามารถปลดแอกพระองค์จากอำนาจของพระนางเจ๋อซี

3) ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการปฏิรูป การปฏิรูปที่เกิดขึ้นเป็นการปฏิรูปที่เกิดขึ้นในส่วนกลาง คือ ที่เป่ย์จิงเท่านั้น ประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการปฏิรูป ดังนั้นเมื่อมีการปฏิรูปและเกิดผลกระทบทำให้ประชาชนไม่พอใจ เช่น ในเรื่องการยกเลิกการสอบเข้ารับราชการด้วยเรียงความแปดตอนอย่างกะทันหัน ทำให้ปัญญาชนจีนทั่วประเทศที่ทุ่มศึกษาตำราคลาสสิกของจีนมาตลอดชีวิตไม่พอใจ

4) การคัดค้านจากกลุ่มอนุรักษนิยม การคัดค้านจากกลุ่มอนุรักษนิยม คือ อุปสรรคที่สำคัญที่สุดสำหรับขบวนการการปฏิรูปร้อยวัน³ เนื่องจากกลุ่มอนุรักษนิยมเกรงว่าความทันสมัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามแนวทางของตะวันตกจะทำให้พวกตนเองหมดความสำคัญ

5) การปฏิรูปที่เกิดขึ้นเป็นการปฏิรูปที่มีชาวจีนเป็นผู้นำ ถึงแม้ว่าชาวแมนจูจะได้ปกครองชาวจีนมากกว่า 200 ปี แต่ก็ไม่ได้เกิดความกลมกลืนกันในเรื่องเชื้อชาติ การปฏิรูปร้อยวันที่เกิดขึ้นมีเพียงจักรพรรดิ กวงซวี่ เท่านั้นที่เป็นชาวแมนจู นอกนั้นกลุ่มนักปฏิรูปล้วนแล้วแต่เป็นชาวจีน

¹ ถัน ซื่อถงไม่ได้หลบหนี แม้ว่าจะมีเพื่อนชาวญี่ปุ่นเสนอตัวให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากถัน ซื่อถงต้องการจะเป็นชาวจีนคนแรกที่หลังเลือดให้กับการปฏิรูปประเทศ. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p.177.

² คัง ก่วงเหริน เป็นน้องชายของคัง โห่ยเว่ย

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 43.

ทำให้ชาวแมนจูโดยเฉพาะกลุ่มขุนนางแมนจูไม่พอใจเกรงว่าการปฏิรูปที่เกิดขึ้นจะทำให้ชาวแมนจูหมดอำนาจ

6) ขุนนางในส่วนท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ ขุนนางในส่วนท้องถิ่นตามมณฑลต่าง ๆ ของจีนต่างไม่ให้ความสนใจกับการปฏิรูปมากนัก เนื่องจากต้องคอยดูที่ท่าของพระนางฉือซีและกลุ่มขุนนางระดับสูงในส่วนกลาง รวมทั้งเกรงว่า ถ้าหากการปฏิรูปประสบผลสำเร็จจะทำให้อำนาจของพวกเขาที่มีอยู่ในส่วนภูมิภาคหมดไป เนื่องจากคัง โหย่วเว่ย ต้องการให้จีนมีการบริหารประเทศแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รัฐบาลกลางที่เป่ย์จิง ดังนั้นเมื่อได้รับคำสั่งเกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปจึงปฏิบัติตามอย่างล่าช้าและเฉื่อยชา

จากข้อจำกัดทั้งหลายเหล่านี้ได้ทำให้ขบวนการปฏิรูปประเทศ “การปฏิรูปร้อยวัน” ไม่ประสบความสำเร็จและกลุ่มผู้นำในการปฏิรูปยังถูกรับประมาทอย่างรุนแรงโดยถูกคุมขัง ประหารชีวิตหรือต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มปฏิรูประหว่าง ค.ศ. 1899 – 1901

ถึงแม้การปฏิรูปร้อยวันจะยุติลงแต่อุดมการณ์ในการปฏิรูปของคัง โหย่วเว่ยและเหลียง ฉีเซาไม่ได้ยุติลงด้วย หลังจากลี้ภัยออกนอกประเทศทั้งสองคนได้ไปรวมตัวที่ญี่ปุ่นและร่วมกันจัดตั้งสมาคมเป่า หวง ฮุย (Bao Huang Hui) หรือสมาคมพิทักษ์จักรพรรดิ (The Emperor Protection Society) ขึ้นในค.ศ.1899ที่โยโกฮามา (Yokohama) ในช่วงแรกของการก่อตั้งสมาคมสมาชิกสมาคมซึ่ง จง ฮู่ยี้ได้พยายามชักชวนให้ คังและเหลียงรวมสมาคมเป่า หวง ฮู่ยี้เข้ากับสมาคมซึ่ง จง ฮู่ยี้ แต่คัง และเหลียงไม่ต้องการเข้าร่วมอุดมการณ์การปฏิวัติ เนื่องจากทั้งสองยังคงยึดมั่นกับอุดมการณ์การปฏิรูปอย่างมั่นคง และยังคงมีความจงรักภักดีกับจักรพรรดิทงซวี่ ทำให้สมาคมทั้งสองได้กลายเป็นคู่แข่งกันในการเรียกร้องการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเลในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก

ในค.ศ.1899 คัง โหย่วเว่ย ได้เดินทางไปเยือนชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก เพื่อก่อตั้งสาขาของสมาคม เป่า หวง ฮู่ยี้ และเพื่อขอการสนับสนุนการปฏิรูปจากชาวจีนโพ้นทะเลรวมทั้งระดมเงินทุนสนับสนุนด้วย ในค.ศ.1900-1901 เหลียง ฉีเซาได้เดินทางไปโฮโนลูลู และเดินทางเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยจุดประสงค์เดียวกันกับคัง โหย่วเว่ย ที่โฮโนลูลูเป็นที่ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นจุดต้นกำเนิดของสมาคม ซึ่ง จง ฮู่ยี้ แต่เหลียง ฉีเซาก็สามารถระดมเงินทุนและได้รับความไว้วางใจจากชาวจีนในโฮโนลูลูเป็นอันมาก¹

4. การเคลื่อนไหวของกลุ่มปฏิวัติที่นำโดย ดร. ซุน ยัตเซ็น ค.ศ.1895-1901

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 180-181.

ภายหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 ภายในจีนนอกจากความคิดของกลุ่มปัญญาชนที่ต้องการปฏิรูปประเทศแล้ว ยังมีแนวคิดของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติที่ต้องการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงจีนอย่างรวดเร็ว โดยปัญญาชนกลุ่มนี้ได้ตั้งตนเป็นปรปักษ์ต่อราชวงศ์ชิงและชนบทรรมนิยมประเพณีของจีน โดยมองว่าทั้งสองสิ่งเป็นสิ่งล้าสมัยและทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งผู้นำของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ คือ ดร.ซุน ยัตเซ็น ที่มีแนวคิดในขั้นต้นว่า จะต้องทำลายล้างการปกครองของราชวงศ์ชิง โดย ดร. ซุน ยัตเซ็น ได้กล่าวในค.ศ.1895 ว่า “หากไม่ทำลายราชวงศ์ชิง ก็จะไม่สามารพฟื้นฟูจีนได้”¹

4.1 บทบาทของ ดร. ซุน ยัตเซ็นต่อขบวนการการปฏิวัติ

ดร. ซุน ยัตเซ็น (Sun Yatsen, ค.ศ.1866-1925) ได้ชื่อว่าเป็น “บิดาแห่งการปฏิวัติจีน” เนื่องจากเป็นบุคคลแรกที่ต้องการโค่นล้มราชวงศ์ชิง แล้วจัดตั้งการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ โดยในค.ศ.1894 ระหว่างเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่น ดร. ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางไปโฮโนลูลูและก่อตั้งสมาคม ซิง จง ฮุย (Xing Zhong Hui) หรือ สมาคมฟื้นฟูจีน (Society for the Revival of China) ขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1894 โดยมีสมาชิกเข้าร่วมในการก่อตั้งสมาคม 20 คน² ที่สำคัญ คือ เต็ง อี้หนาน (Deng Yingnan) นักธุรกิจการเกษตรผู้ร่ำรวยในโฮโนลูลูและเป็นสมาชิกของสมาคม ซานเตียน ฮุย (Sandian Hui)³ เหอ กวน (He Kuan) ซึ่งเป็นผู้จัดการธนาคารในโฮโนลูลู และ ซุน เหมย (Sun Mei) พี่ชายของดร. ซุน ยัตเซ็น⁴ แต่ดร.ซุน เห็นว่าสมาคมขนาดเล็กที่ก่อตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่ห่างไกลคงจะดำเนินการช่วยเหลือประเทศจีนได้ยากลำบาก ดังนั้น ดร.ซุน จึงเดินทางมายังฮ่องกงแล้วก่อตั้งสาขาของสมาคม ซิง จง ฮุย ขึ้นที่ฮ่องกง ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1895

ในการก่อตั้งสมาคม ซิง จง ฮุย ที่ฮ่องกง ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคม คือ กลุ่มเพื่อนเก่าของ ดร. ซุน ยัตเซ็น เช่น เจิน เซาไป๋ เจิ้ง ซื่อเหลียง และ ลู่ เฮาตง เป็นต้น รวมทั้งสมาชิกบางคนของสมาคมนักเขียนฝูเหริน (Furen Literature Society) ก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคม ซิง จง ฮุย ที่สำคัญ คือ หยาง ฉวี่วิน (Yang Quyun) ประธานสมาคมนักเขียนฝูเหริน และเป็นรองประธานบริษัทเดินเรือระหว่างประเทศ เซวี่ จวนไท่ (Xue Zuantai) บุตรชายนักธุรกิจชื่อดังในออสเตรเลีย และหลิว หยียนปิน (Liu Yanbin) ประธานบริษัทเดินเรือ ซึ่งการเข้า

¹ Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p.58.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 310.

³ สมาคมซานเตียน ฮุยเป็นการรวมตัวของสมาคมลับ 3 สมาคม ในมณฑลกว่างตงที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการต่อต้านการคุกคามของชาติมหาอำนาจ. Jean Chesneaux. (1997). *Secret Societies in China : In Nineteenth and Twentieth Centuries.* Translated by Gillian Nettle. p. 80.

⁴ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol. II.* p. 320.

ร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมชิง จง ฮู่ยั้นนั้นสมาชิกทุกคนจะต้องกล่าวคำปฏิญาณตนที่ถือเป็นอุดมการณ์ของสมาคมว่า “ ขับไล่แมนจู พ้นฟูการปกครองของชาวจีนและสถาปนาระบอบสาธารณรัฐ ” (expel the Manchus , restore the Chinese rule , and establish a federal republic)¹ และในการเลือกตั้งประธานสมาคมชิง จง ฮู่ยี่ สาขาฮ่องกง หยาง ฉวีวี่น ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง

ภายหลังการก่อตั้งสมาคมชิง จง ฮู่ยี่ ที่ฮ่องกง สมาคมได้รวบรวมคนประมาณ 3,000 คนวางแผนจะเข้ายึดกวางโจว ในวันที่ 26 ตุลาคม ค.ศ.1895 เพื่อให้กวางโจวตกเป็นของกลุ่มปฏิวัติและใช้เป็นฐานที่ตั้งในการก่อการปฏิวัติต่อไป แต่แผนการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชาวหัวไหลทำให้รัฐบาลเข้าปราบปรามกวาดล้างกลุ่มปฏิวัติ กลุ่มปฏิวัติถูกจับและประหารชีวิต 48 คน รวมทั้งหลู่ เฮ่าตง เพื่อนสนิทของดร. ซุน ยัตเซ็นและเป็นผู้คิดออกแบบธงที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการปฏิวัติ เป็นธงพื้นสีน้ำเงินและมีรูปพระอาทิตย์สีขาวอยู่กลางผืน ซึ่งต่อมานี้ถูกใช้เป็นธงชาติสาธารณรัฐจีน² เมื่อกลุ่มปฏิวัติถูกกวาดล้าง ดร. ซุน ยัตเซ็น ต้องการจะลี้ภัยไปที่ฮ่องกง แต่รัฐบาลฮ่องกงไม่ยอมให้เข้าเมือง เนื่องจากรัฐบาลจีนได้ส่งหนังสือขอร้องให้ฮ่องกงปฏิเสธการเข้าเมืองของดร. ซุนเป็นเวลา 5 ปี³ ทำให้ดร. ซุน ยัตเซ็นต้องลี้ภัยไปที่ญี่ปุ่น และได้ก่อตั้งสาขาของสมาคม ชิง จง ฮู่ยี่ ขึ้นที่โยโกฮาม่า ส่วนหยาง ฉวีวี่น ก็ลี้ภัยออกนอกประเทศไปยังแอฟริกาใต้

ขณะที่ดร.ซุน ยัตเซ็นอยู่ที่ญี่ปุ่นได้ก่อตั้งสาขาของสมาคมชิง จง ฮู่ยี่ ขึ้นที่โยโกฮาม่า เพื่อเป็นศูนย์กลางดำเนินการการปฏิวัติ และดร.ซุน ได้ใช้ชื่อของตนในการปฏิวัติว่า จงซาน (Zhongshan) ซึ่งออกเสียงในภาษาญี่ปุ่นว่า นากายะมะ (Nagayama) การเคลื่อนไหวในการปฏิวัติของดร.ซุน ยัตเซ็นไม่ค่อยได้รับความสนใจจากชาวจีนในญี่ปุ่นมากนัก เนื่องจากดร.ซุน ได้กลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในทางที่ไม่ดีภายในจีนในฐานะนักปฏิวัติหัวรุนแรง⁴ และในจีนเองก็กำลังเกิดกระแสตื่นตัวเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป เมื่อเป็นเช่นนี้ดร.ซุน จึงเดินทางไปฮาวาย สหรัฐอเมริกาและยุโรป เพื่อเผยแพร่ความคิดและประชาสัมพันธ์สมาคมชิง จง ฮู่ยี่ ในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล แต่ชาวจีนกลุ่มนี้ก็ยังคงเฉยเมย และยอมรับความคิดในเรื่องการปฏิวัติเพียงเล็กน้อย⁵

ระหว่างอยู่ที่อังกฤษ ในค.ศ.1896 ดร. ซุน ถูกลักพาตัวโดยสถานทูตจีน ภายหลังเมื่อถูกปล่อยตัวชื่อเสียงของดร. ซุน ก็โด่งดังเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในฐานะผู้นำกลุ่มปฏิวัติ และในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1897 ดร.ซุนได้เดินทางกลับไปยังญี่ปุ่นอีกครั้ง เนื่องจากเห็นว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและจะวางแผนหรือดำเนินการเพื่อการปฏิวัติในจีนได้สะดวก

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.457.

² *Ibid.*

³ *Ibid.* p. 458.

⁴ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 147.

⁵ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 158.

รวมทั้งการเคลื่อนไหวในญี่ปุ่นของ ดร.ซุน ยังได้รับการสนับสนุนทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและเอกชนของญี่ปุ่น เนื่องจากดร.ซุนเป็นเพื่อนกับ อินุไค คิ (Inukai Ki) ผู้นำพรรคเสรีนิยม (Liberal Party) ของญี่ปุ่น และได้พาดร.ซุน เข้าพบบุคคลสำคัญของญี่ปุ่น เช่น นายกรัฐมนตรีโอกูมะ ชิเกะโนะบุ (Okuma Shigenobu) รองประธานองคมนตรีโซเอะจิมะ ทาเนะโอมิ (Soejima Taneomi) ซึ่งทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างมีแนวคิดในเรื่องการต่อต้านจักรวรรดินิยมเหมือนกัน ดังนั้นญี่ปุ่นจึงต้องการให้ความช่วยเหลือจีนทำการปฏิวัติ [แนวคิดนี้รู้จักกันในชื่อว่า หลักการโอกูมะ (Okuma Doctrine)] เนื่องจากญี่ปุ่นมองว่า ดร.ซุน จะเป็นบุคคลที่สามารถทำให้นโยบายที่เรียกว่า หลักการรวมเอเชียหรือ Pan-Asianism ของญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จได้¹

ในขณะที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือ ดร.ซุน อย่างเต็มที่ แต่ในหมู่ชาวจีนเองกลับให้การสนับสนุนการปฏิวัติน้อยมากเพราะคนส่วนใหญ่ไม่อยากจะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยม ในญี่ปุ่นมีชาวจีนอยู่ถึง 10,000 คน แต่มีเพียง 100 คนเท่านั้นที่ให้การสนับสนุนการปฏิวัติ² ซึ่งดร.ซุนได้ให้เหตุผลถึงความเฉื่อยชาของชาวจีนในญี่ปุ่นว่าเกิดจาก “ชาวจีนเหล่านั้นมีความกลัวในลัทธิการปฏิวัติเหมือนกับชาวจีนอพยพในที่อื่นๆ”³ ดังนั้นเมื่อการปฏิวัติไม่ได้รับความสนใจจึงทำให้การปฏิวัติในจีนเป็นไปอย่างล่าช้า โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มปฏิรูป คัง โห่ยเว่ยและเหลียง ฉีเซา ลี้ภัยมายังญี่ปุ่นและก่อตั้งสมาคมเป่า หวง ฮุย ขึ้นทำให้สมาคมชิง จง ฮุยมีคู่แข่งในการดำเนินการทางการเมือง แต่ในฐานะที่เป็นสมาคมของชาวจีนเหมือนกันอินุไค คิ จึงต้องการที่จะให้ทั้งสองสมาคมรวมตัวกัน แต่เนื่องจากสมาคมทั้งสองมีแนวคิดและเป้าหมายของสมาคมที่แตกต่างกัน ทำให้ในที่สุดได้กลายเป็นคู่แข่งกันและไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้เปรียบเสมือน “น้ำกับไฟ”

ในช่วงค.ศ.1899-1901 ระหว่างที่ภายในจีนเกิดความวุ่นวายอย่างหนักจากการลุกฮือของพวกนักมวย (Boxer Uprising, ค.ศ.1900) ดร.ซุน ยัตเซ็นซึ่งอาศัยอยู่ในญี่ปุ่นได้เดินทางไปยังฮ่องกงและวางแผนพยายามจะก่อการปฏิวัติเป็นครั้งที่ 2 ขึ้นที่เมืองฮุ้ยโจว (Huizhou) ในมณฑลกว่างตง แต่การก่อการก็ไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากการก่อการในช่วงนี้แล้ว ดร.ซุนยังได้เดินทางไปเวียดนาม ไต้หวัน และสหรัฐอเมริกา ซึ่งในช่วงนี้บทบาทของดร.ซุน ยัตเซ็นและขบวนการปฏิวัติ เริ่มจะได้รับความสนใจจากนักศึกษาชาวจีนในต่างประเทศและกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลมาก ยิ่งขึ้น⁴ เนื่องจากมองว่าแนวทางการปฏิวัติจะเป็นแนวทางที่ทำให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

5. จีนภายใต้การปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยม ค.ศ.1898-1901

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 460.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 314.

³ วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม.* หน้า 160.

⁴ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 315.

หลังจากกลุ่มอนุรักษนิยมที่นำโดยพระนางจื่อซีทำการรัฐประหารสำเร็จ ก็ได้ประกาศยกเลิกพระบรมราชโองการในการปฏิรูปประเทศทั้งหมด และรื้อฟื้นการปกครองระบบดั้งเดิมเพื่ออำนาจประโยชน์ต่อการปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยม เพื่อให้มีอำนาจที่มั่นคงพระนางจึงแต่งตั้งคนของพระนางเข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญในการบริหาร เช่น ตั้งให้ หรงลู่ อี้ลู่ (Yulu) และ จีชีว (Qixiu) เข้าเป็นสมาชิกสภาองคมนตรี และให้หรงลู่ควบตำแหน่งประธานสภาองคมนตรีอีกตำแหน่งด้วย รวมทั้งแต่งตั้ง กังอี (Gangyi) ซึ่งเป็นคนอนุรักษนิยมอย่างสุดขั้วให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดี การแต่งตั้งบุคคลกลุ่มอนุรักษนิยมเป็นจำนวนมากเข้ารับตำแหน่งสำคัญๆ ได้สร้างผลเสียให้การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของจีน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้บางคนมีความเกลียดชังชาวต่างชาติและไว้วางใจน้อยในการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ และยังให้การสนับสนุนกลุ่มนักมวยในการเคลื่อนไหวต่อต้านตะวันตก จนเหตุการณ์บานปลายรุนแรงซึ่งเรียกเหตุการณ์นี้ว่าการลุกฮือของพวกนักมวย (Boxer Uprising, ค.ศ.1900)

5.1 การลุกฮือของพวกนักมวย ค.ศ.1900

การลุกฮือของพวกนักมวย ค.ศ.1900 เป็นการเคลื่อนไหวครั้งแรกของประชาชนจีนที่ตอบสนองต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจในการเข้ามาคูกคามจีนนับตั้งแต่สงครามฝิ่น

ภูมิหลังของการเคลื่อนไหวของพวกนักมวย

คำว่า “ นักมวย ” (Boxer) เป็นคำที่ชาวตะวันตกใช้เรียก ชาวจีนที่เรียนวิชาศิลปะป้องกันตัวแบบจีน ดังนั้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักมวยก็คือ การเคลื่อนไหวของประชาชนจีนที่ลุกขึ้นทำการต่อต้านชาติมหาอำนาจที่เข้ามาคูกคามจีน ในช่วงแรกของการเคลื่อนไหวพวกนักมวยดำเนินการในรูปแบบของสมาคมลับ โดยเริ่มต้นเคลื่อนไหวตั้งแต่ค.ศ.1894-1895 ในมณฑลซานตง ภายใต้ชื่อสมาคมลับ อี้ เหอ เฉวียน (Yi He Quan = กำปั้นเพื่อความยุติธรรมและสามัคคี) อี้ เหอ เฉวียน เป็นกลุ่มสมาคมลับที่เริ่มก่อตั้งในสมัยจักรพรรดิเฉียนซิง (Jiaqing)¹ และเป็นสาขาของสมาคมบัวขาว (The White Lotus Society) การก่อตั้งสมาคมมีจุดมุ่งหมายในการฝึกการต่อสู้แบบจีน และเป็นสมาคมลับของชาวจีนที่ทำการต่อต้านราชวงศ์ชิง โดยมีคำขวัญว่า “ ต่อต้านชิง ฟันฟุหมิง ” (opposing the Qing Dynasty and restoring the Ming regime)² แต่ต่อมาเมื่อกลุ่มนักมวยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางในท้องถิ่นและจากรัฐบาลทำให้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น อี้ เหอ ถวน (Yi He Tuan = กองกำลังเพื่อความยุติธรรมและสามัคคี) และเปลี่ยนคำขวัญของสมาคมใหม่เป็น “ สนับสนุนราชวงศ์ชิงกำจัดชาวต่างชาติ ” (Support the Qing Dynasty and exterminate the foreigners)¹

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 175.

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 197

¹ Su Kaiming. (1986). *op.cit.* p. 69.

สาเหตุที่ทำให้เกิดการลุกฮือของพวกนักมวย

พวกนักมวยที่ลุกขึ้นต่อต้านการคุกคามของชาตินิยมอำนาจ เกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังต่อไปนี้

1). ความไม่เข้าใจกันระหว่างชาวจีนกับกลุ่มผู้นับถือคริสต์ศาสนา เนื่องจากชาวจีนมีความศรัทธาในคำสอนของขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังนั้นจึงไม่พอใจเมื่อมีการเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในจีน ยิ่งเมื่อมีการทำสนธิสัญญาเทียนจิน ค.ศ.1858 ที่ยินยอมให้มีการเผยแผ่คริสต์ศาสนาได้อย่างอิสระในจีน และอนุญาตให้มิชชันนารีสามารถเช่าหรือซื้อที่ดินทำการก่อสร้างโบสถ์ได้อย่างถูกกฎหมาย ข้อตกลงดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจในหมู่ชาวจีนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการอนุญาตให้มีการเผยแผ่คริสต์ศาสนาได้อย่างเสรี ทำให้คนจีนเปลี่ยนศาสนาเป็นจำนวนมาก ความไม่พอใจของชาวจีนนี้เกิดจากเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เนื่องจากเวลาที่ชาวต่างชาติทำผิดศาลจีนไม่สามารถตัดสินคดีความได้เพราะชาวต่างชาติได้รับอภิสิทธิ์ตามข้อตกลงสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทำให้ไม่ต้องขึ้นศาลจีน และกลุ่มชาวจีนที่เปลี่ยนศาสนาก็มักจะได้รับการคุ้มครองทั้งทางตรงและทางอ้อมจากชาวต่างชาติ ทำให้ชาวจีนเกิดความไม่พอใจกลุ่มผู้นับถือคริสต์ศาสนาทั้งชาวต่างชาติและชาวจีน

2). เศรษฐกิจจีนถูกรอบงำจากต่างชาติ การค้าระหว่างจีนกับชาติตะวันตกก่อนสงครามฝิ่นจีนได้เปรียบดุลการค้ากับชาติตะวันตกมาโดยตลอด แต่ภายหลังจากสงครามฝิ่น จีนและชาติตะวันตกได้มีการทำสนธิสัญญากำหนดการเก็บภาษีในอัตราที่ตายตัวคือ ร้อยละ 5 ทำให้สินค้าจากชาติตะวันตก ที่มีราคาถูกกว่าสินค้าของจีนหลังไหลเข้าสู่จีนเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อชาวจีนที่เลี้ยงชีพด้วยการผลิตสินค้าหัตถกรรมในครัวเรือน ทำให้ขายสินค้าไม่ได้เนื่องจากถูกตีตลาดด้วยสินค้านำเข้าจากตะวันตก

นอกจากนี้การที่ชาติตะวันตกเข้ามาสร้างทางรถไฟในจีน ก็ได้ทำให้อาชีพดั้งเดิมของชาวจีนที่เกี่ยวกับการขนส่งหมดความสำคัญ เช่น อาชีพรับจ้างขนส่งสินค้า อาชีพลูกเรือขนส่ง อาชีพรับจ้างแบกหามสินค้าบริเวณท่าเรือ เพราะแต่เดิมจีนอาศัยการขนส่งสินค้าระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้ของจีนโดยผ่านทางคลองหลวง(The Grand Canal) ดังนั้นทำให้ประชาชนที่อยู่ตามทางสองฝั่งของคลองได้รับผลกระทบไม่สามารถประกอบอาชีพได้

3). ภัยธรรมชาติ ชาวจีนนอกจากจะต้องเผชิญกับความยากลำบากทางเศรษฐกิจ ยังต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนทางเดินน้ำของแม่น้ำหวงเหอ(Huang He) ใน ค.ศ.1852 ทำให้เกิดอุทกภัยเป็นประจำในเขตมณฑลซานตง และในค.ศ.1898 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ น้ำท่วมหมู่บ้านในมณฑลซานตงมากกว่า 100 หมู่บ้านเป็นเหตุให้มีประชาชนได้รับความเดือดร้อนกว่า 1,000,000 คน ซึ่งภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นนี้ชาวจีนต่างโทษว่า เป็นความผิดของชาวต่างชาติที่เข้ามาสร้างทางรถไฟและทำเหมืองแร่ในจีน เนื่องจากการกระทำดังกล่าวชาวจีนเชื่อว่าเป็นการทำลายสมดุลทางธรรมชาติ ตามความเชื่อเรื่องลมและน้ำ(เฟิงสุ่ย = ฮวงจุ้ย)

4). การคุกคามจีนของชาตินิยมอำนาจ การที่ชาตินิยมอำนาจเข้าคุกคามจีนครั้งแล้วครั้งเล่าหลังจากสงครามฝิ่นเป็นต้นมา ทำให้จีนต้องสูญเสียดินแดนและความภาคภูมิใจ รวมทั้งการที่

จีนถูกแบ่งแยกออกเป็นเขตอิทธิพลของชาวต่างชาติ ทำให้ชาวจีนกลัวว่าจีนจะต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติมหาอำนาจ ดังนั้นชาวจีนจึงไม่พอใจชาติมหาอำนาจที่เข้ามารุกรานคุกคามจีน

จากสาเหตุข้างต้นทั้ง 4 ประการ ทำให้ความไม่พอใจชาติมหาอำนาจขยายวงกว้างออกไปในหมู่ชาวจีน และในท้ายที่สุดนำมาซึ่งการลุกฮือของพวกนักมวย ที่ถือเป็นการเคลื่อนไหวครั้งแรกของประชาชนชาวจีนในการตอบสนองต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักมวยในการต่อต้านการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักมวยได้เริ่มเคลื่อนไหวเป็นครั้งแรกที่มณฑลซานตง ในช่วงปลาย ค.ศ.1898 และเกิดเหตุการณ์รุนแรงในช่วงค.ศ.1900 การลุกฮือของพวกนักมวยเริ่มในช่วงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1898 เมื่อพวกนักมวยได้รวมตัวกันเป็นจำนวนมากเข้าโจมตีกลุ่มชาวต่างชาติทางด้านทิศตะวันตกของมณฑลซานตงรวมไปถึงกลุ่มชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนา ต่อมาในวันที่ 15 พฤศจิกายน พวกนักมวยได้เข้าเผาทำลายหมู่บ้านคาทอลิก จากเหตุการณ์วุ่นวายที่เกิดขึ้นนี้ ชาวต่างชาติได้กดดันรัฐบาลจีนจนต้องส่งย้ายข้าหลวงประจำมณฑลซานตง อี้ เสียน (Yi Xian) กลับเป่ย์จิง เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาการลุกฮือของพวกนักมวยได้ในวันที่ 6 ธันวาคม แล้วแต่งตั้งให้หยวน ซื่อไข่เข้าดำรงตำแหน่งแทน เมื่อหยวน ซื่อไข่เข้าดำรงตำแหน่งก็ได้ทำการปราบปรามกลุ่มนักมวยอย่างจริงจัง ไม่เหมือนกับอี้ เสียนที่ให้การสนับสนุนกลุ่มนักมวยอย่างลับๆ

เมื่อ อี้ เสียน ถูกเรียกตัวกลับมายังเป่ย์จิง เขาถูกเรียกตัวให้เข้าถวายรายงานเกี่ยวกับเรื่องการลุกฮือของพวกนักมวย ซึ่งต่อมาพระนางจื่อซีก็ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ควรจะปล่อยให้พวกนักมวยดำเนินการต่อไป ในเมื่อกลุ่มนักมวยมีเป้าหมายในการกำจัดชาวต่างชาติ¹ การที่พระนางแสดงความเห็นเช่นนี้ก็เนื่องจากพระนางเห็นว่าการลุกฮือของพวกนักมวยจะเป็นประโยชน์ต่อราชวงศ์ชิงในทุกด้าน และไม่ว่าการลุกฮือของพวกนักมวยจะสำเร็จหรือไม่ราชวงศ์ชิงก็จะได้รับประโยชน์ คือ 1) ในกรณีที่พวกนักมวยชนะ ชาวต่างชาติก็ต้องออกไปจากจีน 2) ถ้าพวกนักมวยแพ้ ราชวงศ์ชิงก็จะได้ใช้โอกาสนี้ยี้มกำลังชาวต่างชาติเข้าปราบปรามกลุ่มนักมวย² เหมือนกับการปราบปรามกลุ่มกบฏไท่ผิง (Taiping Rebellion, ค.ศ.1850-1864) ดังนั้นพระนางจื่อซีจึงดำเนินนโยบายตีสองหน้า คือ การสนับสนุนกลุ่มนักมวยภายใต้ ชื่อ อี้ เหอ ถวน (Yi He Tuan) ด้วย

¹ Ibid. p. 122.

² Ibid.

ภาพประกอบ 11 พวกนักมวย(ประชาชนชาวจีน)ที่ลุกฮือขึ้นต่อต้านการคุกคามจีนของชาติ
มหาอำนาจ

ที่มา : หน่วยเรียบเรียงหนังสือชุดประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของจีน. (2524). *ขบวนการฮั้วเหอถวน*.

ภาพประกอบ 12 ประตูเมืองกรุงเป่ย์จิงที่ถูกทำลายในเหตุการณ์การลุกฮือของพวกนักมวย

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 13 กองกำลังของสหรัฐอเมริกาที่สุสานราชวงศ์หมิงชนกรุงเป่ย์จิง ในเหตุการณ์
การลุกฮือของกลุ่มนักมวย

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

การประกาศสงครามกับชาวต่างชาติในวันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ.1900 และเมื่อกลุ่มนักมวยมีแนวโน้มจะแพ้พระนางก็ประกาศกับชาวต่างชาติว่า จะพยายามดำเนินการปราบปรามกลุ่มนักมวยโดยเร็ว¹

การลุกฮือของพวกนักมวยนี้ได้ขยายวงกว้างขึ้นในบริเวณมณฑลทางตอนเหนือของแม่น้ำฉิงเจียง รวมทั้งกลุ่มนักมวยยังเคลื่อนกำลังเข้าไปยังเป่ย์จิงและเทียนจินที่เป็นเขตสถานทูตซึ่งความรุนแรงจะมากที่สุดในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม ค.ศ.1900 โดยได้เข้าล้อมเขตสถานทูตรวมทั้งเผาทำลายสิ่งก่อสร้างของตะวันตกไม่ว่าจะเป็นสายโทรเลข ทางรถไฟและโบสถ์ ที่สำคัญที่สุดคือการสังหารชาวต่างชาติ² และกลุ่มชาวจีนที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา การสังหารชาวต่างชาติมีความรุนแรงถึงขั้นมีการสังหารทูตเยอรมนี³ เมื่อทูตถูกสังหารทำให้ชาติมหาอำนาจ 8 ชาติรวมตัวกันจัดตั้งเป็น “ กองกำลังพันธมิตร 8 ชาติ ” ซึ่งประกอบไปด้วย อังกฤษ รัสเซีย สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อิตาลี และออสเตรีย-ฮังการี เข้าทำลายป้อมปราการ รวมทั้งเข้ายึดเทียนจิน และต่อมาในวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1900 กองกำลังพันธมิตรได้เคลื่อนกำลังเข้าปราบปรามกลุ่มนักมวยในเขตเป่ย์จิง พระนางฉือและจักรพรรดิทงชวี่ต้องลี้ภัยไปยังซีอาน (Xi'an) ด้วยการปลอมตัวเป็นชาวนา⁴ โดยอ้างว่าไป “ ทศนาจรภาคตะวันตก ”⁵ การเข้ายึดครองเป่ย์จิงของชาวต่างชาติในครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ 2 หลังจากทีเป่ย์จิงเคยถูกต่างชาติเข้ายึดใน ค.ศ.1860

ขุนนางในส่วนท้องถิ่น หลี่ หงจิ้งที่กว้างใจ หลิว คุณอีแห่งหนานจิง จาง จื่อต้งแห่งอู๋ฮั่น และหยวน ซื่อไช่ที่ซานตง ซึ่งต่างก็ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลที่พยายามใช้พวกนักมวยกำจัดชาวต่างชาติ จึงตกลงใจที่จะไม่ทำตามคำประกาศสงครามกับต่างชาติของรัฐบาล ที่ประกาศในวันที่ 21 มิถุนายน และได้พยายามรักษาความสงบในเขตมณฑลทางตอนใต้และซานตงที่เป็นเขตอิทธิพลของขุนนางกลุ่มนี้ เพื่อจะทำให้จีนยังคงรักษาความเป็นกลางอยู่ได้ และพยายามให้ชาวต่างชาติรู้สึกว่าการก่อเหตุที่เกิดขึ้นจากการลุกฮือของพวกนักมวย เป็นเพียงการกระทำของกลุ่มกบฏ มิได้เกิดจากการกระทำหรือการเห็นชอบของรัฐบาล⁶ ในเดือนมกราคม ค.ศ.1901 รัฐบาลได้ส่งหลี่ หงจิ้ง มาเจรจาขอสงบศึกและมีการลงนามในพิธีสารนักมวย (Boxer Protocol) ในวันที่ 7 กันยายน ค.ศ.1901 ซึ่งรัฐบาลจีนต้องยอมประหารชีวิตข้าราชการระดับสูง 10 คน และลงโทษชาวจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกกว่า 100 คน รวมทั้งส่งผู้แทนไปแสดงความเสียใจอย่างเป็นทางการ

¹ Su Kaiming. (1986). *op.cit.* p. 69.

² สาเหตุที่มีการสังหารชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก ก็เนื่องจากการให้รางวัลค่าหัวกับคนที่สามารถสังหารชาวต่างชาติ ดังนั้น สังหารชาวต่างชาติชายได้รับรางวัล 50 ตำลึง สังหารหญิงชาวต่างชาติได้รับรางวัล 40 ตำลึง และถ้าสังหารเด็กชาวต่างชาติจะได้รับรางวัล 30 ตำลึง. Bruce A. Elleman. (2001). *op.cit.* p. 124.

³ ทูตเยอรมนีถูกลอบสังหารระหว่างเดินทางกลับจากจงหลี่ หย่าเหมิน ในวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ.1900 คือ บารอน ฟอน เคทเทเลอร์ (Baron von Ketteler)

⁴ Su Kaiming. (1986). *loc.cit.*

⁵ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). *เล่มเดิม*. หน้า 486.

⁶ *แหล่งเดิม*. หน้า 485.

ทางการกับประเทศเยอรมันที่ทูตถูกสังหาร และยอมให้สถานทูตต่างๆสร้างป้อมปราการรวมทั้งมีกองกำลังรักษาการอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้จีนยังต้องยอมเสียค่าปฏิกรรมสงครามเป็นเงิน 450 ล้านตำลึงจีน (ประมาณ 333 ล้านดอลลาร์) อีกทั้งต้องยอมรับการปรับปรุงสนธิสัญญาการค้าและการจัดเก็บภาษีให้ดียิ่งขึ้น

ผลของการลุกฮือของพวกนักมวย

การลุกฮือของพวกนักมวย เป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจของประชาชนจีนที่มีต่อการที่ชาติมหาอำนาจเข้าคุกคามจีน ทำให้ชาวจีนต้องสูญเสียเกียรติภูมิ ความภาคภูมิใจ และการเข้ามาของชาติตะวันตกยังเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวจีนโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ รวมทั้งยังมีปัญหาความไม่เข้าใจกันในเรื่องศาสนา จากสาเหตุต่างๆได้ทำให้เกิดการลุกฮือของพวกนักมวย แต่การลุกฮือของกลุ่มนักมวยคงจะไม่มี ความรุนแรงและขยายวงกว้างหากไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีน ผลทางตรงที่เกิดขึ้นจากการลุกฮือของกลุ่มนักมวย คือ จีนต้องถูกชาติมหาอำนาจคุกคามอีกครั้ง ส่วนผลทางอ้อม คือ การแสดงให้เห็นว่าอำนาจในการปกครองของรัฐบาลจีนนั้นไม่ได้มีอำนาจควบคุมทั้งประเทศอีกต่อไป เพราะการกระทำของขุนนางในส่วนภูมิภาคทั้ง หลี่ หงจิ้ง หลิว คุณอี้ จาง จื่อต้ง และหยวน ซื่อไช่ ที่ไม่ยอมสนับสนุนพวกนักมวยและเพิกเฉยต่อการประกาศสงครามของรัฐบาล ได้แสดงให้เห็นว่าอำนาจของขุนนางทั้ง 4 มีมากจนสามารถคานอำนาจกับรัฐบาลในส่วนกลาง ซึ่งพระนางเจ๋อซีก็ดูเหมือนจะเข้าใจดีว่า ขุนนางในส่วนภูมิภาคกลุ่มนี้ คือ กลุ่มผู้พิทักษ์รักษาอำนาจของพระนางและราชบัลลังก์ ดังนั้นเพื่อให้ฐานอำนาจของพระนางมีความมั่นคง พระนางจะต้องพยายามคานอำนาจระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคไว้ให้จงได้

การลุกฮือของพวกนักมวยนั้นนอกจากจะถือว่าการตอบสนองของประชาชนจีนต่อการคุกคามจีนของชาติมหาอำนาจแล้ว ยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการตอบสนองของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ตอบสนองต่อปัญหาการคุกคามจีนของชาติมหาอำนาจ ในช่วงค.ศ.1895-1901

6. การดำเนินนโยบายของชาติมหาอำนาจต่อจีน ค.ศ.1899-1901

ภายหลังจากที่จีนแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่นค.ศ.1894-1895 มหาอำนาจต่างชาติได้พยายามเข้าคุกคามฉกฉวยผลประโยชน์ต่างๆภายในจีนและแบ่งแยกจีนเป็นส่วนๆเหมือนกับการ “ผ่าแตงโม” มีเพียงสหรัฐอเมริกาเพียงชาติเดียวที่ไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยว เพราะติดพันสงครามกับสเปน และกบฏในย่านแคริบเบียน สหรัฐอเมริกาจึงได้เสนอนโยบายเปิดประตูประเทศ (Open Door Policy) ค.ศ.1899 เพื่อเป็นการสกัดกั้น ไม่ให้ชาติมหาอำนาจชาติใดชาติหนึ่งถืออำนาจเข้ายึดครองจีน และเพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของสหรัฐอเมริกาในจีน

นโยบายเปิดประตูประเทศจีนของสหรัฐอเมริกา

ชาวอเมริกันเป็นจำนวนมากในต้นทศวรรษ 1890 มีความรู้สึกภูมิใจที่สหรัฐอเมริกาไม่เคยทำการรบยึดครองประเทศใดเป็นอาณานิคมเหมือนกับที่ชาติมหาอำนาจอื่นๆ นิยมทำ แต่ในช่วง ค.ศ.1898-1899 สหรัฐอเมริกาก็ได้ดินแดนหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และเกาะกวมเป็นอาณานิคม รวมทั้งได้ผนวกฮาวายเข้ามาเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาจึงไม่มีความจำเป็นต้องมีดินแดนในจีน แต่ด้วยความจำเป็นในด้านการค้าและสิทธิการคุ้มครองทางด้านการค้าภายในจีน ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ประกาศนโยบายเปิดประตูประเทศ (Open Door Policy) ตามบันทึกข้อเสนอของรัฐมนตรีต่างประเทศ นายจอห์น เฮย์ (John Hay) ซึ่งได้เรียกร้องให้ชาติมหาอำนาจต่างๆ ในจีนปฏิบัติตามข้อเสนอ 3 ประการ คือ

1. มหาอำนาจแต่ละประเทศ จะต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ เมืองท่าหรือเขตอิทธิพลของมหาอำนาจอื่น ที่ได้มีการกำหนดผลประโยชน์ที่แน่นอนตายตัวแล้ว
2. รัฐบาลจีนเท่านั้นที่มีสิทธิสามารถเก็บภาษีการค้าจากเมืองท่าต่างๆ ได้ แต่ต้องเป็นการเก็บภาษีในอัตราที่ตายตัวตามข้อตกลงที่มีไว้ในสนธิสัญญา
3. การเก็บภาษีค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในเขตอิทธิพลของชาติใด จะต้องเก็บในอัตราที่เท่ากันในทุกเขตพื้นที่¹

อังกฤษ เยอรมนี ฝรั่งเศส อิตาลี และ ญี่ปุ่น ต่างตกลงยอมรับข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากนโยบายเปิดประตูประเทศของสหรัฐอเมริกานี้เป็นนโยบายที่สามารถรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของทุกชาติมหาอำนาจภายในจีน ดังนั้นทุกชาติมหาอำนาจจึงยอมรับตามข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาในเรื่อง นโยบายการเปิดประตูประเทศ ค.ศ.1899 จะมีก็แต่เพียงรัสเซียที่ไม่ได้ลงนามตกลงตามข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากรัสเซียยังคงต้องการรักษาผลประโยชน์ค่าธรรมเนียมภาษีทางรถไฟในดินแดนเขตแมนจูเรียไว้ตามเดิมไม่ต้องการให้มีการกำหนดอัตราที่ตายตัว²

ต่อมาเมื่อเกิดการลุกฮือของพวกนักมวยในจีน สหรัฐอเมริกาได้ยื่นข้อเสนอของเฮย์เป็นครั้งที่ 2 โดยออกเป็นหนังสือเวียนในหมู่ชาติมหาอำนาจในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1900 แจ้งว่า สหรัฐอเมริกาปรารถนาจะให้มีความปลอดภัยและสันติสุขมาสู่จีน ซึ่งข้อเสนอนี้ สหรัฐอเมริกาจะรักษาดินแดนของจีนและคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของชาติมหาอำนาจที่ได้รับจากจีนตามสนธิสัญญาหรือตามข้อตกลงต่างๆ โดยจะรักษาหลักการในด้านการรักษาความเสมอภาคและการไม่กีดกันในด้านการค้าในทุกๆ แห่งในจีน ข้อเสนอของสหรัฐอเมริกานับนี้ได้รับการยอมรับจากทุกประเทศเหมือนที่ผ่านมา

นโยบายเปิดประตูประเทศที่สหรัฐอเมริกาเสนอใน ค.ศ.1899 และ ค.ศ.1900 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องสกัดกั้นไม่ให้มหาอำนาจชาติใดชาติหนึ่งเข้ายึดครองประเทศจีนและเป็นการเปิด

¹ แหล่งเดิม. หน้า 587.

² Hugh Seton-Watson. (1985). *The Decline of Imperial Russia, 1855-1914*. p.208

โอกาสให้ชาติต่างๆ สามารถทำการค้าขายในจีนได้ในทุกเขตของจีนไม่ว่าจะเป็นดินแดนในเขตสัมปทานหรือเขตอิทธิพลของชาติตนหรือไม่ จึงทำให้ชาติมหาอำนาจต่างๆ ยอมรับนโยบายเปิดประตูประเทศของสหรัฐอเมริกาเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า นอกจากนี้นโยบายเปิดประตูประเทศยังช่วยไม่ให้จีนต้องตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจชาติใดชาติหนึ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่านโยบายเปิดประตูประเทศในครั้งนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจีนโดยตรง แต่มหาอำนาจชาติต่างๆ กลับทำข้อตกลงกันเองโดยมิได้สอบถามความเห็นหรือความสมัครใจของรัฐบาลจีนในฐานะเจ้าของประเทศ

ภาพประกอบ 14 แผนที่เมืองท่า เขตเช่า อาณานิคม และสัมปทานการสร้างทางรถไฟของมหาอำนาจชาติต่างๆ ในจีน ค.ศ.1900

ที่มา : Jean Chesneaux; Marianne Bastid; & Marie-Claire Bergere. (1976). *China from the Opium War to the 1911 Revolution*. p. 341.

บทที่ 3

การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมเพื่อการปฏิรูปประเทศ ค.ศ.1901-1905

ภายหลังความวุ่นวายจากการลุกฮือของพวกนักมวยยุติลง กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้เห็นความจำเป็นในการปฏิรูปประเทศ ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการปฏิรูปประเทศขึ้นระหว่าง ค.ศ.1901-1905 ในส่วนของกลุ่มนักปฏิรูป ช่วงหลังการลุกฮือของพวกนักมวย เหลียง จี้เซาจะเป็นผู้มีบทบาทโดดเด่นในฐานะผู้นำกลุ่มปฏิรูปที่เรียกร้องให้จีนทำการปฏิรูปประเทศโดยผ่านงานเขียน ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความคิดของปัญญาชนจีนและกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลสำหรับกลุ่มปฏิวัติ การที่ชาติมหาอำนาจ 8 ชาติ สามารถเข้ามาคุกคามจีน ในช่วงหลังการลุกฮือของพวกนักมวยได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของราชวงศ์ชิงในการบริหารประเทศ ทำให้กลุ่มปัญญาชนจีนทั้งในประเทศและต่างประเทศส่วนหนึ่งได้หันมาให้ความสนใจกับแนวทางในการปฏิวัติมากยิ่งขึ้น โดยเชื่อว่าแนวทางในการปฏิวัติจะเป็นแนวทางที่ช่วยให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

1. การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการปฏิรูปประเทศ ค.ศ.1901-1905

ระหว่างที่พันธมิตร 8 ชาติเข้ายึดครองเป่ย์จิงในค.ศ.1900 พระนางฉือซีและจักรพรรดิ กวงชวี่ต้องลี้ภัยจากเป่ย์จิงไปยังซีอาน ระหว่างประทับที่ซีอานในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1900 กลุ่มขุนนางระดับสูงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ร่วมกันลงชื่อในหนังสือทูลเกล้าฯ เสนอแนะให้มีการปฏิรูปประเทศในหลายด้าน เช่น ด้านการปกครอง ด้านการทหาร และด้านการศึกษา เป็นต้น¹ ดังนั้นในวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 1901 พระนางฉือซี ในฐานะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้ออกพระบรมราชโองการ ประกาศเริ่มการปฏิรูปประเทศ โดยมีนโยบายจะรับเอา “ข้อดีของต่างชาติมาแก้ไขข้อบกพร่องของจีน”² ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการปฏิรูปประเทศ โดยจะดำเนินการปฏิรูปประเทศใน 3 ด้านที่สำคัญ คือ ด้านการศึกษา ด้านการทหาร และด้านการปกครอง

¹ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *The Cambridge History of China Vol 11 : Late Ch'ing, 1800-1911. Part II.* p.375.

² Teng Ssu-yu; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p.196.

1.1 แนวคิดในการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม

เมื่อพระนางเจ๋อซีได้ประกาศพระบรมราชโองการให้เริ่มมีการปฏิรูปประเทศในวันที่ 29 มกราคม ค.ศ.1901 ในการปฏิรูปประเทศครั้งนี้ พระนางมีนโยบายจะปฏิรูปประเทศด้วยการให้จีนรับเอาข้อดีของต่างชาติมาแก้ไขข้อบกพร่องของจีน และต้องการให้จีนทำการปฏิรูปสถาบันอย่างจริงจัง เนื่องจากที่ผ่านมามีการที่จีนศึกษาภาษาต่างประเทศและเครื่องจักรของต่างชาตินั้นเป็นเพียง “ ผิวหนังและเส้นผมของเทคโนโลยีตะวันตก...ไม่ได้เป็นต้นตอพื้นฐานของการปกครองแบบตะวันตก ”¹ พระบรมราชโองการฉบับนี้ทำให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องการปฏิรูปประเทศในกลุ่มขุนนางและปัญญาชนจีนอีกครั้งหนึ่ง มีการเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปประเทศอย่างกว้างขวางที่สำคัญคือ หนังสือทูลเกล้าฯ ถวายคำแนะนำในเรื่องการปฏิรูปประเทศ 3 ฉบับของจาง จื่อต้งและหลิว คุณอี้² ที่ร่วมกันเขียนและนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในวันที่ 12 19 และ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1901 ซึ่งสาระสำคัญของหนังสือทูลเกล้าฯ ในแต่ละฉบับมีดังนี้

หนังสือทูลเกล้าฯ ฉบับแรก นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ.1901 มีเนื้อหาต้องการให้มีการปฏิรูประบบการศึกษา และเสนอแนะให้สนับสนุนบุคลากรในชาติที่มีความสามารถ รวมทั้งเน้นถึงความสำคัญและการคงอยู่ของราชสำนัก ข้อเสนอแนะในหนังสือทูลเกล้าฯ ฉบับแรกนี้มีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1. เสนอให้มีการจัดตั้งระบบการศึกษาสมัยใหม่ในทุกระดับ โดยในการสอนให้มีการผสมผสานความรู้ระหว่างตำราคลาสสิกของจีน กับวิทยาการความรู้ของตะวันตกทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การเมืองการปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. ให้ปรับปรุงเนื้อหาการสอบบุคคลเข้ารับราชการเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้ของจีนและตะวันตก
3. ให้ยกเลิกการสอบรับบุคคลเข้ารับราชการทหารในรูปแบบเดิม
4. สนับสนุนให้ส่งบุคลากรจีนไปศึกษาและไปดูงานความเจริญจากต่างประเทศ³

หนังสือทูลเกล้าฯ ฉบับที่ 2 ที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1901 เป็นหนังสือเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่อง การปฏิรูปการปกครอง เพื่อสร้าง 1) รัฐบาลที่ดี 2) ความมั่งคั่ง และ 3) อำนาจ เพราะทั้ง 3 สิ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับจีน ซึ่งจาง จื่อต้งและหลิว คุณอี้ ได้เสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปการปกครองไว้ 12 ประการคือ

1. ให้ใช้จ่ายอย่างประหยัด
2. ให้ยกเลิกระเบียบแบบแผนที่มีความซับซ้อน

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 771.

² ในขณะนั้น จาง จื่อต้ง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลหูหนาน-หูเป่ย์ และหลิว คุณอี้ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลเจียงซู-เจียงซี-อานฮุย

³ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.409.

ภาพประกอบ 15 พระนางฉือซี ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์นิยมและผู้มีอำนาจสูงสุดในการเมืองจีน
ระหว่างค.ศ.1861-1908

ที่มา : Lin Jing. (2002). *The Photographs of Cixi in the Collection of the Palace Museum*. p. 35.

ภาพประกอบ 16 จาง จื่อต้ง หนึ่งในสองผู้นำที่ทูลเกล้าฯถวายหนังสือแนะนำการปฏิรูป
ประเทศ จนเกิดเป็นการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม

ที่มา : Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th Ed. pp. 294-295.

3. ให้หยุดการซื้อ – ขาย ตำแหน่งทางราชการ
4. ให้มีการตรวจสอบการทำงานและเพิ่มเงินเดือนให้กับข้าราชการ
5. โยกย้ายตำแหน่งราชการที่ไม่มีงานรองรับ
6. ลดจำนวนการจ้างงานคนรับใช้และผู้ส่งสาร
7. ลดการลงโทษและการจำคุก
8. ให้ปรับปรุงระบบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ
9. ให้วางแผนการดำรงชีวิต(plan for the livelihood)ของทหารสังกัดกองทัพแปดกอง
ธงของแมนจู
10. ให้ยกเลิกระบบเขตทหารและระบบทหารประจำการ
11. ให้ลดจำนวนกองทหารธงเขียว
12. ลดความซับซ้อนในด้านเอกสารและกฎหมาย¹

ในหนังสือทูตเก๋าส์ ฉบับที่ 3 วันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1901 เสนอแนะเรื่องการปฏิรูปประเทศโดยอาศัยวิธีการของตะวันตก(Western Methods)มาเป็นแบบอย่าง และเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปอีก 11 ประการ คือ

1. ให้ส่งคณะไปดูงานต่างประเทศ เพื่อศึกษาความเข้มแข็งและความรุ่งเรืองของประเทศต่าง ๆ ทั้งใน ยุโรปและอเมริกา
2. ให้ดำเนินการฝึกกองทัพสมัยใหม่ตามแนวทางของต่างชาติ
3. ให้เพิ่มการสนับสนุนกองทัพและส่งบุคลากรไปศึกษาวิชาการทหารในต่างประเทศ
4. ให้การสนับสนุนด้านเกษตรกรรม ด้วยการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างชาติ เพื่อเพิ่มผลผลิต
5. ให้การสนับสนุนด้านอุตสาหกรรม ด้วยการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและเงินทุนในการเปิดโรงงานอุตสาหกรรม
6. ให้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ กฎหมายเรื่องการคมนาคมขนส่ง กฎหมายการค้า กฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา เพื่อให้กฎหมายมีความสมบูรณ์
7. ให้ใช้เหรียญเงิน(Silver Dollar)เป็นเงินมาตรฐาน เพื่อง่ายต่อการใช้จ่ายและไม่ต้องเสี่ยงกับอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่คงที่
8. ให้มีการเก็บภาษีสรรพสามิต จากบุหรี่ สุรา และฝิ่นที่นำเข้าจากต่างประเทศ
9. ส่งเสริมระบบการไปรษณีย์
10. ให้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นเก็บภาษีฝิ่น
11. ให้ส่งเสริมการแปลหนังสือจากภาษาญี่ปุ่นและภาษาตะวันตกเป็นภาษาจีน²

¹ Teng Ssu-yu ; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p. 199.

² *Ibid.* p.200-205.

โดยสรุปเรื่องที่จาง จื่อต้งและหลิว คุณอี ได้นำเสนอในหนังสือทูลเกล้าฯ ทั้ง 3 ฉบับ มีการเสนอแนะโครงการปฏิรูปประเทศอย่างกว้าง ๆ คล้ายคลึงกับการปฏิรูปร้อยวัน ในค.ศ. 1898 ที่ให้นำเอาข้อดีทั้งของจีนและของตะวันตกมารวมกันเป็นแนวทางในการปฏิรูปประเทศ โดยให้เหตุผลที่นิยมใช้กันว่า การปฏิรูปประเทศ คือ

...การ เสริมพลังให้ตนเอง กล่าวคือ มาบัดนี้ประเทศตะวันตกกำลังใช้วิธีการของจีน สมัยโบราณ การหยิบยืมจากตะวันตกก็เท่ากับเป็นการดำเนินตามวิธีการของบรรพบุรุษ และเป็น การเอาวิธีการต่างๆของเราที่ลืมนั้นไปแล้วกลับมาจากต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ละทิ้งตำรา ขงจื่อ...¹

นอกจากนี้ในหนังสือทูลเกล้าฯ ฉบับที่ 2 จาง จื่อต้ง และหลิว คุณอี ยังได้ให้ข้อเสนอแนะอย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับความรู้สึกของชาวจีนต่อวิทยาการของตะวันตกใน ค.ศ. 1901 ว่า “...ความรู้สึกของประชาชนนั้นไม่เหมือนเมื่อ 30 ปีก่อน ประชาชนรู้สึกเลื่อมใสชื่นชมในความร่ำรวยของต่างชาติและดูถูกความยากจนของจีน มองเห็นถึงความแข็งแกร่งของกองทัพต่างชาติ และความ ล้มเหลวของกองทัพจีน...”²

1.2 การดำเนินการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยม

กลุ่มอนุรักษ์นิยมต้องการให้การปฏิรูปประเทศที่จะเกิดขึ้นเป็นการปฏิรูปประเทศอย่างจริงจังจึงตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า เจิ้งอู๋ ชู (Zhengwu Chu) หรือ สำนักกิจการการปกครอง (Bureau of Government Affairs) ในวันที่ 21 เมษายน ค.ศ.1901 เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการเพื่อการปฏิรูปประเทศ โดยทรงลู่ เจ้าชายซึ่งเป็นหัวหน้าในส่วนกลาง และมี หลิว คุณอี จาง จื่อต้ง หยวน ซื่อไช เป็นผู้นำที่สำคัญในส่วนภูมิภาค แต่เนื่องจาก หลิว คุณอี และ จาง จื่อต้ง เป็นผู้เขียนหนังสือทูลเกล้าฯถวายเป็นเรื่องการปฏิรูป ทำให้หลิวและจางมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในครั้งนี้ ซึ่งการดำเนินการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษ์นิยมมุ่งเน้นการปฏิรูปประเทศใน 3 ด้านที่สำคัญ คือ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านการทหาร และ 3) ด้านการปกครอง

ด้านการศึกษา

ความพยายามของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการปฏิรูปทางการศึกษาปรากฏออกมาในรูปของพระบรมราชโองการประกาศให้มีการปฏิรูประบบการศึกษาของจีนดังต่อไปนี้

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์ ; และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 771.

² Teng Ssu-yu ; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p.199.

1. เปิดให้มีการสอบวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองระดับประเทศสำหรับสมาชิก
ราชบัณฑิตยสภาอันลั่น(ประกาศ พฤษภาคม ค.ศ. 1901)
2. นำการสอบเรื่องเหตุการณ์ปัจจุบันเข้าแทนที่การสอบเขียนเรียงความแปดตอน
ในการสอบระดับมณฑลและในส่วนกลาง เริ่มในค.ศ. 1902 (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ. 1901)
3. เปลี่ยนแปลงสถานศึกษาโดยให้สถานศึกษาระดับมณฑลเป็นวิทยาลัย โรงเรียน
ระดับอำเภอเป็นโรงเรียนระดับมัธยม และยกระดับโรงเรียนระดับเมืองเป็นโรงเรียนระดับประถม
โดยให้การศึกษาที่มีการผสมผสานความรู้ตามตำราคลาสสิกของขงจื้อ และประวัติศาสตร์จีน รวมทั้ง
การปกครองของต่างชาติ (ประกาศ กันยายน ค.ศ. 1901)
4. ให้แต่ละมณฑลทำการคัดเลือกนักเรียนเพื่อส่งไปศึกษาในต่างประเทศ (ประกาศ
กันยายน ค.ศ.1901 และ ตุลาคม ค.ศ. 1902)
5. ให้สำนักราชสกุลจักรพรรดิ (The Imperial Clan Court) คัดเลือกเด็กในแต่ละ
กองธง เพื่อส่งไปศึกษาในต่างประเทศ (ประกาศ มกราคม ค.ศ. 1902)
6. ให้สมาชิกราชบัณฑิตยสภาอันลั่น และผู้มีความรู้ระดับจีนชื่อ เข้าศึกษาความรู้
ต่าง ๆ ที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยหลวง (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ. 1902)
7. ให้มีการจัดสอบประจำปีสำหรับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ
(ประกาศ กรกฎาคม ค.ศ.1905)
8. ประกาศยกเลิกการสอบบุคคลเข้ารับราชการตามระบบเก่า (ประกาศ สิงหาคม
ค.ศ. 1905)
9. มีการประกาศจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ. 1905)¹

จากประกาศพระบรมราชโองการข้างต้น ทำให้เห็นความพยายามของกลุ่มอนุรักษนิยมที่จะ
ทำการปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อสร้างผู้มีความรู้รุ่นใหม่ ที่มีความรู้ทั้งความรู้ตามแบบคลาสสิกของ
จีนและมีความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก ดังนั้นในค.ศ. 1901 รัฐบาลได้พยายามปรับปรุง
การสอบด้วยระบบการเขียนเรียงความแปดตอน ที่เน้นทดสอบความจำและความสามารถในการ
เขียนให้ภาษาสละสลวยโดยมิได้คำนึงถึงความสมเหตุสมผล มาเป็นการสอบที่มีการผสมผสาน
ทั้งความรู้ตามแบบคลาสสิกของจีนและวิชาประวัติศาสตร์จีนร่วมกับวิชาการเมืองการปกครองของ
ตะวันตก โดยจะเริ่มใช้การสอบระบบใหม่ในค.ศ.1902 และเพื่อเป็นการตอบสนองการสอบใน
รูปแบบใหม่ รัฐบาลได้ประกาศจัดตั้งโรงเรียนที่ทำการสอนในรูปแบบของตะวันตกขึ้น ภายใต้การ
สนับสนุนของจาง จื่อตังและเซิง เซวียนไหว (Sheng Xuanhuai) ซึ่งได้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนใน
รูปแบบของตะวันตกมาแล้วตั้งแต่ช่วงหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น(ค.ศ.1894 –1895) ที่เมืองอู่ชาง
(Wuchang) เทียนจิน และ ช่างไห่² แต่ไม่ได้รับความนิยมเนื่องจากความรู้ดังกล่าวไม่มีประโยชน์
ในการสอบ คัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 410-411.

² John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 377.

การจัดตั้งโรงเรียนที่ทำการสอนแบบตะวันตกประสบปัญหาจากการที่ไม่มีครูที่มีความรู้ความสามารถตามแบบตะวันตก รวมทั้งไม่มีเงินพอจะจ้างครูมาจากต่างชาติ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องส่งบุคลากรไปศึกษาต่างประเทศและเพื่อให้ต้นทุนในการศึกษาต่ำจึงเลือกส่งบุคลากรไปศึกษาที่ญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นได้รับวัฒนธรรมและเทคโนโลยีจากตะวันตกจนเรียกได้ว่ามีความสามารถทัดเทียมกับชาติตะวันตก และการเดินทางจากจีนไปญี่ปุ่นก็ทำได้สะดวก รวมทั้งญี่ปุ่นก็เป็นประเทศที่มีจารีตประเพณีใกล้เคียงกับจีน นอกจากการจัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกและการส่งบุคลากรไปศึกษาในต่างประเทศ รัฐบาลยังได้ประกาศปฏิรูประบบการศึกษาภายในประเทศใหม่ โดยดูแบบอย่างจากญี่ปุ่น ซึ่งการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่นี้จะปรากฏเป็นรูปร่างใน ค.ศ. 1904 ด้วยการแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ¹ คือ

1. โรงเรียนระดับประถม

- ขั้นต้น	รับนักเรียนอายุ	7 – 12	ซุ่ย (Sui) ²
- ขั้นปลาย	รับนักเรียนอายุ	12 – 16	ซุ่ย

2. โรงเรียนระดับมัธยม รับนักเรียนอายุ 16 – 21 ซุ่ย

3. ระดับวิทยาลัย รับนักเรียนอายุ 21 – 24 ซุ่ย

นอกจากการศึกษาทั้ง 3 ระดับ ยังมีการศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาในระดับวิทยาลัย คือ การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งจะรับสมัครนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับวิทยาลัยที่มีอายุระหว่าง 24 – 28 ซุ่ย และเมื่อสำเร็จการศึกษาจะเท่ากับการสอบได้ระดับ จิ้น ชื่อ ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาระดับวิทยาลัย และ โรงเรียนระดับมัธยม จะได้รับดิกิริเทียบเท่า จวี เหริน (Ju Ren) และเซิง หยวน (Sheng Yuan)³ ตามลำดับ³ การศึกษาของจีนในรูปแบบใหม่นี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมของมหาวิทยาลัยหลวง ที่จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1898 การศึกษาในระบบใหม่ของจีนได้เข้าแทนที่การศึกษาในระบบเก่าอย่างรวดเร็ว ทำให้ในเดือน สิงหาคม ค.ศ. 1905 รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการสอบแบบเดิมของจีน และให้มีการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้นในเดือนธันวาคม ปีเดียวกันเพื่อเป็นหน่วยงานควบคุมดูแลการศึกษาทั้งหมดของประเทศ

การศึกษาแบบใหม่ของจีนที่ใช้หลักสูตรความรู้ของจีนผสมกับความรู้ของตะวันตกได้ทำให้การศึกษาของจีนค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป จนในที่สุดระบบการเตรียมตัวเพื่อสอบเข้ารับราชการของ

¹ Ibid. p. 377-378.

² ซุ่ย (sui) คือ การนับอายุตามแบบจีน โดยจะนับอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี เมื่อผ่านเทศกาลตรุษจีนในขวบปีแรก

³ จวี เหริน (Ju Ren) เป็นระดับการศึกษาที่ให้กับผู้ผ่านการสอบคัดเลือกระดับมณฑล ในระบบการสอบแบบเดิม และ เซิง หยวน (Sheng Yuan) เป็นระดับการศึกษาที่ให้กับผู้ผ่านการสอบคัดเลือกระดับจังหวัด ในระบบการสอบแบบเดิม

³ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p.378.

นักศึกษาผู้คงแก่เรียนแต่ละคนก็ถูกแทนที่ด้วยการไปโรงเรียนทุก ๆ วันตามระบบการศึกษาแบบใหม่ ท้ายที่สุดระบบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการแบบเก่าก็ถูกยกเลิกไป

ด้านการทหาร

การปฏิรูปด้านการทหารในค.ศ.1901 เป็นหนึ่งในสามด้านที่กลุ่มอนุรักษนิยมให้ความสำคัญ ระบบการทหารของจีนประกอบด้วยกองทัพใน 3 รูปแบบ ในรูปแบบแรก คือ กองทัพแปดกองธงของแมนจู และ กองทัพธงเขียว ซึ่งกองทัพทั้ง 2 กลุ่ม เป็นกองทัพแบบที่เก่าแก่และมีขนาดใหญ่ที่สุด แต่เป็นกองทัพที่ล้าสมัยถึงแม้ว่าจะมีความพยายามพัฒนาในด้านอาวุธและการฝึกฝนแบบสมัยใหม่ เพราะยังคงใช้วิธีการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการทหารแบบเก่าที่เน้นความเก่งกล้าของผู้คัดเลือกโดยในการสอบจะทำการทดสอบ การยิงธนูทั้งบนหลังม้าและขณะที่ไม่ได้ขี่ม้า การฟันดาบ การจ้ำงธนูที่แข็งและการยกหินหนัก ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการทำสงครามสมัยใหม่ ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและอาวุธที่ทันสมัย

กองทัพในแบบที่สอง คือ กองทหารที่จัดตั้งขึ้นในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นกองทัพส่วนภูมิภาค เพื่อปราบปรามกลุ่มกบฏต่าง ๆ เช่น กองทหารอานฮุยของหลี่ หงจิ้ง กองทหารหูหนานของเจิ้ง กั๋วฟาน ถึงแม้เจิ้งจะประกาศยุบกองทหารไปแล้วอย่างเป็นทางการ แต่ความจริงกองทหารกลุ่มนี้ก็ยังคงมีอยู่ และกองทหารของจ้าว จงถิง เป็นต้น กองทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาและได้รับการฝึกฝนในส่วนภูมิภาคนี้ ต่อมาได้กลายเป็น กองทหารที่เป็นสถาบันทางการทหารถาวร มีผู้นำและทุนทรัพย์ของตนเอง จนกลายเป็นกองทัพส่วนตัวของขุนนางในส่วนภูมิภาคที่เข้ามาแทนที่กองทัพแปดกองธงของแมนจูและกองทัพธงเขียวในมณฑลต่างๆ กองทหารในส่วนภูมิภาคนี้ ต่อมาจะรู้จักกันว่าเป็น กองทัพรักษาความปลอดภัย ที่สำคัญคือ กองทัพอานฮุย ภายใต้การบังคับบัญชาของหลี่ หงจิ้งที่เทียนจิน และกองทัพหูหนานของหลิว คุณอี้ที่หนานจิง กองทัพรักษาความปลอดภัยนี้มีโอกาสได้ใช้อาวุธปืนยาวและปืนใหญ่ที่ทันสมัย แต่ยังคงขาดอาวุธที่ได้มาตรฐานและขาดนายทหารที่ได้รับการฝึกฝนแบบสมัยใหม่

กองทัพในแบบที่ 3 เป็นกองทัพสมัยใหม่ของจีน ที่พัฒนาขึ้นเพื่อรับมือกับการคุกคามเงินของชาติมหาอำนาจ โดยเฉพาะในช่วงหลังจากที่จีนต้องแพ้ในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ในค.ศ.1895 ได้เกิดกองทัพสมัยใหม่ขึ้นสองหน่วยคือ 1) กองทัพเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็ง (Self-Strengthening Army) ของจาง จื่อตัง และ 2) กองทัพเป่ย์หยาง(Beiyang Army) ของหยวน ชื่อไช่ซึ่งมารับผิดชอบการฝึกกองทัพนี้จากหลี่ หงจิ้ง

กองทัพเพื่อสร้างตนเองให้เข้มแข็ง เป็นกองทัพที่จาง จื่อตัง จัดตั้งขึ้นระหว่างเป็นข้าหลวงใหญ่ชั่วคราวที่หนานจิง ใน ค.ศ.1895 โดยจางได้จ้างนายทหารชาวเยอรมัน 35 คน มาฝึกทหาร 13 กองพัน (ประมาณ 3,000 คน) โดยจัดการฝึกตามแบบเยอรมัน มีอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ และทหารก็ได้รับการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี แต่เมื่อหลิว คุณอี้ มาเป็นข้าหลวงใหญ่ที่

หนานจิง ใน ค.ศ.1896 ก็ได้ตัดโครงการนี้ออก และรวมเข้าไว้ใต้กองทัพหนาน¹ ส่วนกองทัพเป่ย์หยางที่พัฒนาภายใต้หยวน ซื่อไข่ ตั้งแต่ ค.ศ.1895 ได้มีการฝึกกองทัพให้ทันสมัยตามแบบเยอรมนี ดังนั้นจึงมีการจ้างผู้ฝึกสอนชาวเยอรมันมาทำการฝึกหัดกองทัพจำนวน 7,000 คน ความสำคัญของกองทัพเป่ย์หยางค่อยๆ มีเพิ่มขึ้นเนื่องจากเป็นกองทัพสมัยใหม่ที่ทันสมัยของจีน รวมทั้งบทบาททางการเมืองของหยวน ซื่อไข่ ในฐานะผู้จงรักภักดีต่อกลุ่มอนุรักษนิยมจากเหตุการณ์ รัฐประหารใน ค.ศ. 1898 และเมื่อมีการปฏิรูปด้านการทหารในครั้งนี้ก็ยิ่งทำให้หยวน ซื่อไข่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเมืองจีนมากยิ่งขึ้น

ในการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษนิยมระหว่าง ค.ศ.1901-1905 พระนางฉือซีได้ประกาศพระบรมราชโองการเกี่ยวกับการปฏิรูปด้านการทหาร ในหลายด้านที่สำคัญ คือ

1. การประกาศยกเลิกการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการทหารตามวิธีการสอบแบบเก่า (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ. 1901)
2. การประกาศลดจำนวนกองทหารธงเขียว ลงปีละ 20-30 เปอร์เซ็นต์ในแต่ละปี (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ.1901)
3. ให้แต่ละมณฑลจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาทหาร (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ.1901)
4. ให้มีการจัดการฝึกวิชาทหารสมัยใหม่ให้กับกองทัพแปดกองธง โดยมีเถียนเหลียง (Tieliang) และหยวน ซื่อไข่ เป็นผู้รับผิดชอบในการฝึก
5. จัดตั้งสำนักเพื่อการฝึกหัดทหาร ตามวิชาการทหารสมัยใหม่ (เลียนปิง ชู = Lianbing Chu) (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1903)²

ใน ค.ศ. 1901 เมื่อรัฐบาลต้องการให้มีการปฏิรูปกองทัพ เพื่อสร้างระบบกองทัพสมัยใหม่ รัฐบาลได้ประกาศให้ข้าหลวงในแต่ละมณฑลทำการปรับปรุงระบบกองทัพใหม่ให้มีความทันสมัย และประกาศยกเลิกการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการทหารตามวิธีการแบบเก่าที่เน้นการสอบที่ใช้พลังกำลัง รวมทั้งประกาศให้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาการทหารขึ้นในแต่ละมณฑล นอกจากนี้ยังมีการประกาศลดจำนวนพลของกองทัพมาตรฐานเขียวลงร้อยละ 20-30 ในแต่ละปี

กองทัพที่สำคัญในขณะนั้นของจีนคือ กองทัพเป่ย์หยาง เมื่อมีการประกาศให้มีการจัดระบบกองทัพใหม่กองทัพเป่ย์หยางจึงทำการปฏิรูประหว่างค.ศ.1901-1905 ด้วยการเพิ่มขนาดกองทัพออกเป็น 6 กองพล ประจำการบริเวณมณฑลจี๋ลี่และซานตง โดยในแต่ละกองพลจะประกอบด้วยนายทหารประมาณ 10,000 นาย กองกำลังทั้ง 6 กองพลประกอบด้วย กองพลทหารราบ 2 กองพล และกองพลทหารม้า กองพลทหารปืนใหญ่ กองพลทหารช่าง กองพลทหาร

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์ ; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 778.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 410.

ภาพประกอบ 17 หยวน ซื่อไช่ ผู้มีบทบาทสำคัญในการรัฐประหารค.ศ.1898 และเป็นผู้นำคน
สำคัญในการปฏิรูปกองทัพเป่ย์หยาง

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 18 กองทัพเป่ย์หยาง(ถ่ายในค.ศ.1903)กองทัพสมัยใหม่ของจีนภายใต้การ
ควบคุมของหยวน ซื่อไช่

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ขนส่งอีกอย่างละ 1 กองพล¹ ในการจัดรูปแบบกำลังพลหยวน ซื่อไชได้ลอกเลียนแบบวิธีการจัดกำลังพลของกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นก็นำรูปแบบมาจากกองทัพเยอรมนี² ในการพัฒนารูปแบบกองทัพเป่ย์หยาง หยวนได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากพระนางจื่อซีโดยให้ใช้เงินที่เก็บได้จากภาษีมาเป็นเงินในการพัฒนากองทัพ

ภายหลังการมรณกรรมของหลี่ หงจิ้งผู้ก่อตั้งกองทัพอานฮุยในค.ศ.1901 และหลิว คุณอี้ ผู้นำกองทัพหูหนานใน ค.ศ.1902 ประกอบกับที่รัสเซียได้ใช้กำลังทหารเข้ายึดครองแมนจูเรียใน ค.ศ.1903 รัฐบาลจึงต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพและพยายามรวบรวมอำนาจทางการเมืองไว้ที่ศูนย์กลาง ดังนั้นในเดือนธันวาคม ค.ศ.1903 รัฐบาลได้ประกาศจัดตั้ง สำนักเพื่อการฝึกหัดทหาร ตามวิชาการทหารสมัยใหม่ขึ้นที่เป่ย์จิง เพื่อเป็นศูนย์กลางในการควบคุมการบังคับบัญชาการฝึกทหารในรูปแบบใหม่ (New Army) ที่จะจัดตั้งขึ้นทั่วประเทศ การที่รัฐบาลต้องจัดตั้งหน่วยงานกลางขึ้นทำการควบคุมดูแลเพราะรัฐบาลต้องการลดอำนาจกองทัพในส่วนภูมิภาค ที่เป็นกำลังสร้างความเข้มแข็งและฐานอำนาจให้กับข้าราชการในส่วนภูมิภาคซึ่งถือเป็นการคุกคามความมั่นคงของรัฐบาลกลางที่เป่ย์จิง³ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจีน รวมทั้งป้องกันภัยจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ สำนักเพื่อการฝึกหัดทหารตามวิชาการทหารสมัยใหม่เป็นหน่วยงานใหม่ที่จัดตั้งขึ้นนั้นให้อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าชายชิง ในฐานะประธานคณะกรรมการสำนักเพื่อการฝึกหัดทหารฯ โดยมีหยวน ซื่อไชเป็นรองประธานและมีเถียนเหลียงเป็นผู้ช่วย ในการจัดองค์กรของสำนักเพื่อการฝึกหัดทหารฯจะให้ความสำคัญกับข้าราชการชาวแมนจูเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติผู้มีอำนาจสูงสุดในองค์กรคือ หยวน ซื่อไช ในฐานะผู้บัญชาการกองทัพเป่ย์หยางและข้าหลวงใหญ่มณฑลจื่อลี่⁴ ในค.ศ.1904 รัฐบาลได้ประกาศจัดระบบกองทัพสมัยใหม่ขึ้นทั่วประเทศ โดยแบ่งกองทัพทั่วประเทศออกเป็น 36 กองพล ในแต่ละกองพลจะมีกำลังพล 12,500 นาย ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักเพื่อการฝึกหัดทหารฯ และรัฐบาลยังได้ส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาการทหารในสถาบันการทหารของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งให้มีการจัดระบบการศึกษาวิชาทหารในรูปแบบโรงเรียนเหมือนกับการจัดการศึกษาสมัยใหม่ของพลเรือนโดยเริ่มการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา

ในส่วนกองทัพแปดกองธงของแมนจู ในค.ศ.1902 พระนางจื่อซีได้มีพระบรมราชโองการให้เถียนเหลียงและหยวน ซื่อไช ร่วมกันฝึกหัดวิชาการทหารสมัยใหม่ให้กับกำลังพลของกองทัพกองธง จำนวน 19,200 นาย โดยแบ่งการฝึกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเมื่อฝึกเสร็จให้ไปรวมกับกองทัพเป่ย์หยาง และต่อมาก็คือกองพลที่ 2 แห่งกองทัพเป่ย์หยาง และในส่วนที่ 2 เมื่อฝึกเสร็จก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกองกำลังรักษาพระนคร(Metropolitan Banner Forces) และในเวลา

¹ Stephen R. MacKinnon. (1980). *Power and Politics in Late Imperial China : Yuan Shikai in Beijing and Tianjin, 1901-1908*. p.100.

² *Ibid.* p. 99.

³ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 387.

⁴ Ralph L. Powell. (1955). *The Rise of Chinese Military Power, 1895-1912*. p. 166-167.

ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกองพลที่ 1 แห่งกองทัพเปย์หยาง¹ นอกจากนี้ยังมีการจัดโรงเรียนการทหารให้กับเจ้าชายและเชื้อพระวงศ์ของแมนจู ในค.ศ.1903 ด้วย

ด้านการปกครอง

ราชวงศ์ชิงใช้ระบบการปกครองที่ได้รับตกทอดมาจากสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น โครงสร้างการปกครองเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่องค์จักรพรรดิ โดยแบ่งอำนาจในการบริหารออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่ในช่วงหลังของการทำตนเองให้เข้มแข็ง ค.ศ.1860 เป็นต้นมา ขุนนางในส่วนภูมิภาคกลับมีอำนาจเข้มแข็งขึ้น ทำให้เกิดการดูลอำนาจระหว่างอำนาจในส่วนกลางและอำนาจในส่วนภูมิภาค โดยขุนนางในส่วนภูมิภาคต้องยอมรับและจงรักภักดีต่อรัฐบาลกลาง(ราชวงศ์ชิง)แล้วรัฐบาลก็จะยอมรับในการเจริญเติบโตของส่วนภูมิภาค² ซึ่งอำนาจของขุนนางในส่วนภูมิภาคนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีการลุกฮือของพวกนักมวยที่ขุนนางในส่วนท้องถิ่น คือ หลี่ หงจิ้ง หลิว คุณอี จาง จื่อตัง และหยวน ซื่อไซ่ ไม่ได้ให้การสนับสนุนกลุ่มนักมวยตามความต้องการของรัฐบาล แต่กลับทำการปราบปรามจนเหตุการณ์สงบ นอกจากนี้การที่จีนใช้ระบบการปกครองที่สืบทอดมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้งานบางตำแหน่งไม่มีความจำเป็นอีก แต่รัฐบาลก็ไม่ได้ประกาศยกเลิกตำแหน่งงานนั้น ทำให้มีข้าราชการเป็นจำนวนมากที่มีตำแหน่งแต่ไม่มีงานในหน้าที่รับผิดชอบและในบางครั้งการทำงานระหว่างหน่วยงานเก่ากับหน่วยงานใหม่ก็มีความซ้ำซ้อนกัน เป็นเหตุให้การทำงานล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ สาเหตุที่ทำให้รัฐบาลไม่สามารถยกเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็นได้นั้นเป็นเพราะในจีนตำแหน่งหน้าที่ราชการจะตกทอดไปสู่สมาชิกในครอบครัวรุ่นต่อไป รัฐบาลจึงไม่สามารถยุบหรือยกเลิกหน่วยงานราชการที่ไม่จำเป็นได้³ ทำให้ไม่เป็นผลดีต่อการบริหารประเทศ

ดังนั้น ในการปฏิรูปการปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยม จุดประสงค์สำคัญที่สุดที่รัฐบาลต้องการให้เกิดขึ้นภายหลังการปฏิรูป คือ ให้อำนาจในการบริหารประเทศกลับสู่ศูนย์กลางและการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน⁴ เพื่อสร้างอำนาจอย่างสมบูรณ์ให้กับรัฐบาลในส่วนกลาง พระบรมราชโองการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปด้านการปกครองที่ประกาศ ระหว่าง ค.ศ.1901-1905 ที่สำคัญ คือ

ก. พระบรมราชโองการประกาศยกเลิกหน่วยงานตามระบบราชการเดิม ได้แก่

1. ยกเลิกการจ้างงานข้าราชการที่ได้รับเงินเดือนแต่ไม่มีงานในตำแหน่งหน้าที่ (ประกาศ พฤษภาคม ค.ศ.1901)
2. ยกเลิกสำนักงานเพื่อการค้า (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ.1901)

¹ Ibid. p. 143.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 380.

³ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 390.

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 781.

3. รวมสำนักนิเทศการสอนส่วนพระองค์(the Supervisorate of Imperial Instruction)¹ เข้ากับราชบัณฑิตยสถานอันล้น (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ.1901)
 4. ล้มเลิกตำแหน่งข้าหลวงมณฑลหยุนหนาน เหวอเป่ย์ (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1904)และมณฑลกว้างตง² (ประกาศ กรกฎาคม ค.ศ.1905) รวมทั้ง ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงผู้ตรวจการบริเวณแม่น้ำหวงเหอและบริเวณคลองหลวง (Grand Canal)³ (ประกาศ กุมภาพันธ์ ค.ศ.1902)
- ข. พระบรมราชโองการประกาศจัดตั้งหน่วยงานใหม่ ได้แก่
1. จัดตั้งกระทรวงการต่างประเทศแทน จงหลี่ หย่าเหมิน (ประกาศ กรกฎาคม ค.ศ.1901)
 2. จัดตั้งสำนักกิจการการปกครองขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการปฏิรูปประเทศ (ประกาศ เมษายน ค.ศ.1901)
 3. จัดตั้งกระทรวงพาณิชย์ขึ้นแทนที่หน่วยงานเก่าที่ดูแลด้านการรถไฟและการท่าเหมืองแร่ (ประกาศ สิงหาคม ค.ศ.1903)
 4. จัดตั้งสำนักเพื่อการฝึกหัดทหาร ตามวิชาการทหารสมัยใหม่ (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1903)
 5. จัดตั้งกระทรวงตำรวจ (ประกาศ ตุลาคม ค.ศ.1905)
 6. จัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1905)⁴

ความพยายามของรัฐบาลที่ทำการปฏิรูปด้านการปกครองในช่วง ค.ศ.1901-1905 ถือว่าเป็นช่วงแรกของการปฏิรูปการปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยม ในช่วงนี้กลุ่มอนุรักษนิยมมีความต้องการที่จะรวมอำนาจในการปกครองให้มารวมที่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิงอีกครั้งหนึ่ง เพราะต้องการให้เป่ย์จิงเป็นศูนย์กลางอำนาจ ศูนย์กลางในการเชื่อมผลประโยชน์และการติดต่อระหว่างภูมิภาค⁵ ภายหลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น(Russo-Japanese War, ค.ศ.1904-1905)ยุติลงด้วยชัยชนะของญี่ปุ่น ภายในจีนได้เกิดกระแสเรียกร้องให้จีนมีการปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนูญ ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยม

¹ สำนักนิเทศการสอนส่วนพระองค์ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและดูแลรัชทายาท แต่สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลายไม่มีการกำหนดองค์รัชทายาทอีก ทำให้หน่วยงานนี้ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป

² การประกาศยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงมณฑลหยุนหนาน มณฑลเหอเป่ย์ และมณฑลกว้างตง ก็เพราะใน 3 มณฑลนี้ จะมีข้าหลวงใหญ่ประจำการอยู่ในแต่ละมณฑล ทำให้ตำแหน่งข้าหลวงในมณฑลนั้นๆไม่มีความจำเป็นเพราะมีข้าหลวงใหญ่คอยประจำการควบคุมอยู่แล้ว

³ ตำแหน่งผู้ตรวจการบริเวณแม่น้ำหวงเหอและคลองใหญ่ มีหน้าที่ดูแลรักษาเขื่อนกันแม่น้ำในบริเวณมณฑลเหอหนาน แต่งานดังกล่าวสามารถให้ข้าหลวงประจำมณฑลทำได้

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 410.

⁵ จอห์น เค. แฟร์แบงค์ ; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 781.

มองว่าการปฏิรูปการปกครองที่ผ่านมานั้นยังไม่เพียงพอ ดังนั้นภายหลัง ค.ศ.1905 ได้มีการศึกษาและพยายามให้เกิดการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อลดกระแสเรียกร้องการปฏิวัติของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ และในค.ศ.1906 รัฐบาลจีนจึงได้มีการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่เพื่อรองรับการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญที่จะเกิดขึ้น

นอกจากการให้ความสำคัญกับการปฏิรูปประเทศใน 3 ด้านใหญ่ดังที่กล่าวมา ในการปฏิรูปประเทศของของกลุ่มอนุรักษนิยมยังได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปด้านสังคม เช่น มีการออกพระบรมราชโองการอนุญาตให้มีการแต่งงานระหว่างชาวแมนจูและชาวจีน (ฮั่น) (ประกาศ กุมภภาพันธุ์ ค.ศ.1902) ประกาศยกเลิกการรัดเท้าสตรี (ประกาศ กุมภภาพันธุ์ ค.ศ.1902) รวมทั้งประกาศห้ามการค้าฝิ่น (ประกาศ กันยายน ค.ศ.1906) ส่วนการปฏิรูปด้านอื่นๆก็มีการออกพระบรมราชโองการให้มีการปรับปรุงการเก็บภาษี และสนับสนุนให้มีการสร้างทางรถไฟ (ประกาศ มิถุนายน ค.ศ.1901) ให้มีการยกร่างกฎหมายด้านการพาณิชย์ (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1901) ให้มีการเก็บภาษีสรรพสามิตบุหรี่และสุรา (ประกาศ ธันวาคม ค.ศ.1903) ให้มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับผู้พลพและคนว่างงาน (ประกาศ มิถุนายน ค.ศ.1905) รวมทั้งประกาศลดค่าใช้จ่ายภายในพระราชวัง (ประกาศ มิถุนายน ค.ศ.1904)

1.3 ผลการปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษนิยม

การปฏิรูปประเทศของกลุ่มอนุรักษนิยม ระหว่าง ค.ศ.1901-1905 เกิดขึ้นภายหลังจากที่จีนถูกชาติมหาอำนาจคุกคามอีกครั้งในช่วงการลุกฮือของพวกนักมวย โดยที่ชาติมหาอำนาจ 8 ชาติได้รวมตัวกันตั้งเป็นกองกำลังผสม 8 ชาติบุกเข้ายึดเป่ย์จิง ทำให้พระนางฉือซีและจักรพรรดิกวงชวี่ต้องลี้ภัยไปยังซีอาน การที่ชาติมหาอำนาจคุกคามจีนและกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป รวมทั้งกระแสการปฏิวัติของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ ได้ทำให้พระนางฉือซีในฐานะผู้นำกลุ่มอนุรักษนิยมตัดสินใจทำการปฏิรูปประเทศ แต่การปฏิรูปประเทศในครั้งนี้ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากปัจจัยสำคัญ คือ การที่ผู้นำในการปฏิรูปขาดความจริงจังในการปฏิรูปและการที่จีนขาดความพร้อมที่จะทำการปฏิรูป ทำให้ความพยายามในการปฏิรูปไม่ประสบผลสำเร็จตามความตั้งใจของกลุ่มอนุรักษนิยม

ในการปฏิรูปด้านการศึกษา จีนต้องประสบกับปัญหาสำคัญคือการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในวิทยาการสมัยใหม่ที่จะมาทำการสอน แม้แต่ในค.ศ.1909 หลังการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการมาแล้ว 4 ปี ผ่านการปฏิรูปการศึกษามา 9 ปี ยังปรากฏว่ามีจำนวนครูที่สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาร้อยละ 48 ที่ยังคงมีคุณวุฒิทางการศึกษาตามระบบเก่าของจีน¹ นอกจากนี้การปฏิรูประบบการศึกษา และการจัดตั้งระบบโรงเรียนสมัยใหม่ยังได้ทำลายระบบการศึกษาแบบเดิมของจีน คือ การเตรียมตัวแบบเป็นส่วนตัวเพื่อเตรียมทำการสอบทุกๆ 3 ปี มา

¹ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 379.

เป็นการเรียนในระบบโรงเรียนสมัยใหม่ ทำให้ระบบการสอบเข้ารับราชการของจีนค่อยๆหมดความสำคัญและถูกประกาศยกเลิกไปในค.ศ.1905

ระบบการศึกษาแบบใหม่ของจีนได้นำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ต่างๆมาสู่ปัญญาชนจีน แต่สำหรับผู้หิวชาวจีนยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก จากการที่สังคมจีนมีข้อจำกัดแบ่งแยกหญิงและชาย ในสังคมอย่างชัดเจนผู้หญิงที่สมควรอยู่กับบ้านเรียนวิชาการเรือน และไม่ควรปรากฏกายเดินในที่สาธารณะจึงทำให้มีเด็กหญิงจำนวนมากไม่ได้รับอนุญาตให้ไปโรงเรียน นอกจากนี้พ่อแม่เด็กก็ไม่สนับสนุนให้เด็กหญิงศึกษาหรืออ่านหนังสือที่เป็นความรู้จากตะวันตกที่มีเนื้อหาสนับสนุนในเรื่องเสรีภาพ เพราะเกรงว่าเมื่อโตขึ้นเด็กหญิงจะมองข้ามความสำคัญของพ่อแม่และสามี ดังนั้นแม้จะมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงขึ้นใน ค.ศ.1907 แต่การเรียนก็ยังคงจำกัดอยู่ในเรื่องการเตรียมตัวเป็นภรรยาและแม่ที่ดี หรือเพื่อมาประกอบวิชาชีพครูเท่านั้น¹ จะเห็นได้ว่าในเรื่องการปฏิรูปการศึกษาที่เกิดขึ้นระหว่างค.ศ.1901-1905 มีข้อจำกัดจากการขาดแคลนบุคลากรและความไม่พร้อมของระบบสังคมจีน ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น

ในการปฏิรูปด้านการทหาร มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ต้องการที่จะสร้างกองทัพที่ทันสมัยมีความแข็งแกร่งสามารถต้านทานการคุกคามของชาติมหาอำนาจ และเพื่อเป็นฐานกำลังให้กับรัฐบาลกลาง แต่ผลที่ปรากฏออกมาภายหลังการปฏิรูปด้านการทหาร คือ กองทัพที่สร้างขึ้นใหม่กลับไปส่งเสริมการสร้างอำนาจให้กับขุนนางผู้มีบทบาทสำคัญในกองทัพ คือ หยวน ซื่อไช้ รวมทั้งขุนนางในส่วนภูมิภาคต่างๆ เนื่องจากรัฐบาลขาดเงินในการสนับสนุนด้านการสร้างกองทัพอย่างเต็มที่ ดังนั้นเงินที่ใช้ในการสร้างกองทัพส่วนมากจึงเป็นเงินของขุนนางในส่วนท้องถิ่น และการเกณฑ์ทหารที่รับสมัครบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆเข้าเป็นทหารประจำการในแต่ละท้องถิ่นได้ทำให้เกิดความรู้สึก “ภูมิภาคนิยม” หรือ “มณฑลนิยม” ขึ้นในหมู่ทหาร ทำให้ทหารของกองทัพในแต่ละท้องถิ่นมีความจงรักภักดีกับผู้นำของตนมากกว่ารัฐบาลในส่วนกลาง ถึงแม้ว่ารัฐบาลในส่วนกลางจะพยายามรวมอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิง ด้วยการจัดตั้งสำนักเพื่อการฝึกหัดทหารตามวิชาการทหารสมัยใหม่ขึ้นใน ค.ศ.1903 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการควบคุมกองทัพสมัยใหม่ทั่วประเทศ แต่จากข้อจำกัดในเรื่องการเงินและอำนาจในการปกครองทำให้การปฏิรูปด้านกองทัพไม่ประสบผลสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายของรัฐบาลที่ต้องการรวมอำนาจกองทัพเข้าสู่ศูนย์กลางเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐบาลที่เป่ย์จิง

ในการปฏิรูปด้านการปกครอง มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมต้องการทำการปฏิรูปด้านการปกครอง คือ 1) ความต้องการที่จะรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิง และ 2) เพื่อลดกระแสเรียกร้องในเรื่องการปฏิรูปประเทศของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปรวมทั้งการเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ ซึ่งภายหลังการลุกฮือของพวกนักมวยปัญญาชนทั้งสองกลุ่มได้รับความสนใจจากปัญญาชนจีนมากยิ่งขึ้น ทำให้การปฏิรูปการปกครองที่เกิดขึ้นเป็นการทำการปฏิรูปเพื่อลดกระแสเรียกร้อง ลดการเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนที่เคลื่อนไหวต้องการให้จีนมีการปรับปรุง

¹ Ibid. p. 381.

ประเทศเพื่อให้จีนเข้มแข็งรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ในการปฏิรูปการปกครอง รัฐบาลพยายามจัดตั้งหน่วยงานใหม่ ๆ ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ลดขั้นตอนการทำงานของ หน่วยงานที่มีความซ้ำซ้อนกันและประกาศยกเลิกหน่วยงานที่ไม่มียานรองรับ แต่การปฏิรูปประเทศ ที่เกิดขึ้นก็มีข้อจำกัดจากความคิดของกลุ่มอนุรักษ์นิยมเองที่ต้องการปฏิรูปประเทศให้มีความ ทันสมัย แต่ก็เกรงว่าการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นจะทำให้โครงสร้างอำนาจที่ตนมีอยู่เดิมนั้นสูญเสีย ไป ทำให้การปฏิรูปการปกครองที่เกิดขึ้นไม่ได้ดำเนินไปอย่างเต็มที่ แต่เป็นเพียงการปฏิรูปอย่าง ครึ่งๆกลางๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาอำนาจของรัฐบาลกลาง และลดกระแสเรียกร้องของปัญญาชนทั้ง กลุ่มปฏิรูปและกลุ่มปฏิวัติ

ถึงแม้ว่า การปฏิรูปประเทศจะไม่ประสบผลสำเร็จตามความต้องการของกลุ่มอนุรักษ์นิยม แต่การปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นก็ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีกับจีน เช่น ในการปฏิรูป การศึกษาได้ทำให้เกิดระบบการศึกษาสมัยใหม่ขึ้นในสังคมจีน ด้านกองทัพทำให้จีนมีระบบกองทัพ ที่ทันสมัยมีความแข็งแกร่งมากกว่าระบบกองทัพในแบบดั้งเดิมของจีน ในด้านการปกครอง การยกเลิกหน่วยงานเก่าแล้วจัดตั้งหน่วยงานใหม่เป็นการเพิ่มความทันสมัยให้กับการบริหาร ประเทศและลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ทำให้ระบบการบริหารราชการของจีนมีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1901-1905 รัฐบาลได้ส่งนักเรียนชาวจีนจำนวนหนึ่งไป ทำการศึกษายังต่างประเทศโดยเฉพาะที่ญี่ปุ่น ทำให้ในเวลาต่อมาเมื่อนักศึกษากลุ่มนี้เดินทางกลับ ประเทศ จีนก็จะมีบุคลากรที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจีนในเวลาต่อมา

2. การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ระหว่าง ค.ศ.1901-1905

ภายหลังจากที่กลุ่มปฏิรูปถูกปราบปรามในค.ศ.1898 กลุ่มปฏิรูปได้ลี้ภัยไปที่ประเทศญี่ปุ่น แล้วจัดตั้งสมาคมพิทักษ์จักรพรรดิ หรือ เป่า หวง ฮ่วย ขึ้นในประเทศญี่ปุ่น เพื่อดำเนินการเรียกร้อง ให้เกิดการปฏิรูปประเทศขึ้นในจีน รวมทั้งเรียกร้องให้มีการคืนอำนาจในการบริหารปกครอง ประเทศให้กับจักรพรรดิทงซวี และเพื่อจัดการปกครองแบบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข (Constitutional Monarchy)¹ ทำให้กลุ่มปฏิรูปไม่สามารถเข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวของ กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ทำการปฏิรูปประเทศและไม่สามารถเข้าร่วมกับกลุ่มปฏิวัติที่ต้องการโค่นล้มการ ปกครองของราชวงศ์ชิง ในช่วงระหว่างค.ศ.1901-1905 กลุ่มปฏิรูปที่นำโดยคัง โห้วเว่ยและ เหลียง ฉีเซา ได้ดำเนินการเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปประเทศตามแนวทางที่ต้องการ ด้วยการ เรียกร้องผ่านทางข้อเขียนที่เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน ร่วมกับการเดินทางไปทั่วโลก เพื่อขอการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเล โดยเฉพาะเหลียง ฉีเซา ระหว่างค.ศ.1901-1905

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 333.

เหลียงได้กลายเป็นบุคคลที่มีบทบาทโดดเด่นไม่เฉพาะในกลุ่มนักปฏิรูป แต่ยังรวมถึงปัญญาชนจีนกลุ่มต่างๆ เนื่องจากเขาได้เสนอผลงานข้อเขียนออกสู่สาธารณชนเป็นจำนวนมาก ในฐานะนักเขียนและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ งานเขียนต่างๆ ของเขามีอิทธิพลต่อความคิดของปัญญาชนจีน โดยเฉพาะกลุ่มที่ศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่นและปัญญาชนภายในประเทศจีน¹

หนังสือพิมพ์ของเหลียง ฉีเซาที่ออกในประเทศญี่ปุ่น มีการเปลี่ยนแปลงชื่อถึง 3 ครั้ง คือ ในช่วงแรกระหว่างค.ศ.1898-1901 ใช้ชื่อว่า ชิงอี้ เป่า (Qingyi Bao = หนังสือพิมพ์แห่งความเห็นส่วนรวม) หลังจากค.ศ.1902 ใช้ชื่อว่า ซินหมิน จงเป่า (Xinmin Congbao = หนังสือพิมพ์ที่หลากหลายเพื่อประชาชนใหม่) และเปลี่ยนชื่ออีกครั้งในค.ศ.1910 โดยใช้ชื่อว่า กั๋วเฟิง เป่า (Guofeng Bao = หนังสือพิมพ์เพื่อจิตวิญญาณแห่งชาติ)² งานเขียนที่อยู่ในช่วงที่ 2 มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของเหลียง ฉีเซา ที่นอกจากต้องการให้จีนเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองและสังคมจีน เขายังต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงประชาชนจีนให้เป็น “ประชาชนใหม่” (Xinmin = New People) ในการเขียนเหลียงใช้ภาษาที่เรียบง่ายและสอดแทรกความรู้ ข้อคิดเห็นของตะวันตกทั้งในเรื่องปรัชญา สังคมการเมือง (Socio-political) และ เศรษฐศาสตร์ เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นการเผยแพร่แนวความคิดร่วมไปด้วย เมื่ออยู่ในญี่ปุ่น เหลียงได้รับอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตกมากขึ้นกว่าตอนที่อยู่ในจีน และเหลียงยังรู้สึกประทับใจในความเจริญก้าวหน้าของญี่ปุ่น ซึ่งตรงกันข้ามกับจีนที่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า เหลียง ฉีเซารู้สึกว่าสิ่งที่ประชาชนจีนขาด คือ การศึกษาและความรู้สึกราชาชาตินิยม³

บทความชิ้นสำคัญของเหลียง ฉีเซา คือ บทความที่ตีพิมพ์ในฉบับปฐมฤกษ์ของซินหมิน จงเป่าในค.ศ.1902 ชื่อ “ประชาชนที่ปรับปรุงใหม่” (The Renovation of the People)⁴ ในบทความดังกล่าวเหลียงได้แสดงทัศนะว่า ประเทศชาติและประชาชนเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นหากต้องการจะทำให้ชาติปลอดภัย มั่งคั่งและมีเกียรติ จีนจะต้องหาทางทำให้ประชาชนกลายเป็น “คนใหม่” ขึ้นมา การเป็นประชาชนที่ปรับปรุงใหม่ คือ การเป็นคนที่ไม่ยึดติดกับหลักการแบบอนุรักษนิยมหรือแบบก้าวหน้า เพราะว่าการที่คนยึดติดกับหลักการใดหลักการหนึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับอีกหลักการ ดังนั้นบุคคลที่รู้จักประนีประนอมก็จะกลายเป็นบุคคลสำคัญส่วนในเรื่องศีลธรรม ในอดีตการรักษาศีลธรรมของชาวจีนนั้นคือการรักษาผลประโยชน์ของหมู่คณะ แต่ในปัจจุบัน เหลียงเรียกร้องให้การศึกษาหาสิ่งที่เหมาะสมกับจีนแล้วสร้างสรรค์ศีลธรรมที่เหมาะสมกับจีนขึ้น เพื่อสร้างความมั่งคั่ง ผลประโยชน์และความเจริญของชาติ สำหรับเรื่องความเจริญ ก้าวหน้าของชาติ เหลียงได้ใช้การคำเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าเนื่องจากในโลกปัจจุบันนี้ (ค.ศ.1902) ชาติมหาอำนาจทั้งหลายต่างใช้การแข่งขันทางการค้าเป็น

¹ Ibid.

² Teng Ssu-yu ; & John K. Fairbank. (1954). *op.cit.* p. 220.

³ ทืออดอร์ เดอ. แบร์ ; และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. (2534). *เล่มเดิม*. หน้า 852.

⁴ Teng Ssu-yu ; & John K. Fairbank. (1954). *loc.cit.*

เครื่องมือในการพิชิตจีน และจีนก็ควรใช้การแข่งขันทางด้านการค้าเป็นเครื่องมือโต้ตอบการคุกคามของชาติมหาอำนาจ แต่การแข่งขันทางด้านการค้าจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากจีนยังไม่มีกฎหมายด้าน การพาณิชย์ ไม่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญ ไม่มีสภาผู้แทนราษฎรและไม่มีรัฐบาล¹

สำหรับคัง โหย่วเว่ย ระหว่างค.ศ.1901-1905 คังได้ใช้เวลาส่วนมากในการเดินทางไปทั่วโลกเพื่อก่อตั้งสาขาของสมาคมพิทักษ์จักรพรรดิในประเทศต่างๆ โดยในบางประเทศจะใช้ชื่อสมาคมว่า สมาคมเพื่อการปฏิรูปจีน (China Reform Association) การเดินทางไปทั่วโลกของคัง โหย่วเว่ยมีประเทศไทยรวมอยู่ด้วย คือในช่วงระหว่างวันที่ 27 เมษายน ถึง 1 พฤษภาคม ค.ศ.1904 คัง โหย่วเว่ยได้เดินทางมายังกรุงเทพมหานคร²

3. การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติระหว่าง ค.ศ.1901-1905

การเคลื่อนไหวของกลุ่มปฏิวัติในช่วงระหว่างค.ศ.1901-1905 เป็นการเคลื่อนไหวของนักศึกษาชาวจีนที่เดินทางไปศึกษาต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ที่นักศึกษาจีนที่เดินทางมาจากแต่ละมณฑลได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมของแต่ละท้องถิ่นขึ้นแล้วดำเนินการเคลื่อนไหวทางด้านการเมือง เนื่องจากเมื่อมาอยู่ต่างประเทศกลุ่มนักศึกษาชาวจีนได้ตระหนักถึงความรู้สึกชาตินิยมและเริ่มรู้สึกขัดแย้งกับราชวงศ์ชิง³ และต่อมากลุ่มนักศึกษาจีนภายนอกประเทศก็จะเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนงานการปฏิวัติของดร.ซุน ยัตเซ็น ในส่วนของดร.ซุน ยัตเซ็น ในช่วงระหว่างค.ศ.1901-1905 ดร.ซุน ยังคงใช้เวลาส่วนมากในการเดินทางไปยังที่ต่างๆทั่วโลกเพื่อขอการสนับสนุนและระดมทุนเพื่อใช้ในการปฏิวัติ โดยเฉพาะในช่วงหลังการลุกฮือของพวกนักมวยภาพลักษณ์ของดร.ซุน ยัตเซ็น ในสายตาชาวจีนได้เปลี่ยนไปจากหัวหน้ากลุ่มกบฏมาเป็นชาวจีนผู้รักชาติและเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำการปฏิวัติเพื่อประเทศจีนและประชาชนชาวจีนจะได้มีชีวิตที่ดีกว่าเดิม⁴ รวมทั้งปัญญาชนชาวจีนได้เริ่มยอมรับแนวทางในการปฏิวัติว่า แนวทางดังกล่าวอาจเป็นแนวทางที่ช่วยให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ทำให้เกิดสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติขึ้นเป็นจำนวนมาก สมาคมลับเพื่อการปฏิวัติที่สำคัญนอกเหนือจากสมาคมชิง จง ฮู่ยของดร.ซุน ยัตเซ็น คือ สมาคมหว่า ชิง ฮู่ย (Hua Xing Hui = สมาคมฟื้นฟูจีน) และสมาคมกวงฟู ฮู่ย (Guang Fu Hui = สมาคมบูรณะ) ซึ่งต่อมาทั้งสองสมาคมจะเข้าร่วมกับสมาคมชิง จง ฮู่ยของดร.ซุน ยัตเซ็น ร่วมกันจัดตั้งสมาคมตงเหมิง ฮู่ย (Tong Meng Hui = สมาคมเพื่อการปฏิวัติจีน) ขึ้น ในค.ศ.1905

¹ ทืออดอร์ เดอ. แบร์ ; และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. (2534). เล่มเดิม. หน้า 852-857.

² Lo Jung-pang, Editor. (1967). *op.cit.* p. 196.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 149.

⁴ ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 751.

3

.1

การเคลื่อนไหวของสมาคมเพื่อการปฏิวัติ

สมาคมซิง จง ฮู่ย ของดร.ซุน ยัตเซ็น เป็นสมาคมเพื่อการปฏิวัติของชาวจีนที่ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ.1894 และได้พยายามก่อการปฏิวัติมาแล้ว 2 ครั้งในช่วงปลายทศวรรษ1890 ถึงแม้ว่าความพยายามในการปฏิวัติของดร.ซุนจะยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ในช่วงหลังการลุกฮือของพวกนักมวย

แนวทางในการปฏิวัติได้กลายเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้นจากกลุ่มปัญญาชนจีน จนทำให้เกิดสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งสมาคมลับที่สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1901 - 1905 คือ สมาคมหว่า ซิง ฮู่ย และ สมาคมกวง ฟู่ ฮู่ย

สมาคมซิง จง ฮู่ย ได้ก่อการปฏิวัติมาแล้ว 2 ครั้ง ในค.ศ.1895 ที่กวางโจว และในค.ศ.1900 ที่ฮู่โจว (Huizhou) ในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปี (ค.ศ.1894-1905) ของการก่อตั้งสมาคมมี สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมทั้งสิ้น 279 คน ซึ่งในจำนวนนี้ 219 คนเป็นบุคคลที่อยู่ภายนอกประเทศหรือประกอบอาชีพอยู่ที่ฮ่องกง และมีเพียง 60 คนเท่านั้นที่เป็นชาวจีนที่อยู่ภายในประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นปัญญาชนหรือนักศึกษาที่เคยศึกษาจากต่างประเทศและอาศัยอยู่ใน กวางโจว¹

ใน ค.ศ.1902 สมาชิกสมาคม ซิง จง ฮู่ย มีแผนการที่จะทำการปฏิวัติอีกครั้งที่กวางโจว และในการก่อการครั้งนี้สมาคมซิง จง ฮู่ย จะร่วมกันกับสมาชิกของสมาคมลับในท้องถิ่น ด้วยความช่วยเหลือของ หง เจวียนฝู (Hong Quanfu) ซึ่งเป็นหลานของหง ชิวเจวียน ผู้นำกลุ่มกบฏไท่ผิง หลังจากกลุ่มกบฏไท่ผิงถูกปราบปราม หง เจวียนฝู ได้ลี้ภัยมายังฮ่องกงและทำงานเป็นพ่อครัวในเรือสินค้าถึง 30 ปี หงเป็นผู้กว้างขวางและเป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับสมาคมซานเตียน ฮู่ย (Sandian Hui) และเป็นเพื่อนกับนักธุรกิจใหญ่ชาวจีนในออสเตรเลีย เซวีย รือฉาง (Xue Richang) ซึ่งเป็นพ่อของเซวีย จวนไท่ (Xue Zuantai) หนึ่งในสมาชิกสมาคมซิง จง ฮู่ย เซวีย จวนไท่ ได้ขอความช่วยเหลือจากหง เจวียนฝู ให้ช่วยติดต่อกับสมาคมลับภายในจีนเพื่อเตรียมการก่อการปฏิวัติที่กวางโจว ซึ่งมีกำหนดจะก่อการปฏิวัติในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1902² แต่แผนการต่างๆรั่วไหลทำให้การก่อการล้มเหลวและถูกปราบปราม หง เจวียนฝูจึงเปลี่ยนชื่อแล้วลี้ภัยไปยังสิงคโปร์ ส่วนเซวีย จวนไท่ ก็เข้าทำงานกับหนังสือพิมพ์ของอังกฤษในฮ่องกงและเลิกทำการติดต่อกับสมาคมซิง จง ฮู่ย

ถึงแม้ว่าความพยายามในการก่อการที่กวางโจวค.ศ.1902จะล้มเหลว แต่ดร.ซุน ยัตเซ็น ก็ยังไม่ล้มเลิกอุดมการณ์ในการปฏิวัติ และเขายังคงดำเนินงานเตรียมการปฏิวัติภายในจีนตามที่ต่างๆ หลังจากเดินทางออกจากโยโกฮามา ดร.ซุนก็ได้เดินทางไปอยู่ที่ฮานอระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ.1902 ถึงเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1903 ก่อนจะเดินทางต่อไปยังสหรัฐอเมริกาและยุโรป และเดินทางกลับมาญี่ปุ่นอีกครั้งในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1905 การเดินทางไปต่างๆทั่วโลกของดร.ซุน ยัตเซ็น ก็เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ในการปฏิวัติ ซึ่งในขณะนั้นดร.ซุนมีคู่แข่งที่สำคัญ คือ

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 335.

² Ibid. p.337.

สมาคมพิทักษ์จักรพรรดิ ของคัง โหยวเว่ย และเหลียง ฉีเซา การเผยแพร่อุดมการณ์เพื่อการปฏิวัติของดร.ซุน นอกจากการเดินทางไปทั่วโลกเพื่อกล่าวสุนทรพจน์ ยังได้มีการออกหนังสือพิมพ์ของสมาคมเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ในการปฏิวัติ ชื่อ “ จงกั๋ว รื่อเป้า ” (Zhongguo Ribao = หนังสือพิมพ์รายวันประเทศจีน)

สมาคมหว่า ซิง อู่ย หรือสมาคมฟื้นฟูจีน ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904 โดยนักศึกษาชาวมณฑลหูหนานที่เคยไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น เช่น หวง ซิง (Huang Xing, ค.ศ.1874-1916) หลิว ขุยอี้ (Liu Kuiyi) หยาง อวี๋หลิน (Yang Yulin) และเฉิน เทียนหว่า (Chen Tianhua, ค.ศ.1875-1905) การประชุมครั้งแรกของสมาคมจัดขึ้นที่เมืองฉางซา (Changsha) มีผู้เข้าร่วมการประชุมเป็นปัญญาชนจากมณฑลหูหนาน และมณฑลอื่นๆประมาณ 100 คน ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมมีมติเลือก หวง ซิง เป็นประธานสมาคม และให้ซ่ง เจี้ยวเหริน (Song Jiaoren) กับหลิว ขุยอี้ เป็นรองประธานสมาคม ส่วนแนวทางในการปฏิวัติของสมาคม ตามที่ หวง ซิง ได้เสนอแนะว่า ในการปฏิวัติควรจะเริ่มทำการปฏิวัติที่มณฑลหูหนาน เนื่องจากมีความพร้อมทั้งยังเป็นที่ตั้งทางการทหาร รวมทั้งเป็นมณฑลที่มีปัญญาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและมีความตื่นตัวในเรื่องการเมือง นอกจากนี้ยังมีความสะดวกในการก่อการปฏิวัติเพราะว่าเป็นมณฑลที่ตั้งของสมาคม¹ ดังนั้นสมาคมหว่า ซิง อู่ย จึงมีแผนการที่จะทำการปฏิวัติที่ฉางซา ในงานฉลองวันพระราชสมภพของพระนางฉือซี (ซึ่งในค.ศ.1904 ตรงกับวันที่ 16 พฤศจิกายน) แต่ไม่สามารถก่อการได้สำเร็จเนื่องจากความลึบรั่วไหล

สมาคมกวง ฟู่ อู่ย หรือสมาคมบูรณะ เป็นสมาคมที่ก่อตั้งขึ้นที่ซางไห่ ในค.ศ. 1904 สมาชิกส่วนมากของสมาคมเป็นปัญญาชนจากมณฑลเจียงซู เจ้อเจียง และอานฮุย มีจาง ไท่เหยียน (Zhang Taiyan, ค.ศ.1869-1936) หรือ จาง บิงหลิน (Zhang Binglin) เป็นแกนนำในการจัดตั้งสมาคมและได้รับการสนับสนุนจาก กง เป่าเฉวียน (Gong Baoquan) โดยมีไช หยวนเปย์ (Cai Yuanpei) เป็นประธานสมาคม ทั้งสมาคมหว่า ซิง อู่ย และสมาคมกวง ฟู่ อู่ย เป็นสมาคมที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นสมาคมทางการเมืองของชนชั้นกลาง และมีอุดมการณ์ต้องการโค่นล้มราชวงศ์ชิง โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดของสมาคม คือ การก่อตั้งสาธารณรัฐที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยชนชั้นกลาง (bourgeois - democratic republic)²

การเคลื่อนไหวของสมาคมเพื่อการปฏิวัติที่สำคัญทั้ง 3 สมาคม ในช่วงค.ศ.1901-1905 ยังไม่มีสมาคมใดสามารถก่อการปฏิวัติได้สำเร็จ เนื่องจากการดำเนินการอยู่เพียงภายในสมาคมของตนเอง ทำให้ขาดเอกภาพและขาดกำลังความร่วมมือจากคนในวงกว้าง ในค.ศ.1905 เมื่อญี่ปุ่นมีชัยชนะเหนือรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงชัยชนะของระบอบรัฐธรรมนูญที่มีเหนือระบอบอัตตาธิปไตย ทำให้ในหมู่ปัญญาชนจีนเกิดกระแสตื่นตัวในเรื่องรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น โดยเชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยและแนวทางในการปฏิวัติจะเป็น

¹ Ibid. p. 338.

² Ibid.

แนวทางที่ทำให้จีนเข้มแข็ง เมื่อปัญญาชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องรัฐธรรมนูญ ทำให้สมาคมเพื่อการปฏิวัติทั้ง 3 สมาคมหันมาให้ความร่วมมือกันและรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อการปฏิวัติของชาวจีน ชื่อ สมาคมกง เหมิง อยู่ในค.ศ. 1905 ที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้เกิดเอกภาพในการดำเนินการก่อการปฏิวัติ

3.2 การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติของนักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่น

จากพระบรมราชโองการ ค.ศ. 1901 ให้แต่ละมณฑลทำการคัดเลือกนักเรียนของตน เพื่อส่งไปศึกษาต่างประเทศด้วยทุนของรัฐบาล ซึ่งประเทศที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ ประเทศญี่ปุ่น ทำให้จำนวนนักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากค.ศ. 1901 มีจำนวนเพียง 280 คน ค.ศ. 1903 เพิ่มขึ้นเป็น 1,000 คน และในค.ศ. 1905 มีจำนวนถึง 8,000 คน¹ เมื่อนักศึกษาชาวจีนมาญี่ปุ่นได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมของแต่ละมณฑลขึ้นโดยมุ่งความสนใจกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง กลุ่มนักศึกษาชาวจีนเหล่านี้ได้มีการออกหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ลงบทความเรื่องราวต่างๆ ทั้งของจีนและความเป็นไปต่างๆ รอบโลก นอกจากนี้การที่ญี่ปุ่นได้ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ ในค.ศ. 1902 ซึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะอันเท่าเทียมระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกก็ยิ่งเป็นตัวปลุกเร้า ทำให้กลุ่มนักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่นมีความตื่นตัวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศในทวีปเอเชียเช่นเดียวกับจีน

ในค.ศ. 1903 นักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่นได้รวมตัวกันต่อต้านรัสเซีย เพราะรัสเซียใช้กำลังทางการทหารเข้ายึดครองเขตแมนจูเรียของจีน ซึ่งในการรวมตัวกันของกลุ่มนักศึกษาได้มีการรับสมัครอาสาสมัครที่จะเดินทางกลับประเทศเพื่อเป็นกองกำลังต่อสู้กับรัสเซีย โดยกลุ่มนักศึกษาที่สมัครจะได้รับการฝึกฝนวิชาการทหารจากสมาคมทหารศึกษา (Military Education Association) แต่โชคไม่ดีเนื่องจากสมาคมดังกล่าวถูกประกาศยกเลิกโดยรัฐบาลญี่ปุ่นในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน² ทำให้มีนักศึกษาชาวจีนจำนวนหนึ่งเดินทางกลับประเทศ แล้วมาดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองในค.ศ. 1904 ด้วยการจัดตั้งสมาคมเพื่อการปฏิวัติขึ้นซึ่งสมาคมเพื่อการปฏิวัติที่สำคัญ 2 สมาคม คือ สมาคมหว่า ชิง ฮุย และสมาคมกวง ฟู่ ฮุย ในจำนวนนักศึกษาชาวจีนที่เดินทางกลับประเทศในครั้งนี้มี โจว หรง (Zou Rong, ค.ศ. ?-1905) และจิ้ง ไทเหียน รวมอยู่ด้วย โจว หรง เป็นบุคคลที่มีความสำคัญจากงานเขียนที่มีความยาวขนาด 20,000 คำ ชื่อ “ กองทัพปฏิวัติ ” (The Revolutionary Army) ซึ่งในงานเขียนนี้ โจว หรง ได้เรียกร้องให้ชาวจีน(ฮั่น)ลุกขึ้นต่อสู้กับชาวแมนจู เพื่อกุมโชคชะตาไว้ในกำมือของชาวจีนเอง งานเขียนชิ้นนี้ของ โจว หรง

¹ John K. Fairbank ; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 350.

² ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 752.

ได้รับการวิจารณ์ว่า “ น่าจะเป็นข้อเขียนโจมตีแมนจูที่รุนแรงดุเดือดที่สุดและมีความตรงไปตรงมาอย่างที่สุดเท่าที่เคยมีมาในภาษาจีน ”³

สำหรับจิ้ง ไท่เหยียน ซึ่งเป็นปัญญาชนที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่อุดมการณ์ในการปฏิรูป เนื่องจากเป็นเพื่อนกับเหลียง จีเซา แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารในค.ศ.1898 จิ้งต้องลี้ภัยออกนอกประเทศไปยังญี่ปุ่นและมีโอกาสได้พบกับ ดร.ซุน ยัตเซ็นในค.ศ.1899 ทำให้จิ้งเริ่มศรัทธาในอุดมการณ์การปฏิวัติ ต่อมาภายหลังการลุกฮือของพวกนักมวย จิ้ง ไท่เหยียนคิดว่าราชวงศ์ชิงคงไม่สามารถทำให้จีนเข้มแข็งได้จึงหันมาสนับสนุนอุดมการณ์การปฏิวัติอย่างเต็มที่ ในค.ศ.1903 จิ้งได้เดินทางกลับมายังฮังไห่และเข้าร่วมกับสมาคมลับภายในท้องถิ่น ด้วยการเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ชื่อ ซู เป้า (Su Bao) ซึ่งบทความชิ้นสำคัญของจิ้ง ไท่เหยียนที่ลงในซู เป้า คือบทความได้ทฤษฎีการปฏิรูปของคัง โห้วเว่ย และ บทความแนะนำชมเชยงานเขียนเรื่อง กองทัพปฏิวัติของโจว หรง ซึ่งบทความหลังนี้เองที่สร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลจีนเป็นอันมากและได้ขอร้องไปยังรัฐบาลเซตเซาขอให้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ซู เป้า รวมทั้งจับกุมโจว หรงและจิ้ง ไท่เหยียน ทำให้โจว หรงต้องเสียชีวิตระหว่างคุมขังและจิ้ง ไท่เหยียนถูกคุมขัง 3 ปี¹

ภายหลังออกจากคุกจิ้ง ไท่เหยียนได้เข้าร่วมกับสมาคมถงเหมิง อยู่ในฐานะนักเขียนคนสำคัญของหนังสือพิมพ์หมินเป่า (Min Bao) ทำให้จิ้ง ไท่เหยียนได้รับการยกย่องเป็นนักปฏิวัติคนสำคัญของจีนที่มีบทบาทแตกต่างจากดร.ซุน ยัตเซ็น หวง ชิง และซ่ง เจี้ยวเหรินซึ่งเป็นผู้นำที่ใช้กำลังในการปฏิวัติ แต่จิ้ง ไท่เหยียนใช้ปากกาในการปฏิวัติด้วยการเขียนบทความและมีอิทธิพลไปทั่วประเทศ² นอกจากงานเขียนของโจว หรง และ จิ้ง ไท่เหยียน ในค.ศ.1903 นักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่นยังได้มีการออกนิตยสารที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิวัติในประวัติศาสตร์จีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ.220) จนถึงสมัยราชวงศ์หมิง (Ming, ค.ศ.1368- 1644) เพื่อกระตุ้นเตือนใจให้กลุ่มปัญญาชนจีนเห็นความสำคัญของการปฏิวัติ รัฐบาลพยายามรวบรวมรายชื่อหนังสือที่สนับสนุนการปฏิวัติและทำการปราบปราม แต่ยิ่งทำการปราบปรามก็ยิ่งทำให้จำนวนของหนังสือดังกล่าวมีจำนวนมากยิ่งขึ้นและมีผู้สนใจอ่านแพร่หลายยิ่งขึ้นด้วย³ เป็นผลให้อุดมการณ์ในการปฏิวัติแพร่หลายในหมู่ปัญญาชนจีนอย่างรวดเร็ว และได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่จะทำให้จีนเข้มแข็ง

³ แหล่งเดิม. หน้า 753.

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 331-333. และ หน่วยเรียบเรียงหนังสือประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของจีน. (2519). *การปฏิวัติซินไฮ่*. หน้า 33-34.

² Hu Sheng; Liu Danian; & Others. (1983). *The 1911 Revolution : A Retrospective After 70 Years.* p. 183.

³ หน่วยเรียบเรียงหนังสือประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของจีน. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 33-34.

ภาพประกอบ 19 เหลียง จี่เซา ผู้ช่วยคนสำคัญของคัง โห่ยวเว่ย และเมื่อมาอยู่ญี่ปุ่นเหลียงได้
กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่อุดมการณ์การปฏิรูปประเทศไปสู่ปัญญาชนจีน
ผ่านงานเขียนของเขา

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 20 โจว หรง งานเขียนเรื่อง “กองทัพปฏิวัติ” (The Revolution Army) ของเขา
เป็นงานเขียนที่ปลุกกระดมให้ชาวจีน(ฮั่น)ลุกขึ้นต่อต้านแมนจู
ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

บทที่ 4

การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติเพื่อก่อตั้งสาธารณรัฐจีน

ค.ศ.1905-1912

ในค.ศ.1905 สมาคมชิง จง ฮุย ได้รวมตัวกับสมาคมกวง ฟู่ ฮุย และสมาคมหวา ซิง ฮุย ก่อตั้งสมาคมตงเหมิง ฮุย หรือสมาคมเพื่อการปฏิวัติขึ้น เพื่อให้การปฏิวัติและการจัดตั้งสาธารณรัฐจีนมีประสิทธิภาพ และเมื่อกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิวัติได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากปัญญาชนจีน ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมตัดสินใจให้มี “ขบวนการรัฐธรรมนูญ” (Constitutional Movement, ค.ศ.1906-1911) ด้วยการส่งบุคลากรไปศึกษารูปแบบการปกครองในต่างประเทศรวมทั้งสัญญาว่าจะให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในค.ศ.1916 เพื่อลดกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยของกลุ่มปฏิวัติ สำหรับกลุ่มปฏิวัที่ยังคงดำเนินการเรียกร้องให้จีนมีการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญแบบมีจักรพรรดิเป็นประมุขต่อไป แต่ความหวังของกลุ่มปฏิวัติที่ต้องการฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิก็ไม่สามารถเป็นจริงขึ้นมาได้ เมื่อองค์จักรพรรดิสวรรคตในค.ศ.1908 คงเหลือแต่การเรียกร้องให้จีนมีการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่มีองค์จักรพรรดิเป็นประมุขเท่านั้น ดังนั้นหลังจาก ค.ศ.1908 กลุ่มปฏิวัติจึงมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกับกลุ่มอนุรักษนิยม แต่ความพยายามของทั้งสองกลุ่มต้องล้มเหลว เมื่อกลุ่มปฏิวัติสามารถทำการปฏิวัติได้สำเร็จในค.ศ.1911 และประกาศให้ค.ศ.1912 เป็นปีที่ 1 ของสาธารณรัฐจีน

1. การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติระหว่างค.ศ.1905 -1911

ภายหลังจากญี่ปุ่นมีชัยชนะเหนือรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (ค.ศ.1904-1905) ความต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองและการเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มปัญญาชนจีนปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นเพราะถือว่าชัยชนะของญี่ปุ่นเป็นชัยชนะของระบอบประชาธิปไตยที่มีเหนือระบอบอัตตาธิปไตยของรัสเซีย ทำให้ปัญญาชนจีนจำนวนมากมั่นใจและหันมาให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติ เนื่องจากเชื่อว่าการปฏิวัติจะเป็นแนวทางที่ทำให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ในช่วงก่อน ค.ศ.1905 แม้จะมีการก่อตั้งสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติเป็นจำนวนมากแต่ก็ยังไม่มีความสามารถก่อการปฏิวัติประสบผลสำเร็จ เพราะเป็นเพียงการดำเนินการก่อการของสมาคมลับภายในท้องถิ่น จึงมีข้อจำกัดในเรื่องกำลังคนและเงินสนับสนุน ดังนั้นเพื่อให้เกิดเอกภาพในการก่อการปฏิวัติ สมาคมลับเพื่อการปฏิวัติต่าง ๆ จึงรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติขึ้น ชื่อ สมาคมตงเหมิง ฮุย (Tong Meng Hui) ในค.ศ.1905 โดยสมาคมตงเหมิง ฮุย จะทำหน้าที่เป็นสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติของชาวจีนทั้งหมด ในช่วงระหว่าง

ค.ศ.1905-1911 สมาคมถงเหมิงฮุย ได้พยายามก่อการปฏิวัติหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ จนวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911 ได้เกิดการปฏิวัติขึ้นที่เมืองอู่ฮาง การปฏิวัติที่เกิดขึ้นครั้งนี้จึงประสบผลสำเร็จ

1.1 การก่อตั้งสมาคมถงเหมิงฮุย

ภายหลังจากเดินทางไปยังยุโรปและสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ.1903-1905 ดร.ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางกลับมายังญี่ปุ่นอีกครั้งในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ.1905 ด้วยตระหนักว่า ในญี่ปุ่น มีนักศึกษาชาวจีนเป็นจำนวนมากที่ให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้นที่จะให้การสนับสนุน ขบวนการการปฏิวัติ ประกอบกับขบวนการในการปฏิวัติที่ดำเนินการอยู่ในขณะนั้นเป็นเพียงการดำเนินการโดยสมาคมลับที่มีขนาดเล็ก ทำให้การปฏิวัติยากที่จะประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อดร.ซุน เดินทางมาถึงญี่ปุ่นและด้วยความช่วยเหลือของเพื่อนชาวญี่ปุ่นคือ มียาซากิ โทะราโซ (Miyazaki Torazo)) ทำให้ดร.ซุนมีโอกาสได้พบกับหวง ชิง ช่ง เจี้ยวเหริน และเฉิน เทียนหว่า (Chen Tianhua) ในวันที่ 28 กรกฎาคม ซึ่งในการพูดคุยกันครั้งนี้ ดร.ซุนได้กล่าวถึงความเป็นเอกภาพของการปฏิวัติ บทบาทหน้าที่ของปัญญาชนต่อการปฏิวัติและการดำเนินการเพื่อการปฏิวัติของสมาคมลับ¹ อีกสองวันต่อมา (วันที่ 30 กรกฎาคม) สมาชิกของสมาคมลับที่อยู่ในกรุงโตเกียว ประมาณ 700 คนได้มีการประชุมกัน โดยในที่ประชุมได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางและในท้ายที่สุด ดร.ซุน ยัตเซ็นได้เสนอให้สมาคมลับเพื่อการปฏิวัติต่างๆรวมตัวกัน จัดตั้งสมาคมลับขึ้นใหม่เพื่อเป็นศูนย์กลางในการปฏิวัติของชาวจีนทั้งหมด

ในวันที่ 13 สิงหาคม ดร.ซุน ยัตเซ็นได้มีโอกาสแสดงวิสัยทัศน์เรื่องการปฏิวัติและสมาคมเพื่อการปฏิวัติให้กับนักศึกษาชาวจีนในญี่ปุ่นประมาณ 700 คน² ฟัง ในงานพบปะสังสรรค์ของนักศึกษาชาวจีนที่จัดขึ้น ณ ภัตตาคารฟูจิ (Fuji Restaurant) ในกรุงโตเกียว ซึ่งการแสดงวิสัยทัศน์ครั้งนี้ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากกลุ่มนักศึกษา³ ดังนั้นในวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ.1905 สมาคมจงกั๋ว เก๋อมิ่ง ถงเหมิงฮุย (Zhongguo Geming Tong Meng Hui = China Revolutionary Society) หรือสมาคมถงเหมิงฮุย (Tong Meng Hui) จึงถือกำเนิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาคมเพื่อการปฏิวัติต่างๆ เช่น สมาคมชิง จงฮุย สมาคมหว่าชิงฮุย และสมาคมกวางฟูฮุย เป็นต้น โดยมีสมาชิกในการก่อตั้งประมาณ 300 คนและที่ประชุมสมาชิกได้เลือก ดร.ซุน ยัตเซ็น และหวง ชิง ให้ดำรงตำแหน่งประธานและรองประธานสมาคม ตามลำดับ เพื่อทำการบริหารสมาคมร่วมกับคณะกรรมการสมาคมอีก 30 คน การที่ดร.ซุนได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมทั้งๆที่สมาชิกของ

¹ Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 132.

² นักศึกษาทั้ง 700 คน มาจากทุกมณฑลของจีน ยกเว้นมณฑลกานซู (Gansu) ที่ไม่มีนักศึกษาศึกษาอยู่ภายในญี่ปุ่น. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 346.

³ Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 133.

สมาคมซิง จง ฮู่ยี่ที่เข้าร่วมกับสมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่มีจำนวนน้อยกว่าสมาชิกจากสมาคมหวา ซิง ฮู่ยี่ของหวง ซิง ก็เนื่องจากดร.ซุน ยัตเซ็นเป็นบุคคลที่มีอาวุโสสูงสุดในหมู่ นักปฏิวัติ (อายุ 39 ปี) มีบุคลิกเป็นที่ดึงดูดใจคนเป็นจำนวนมาก มีชื่อเสียง มีประสบการณ์มากที่สุดในหมู่ นักปฏิวัติ และที่สำคัญที่สุดดร.ซุนเป็นผู้คิดอุดมการณ์ในการปฏิวัติที่เรียกว่า “ ซาน หมิน จู อี้ (San Min Zhu Yi) หรือลัทธิไตรราษฎร์ (Three People's Principles) ” รวมทั้งดร.ซุนยังเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในญี่ปุ่นและในต่างประเทศ¹

สมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่ มีที่ทำการใหญ่ของสมาคมอยู่ในกรุงโตเกียว และมีแผนการที่จะตั้งสำนักงานสาขาภายในประเทศจีน 5 แห่ง คือ ในภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคเหนือ (แต่มีสาขาที่ตั้งได้จริงเพียง 2 สาขาเท่านั้น คือ สาขาภาคใต้และสาขาภาคกลาง) รวมทั้งสาขาในต่างประเทศอีก 4 สาขา ได้แก่ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุโรป อเมริกา และฮาวาย

อุดมการณ์และแผนการดำเนินการของสมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่

อุดมการณ์ของสมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่ ที่ใช้ในการปฏิวัติ คือ อุดมการณ์ในการปฏิวัติของดร.ซุน ยัตเซ็นที่เรียกว่า ซาน หมิน จู อี้ หรือ ลัทธิไตรราษฎร์ ซึ่งได้มีการประกาศใช้เป็นอุดมการณ์ในการปฏิวัติของสมาคมซิง จง ฮู่ยี่ ตั้งแต่ ค.ศ. 1897 ต่อมาเมื่อมีการตั้งสมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่ ลัทธิไตรราษฎร์ก็ถูกใช้เป็นอุดมการณ์ในการปฏิวัติของสมาคมและได้มีการเผยแพร่อุดมการณ์การปฏิวัติสู่ประชาชนผ่านหนังสือพิมพ์ หมิน เป้า (Min Bao = หนังสือพิมพ์ของประชาชน)² ลัทธิไตรราษฎร์ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1). ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) หรือ หมิน จู จู อี้ (Min Zu Zhu Yi) คือ การโค่นล้มราชวงศ์ชิงและลัทธิจักรวรรดินิยม แล้วจัดตั้งรัฐบาลของประชาชน

2). ประชาธิปไตย (Democracy) หรือ หมิน จวน จู อี้ (Min Quan Zhu Yi) คือ การจัดตั้งรัฐบาลตามระบอบสาธารณรัฐ เพื่อมุ่งให้บรรลุสิทธิ 4 ประการของประชาชน คือ การริเริ่ม (initiative) การออกเสียงประชามติ (referendum) การเลือกตั้ง (election) และการถอดถอน (recall) และอำนาจการปกครองจะแบ่งออกมาเป็น 5 สาขา คือ บริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ การ

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 800-801. และ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 348.

² เดิมหนังสือพิมพ์หมินเป้า ชื่อ จินในศตวรรษที่ 20 (Twentieth-Century China) มีหวง ซิง เป็นเจ้าของ เมื่อมีการก่อตั้งสมาคมถงเหมิง ฮู่ยี่ หวง ซิง ได้ยกหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวให้เป็นหนังสือพิมพ์ของสมาคม ต่อมา หนังสือพิมพ์จินในศตวรรษที่ 20 ถูกรัฐบาลญี่ปุ่นสั่งปิด เนื่องจากมีการเขียนบทความวิจารณ์ว่า ญี่ปุ่นเข้าไปหาผลประโยชน์ในจีน จึงมีการเปลี่ยนชื่อหนังสือเป็น หมิน เป้า และมีการวางจำหน่ายฉบับแรก ในวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1905 นักเขียนประจำที่สำคัญของหมิน เป้า คือ จัง ไทเหียน (Zhang Taiyan, ค.ศ. 1868-1936) หู ฮั่นหมิน (Hu Hanmin, ค.ศ. 1879-1936) และ วัง จิงเว่ย (Wang Jingwei, ค.ศ. 1883-1944). Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 465.

ควบคุม (ตรวจตรา) และการสอบไล่ ซึ่งสองอย่างหลังเป็นอิทธิพลจากแนวคิดแบบเก่าของจีน คือ การตรวจสอบ(censorial) และระบอบการสอบไล่แข่งขันเป็นข้าราชการ

3). สังคมนิยม (Socialism) คือ หมิน ชิง จู อี้(Min Sheng Zhu Yi) คือ เน้นในเรื่องความต้องการที่จะควบคุมเกี่ยวกับเรื่องทุนและการแบ่งที่ดินให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นแนวความคิดดั้งเดิมของจีน คือ “ที่ดินสำหรับผู้เพาะปลูก” และแนวคิดของตะวันตก คือ แนวคิดของเฮนรี จอร์จ (Henry George) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้นคือ การเก็บภาษีจากค่าของที่ดินที่สูงขึ้นโดยไม่มีการลงทุนลงแรง ซึ่งจะช่วยให้ไม่ให้เกิดการเก็งกำไรและผูกขาดที่ดินโดยพวกเจ้าของที่ดิน¹

ในค.ศ.1905 นอกจากจะมีการประกาศให้ลัทธิไตรราษฎร์เป็นอุดมการณ์ในการปฏิบัติของสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วย ยังมีการประกาศแผนการเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนจีนภายหลังการปฏิวัติประสบผลสำเร็จไว้ 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ให้มีการจัดตั้งรัฐบาลทหารเพื่อทำการกวาดล้างความชั่วร้าย และการทุจริตให้หมดสิ้นไปจากประเทศจีน ระยะนี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ปี

ระยะที่ 2 องค์การทหารมอบอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น โดยมีรัฐธรรมนูญชั่วคราวเป็นกฎหมายสูงสุด ส่วนทหารมีหน้าที่เพียงควบคุมกิจกรรมของชาติ ระยะที่ 2 จะใช้เวลาประมาณ 6 ปี

ระยะที่ 3 ให้ทหารมอบภาระให้แก่รัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญปกครองประเทศสืบต่อไป โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด มีประธานาธิบดีและสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง²

1.2 การดำเนินการเพื่อการปฏิวัติระหว่างค.ศ. 1905 -1908

ภายหลังก่อตั้งสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วย สิ่งแรกที่สมาคมดำเนินการคือ การเร่งเผยแพร่อุดมการณ์ในการปฏิวัติให้เป็นที่ยอมรับในหมู่ปัญญาชนให้มากที่สุด ดังนั้นสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วย จึงได้ออกหนังสือพิมพ์ของสมาคมชื่อ หมิน เป้า เพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางความคิดสู่ปัญญาชนชาวจีนในญี่ปุ่น ซึ่งในขณะนั้นกลุ่มปฏิวัติมีคู่แข่งที่สำคัญ คือ สมาคมเป้า หวง ฮ่วย ของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปที่ออกหนังสือพิมพ์ ชื่อ ชินหมิน จงเป้า มาตั้งแต่ค.ศ.1902 เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ของการปฏิรูป ถึงแม้ว่าในช่วงแรกจะมีความพยายามที่จะรวมกลุ่มกันระหว่างปัญญาชนทั้งสองกลุ่ม แต่ด้วยความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์ ทำให้ปัญญาชนทั้งสองกลุ่มไม่สามารถรวมกันได้และในท้ายที่สุดได้กลายเป็นคู่แข่งกัน ซึ่งดร.ซุน ยัตเซ็นก็ยอมรับความแตกต่างระหว่าง ปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติและกลุ่มปฏิรูปจนกล่าวว่า กลุ่มปฏิวัติและกลุ่มปฏิรูปมีความ

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 50-51.

² เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 105-106.

แตกต่างกันเหมือนสีดากับสีขาว ทิศตะวันออกกับทิศตะวันตก¹ หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับนอกจากจะมีหน้าที่เป็นสื่อในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของสมาคมทั้งสองไปสู่ปัญญาชนแล้ว ยังถูกใช้เป็นเวทีโจมตีอุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามอีกด้วย

นอกจากการเผยแพร่อุดมการณ์ในช่วงก่อนค.ศ.1911 สมาชิกของสมาคมกง เหมิง ฮู่ ยังพยายามก่อการปฏิวัติหลายครั้งภายในจีน ด้วยการพยายามประสานความร่วมมือกับสมาคมลับในท้องถิ่นต่างๆภายในจีน เช่น สมาคมลับฟ้าดิน สมาคมกวง ฟู่ ฮู่² และสมาคมซานเตียน ฮู่ เป็นต้น แล้วดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติระหว่างค.ศ.1906-1908

เมื่อรัฐบาลจีนทราบว่ามีเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติก่อตั้งสมาคมกง เหมิง ฮู่ ขึ้นเป็นสมาคมเพื่อการปฏิวัติของชาวจีนทั้งหมดภายในประเทศญี่ปุ่น และในค.ศ.1906 สมาคมนี้ได้ร่วมก่อการปฏิวัติขึ้นที่หูหนานและเจียงซี ทำให้รัฐบาลจีนทำหนังสือประท้วงญี่ปุ่นที่ให้ที่พำนักแก่กลุ่มปฏิวัติใน ค.ศ.1907 ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องขับไล่ดร.ซุน ยัตเซ็นและคณะออกนอกประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1907 ดร.ซุนและคณะปฏิวัติจึงต้องย้ายที่ทำการสำนักงานใหญ่ของสมาคมกง เหมิง ฮู่ ไปที่ฮานอย (Hanoi) ในอินโดจีนของฝรั่งเศส การที่ปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติเลือกฮานอยเป็นที่ตั้งสำนักงานเพราะเวียดนามมีพรมแดนติดต่อกับประเทศจีน และสามารถเดินทางด้วยรถไฟเข้าสู่จีนได้สะดวกทางมณฑลหยุนหนานและกว่างซี ซึ่งการเดินทางโดยทางรถไฟทำให้การขนส่งอาวุธและกำลังคนเข้าสู่จีนสะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งรัฐบาลฝรั่งเศสก็อนุญาตให้ปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติอาศัยและดำเนินการปฏิวัติในเวียดนามได้³

ในระหว่าง ค.ศ.1906-1908 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยกำลังสูงองสมาคมกง เหมิง ฮู่ ภายใต้การนำของดร.ซุน ยัตเซ็นได้พยายามก่อการปฏิวัติขึ้นภายในจีน 6 ครั้ง ในบริเวณมณฑลภาคใต้ 3 มณฑล คือ กว่างตง กว่างซีและหยุนหนาน โดยเริ่มก่อการในมณฑลกว่างตงก่อน เนื่องจากเป็นมณฑลบ้านเกิดของดร.ซุน ยัตเซ็นรวมทั้งเป็นมณฑลที่ได้ติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติมาเป็นเวลานานในฐานะเมืองท่าที่สำคัญ ต่อมาเมื่อย้ายที่ตั้งสำนักงานของสมาคมจากญี่ปุ่นเป็นเวียดนาม จึงได้ขยายการก่อการไปในมณฑลกว่างซีและหยุนหนานเพราะทั้งสองมณฑลมีพรมแดนติดต่อกับเวียดนาม ความพยายามในการก่อการทั้ง 6 ครั้งถือเป็นการก่อการปฏิวัติครั้งที่ 3-8 ภายใต้การนำของดร.ซุน ยัตเซ็น หลังจากที่ได้พยายามก่อการปฏิวัติไปแล้วก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง ใน ค.ศ.1895และค.ศ.1900 การก่อการปฏิวัติทั้ง 6 ครั้ง ประกอบด้วย

1). การก่อการที่เมืองเฉาโจว(Chaozhou)และหวงคัง(Huangkang) ในมณฑลกว่างตง (เดือนพฤษภาคม ค.ศ.1907)

2). การก่อการที่เมืองหุยโจว(Huizhou) ในมณฑลกว่างตง (เดือนมิถุนายน ค.ศ.1907)

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 372.

² สมาชิกบางส่วน of สมาคมกวง ฟู่ ฮู่ และสมาคมหว่า ซิง ฮู่ ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมกง เหมิง ฮู่

³ Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 178.

- 3). การก่อการที่เมืองฉินโจว¹ (Qinzhou) และเมืองเหลียนโจว(Lianzhou) ในมณฑลกว่างตง (เดือนกันยายน ค.ศ.1907)
- 4). การก่อการที่เงินหนานกวน(Zhenhanguan) ในมณฑลกว่างซี (เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ค.ศ.1907)
- 5). การก่อการที่เมืองฉินโจว (Qinzhou) ในมณฑลกว่างตง (เดือนมีนาคม ค.ศ.1908)
- 6). การก่อการที่เหอโข่ว(Hekou) ในมณฑลหยุนหนาน (เดือนเมษายน ค.ศ.1908)

การก่อการครั้งที่ 3 ที่เมืองฉาโจวและหวงคัง ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1907 ตามแผนการที่ดร.ซุน ยัตเซ็นวางไว้ คือ จะมีการสะสมกำลังคนด้วยความช่วยเหลือจากสมาคมชาตินิยม และสมาคมลับฟ้าดินที่เมืองหวงฮวากัง(Huanghuagang) และเมืองหุยโจว ในมณฑลกว่างตงเพื่อเตรียมความพร้อมในการก่อการปฏิวัติที่เมืองเฉาอัน(Chaoan) และซานโถว(Shantou) พร้อมๆกับการก่อการที่เมืองฉินโจวและเหลียนโจว โดยดร.ซุนได้มอบหมายให้ ซวี เซวียฉิว² (Xu Xueqiu) เป็นผู้ควบคุมกำลังคนที่รวบรวมมาตั้งเป็น กองกำลังแห่งชาติจีน สาขาตะวันออก(The National Army of China, Eastern Branch) แต่ซวีไม่สามารถควบคุมกำลังคนไว้ได้ ผู้นำของกองกำลังคือ อวี โจว(Yu Chou) จึงยกกำลังเข้ายึดหวงคัง ในวันที่ 22 พฤษภาคม ค.ศ.1907 แต่อีก 3 วันต่อมา (25 พฤษภาคม) กองกำลังของรัฐบาลก็สามารถยึดหวงคังคืนจากกลุ่มปฏิวัติได้สำเร็จ

การก่อการครั้งที่ 4 ที่เมืองหุยโจว ดร.ซุน ยัตเซ็นได้มอบหมายให้ เถิง จื่ออวี(Teng Ziyu) เป็นผู้นำกองกำลังอาสาสมัครซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมลับภายในท้องถิ่น ก่อการปฏิวัติที่เมืองหุยโจว ในวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ.1907 กองกำลังของฝ่ายปฏิวัติปะทะกับกองกำลังของรัฐบาลประมาณ 10 วันที่บริเวณกู่ชาน(Guishan) และบั่วลั่ว(Boluo) และได้สลายตัวไปเพราะมีข่าวว่ากองกำลังของรัฐบาลจากหวงคังจะยกมาช่วยกองกำลังท้องถิ่นรบที่หุยโจว จากความล้มเหลวในการก่อการปฏิวัติครั้งที่ 3 และ 4 ซวี เซวียฉิว ได้บอกกับดร.ซุน ยัตเซ็นว่า ความพ่ายแพ้ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการที่กลุ่มปฏิวัติมีอาวุธ คือ ปืนใหญ่ที่ด้อยคุณภาพกว่าปืนใหญ่ของต่างชาติที่กองทัพของรัฐบาลใช้³

การก่อการครั้งที่ 5 ที่เมืองฉินโจวและเหลียนโจว ในขั้นแรกดร.ซุนได้แต่งตั้งให้หวัง เหอซุน (Wang Heshun) เป็นผู้ควบคุมกองกำลังแห่งชาติจีน สาขาภาคใต้(The National Army of China , Southern Branch) หวังเคยเป็นผู้นำในการก่อการปฏิวัติในเขตมณฑลกว่างซีในช่วงระหว่างค.ศ.1903-1905 แต่ล้มเหลวจนต้องหนีไปอยู่ที่ฮ่องกงและไต้หวัน ในค.ศ.1907 หวัง ได้มีโอกาสพบกับ ดร. ซุน ยัตเซ็นในเวียดนาม และหลังจากนั้นก็ได้เข้าร่วมกับสมาคมถ่งเหมิง ฮู่

¹ ในปัจจุบันฉินโจวอยู่ในเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง(Guangxi Zhuang Autonomous Region)

² ซวี เซวียฉิว มีพื้นเพเป็นชาวเฉาอัน มณฑลกว่างตง มีอาชีพเป็นนักธุรกิจในสิงคโปร์ ในค.ศ.1906 ได้มีโอกาสพบกับดร.ซุน ยัตเซ็นจึงเข้าร่วมกับกลุ่มปฏิวัติเป็นสมาชิกของสมาคมถ่งเหมิง ฮู่

³ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 395.

ภาพประกอบ 21 ดร.ซุน ยัตเซ็น และ ซ่ง ชิงหลิง (Song Qingling) ภรรยา ถ่ายที่ญี่ปุ่น
ในค.ศ.1915

ที่มา : Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. pp.136-137.

ภาพประกอบ 22 หวง ซิง รองประธานสมาคมถงเหมิงฮ่วย

ที่มา : Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th Ed. pp. 418-419.

ภาพประกอบ 23 แผนที่เมืองในเขต 3 มณฑลตอนใต้ที่กลุ่มปฏิวัติพยายามก่อการในครั้งที่ 3-8
ที่มา : Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. p. 176.

การก่อการปฏิวัติครั้งที่ 5 นี้เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากในฤดูร้อน ค.ศ.1907 เมืองฉินโจวและเหลียนโจวเกิดภาวะความอดอยาก ทำให้ชาวนาในฉินโจวและเหลียนโจวประมาณ 10,000 คน ก่อการจลาจลขึ้นต่อต้านการเก็บภาษีและการขึ้นราคาอาหาร ข้าหลวงใหญ่เหลียงกว่าง¹ ได้แต่งตั้งให้ กัว เหวินจิง (Guo Renzhang)และเจ้า เซิง(Zhao Sheng)นำกองทหารเข้าร่วมกับกองกำลังในท้องถิ่นทำการปราบปรามชาวนาที่ก่อการจลาจล ทั้งกัวและเจ้าเคยติดต่อกับสมาคมกงเหมิง ฮู่ยมาก่อนหน้านั้นดร.ซุน ยัตเซ็นจึงแนะนำให้ทั้งสองคนเข้าร่วมกับฝ่ายปฏิวัติ แต่ทั้งสองปฏิเสธในเดือนกันยายน ค.ศ.1907 หวัง เหอซุนได้นำกำลังคนประมาณ 200 คน เข้าโจมตีฉินโจว โดยหวังว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มชาวนาที่ก่อการกบฏมาก่อนหน้านี้ แต่กลุ่มชาวนาก็ไม่ได้ให้การช่วยเหลือเพราะหวาดระแวงถึงความสนิทสนมระหว่างกลุ่มปฏิวัติและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (กัวและเจ้า)² ทำให้หวัง เหอซุน ต้องต่อสู้กับกองทหารของรัฐบาลตามลำพังวันที่ 17 กันยายน หวังและกองกำลังก็ยุติการโจมตีฉินโจวแล้วหลบหนีกลับเวียดนาม

การก่อการครั้งที่ 6 ดร.ซุน ยัตเซ็นวางแผนจะทำการปฏิวัติในบริเวณด่านเจินหนานกวน ชายแดนมณฑลกว่างซีและเวียดนาม ดร.ซุน ยัตเซ็น หวง ซิงและผู้นำคนอื่นๆของกลุ่มปฏิวัติที่อยู่ในเวียดนามได้ลอบกลับเข้าสู่ประเทศจีน เพื่อติดต่อกับกองกำลังในท้องถิ่น ซึ่งกองกำลังดังกล่าวประมาณ 100 คนตัดสินใจเข้าร่วมการปฏิวัติ ในระหว่างรอกำลังเสริมซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมลับที่ซ่อนตัวอยู่บนภูเขามาสวมทาบ เพื่อเดินทางขึ้นเหนือไปยังเมืองหลงโจว(Longzhou)นั้นกองทหารซึ่งถือเป็นกองหน้าได้ตัดสินใจเข้ายึดป้อมปราการ 3 แห่งในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1907 โดยคิดว่าป้อมปราการทั้ง 3 แห่งจะต้องมีอาวุธเก็บอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่เป็นไปตามที่คาดหมาย เพราะบนป้อมปราการไม่มีอาวุธแต่อย่างใด ทำให้ดร.ซุน ยัตเซ็นต้องรีบเดินทางกลับฮานอยเพื่อไปกู้ยืมเงินจากธนาคารของฝรั่งเศสซึ่งเคยสัญญาว่าจะให้เงินกู้กับกลุ่มปฏิวัติ ในวันที่ 8 ธันวาคม (6 วันต่อมา)กองทหารหลายพันคนของรัฐบาลก็เดินทางมาถึงและสามารถยึดป้อมปราการทั้ง 3 แห่งคืนจากกลุ่มปฏิวัติได้สำเร็จหลังจากที่ต่อสู้กันถึง 7 วัน 7 คืน ทำให้กลุ่มปฏิวัติต้องถอยกลับไปยังเวียดนาม

หลังจากกลุ่มปฏิวัติก่อการที่ด่านเจินหนานกวนแล้ว รัฐบาลจีนได้เรียกร้องฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้ปกครองอาณานิคมอินโดจีนให้ขับไล่ดร.ซุน ยัตเซ็นออกจากเวียดนาม ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสก็ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของจีน เนื่องจากในขณะนั้นชาวพื้นเมืองเวียดนามได้เริ่มเอาตัวอย่างของกลุ่มปฏิวัติจากจีนและทำการต่อสู้กับผู้ปกครอง³ ทำให้ ดร. ซุน ยัตเซ็นต้องเดินทางออกจาก

¹ ข้าหลวงใหญ่เหลียงกว่าง(Liangguang) คือ ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ปกครองมณฑลกว่างซีและกว่างตง

² หน่วยเรียบเรียงประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของจีน. (2519). การปฏิวัติซินไฮ่. หน้า 66-67.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). เล่มเดิม. หน้า 802.

เวียดนามในเดือนมีนาคม ค.ศ.1908เพื่อไปยังสิงคโปร์ในมลายู¹ ดร.ซุนพยายามหาเงินไปพร้อมกับ การชงสมกำลังคนเพื่อเตรียมการก่อการครั้งต่อไป แต่เนื่องจากชาวจีนในมลายูที่เป็นสมาชิกของสมาคมกง เหมิง ฮุย ส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน ทำให้ดร.ซุนต้องตัดสินใจออกเดินทางรอบโลกอีกครั้งหนึ่งเพื่อหาเงินทุนมาใช้ในการก่อการปฏิวัติต่อไป² ถึงแม้ว่าดร.ซุน ยัตเซ็นจะเดินทางออกจากเวียดนามแล้วแต่หวัง ชิง หู อ๋นหมินและคณะปฏิวัติคนอื่นๆยังคงอยู่ในเวียดนามและดำเนินการก่อการปฏิวัติขึ้นอีก 2 ครั้ง คือ การก่อการที่ฉินโจวและเหอโข่ว ในค.ศ.1908

การก่อการครั้งที่ 7 ที่ฉินโจว ผู้นำในการก่อการปฏิวัติครั้งนี้ คือ หวง ชิง หวงได้รวบรวมสมาชิกของสมาคมลับและชาวจีนที่อยู่ในเวียดนามประมาณ 200 คน พร้อมกับอาวุธออกเดินทางจากเวียดนามเข้าจีนในวันที่ 28 มีนาคม ค.ศ.1908 และเดินทางขึ้นเหนือไปที่เมืองฉินโจว ซึ่งระหว่างการเดินทางมีการปะทะกับกองทหารของรัฐบาลหลายครั้งแต่กลุ่มปฏิวัติก็สามารถเอาชนะมาได้ ในขณะนั้นกั๋ว เหวินจิงได้รับปากว่าจะให้ความช่วยเหลือกลุ่มปฏิวัติในการจัดหาปืนและกระสุนเพื่อใช้ในการต่อสู้ แต่เมื่อหวง ชิงและคณะเข้าเมืองฉินโจว กั๋ว เหวินจิงกลับนำกองทหารเข้าล้อมจับและเกิดการปะทะกันที่สุดในที่สุด การต่อสู้ดำเนินไปประมาณ 40 วัน จากเมืองสู่ชนบทจนท้ายที่สุดกลุ่มปฏิวัติก็พ่ายแพ้ หวง ชิงและผู้นำกลุ่มปฏิวัติหนีกลับเวียดนามในขณะที่สมาชิกบางส่วนหนีขึ้นไปหลบซ่อนตัวบนภูเขา

การก่อการครั้งที่ 8 ที่เหอโข่ว ผู้นำในการก่อการครั้งนี้ คือ หวง หมิงถัง (Huang Mingtang) หวัง เหอซุน กวง เหวินฟู (Guang Renfu) และคนอื่นๆที่เคยเข้าร่วมการก่อการครั้งที่ 5 และ 6 มาแล้ว เป้าหมายในการก่อการครั้งนี้ คือ เมืองเหอโข่วชายแดนมณฑลหูหนานกับเมืองเลาไจ (Laocai)³ ของเวียดนาม การก่อการเริ่มขึ้นในวันที่ 29 มีนาคม ค.ศ.1908 ด้วยการเข้าโจมตีและยึดเหอโข่วอย่างรวดเร็ว ด้วยการช่วยเหลือของกองทหารรัฐบาลที่หันมาให้การสนับสนุนกลุ่มปฏิวัติ ซีเหลียง (Xiliang) ซึ่งดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลหูหนานในขณะนั้นได้ส่งกองกำลังในบังคับบัญชาของตนร่วมกับกองทัพจากกวางซีเข้าปราบปรามกลุ่มปฏิวัติ ในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1908 เมื่อกองกำลังปฏิวัติถูกโจมตีอย่างหนัก ทำให้กองกำลังของฝ่ายรัฐบาลที่ก่อนหน้านี้หันมาให้การสนับสนุนกลุ่มปฏิวัติได้เปลี่ยนใจกลับไปร่วมกับกองกำลังของรัฐบาลสู้กับกลุ่มปฏิวัติ ทำให้กลุ่มปฏิวัติถูกโจมตีอย่างหนัก จนต้องถอยกลับไปเหอโข่วซึ่งได้เดินทางเตรียมจะเข้าโจมตีเมิ่งจื่อ (Mengzi) และยังมีแผนจะเคลื่อนไปทางทิศตะวันออกเพื่อเข้าโจมตีมณฑลกวางซีเป็นมณฑลต่อไป แต่แผนการไม่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มปฏิวัติถูกโจมตีจากกองทัพ

¹ Straits Settlement เป็นชื่อที่อังกฤษใช้เรียกรวม มะละกา สิงคโปร์ และปีนัง หลังอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษในค.ศ.1826 และมลายูตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษในค.ศ.1857

² ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 758-759.

³ เมืองเลาไจ บางครั้งเรียกว่าเมืองเลาไค (Laokai)

ของฝ่ายรัฐบาลอย่างหนัก จนท้ายที่สุดก็ไม่สามารถตั้งอยู่ในเหอโจวได้ต้องถอยกลับไปตั้งเวียดนามเมื่อกลับถึงเวียดนามฝรั่งเศสได้เข้าปลดอาวุธและเนรเทศกลุ่มปฏิวัติออกนอกดินแดนของฝรั่งเศส

นอกจากการก่อการครั้งที่ 3-8 ที่ถือเป็นการก่อการอย่างเป็นทางการของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติภายใต้การนำของดร.ซุน ยัตเซ็นในบริเวณ 3 มณฑลทางตอนใต้ของจีน คือ กว่างตง กว่างซี และยูนหนาน ปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติยังได้ก่อการปฏิวัติขึ้นในที่ต่างๆของจีน ซึ่งเป็นการก่อการโดยสมาชิกของสมาคมถงเหมิงฮุย ที่ดำเนินการร่วมกับสมาชิกของสมาคมลับภายในท้องถิ่นที่สำคัญ คือ การลุกฮือผิง-หลี่ ค.ศ.1906(The Ping-Li Uprising, 1906) และการก่อการปฏิวัติที่ดำเนินการร่วมกับสมาคมกว่างฟูฮุย ใน ค.ศ.1907-1908

สำหรับการลุกฮือผิง-หลี่ ค.ศ.1906 เป็นการก่อการที่เมืองหลี่หลิง(Liling)และหลิวหยาง(Liuyang)ในมณฑลหูหนานกับเมืองผิงเซียง(Pingxiang)ในมณฑลเจียงซี ซึ่งการก่อการที่เกิดขึ้นถือเป็นการก่อการครั้งแรกของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติภายหลังการก่อตั้งสมาคมถงเหมิงฮุย การก่อการครั้งนี้มีกำลังหลักในการก่อการเป็นสมาชิกของสมาคมเกอเหล่าฮุย(Gelao Hui = Society of the Elder)แต่มีสมาชิกของสมาคมถงเหมิงฮุยเป็นผู้นำในการก่อการ คือ หลิวเต้าอี้¹ (Liu Daoyi)และไช่เซ่าหนาน(Cai Shaonan)ซึ่งเป็นนักเรียนทุนชาวจีนในญี่ปุ่นและได้เดินทางกลับมายังมณฑลหูหนาน พวกเขาได้มีโอกาสติดต่อกับสมาชิกของสมาคมเกอเหล่าฮุยในเมือง หลี่หลิง หลิวหยางและผิงเซียงด้วยความช่วยเหลือของเว่ยจงเจวียน(Wei Zhongquan) ทำให้สามารถก่อตั้งสมาคมลับใหม่ขึ้นมาโดยการรวบรวมคนของสมาคมลับต่างๆ ภายในเมืองทั้ง 3 แห่งตั้งเป็นสมาคมหงเจียง(Hongjiang Society)และได้เลือก กงชุนไท(Gong Chuntai)ผู้นำสมาคมเกอเหล่าฮุยให้ดำรงตำแหน่ง “พี่ใหญ่(Big Brother)” ของสมาคม สมาคมหงเจียงขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากขณะนั้นในแถบลุ่มแม่น้ำฉางเจียงประสบปัญหาอดอยากจากอุทกภัยโดยเฉพาะในเขตมณฑลหูหนาน ทำให้ชาวนาที่ยากจนในหูหนาน และกรรมกรจากเหมืองถ่านหินอันหยาง(Anyang)ในเมืองผิงเซียงที่อยู่ติดกับมณฑลหูหนานได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคม เพราะไม่พอใจในการแก้ปัญหาความอดอยากของรัฐบาล ซึ่งการต่อต้านได้ขยายวงกว้างและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

สมาคมหงเจียงพยายามจะก่อการปฏิวัติขึ้นด้วยความช่วยเหลือของสมาคมเกอเหล่าฮุยแต่ล่าช้าเพราะไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะเลือกวันใดเป็นวันก่อการ ทำให้เหลียงซูเป่า(Liang Shubao)ไม่พอใจที่ล่าช้าจึงรวบรวมกำลังคนประมาณ 2,000 คน ชักธงที่มีคำว่า “ ฮั่น ” (Han) ก่อการขึ้นทันทีในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1906 เป็นเหตุให้ผู้นำคนอื่นๆของสมาคมหงเจียงไม่มีทางเลือกต้องก่อการขึ้นทันทีในหลี่หลิง หลิวหยางและผิงเซียง ภายใต้ชื่อ กองกำลังแห่งชาติจีนสาขาภาคใต้(The Chinese National Army, Southern Branch) ซึ่งมีกำลังคนในการก่อการทั้งสิ้นประมาณ 30,000 คน และได้ออกแถลงการณ์ในการก่อการว่า ...พวกเราไม่เพียงจะขับไล่แมนจูแต่จะยกเลิกการปกครองในระบอบราชาธิปไตยที่ดำเนินมาหลายพันปี...นอกจากนี้ยังจะแก้ไข

¹ หลิว เต้าอี้เป็นน้องชายของหลิว ขุยอี้ผู้นำคนสำคัญของสมาคมถงเหมิงฮุย

ระบอบกฎหมายและจัดสรรกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้กับประชาชนอย่างเสมอภาคด้วย...¹

นอกเหนือจากการก่อการของสมาคมหงเจียงที่ดำเนินการอยู่ใน 3 เมืองตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ในเขตเมืองหลิวหยางยังมีการก่อการของสมาคมหงฝู (Hongfu) เช่นเดียวกันกับสมาคมหงเจียงและสมาคมเกอเหล่า ฮู่ย๋ แต่สมาคมหงฝูไม่ต้องการเข้าร่วมกับการก่อการของสมาคมทั้งสอง เนื่องจากสมาคมหงฝูมีอุดมการณ์ในการปฏิวัติที่ต้องการล้มล้างการปกครองของชาวแมนจูสถาปนาการปกครองของชาวฮั่น โดยไม่สนใจว่าจะเป็นารปกครองในรูปแบบราชาธิปไตยหรือประชาธิปไตย²

การก่อการที่เกิดขึ้นในมณฑลหูหนานและเจียงซี ค.ศ.1906 ถือเป็นการลุกฮือขึ้นก่อการของประชาชนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดนับจากการเกิดกบฏไท่ผิงในค.ศ.1850-1864 แต่การก่อการก็ไม่ประสบผลสำเร็จ แม้ว่ากลุ่มปฏิวัติจะสามารถรบชนะกองกำลังของรัฐบาลหลายครั้ง เพราะเมื่อจาง จื่อต้ง³ และตวนฟิง⁴ (Duanfang) ได้ส่งกำลังเสริมจากหูเป่ย์และเจียงซูมาช่วยปราบปรามกลุ่มกบฏ ทำให้กลุ่มปฏิวัติต้องตกเป็นรอง และเมื่อกองกำลังสมัยใหม่ภายใต้การบังคับบัญชาของหยวน ซื่อไช้⁵ ได้เข้ามาร่วมการปราบปรามด้วย ก็ยิ่งทำให้กลุ่มปฏิวัติหมดทางต่อสู้และถูกปราบปรามจนราบคาบ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1907

นอกจากการลุกฮือผิง-หลี่ ค.ศ.1906 แล้ว ยังมีการก่อการปฏิวัติที่สำคัญเกิดขึ้นอีก 2 ครั้ง คือ การก่อการที่มีชื่อ จิ้น (Qiu Jin, ค.ศ.1877-1907) และสวี ซีหลิน (Xu Xilin, ค.ศ.? –1907) เป็นผู้นำในค.ศ.1907 และการก่อการในค.ศ.1908 ที่มี สยง เฉิงจี (Xiong Chengji, ค.ศ.1877-1910) เป็นผู้นำ

ชีว จิ้น ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำที่ก่อการในค.ศ.1907 และเป็นสตรีที่มีชื่อเสียงโดดเด่นในกลุ่มนักปฏิวัติ เนื่องจากชีว จิ้นเป็นสตรีคนแรกของจีนที่เรียกร้องสิทธิความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีในจีน⁶ ชีว จิ้น เกิดในครอบครัวที่มั่งคั่งในมณฑลเจ้อเจียง เมื่อแต่งงานตามความต้องการของบิดามารดา ก็ได้ติดตามสามีไปอยู่ที่เป่ย์จิง ต่อมาในค.ศ.1904 เธอได้ขอหย่ากับสามีแล้วเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นด้วยทุนส่วนตัว ซึ่งถือเป็นการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยวสำหรับสตรีชาวจีนในสมัยนั้น ที่ญี่ปุ่น ชีว จิ้นได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมกง เหมิง ฮู่ย๋ และได้รับเลือกจากสมาคมให้กลับมาดำเนินกิจกรรมเพื่อการปฏิวัติในมณฑลเจ้อเจียง ดังนั้นใน ค.ศ.1906 ชีว จิ้นจึงเดินทางกลับประเทศจีน ที่ช่างให้เธอได้ร่วมมือกับสมาคมกวง ฟู่ ฮู่ย๋ ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยในขั้นต้นได้จัดทำวารสารที่มีชื่อว่า สตรีจีน (Chinese Women) ซึ่งเป็นวารสารที่เรียกร้องให้

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 389.

² *Ibid.* p. 390.

³ จาง จื่อต้ง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เหลียงหู (Lianghu) ปกครองมณฑลหูเป่ย์และหูหนาน

⁴ ตวนฟิง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เหลียงเจียง (Liangjiang) ปกครองมณฑลเจียงซู เจียงซี และ

อานฮุย

⁵ หยวน ซื่อไช้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลจ้อลี่

⁶ ทวีป วรดิolk. (2542). *เล่มเดิม.* หน้า 756.

เกิดความเสมอภาคระหว่างบุรุษสตรีและเรียกร้องให้สตรีชาวจีนตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง นอกจากการออกวารสารแล้ว ชิว จิ้น ยังมีโอกาสได้ติดต่อกับสมาคมลับต่างๆ ในเจ้อเจียง ในขณะที่เกิด เหตุการณ์การก่อการในมณฑลหูหนานและเจียงซี สมาชิกของสมาคมกวาง ฟู่ ยู่คิดว่าในเจ้อเจียงควรจะมีการก่อการขึ้นบ้างเช่นเดียวกับที่หูหนานและเจียงซี ดังนั้นบรรดาสมาชิกของสมาคมลับที่ต้องการก่อการจึงใช้โรงเรียนต้าถง(Datong Academy)เป็นที่พบปะของสมาชิกกลุ่มปฏิวัติ และในการก่อการชิว จิ้น ได้วางแผนจะยึดเมืองต่างๆ ในเจ้อเจียง โดยเริ่มเคลื่อนกองกำลังที่อันชิ่ง (Anqing) มณฑลอานฮุย ไปยึดจินหว่า (Jinhua) เซาซิง(Shaoxing) และหังโจว(Hangzhou) ซึ่งมีกำหนดที่จะก่อการขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1907 แต่กำหนดการก็ไม่แน่นอนมีการเลื่อนตลอดเวลา จนท้ายที่สุดแผนการรั่วไหล เมื่อผู้ก่อการทั้งหลายทราบข่าวว่าแผนการที่เตรียมไว้ รั่วไหล สวี ซีหลินผู้นำกองกำลังที่เตรียมการก่อการในอันชิ่งก็ได้ก่อการขึ้น แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้สวี ซีหลินถูกจับและถูกประหารชีวิต แม้ว่าสวี ซีหลินจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ชิว จิ้น ยังไม่ ล้มเลิกความตั้งใจในการปฏิวัติและมีแผนการจะก่อการปฏิวัติอีกในวันที่ 19 กรกฎาคม แต่ในวันที่ 13 กรกฎาคม โรงเรียนต้าถงได้ถูกกองกำลังของรัฐบาลล้อมเพื่อจับชิว จิ้น พร้อมกลุ่มปฏิวัติ ทำให้ ชิว จิ้น จึงถูกจับและถูกประหารชีวิตในที่สุด

การก่อการในค.ศ.1908 โดยสง เิงจี ซึ่งเป็นชาวมณฑลเจียงซู เขาสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดทหารสมัยใหม่ที่อานฮุยและโรงเรียนทหารปืนใหญ่ที่หนานจิง สง เิงจีเป็นบุคคลที่มีความศรัทธาต่ออุดมการณ์การปฏิวัติ โดยเฉพาะตัวอย่างการก่อการของสวี ซีหลิน ทำให้สงมีความต้องการจะทำการปฏิวัติโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิง และทำการปรับปรุงระบบราชการรวมทั้งระบบการเมืองของจีนขึ้นใหม่ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1908 ภายในจีนเกิดความสับสนวุ่นวายเนื่องจากจักรพรรดิถังซวี่และพระนางฉือ ได้สวรรคตลงพร้อมๆกัน ทำให้สงตัดสินใจนำกำลังคนภายใต้บังคับบัญชาประมาณ 1,000 คนเข้าโจมตีอันชิ่ง หลังจากต่อสู้กับกองทหารอย่างหนักประมาณ 1 วัน กองกำลังของสงก็ไม่สามารถสู้ต่อไปได้อีกและต้องถอยกลับไปจีเจียนกวน ต่อมาเมื่อเขาเห็นว่าไม่สามารถตีอันชิ่งได้สำเร็จจึงเปลี่ยนแผนการไปโจมตีหลูโจว(Luzhou) แทนเพื่อหวังใช้เป็นที่ยึดมั่นในการก่อการต่อไป แต่ระหว่างถอยร่นอยู่นั้นกองกำลังของรัฐบาลยังคงตามโจมตีกองกำลังของสงมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อมาถึงหลูโจว สง เิงจีจึงเหลือกำลังพลเพียง 100 คนเท่านั้น ทำให้พ่ายแพ้ในที่สุด ในการก่อการครั้งนี้ประมาณการณ์ว่ากองกำลังของสงถูกจับและถูกประหารชีวิตประมาณ 300 คน ส่วนตัวสง เิงจีสามารถหลบหนีไปได้จนในค.ศ.1910 จึงถูกจับและถูกตัดสินประหารชีวิต

การก่อการของสง เิงจีในค.ศ.1908 มีความสำคัญเนื่องจากถือว่าเป็นความพยายามในการก่อการปฏิวัติครั้งแรกที่ดำเนินการโดยกองกำลังซึ่งเป็นกองทหารสมัยใหม่ ก่อนหน้านี้การก่อการที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการก่อการโดยสมาชิกของสมาคมลับ ซึ่งดูขาดความน่าเชื่อถือไม่เหมือนกับการก่อการที่เกิดขึ้นโดยกองทัพสมัยใหม่¹

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 404.

ภาพประกอบ 24 ชิว จิ้น สตรีผู้มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในกลุ่มนักปฏิวัติ

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229

ภาพประกอบ 25 เชี่ยว ฮุด เสี่ยง หรือ เชี่ยว ผัวเจิง หัวหน้าสมาคมกง เหมิง ฮุย สาขาประจำ
ประเทศไทย

ที่มา : เออีจิ มูราชิม่า. (2539). *การเมืองจีนสยาม*.

หลังจากปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติได้พยายามก่อการปฏิวัติขึ้นหลายครั้งในหลายพื้นที่ แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดความระส่ำระสายไม่แน่ใจในอนาคตของการก่อการปฏิวัติ โดยเฉพาะใน ค.ศ.1908 เมื่อ ดร.ซุน ยัตเซ็นต้องออกเดินทางรอบโลกอีกครั้งทำให้กลุ่มปฏิวัติขาดผู้นำที่เป็นศูนย์กลางของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติและที่ผ่านมานักปฏิวัติก็ได้ถูก รัฐบาลจับกุมตัวและประหารชีวิตเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการก่อการที่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่าได้ ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลไม่มีความแน่ใจที่จะให้การสนับสนุนขบวนการการปฏิวัติต่อไป กลุ่มปฏิวัติจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการก่อการจากการปลุกระดมมวลชนเป็นการลอบสังหาร ซึ่งปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติจำนวนมากยอมรับว่า การลอบสังหารอาจเป็นวิธีที่ทำให้การปฏิวัติประสบความสำเร็จก็ได้ รวมทั้งหนังสือพิมพ์หมินเป่าได้ลงข้อความสนับสนุนการลอบสังหารด้วยการวางระเบิดว่า “เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและได้ผลดี”¹ จึงทำให้เกิดการลอบสังหารบุคคลสำคัญในฝ่ายรัฐบาล เช่น ในค.ศ.1910 วัง จิง เว่ยได้พยายามขว้างระเบิดเพื่อสังหารผู้สำเร็จราชการ แต่ไม่สำเร็จและถูกจับจำคุก วิธีการลอบสังหารของวัง จิง เว่ยน่าจะได้แบบอย่างมาจาก อู๋ เยว่ (Wu Yue) ที่ได้พยายามวางระเบิดสถานีรถไฟเป่ย์จิง เพื่อลอบสังหารเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล 5 คนที่จะเดินทางไปศึกษาขบวนการรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ

1.3 การดำเนินการเพื่อการปฏิวัติ ระหว่างค.ศ.1909 –1911

ถึงแม้ว่าความพยายามในการก่อการปฏิวัติหลายครั้งของสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วย จะไม่ประสบความสำเร็จ จนทำให้กลุ่มปฏิวัติไม่แน่ใจในอนาคตของการปฏิวัติ แต่เมื่อจักรพรรดิกวังซวี่และพระนางเจื้อยซัววรรคต ทำให้กลุ่มปฏิวัติเกิดกำลังใจที่จะก่อการปฏิวัติขึ้นอีกครั้ง รวมทั้งเมื่อกลุ่มปฏิวัติเห็นความพยายามในการก่อการปฏิวัติของสงย เจิงจีที่ใช้กำลังทหารที่เป็นกองทหารสมัยใหม่ (The New Army) ในการก่อการที่อันซิง ทำให้ปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติมีแนวทางใหม่ในการก่อการ คือ การหาแนวร่วมที่เป็นกองทหารสมัยใหม่มาเป็นกำลังในการก่อการปฏิวัติ จากเดิมที่มุ่งเน้นการก่อการโดยอาศัยสมาชิกของสมาคมลับเท่านั้น ทำให้เกิดการก่อการโดยสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วยขึ้นอีก 2 ครั้ง ซึ่งถือเป็นการก่อการปฏิวัติครั้งที่ 9 –10 ภายใต้การนำของ ดร.ซุน ยัตเซ็น

หลังจากเดินทางออกจากเวียดนาม ดร.ซุน ยัตเซ็นได้เดินทางไปมลายูและออกเดินทางรอบโลกอีกครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ พยายามระดมทุนจากชาวจีนโพ้นทะเลให้มากที่สุดเพื่อเป็นทุนในการก่อการปฏิวัติครั้งต่อไป สำหรับประเทศไทย ดร.ซุน ยัตเซ็น ได้ส่งวัง จิง เว่ยมาก่อตั้งสาขาของสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วยประจำประเทศไทยขึ้นในค.ศ.1907 ซึ่งมีนายเซียว ฮุด เส็ง (Seow Hoot Seng, ค.ศ.1864-1939) หรือ เซียว ผัวเจิง (Xiao Focheng) เป็นหัวหน้าสาขา โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของสมาคมถ่ง หมิง ฮ่วย สาขาสิงคโปร์ที่จัดตั้งขึ้นเป็นสาขาแรกประจำภูมิภาคเอเชีย

¹ Ibid. p. 405.

ตะวันออกเฉียงใต้ในค.ศ.1905² และดร.ซุน ยัตเซ็นพร้อมคณะ เช่น หู อ๋ันหมิน หู อี้เซิง (Hu Yisheng) และ เหอ เค่อฟู (He Kefu) เป็นต้น ได้เดินทางมาประเทศไทยในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1908 โดยพักอยู่ประมาณ 10 วัน ดร.ซุนและคณะได้เปิดการอภิปรายที่ซอยแห่งหนึ่งในถนนเยาวราชซึ่งต่อมาเรียกว่า “ซอยปาฐกถา”(ปัจจุบันคือ ถนนมังกร ในตลาดเก่าเยาวราช)¹ สำหรับกิจกรรมทางการเมืองของสมาคมลงเหมิง อยู่ในประเทศไทย คือ การออกหนังสือพิมพ์และระดมเงินทุนเพื่อส่งไปเป็นทุนในการก่อการปฏิวัติในจีน

ในค.ศ.1909 ดร.ซุน ยัตเซ็นได้เดินทางไประดมทุนจากชาวจีนโพ้นทะเลในยุโรปและอเมริกา และในเวลาเดียวกันนั้นหวง ชิง และหู อ๋ันหมินก็ได้เดินทางไปยังฮ่องกงแล้วจัดตั้งสมาคมลงเหมิง อยู่ สาขาภาคใต้ขึ้นในฮ่องกง² เพื่อดำเนินการประสานงานกับสมาชิกที่อยู่ในกองทัพลัทธิใหม่ในกว่างโจว สำหรับเตรียมการก่อการปฏิวัติโดยใช้กองทหารสมัยใหม่ ซึ่งนายทหารส่วนมากของกองทหารสมัยใหม่จะเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดนายทหารสมัยใหม่ทั้งภายในจีนและในต่างประเทศ ดังนั้นนายทหารบางคนซึ่งได้รับรู้เรื่องราวและอุดมการณ์ในการก่อการปฏิวัติ จึงเห็นชอบด้วยและเข้าร่วมกับขบวนการการปฏิวัติของสมาคมลงเหมิง อยู่³ โดยหนึ่งในจำนวนนั้นคือ หนึ อี้งเตียน (Ni Yingdian) นายทหารปืนใหญ่สมาชิกสมาคมลงเหมิง อยู่ ที่ได้รับคำสั่งจากสมาคมให้จัดตั้งสาขาของสมาคมขึ้นในกว่างโจวและในกองทัพ โดยมีแผนการจะใช้กองทัพลัทธิใหม่ที่ประจำการอยู่รอบ ๆกว่างโจว ดำเนินการปฏิวัติร่วมกับสมาชิกของสมาคมลับในท้องถิ่น ซึ่งตามแผนการมีกำหนดจะก่อการขึ้นในวันตรุษจีน(วันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1910) แต่ก่อนจะถึงวันที่กำหนดข่าวการก่อการได้รั่วไหลออกไป ทำให้นายทหารจากกลุ่มปฏิวัติปะทะกับตำรวจในพื้นที่ เมื่อเกิดการปะทะขึ้นทำให้ hnึ อี้งเตียนต้องตัดสินใจก่อการปฏิวัติขึ้นทันทีที่ไม่มีความพร้อม โดย hnึ ได้นำกำลังพลประมาณ 1,000 คนเข้าก่อการปฏิวัติในเมืองกว่างโจวทำให้เกิดการปะทะกับกองกำลังของฝ่ายรัฐบาล หลังจากการปะทะประมาณ 2 วัน hnึ อี้งเตียนก็เสียชีวิต การก่อการของ hnึ อี้งเตียนในครั้งนี้ถูกบันทึกให้เป็นการก่อการครั้งที่ 9 ภายใต้การนำของดร.ซุน ยัตเซ็นและเป็นครั้งแรกที่สมาคมลงเหมิง อยู่ได้ใช้กองทัพลัทธิใหม่ในการก่อการปฏิวัติ⁴

² G. William Skinner. (1957). *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*. p. 157.

¹ เมื่อดร.ซุน ยัตเซ็นเดินทางมาถึงประเทศไทย รัฐบาลไทยได้รับแจ้งเตือนจากสถานทูตอังกฤษจึงได้แจ้งให้ดร.ซุน ยัตเซ็นเดินทางออกนอกประเทศภายในหนึ่งสัปดาห์ แต่สถานทูตสหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงโดยถือว่าดร.ซุน ยัตเซ็นเป็นผู้มีภูมิสำเนาอยู่ในฮาวาย รัฐบาลไทยจึงขยายเวลาให้ดร.ซุน ยัตเซ็นอยู่ในประเทศไทยอีกหนึ่งสัปดาห์. *Ibid.* และ เออิจิ มูราชิม่า. (2539). *การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ.1924-1941*. แปลและบรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล. หน้า 1.

² เงินทุนที่ใช้ในการจัดตั้งสาขาของสมาคมลงเหมิง อยู่ในฮ่องกง มาจากการบริจาคของพ่อค้าในฮ่องกงจำนวน 20,000 เหรียญฮ่องกงและเงินที่ดร.ซุน ยัตเซ็นได้จากการระดมทุนในสหรัฐอเมริกาจำนวน 8,000 เหรียญฮ่องกง. Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 185.

³ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 458.

⁴ Marie-Claire Bergere. (1998). *loc.cit.*

ความล้มเหลวในการก่อการปฏิวัติทั้งๆที่ใช้กองทัพสมัยใหม่ ได้ทำให้สมาชิกจำนวนมากของสมาคมกง เหมิง ฮ่วยหมดกำลังใจที่จะดำเนินการปฏิวัติต่อไป สมาชิกของสมาคมในฮ่องกงที่เคยมีมากถึง 2,000 คนในค.ศ.1909 แต่ในค.ศ.1910 มีสมาชิกเหลืออยู่ไม่ถึง 200 คน¹ ถึงแม้จะเป็นเช่นนี้แต่ดร.ซุน ยัตเซ็นก็ไม่ได้หมดกำลังใจในการก่อการปฏิวัติและยังให้กำลังใจสมาชิกที่เหลืออยู่เพื่อเตรียมการในการก่อการปฏิวัติครั้งต่อไป จากการประชุมที่มลายูในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1910 ดร.ซุน ยัตเซ็น² หวง ชิง หู อันหมินและผู้นำคนอื่นๆของสมาคมกง เหมิง ฮ่วย ได้มีการตกลงกันว่าจะก่อการครั้งต่อไปที่กว้างโจวในเดือนเมษายน ค.ศ.1911 ซึ่งการก่อการในครั้งนี้จะต้องทำให้สำเร็จ

ภายหลังการประชุมดร.ซุน ยัตเซ็นได้ออกเดินทางอีกครั้งเพื่อไประดมทุนสำหรับการปฏิวัติ เพราะในการประชุมได้มีการสรุปว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การก่อการยังคงไม่ประสบผลสำเร็จ คือ การขาดอาวุธที่ทันสมัยที่จะใช้ในการก่อการ³ ดังนั้นหลังจากออกเดินทางไปได้ 3 เดือนดร.ซุนจึงส่งเงินจำนวน 187,000 เหรียญฮ่องกง ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากการระดมทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแคนาดา⁴ กลับมาให้หวง ชิงและเจ้า เชิง⁵ ซึ่งไปเตรียมการก่อการอยู่ที่ฮ่องกง โดยเงินจำนวนนี้จะนำไปซื้ออาวุธและเตรียมกำลังคน ในการก่อการที่กว้างโจวในเดือนเมษายนตามแผนการที่ได้วางไว้

การก่อการที่กว้างโจว หวง ชิงได้วางแผนจะใช้กองกำลังอาสาสมัครจำนวน 800 คนที่คัดเลือกมาจากสมาชิกของสมาคมลับในมณฑลต่างๆและชาวจีนโพ้นทะเล มาเป็น “กองหน้า” เข้าไปก่อการในเมืองกว้างโจว โดยให้พยายามเปิดประตูเมืองเพื่อให้กองทัพสมัยใหม่ที่ถูกรอบเมืองเข้าเมืองได้ และหลังจากยึดกว้างโจวได้แล้ว หวง ชิงก็จะนำกองกำลังครึ่งหนึ่งพร้อมอาวุธเดินทางไปยังยี่ตู่หนานและหูเป่ย์ ในขณะที่เจ้า เชิงจะนำกำลังพลส่วนที่เหลือเดินทางเข้ายึดเจียงซูและหนานจิง สำหรับอาวุธที่จะใช้ในการก่อการจะส่งมาจากญี่ปุ่น ไช่ฉวน และสยามไปยังฮ่องกงแล้วค่อยๆลำเลียงอย่างลับๆเข้ากว้างโจว⁶ แต่ความพยายามในการก่อการครั้งนี้ก็ล้มเหลวเหมือนครั้งที่ผ่านๆมา เนื่องจากความล้มเหลวไหล หวง ชิง จึงตัดสินใจที่จะก่อการขึ้นทันทีในวันที่ 27 เมษายน โดยไม่รอกำลังเสริมที่จะเดินทางมาจากฮ่องกง ภายหลังจากรายข่าวว่า รัฐบาลเตรียมการจัดส่ง

¹ Ibid.

² หลังจากดร.ซุน ยัตเซ็นทราบข่าวการล้มเหลวในการก่อการของหนี่ อี้เตียน ดร.ซุนได้เดินทางกลับจากสหรัฐอเมริกาไปยังมลายูอีกครั้ง

³ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 258

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 802.

⁵ เจ้า เชิง เคยได้รับแต่งตั้งพร้อมกับกัว เหวินจางให้ปราบปรามการก่อการครั้งที่ 5 ที่ฉินโจวและเหลียนโจว แต่ต่อมาเจ้า เชิง เกิดขัดแย้งกับ กัว เหวินจาง เจ้าจึงถูกบังคับให้ออกจากกองทัพแล้วเดินทางมาฮ่องกง เนื่องจากเจ้าเป็นเพื่อนกับ หวง ชิง มีประสบการณ์ในการเป็นทหารประกอบกับยังคงมีอิทธิพลในหมู่ผู้ใต้บังคับบัญชาเก่า ทำให้เจ้าได้กลายมาเป็นผู้นำคนสำคัญในการก่อการของสมาคมกง เหมิง ฮ่วย ในค.ศ.1910-1911. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* pp.459-460.

⁶ Ibid. p. 460. and Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 188.

กองกำลังมาเสริมในกว้างตง แต่การเปลี่ยนแปลงในนาที่สุดท้ายของกลุ่มปฏิวัติและการขาดการประสานงานที่ดี ทำให้กองกำลังของฝ่ายปฏิวัติเกิดเข้าใจผิดกันและต่อสู้กันเอง ทำให้กองกำลังของรัฐบาลเข้าปราบปรามทันที เป็นผลให้ฝ่ายปฏิวัติมีผู้เสียชีวิต 72 คน (ต่อมามีการตรวจสอบพบว่า มีผู้เสียชีวิตในการก่อการมากกว่า 72 คน) ซึ่งต่อมาทั้ง 72 คน ได้รับการยกย่องให้เป็น “72 วีรชน” มีการสร้างอนุสรณ์สถานเพื่อเป็นที่ระลึกให้กับวีรชนทั้ง 72 คน ณ บริเวณที่มีการปะทะกัน

การก่อการที่เกิดขึ้นในเดือนเมษายน ค.ศ.1911 เป็นการก่อการครั้งใหญ่ที่สุดและหวังผลมากที่สุดของกลุ่มปฏิวัติ แต่การก่อการก็ยังประสบความล้มเหลว ซึ่งดร.ซุน ยัตเซ็นได้บันทึกว่าเป็นการล้มเหลวครั้งที่ 10 ในการก่อการปฏิวัติ และหวัง ซึ่งที่เป็นผู้นำในการก่อการได้เขียนถึงการก่อการในครั้งนี้ว่า ...ถึงพวกเราจะได้พยายามอย่างสุดกำลังความสามารถที่จะก่อการให้สำเร็จ แต่พวกเราก็ยังล้มเหลว เมื่อพวกเราพ่ายแพ้ในกว้างตงก็คงยากที่จะก่อการให้สำเร็จในที่อื่นๆ ...¹ จากข้อความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หวัง ซึ่งในฐานะผู้นำอันดับสองของสมาคมถงเหมิง ฮู่ยั้นนั้นสิ้นหวังกับการก่อการปฏิวัติ หลังจากที่ถูกกลุ่มปฏิวัติล้มเหลวในการก่อการที่กว้างโจว ค.ศ.1911

2. การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษนิยมในการปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1905-1911

ชัยชนะของญี่ปุ่นเหนือรัสเซียในค.ศ.1905 ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวในปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติเท่านั้น ในปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยมก็เกิดกระแสตื่นตัวในเรื่องรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน ประกอบกับในขณะนั้นได้เกิดกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมากในหมู่ปัญญาชน รวมทั้งกระแสชาตินิยมที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวจีน(ฮั่น)ในค.ศ.1905 โดยชาวจีนได้ทำการประท้วงไม่ซื้อสินค้าของสหรัฐอเมริกา เพื่อตอบโต้การที่สหรัฐอเมริกาปฏิบัติต่อชาวจีนอย่างไม่เป็นธรรมโดยเฉพาะเรื่องการห้ามชาวจีนเข้าประเทศ² สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้รัฐบาลในฐานะผู้นำกลุ่มอนุรักษนิยมไม่สามารถปฏิเสธกระแสตื่นตัวในเรื่องรัฐธรรมนูญอีกต่อไป ทำให้ในที่สุดรัฐบาลได้ประกาศให้มี “ ขบวนการรัฐธรรมนูญ ” (Constitutional Movement) ในค.ศ.1906 ควบคู่ไปกับการปฏิรูประบบราชการที่ดำเนินมาตั้งแต่ค.ศ.1901 ซึ่งจะมีการปฏิรูประบบราชการโดยขยายการบริหารจาก 6 กระทรวงเป็น 11 กระทรวง เพื่อสร้างรัฐบาลกลางที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น³

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 462.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม.* หน้า 785.

³ *แหล่งเดิม.* หน้า 786.

2.1 การปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1905-1908

ในค.ศ.1905 เมื่อกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญของปัญญาชนจีนได้ขยายวงกว้างภายหลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ทำให้รัฐบาลไม่สามารถเพิกเฉยต่อกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญได้อีกต่อไป ดังนั้นในเดือนธันวาคม ค.ศ.1905¹ รัฐบาลได้ส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูง 5 คนเป็นเจ้าชายชาวแมนจู 3 คน และขุนนางชาวฮั่น 2 คน เดินทางไปศึกษาระบบราชการและระบอบรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ โดยแบ่งการเดินทางออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก 3 คนให้เดินทางไปยังญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และเบลเยียม อีก 2 คนให้เดินทางไปยังสหรัฐอเมริกา เยอรมนี ออสเตรียและอิตาลี ขณะที่ไปศึกษาดูงานต่างประเทศได้เดินทางกลับมาถึงจีนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1906 และได้เขียนรายงานทูลเกล้าถวายความคิดเห็นเกี่ยวกับการไปศึกษาดูงานในต่างประเทศแก่จักรพรรดิทงจี้และพระนางฉือซี้ ร่วมกับทูตจีนในต่างประเทศอีก 2 คน โดยทั้งหมดได้ลงความเห็น “ ขบวนการรัฐธรรมนูญจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการคงอยู่ของราชวงศ์ชิง ”² พระนางฉือซี้จึงได้เรียกเจ้าชายฉุนที่ 2 (Prince Chun II, ค.ศ.1883-1951) หรือ ไข่เฟิง (Zaifeng)³ และหยวน ซื่อไข่เข้าเฝ้าเพื่อปรึกษาถึงผลดีผลเสียของขบวนการรัฐธรรมนูญ ดังนั้นในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ.1906 พระนางฉือซี้ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ออกพระบรมราชโองการในนามพระจักรพรรดิทงจี้ ประกาศให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตื่นตัว เพื่อเริ่มต้นการปฏิรูปประเทศด้วยขบวนการที่เรียกว่า “ ขบวนการรัฐธรรมนูญ ” โดยรัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะใช้รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นเป็นแม่แบบให้กับรัฐธรรมนูญของจีน เพราะทั้งสองชาติมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด และในค.ศ.1907-1908 รัฐบาลได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่ระดับสูงไปศึกษาระบอบรัฐธรรมนูญในญี่ปุ่นและเยอรมนีอีกครั้ง (ระบอบรัฐธรรมนูญของเยอรมนีเป็นแม่แบบของระบอบรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น)⁴ ซึ่งคณะที่ไปดูงานได้เสนอในรายงานว่ารัฐธรรมนูญและระบบราชการของอังกฤษและเยอรมนีน่าจะดีที่สุดที่จะเป็นแบบอย่างให้กับจีน และรัฐธรรมนูญของจีนที่จะเกิดขึ้นก็ควรจะมีผลบังคับใช้ภายในระยะเวลา 5 ปี โดยเนื้อหาของรัฐธรรมนูญควรส่งเสริมและเป็นเครื่องมือในการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิง⁵

ดังนั้นเพื่อให้ขบวนการรัฐธรรมนูญที่จะเกิดขึ้นประสบผลสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ประกาศการ

¹ ตามแผนการที่วางไว้คณะไปศึกษาดูงานจะต้องออกเดินทางในเดือนกันยายน ค.ศ.1905 แต่เพราะอู่ เยวี่ได้ลอบวางระเบิดสถานีรถไฟเป่ย์จิง ทำให้การเดินทางต้องล่าช้าออกไปเป็นเดือนธันวาคมในปีเดียวกัน. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 369.

² John K. Fairbank; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 389.

³ เจ้าชายฉุนที่ 2 ทรงเป็นโอรสของเจ้าชายฉุนที่ 1 และเป็นพระอนุชาของจักรพรรดิทงจี้ ซึ่งในค.ศ.1905 ทรงดำรงตำแหน่งเป็นองคมนตรีและเสนาบดี (โดยทั่วไปเจ้าชายไม่นิยมใส่ลำดับที่ 1 หรือ 2 แต่เพื่อป้องกันการสับสนระหว่างเจ้าชายฉุนที่ 1 และเจ้าชายฉุนที่ 2 ในที่นี้จึงใส่ลำดับที่)

⁴ John K. Fairbank. (1992). *China : A New History.* p. 245.

⁵ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* pp. 413-414.

ปฏิรูประบบราชการเพื่อรองรับระบอบรัฐธรรมนูญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการปฏิรูประบบการบริหารราชการจาก 6 กระทรวงเป็น 11 กระทรวง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารราชการจาก 6 กระทรวงเป็น 11 กระทรวงนั้นได้เริ่มทำการปฏิรูปมาตั้งแต่ค.ศ.1901-1905แล้ว และได้มีการปรับปรุงต่อในช่วงค.ศ.1906-1907 เช่น การจัดตั้งกระทรวงการต่างประเทศในค.ศ.1901 กระทรวงพาณิชย์ในค.ศ.1903 (ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นกระทรวงเกษตร อุตสาหกรรม และการพาณิชย์) กระทรวงศึกษาธิการในค.ศ.1905 ส่วนกระทรวงกิจการภายในที่จัดตั้งขึ้นในค.ศ.1906ก็พัฒนามาจากกระทรวงตำรวจ(Xunjing Bu = Ministry of Police)ที่รวมเข้ากับกองทหารธงเขียวและแผนกราชยานพาหนะ(ม้า)¹ ในค.ศ.1906 กระทรวงภาษีศุลกากรรวมเข้ากับคณะกรรมการการค้าการคลัง ตั้งเป็นกระทรวงการคลังในค.ศ.1906

นอกจากการรวมหน่วยงานต่างๆที่มีหน้าที่ซ้ำซ้อนกันเข้าด้วยกัน ยังมีการสร้างกระทรวงใหม่เพื่อรองรับการปฏิรูปประเทศโดยเฉพาะ คือ กระทรวงไปรษณีย์และการสื่อสาร กับกระทรวงยุติธรรม ด้วยวิธีการเช่นนี้ทำให้เกิดกระทรวงใหม่ขึ้น การเกิดขึ้นของกระทรวงใหม่ๆทั้ง 11 กระทรวงเป็นการยกเลิกโครงสร้างการบริหารราชการ 6 กระทรวง(Liu Bu)ที่จีนใช้มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์สุย(Sui, ค.ศ.581-618)และถัง(Tang, ค.ศ.618-917)มาเป็นระบบ 11 กระทรวง ในค.ศ.1906 โดยจะมีสิ่งที่หลงเหลือเพื่อให้ระลึกถึงการบริหารงานในระบบ 6 กระทรวงอยู่ก็เพียงชื่อของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงพิธีการเท่านั้น กระทรวงทั้ง 11 ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบราชการ ได้แก่

- 1) กระทรวงมหาดไทย (Li Bu = Ministry of Civil Appointments)
- 2) กระทรวงพิธีการ (Li Bu = Ministry of Rites)
- 3) กระทรวงการต่างประเทศ (Weiwu Bu = Ministry of Foreign Affairs)
- 4) กระทรวงเกษตร อุตสาหกรรมและการพาณิชย์ (Shang Bu = Ministry of Agriculture Industry and Commerce)
- 5) กระทรวงศึกษาธิการ (Xue Bu = Ministry of Education)
- 6) กระทรวงกิจการภายใน (Minzheng Bu = Ministry of Internal Affairs)
- 7) กระทรวงกลาโหม* (Lijun Bu = Ministry of Army)
- 8) กระทรวงการคลัง (Duzhi Bu = Ministry of Finance)
- 9) กระทรวงยุติธรรม (Fa Bu = Ministry of Justice)
- 10) กระทรวงไปรษณีย์และการสื่อสาร (Youchuan Bu = Mimistry of Posts and Communication)
- 11) กระทรวงเมืองขึ้น** (Lifan Yuan = Ministry of Dependencies)²

¹ เมื่อถูกผนวกเข้ากับกระทรวงกลาโหม แผนกราชยานพาหนะ(ม้า)ได้พัฒนาเป็นกองทหารม้า

* เดิมกระทรวงกลาโหมใช้ชื่อในภาษาจีนว่า Bing Bu เมื่อปฏิรูปแล้วได้เปลี่ยนชื่อเป็น Lijun Bu.

** มีหน้าที่ดูแลมองโกเลีย เตอร์กีสถานและทิเบต

ในการบริหารกระทรวงทั้ง 11 กระทรวงแต่ละกระทรวงจะมีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง 1 คนและมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง 2 คน ซึ่งตามหลักการในการแต่งตั้งจะไม่มี การคำนึงถึงเชื้อชาติว่าเป็นชาวแมนจูหรือชาวฮั่น แต่ในทางปฏิบัติกลับมีชาวฮั่นเพียง 5 คนเท่านั้นจากจำนวน 13 คนที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาสู่สภากองมนตรีและคณะรัฐมนตรี¹ ในการแต่งตั้งขุนนางครั้งนี้ได้ทำลายระบบสมดุลงของอำนาจระหว่างชาวแมนจูและชาวฮั่นที่ราชวงศ์ชิงพยายามใช้ในการปกครองจีนมาโดยตลอด

การสร้างระบบการบริหารงานที่ให้อำนาจกับสภากองมนตรีและคณะรัฐมนตรี ทั้ง 13 คนในฐานะรัฐบาลกลางได้สร้างความไม่พอใจให้กับขุนนางในส่วนท้องถิ่นซึ่งโดยปกติจะมีอำนาจในการบริหารจัดการในท้องถิ่นของตนเองค่อนข้างจะเป็นอิสระ นับตั้งแต่การปราบปรามกบฏไท่ผิงเป็นต้นมา แต่เมื่อการปฏิรูประบบราชการในค.ศ.1906 มีจุดมุ่งหมายเน้นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิง จึงเป็นการไปลดทอนอำนาจในการบริหารและการตัดสินใจของขุนนางในส่วนท้องถิ่น สำหรับขุนนางชาวฮั่นในส่วนท้องถิ่นที่รัฐบาลต้องการจะลดทอนอำนาจมากที่สุด คือ จางจื่อตัง และหยวน ซื่อไช้ เพราะทั้งสองคนเป็นขุนนางที่มีอำนาจและมีบารมีในกองทัพที่มีแสนยานุภาพที่สุดของจีน ดังนั้นทั้งสองคนจึงได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้เป็นองคมนตรีซึ่งต้องมาประจำการที่เป่ย์จิงในค.ศ.1907 การกระทำได้ก่อกวนของราชสำนักเท่ากับเป็นการบีบให้ทั้งสองคนออกจากพื้นที่ฐานอำนาจในฐานะข้าหลวงใหญ่มณฑลหูหนานกับหูเป่ย์ และจื่อลี่ ตามลำดับ สำหรับหยวน ซื่อไช้ในค.ศ.1906 เมื่อมีการจัดตั้งกระทรวงกลาโหมอำนาจทางการทหารของหยวน ซื่อไช้ก็ถูกถ่ายโอนไปให้กับเถียนเหลียงขุนนางชาวแมนจู ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมโดยทำการบริหารงานร่วมกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงชาวแมนจูอีก 2 คน ส่วนอำนาจในการควบคุมกองทัพเป่ย์หยาง ซึ่งเคยอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของหยวน ซื่อไช้มาก่อน จำนวน 6 กองพล 4 กองพลถูกโอนมาอยู่ภายใต้ภายใต้การปกครองของขุนนางชาวแมนจู จะเหลือเพียงกองพลที่ 2 และกองพลที่ 4 เท่านั้นที่ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของหยวน ซื่อไช้²

การก่อการปฏิวัติขึ้นหลายครั้งของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติในช่วงระหว่างค.ศ.1906-1908 ได้เป็นแรงผลักดันที่ทำให้รัฐบาลชิงไม่สามารถนิ่งเฉยและดำเนินการขบวนการรัฐธรรมนูญแบบชั่วคราวได้อีกต่อไป ดังนั้นในเดือนสิงหาคมค.ศ.1908 รัฐบาลจึงได้ออกแผนการและประกาศเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญว่า รัฐบาลจะประกาศให้รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในอีก 9 ปีข้างหน้า(ค.ศ.1916) รวมทั้ง

² John K. Fairbank; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* pp. 391-393. และ จอห์น เค. แฟร์แบงค์; และคนอื่นๆ. (2525). หน้าเดิม.

¹ ในสภากองมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมีขุนนางทั้งสิ้น 13 คน ทั้ง 13 คนถือเป็นขุนนางระดับสูงที่สุดในการปกครองประเทศ ในค.ศ.1906 ซึ่งตามรายชื่อที่ประกาศออกมาประกอบด้วยชาวแมนจู 7 คน ชาวฮั่น 5 คน และชาวมองโกล 1 คน. John K. Fairbank; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p. 395.

² *Ibid.* p. 385.

จะจัดให้มีการเลือกตั้งและเรียกประชุมรัฐสภาขึ้นเป็นครั้งแรกในค.ศ.1917 ซึ่งหลักการสำคัญ 2 ประการของรัฐธรรมนูญที่จะประกาศใช้โดยได้ลอกแบบอย่างมาจากรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น คือ

1. จักรพรรดิของราชวงศ์ชิงจะต้องมีอำนาจอย่างสมบูรณ์เหนือรัฐบาลจีน และจะต้องมีการสืบสันตติวงศ์ตลอดไป
2. จักรพรรดิจะทรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้¹

ตามแผนการของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามโครงการ 9 ปีของรัฐบาลจะมีการเตรียมความพร้อมก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญจริงในค.ศ.1916 ดังนี้ คือ ในค.ศ.1909 จะมีการเรียกประชุมสภาที่ปรึกษาในมณฑลต่างๆ และจะมีการเรียกประชุมที่ปรึกษาสภาแห่งชาติในค.ศ.1910² แต่ความพยายามในการปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญของกลุ่มอนุรักษนิยมก็ต้องเกิดการสะดุดครั้งใหญ่ เมื่อจักรพรรดิกวงซวี่และพระนางฉือสวรรคตในวันที่14 และ15 พฤศจิกายน ค.ศ.1908 โดยเฉพาะการสวรรคตของพระนางฉือผู้นำกลุ่มอนุรักษนิยมและผู้กุมอำนาจในการปกครองจีนมากกว่า 47 ปี ได้ทำให้ราชวงศ์ชิงที่อ่อนแออยู่แล้วยิ่งอ่อนแอลงไปอีก ก่อนการสวรรคต 2 วัน พระนางฉือได้แต่งตั้งให้ผู่อี๋ (Puyi,ค.ศ.1906 -1967)โอรสของเจ้าชายฉุนที่ 2 เป็นรัชทายาทในฐานะพระราชโอรสบุญธรรมของจักรพรรดิถังจื่อและกวงซวี่ ทำให้ภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิกวงซวี่ผู่อี๋ได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิองค์ที่ 10 ของราชวงศ์ชิง ด้วยพระชนมพรรษา 3 พรรษา เปลี่ยนรัชศกเป็นเซวียนถ่ง (Xuanton,ค.ศ.1909 -1912) พร้อมทั้งแต่งตั้งให้เจ้าชายฉุนที่ 2 เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

2.2 การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษนิยม ระหว่างค.ศ.1909 -1911

เมื่อเริ่มต้นรัชสมัยจักรพรรดิซุนถ่งการปฏิรูปประเทศที่ดำเนินมาก็ต้องหยุดชะงักจนแทบจะไม่มี การเคลื่อนไหวใดๆ เพราะเมื่อพระนางฉือสวรรคต สิ่งสำคัญที่สุดที่พระนางทิ้งไว้คืออำนาจในการปกครองจีนที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระนางมาเกือบ 5 ทศวรรษ การสวรรคตของพระนางและจักรพรรดิกวงซวี่จึงทำให้เกิดสุญญากาศในอำนาจ ถึงแม้ว่าพระนางจะทำการแต่งตั้งให้เจ้าชายฉุนที่ 2 เป็นผู้สำเร็จราชการแทนองค์ของจักรพรรดิไว้แล้ว แต่ด้วยพระชันษาเพียง 25 ปีของผู้สำเร็จราชการ ทำให้ทรงขาดประสบการณ์ในการบริหารประเทศ และขาดประสบการณ์ในการประสานประโยชน์ระหว่างขุนนางกลุ่มต่างๆ จึงเกิดการแย่งชิงอำนาจกันที่สุดในที่สุด ก่อนการปฏิรูประบบราชการในค.ศ.1906 กลุ่มที่มีอำนาจในการบริหาร คือ กลุ่มของเจ้าชายฉิงในส่วนกลางที่เป็นพันธมิตรกับหยวน ซื่อไช้และจาง จื่อตงขุนนางคนสำคัญในส่วนภูมิภาค³ ในค.ศ.1906เมื่อมีการ

¹ John K. Fairbank; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* pp. 396-397.

² จอห์น เค. แฟร์แบงค์; และคนอื่นๆ. (2525). *หน้าเดิม*.

³ พระนางฉือเองก็ทรงกังวลพระทัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าชายฉิง หยวน ซื่อไช้และจาง จื่อตง พระนางจึงพยายามควบคุมอำนาจของขุนนางกลุ่มนี้ ด้วยการเลื่อนยศให้กับหยวนและจางในค.ศ.1907. อี้ซิง เจียวหรือ ฟู่อี๋. (2531). *จากจักรพรรดิสู่สามัญชน*. แปลโดย ยุพเรศ วินัยธร. หน้า 50.

ปฏิรูประบบการบริหารราชการเกิดขึ้นได้เปิดโอกาสให้กลุ่มขุนนางแมนจู ที่นำโดยเถียนเหลียง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกับหล่งชิง(Rongqing)รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการขึ้นมามีอำนาจ

ภาพประกอบ 26 จักรพรรดิเซวียนถ่ง(บน) พระนางหลงอวี่ และเจ้าชายฉุนที่ 2 ผู้นำกลุ่ม

อนุรักษนิยม ระหว่าง ค.ศ.1909-1911

ที่มา : อี้ซิง เจียวหรง ฟู่อี. (2531). *จากจักรพรรดิสู่สามัญชน*. หน้า 10-12.

ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ผู้อยู่เบื้องหลังกลุ่มขุนนางแมนจู คือ เจ้าชายฉุนที่ 2 นั้นเอง¹ เมื่อเจ้าชายฉุนที่ 2 ขึ้นมาเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน หยวน ซื่อไข่จึงถูกบังคับให้ลาออกเพื่อไปรักษาโรคเท้าที่บ้านเกิดในมณฑลหูหนาน ในเดือนมกราคม ค.ศ.1909 ส่วนจาง จื่อตงก็เสียชีวิตในอีก 9 เดือนต่อมา (ตุลาคม ค.ศ.1909)

ถึงแม้เจ้าชายฉุนที่ 2 จะกำจัดฝ่ายตรงข้ามไปได้แต่ปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงอำนาจก็ไม่ได้หมดไป เนื่องจากเจ้าชายฉุนที่ 2 เกิดความขัดแย้งกับเถี่ยเหลียงอีก และในท้ายที่สุดเจ้าชายฉุนที่ 2 จึงได้นำพระอนุชา 2 องค์ คือ ไซ้ซวิน (Zaixun) และไซ้เทา (Zaitao) เข้ามาควบคุมกองทัพแทนเถี่ยเหลียง² รวมทั้งนำเชื้อพระวงศ์คนอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการปกครองจนเกิดเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ คือ กลุ่มเชื้อพระวงศ์

ภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิฉุนชวี่และพระนางฉือซี นอกจากจะทำให้เกิดความวุ่นวายจากการแย่งชิงอำนาจของข้าราชการระดับสูง ยังทำให้การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเล็งเห็นว่ารัฐบาลกำลังอยู่ในภาวะอ่อนแอและยังมีข้อเรียกร้องจากจากผู้แทนสภาทั้ง 16 มณฑลที่ถวายฎีกาต่อองค์จักรพรรดิ โดยเรียกร้องให้มีการจัดการ ปกครองในระบอบรัฐสภา ดังนั้นเพื่อลดกระแสการเรียกร้องรัฐธรรมนูญและการปกครองในระบอบรัฐสภา ในค.ศ.1910 รัฐบาลจึงได้ประกาศลดระยะเวลาที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญลงจากเดิมที่กำหนดจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญในค.ศ.1916 และเรียกประชุมรัฐสภาในค.ศ.1917 มาเป็นจะมีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญในค.ศ.1912 และเรียกประชุมรัฐสภาในค.ศ.1913³ เมื่อความต้องการในเรื่องรัฐธรรมนูญมีมากขึ้นทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมมีแนวโน้มจะไปรวมกับกลุ่มปฏิรูป ในการดำเนินการเรื่อง ขบวนการรัฐธรรมนูญ โดยกลุ่มอนุรักษนิยมได้มีพระบรมราชโองการอภัยโทษให้กับ คัง โห่ยเว่ยและเหลียง ฉีเซา ผู้นำกลุ่มปฏิรูป ทั้งคังและเหลียงจึงสามารถเดินทางกลับจีนได้อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ต้องไปใช้ชีวิตในต่างประเทศถึง 12 ปี การอภัยโทษดังกล่าวก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจริงใจของกลุ่มอนุรักษนิยมที่ต้องการให้ขบวนการรัฐธรรมนูญประสบความสำเร็จ แต่ทั้งนี้การกระทำทั้งหมดของกลุ่มอนุรักษนิยมก็มีเป้าหมายเพียงเพื่อลดกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และลดกระแสการก่อการปฏิวัติที่คุกรุ่นอยู่ในจีน

¹ John K. Fairbank; & Denis Twitchett, General Editors. (1980). *op.cit.* p.413.

² การเข้าควบคุมกำลังทหารของเจ้าชายฉุนที่ 2 เริ่มต้นด้วยในค.ศ.1909 เจ้าชายฉุนที่ 2 ได้ออกพระบรมราชโองการในนามจักรพรรดิให้องค์จักรพรรดิเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือ รวมทั้งจัดตั้งกองกำลังรักษาพระราชวัง (Jinzi Fu = The New Palace Guard) แล้วให้ไซ้เทาเข้าควบคุม และเมื่อมีการแยกกิจการกองทัพเรือออกมาจากกระทรวงกลาโหมในค.ศ.1910ก็ให้ไซ้ซวินเข้าควบคุม. *Ibid.* pp. 386, 413.

³ *Ibid.* p. 397.

3. การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ระหว่างค.ศ.1905-1911

การเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ภายหลังการก่อตั้งสมาคมถ่งเหมิง ฮ่วย ค.ศ.1905 คือ การพยายามแสดงความคิดเห็นตอบโต้กับงานเขียนของสมาคมถ่งเหมิง ฮ่วย ที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หมินเป่าโดยตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ซินหมิน ฉงเป่า ที่เป็นหนังสือพิมพ์ของสมาคมเป่า หวง ฮ่วย(สมาคมพิทักษ์จักรพรรดิ) ในประเทศญี่ปุ่นโดยที่หนังสือพิมพ์ทั้งสองพยายามเปรียบเทียบและนำเสนอถึงข้อดีและข้อเสียของการปกครองทั้งระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตย (Democratic Republic) และระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) แต่การเปรียบเทียบดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะปัญญาชนจีนที่อยู่ในญี่ปุ่นเท่านั้น ในเมืองต่างๆที่มีสาขาของสมาคมทั้งสองตั้งอยู่ก็มีการออกบทความในลักษณะเดียวกัน เช่นฮ่องกง สิงคโปร์ ไต้หวัน และซานฟรานซิสโก¹ ในประเทศไทยก็มีการออกหนังสือพิมพ์ตอบโต้กันระหว่างกลุ่มปฏิรูปและกลุ่มปฏิวัติ โดยหนังสือพิมพ์ของกลุ่มปฏิรูป ชื่อ “ฉี หม่า ซิน ปอ” (Ch'i Nam Jih Pao) หรือ ฉินนาน รือเป่า (Qinan Ribao) ที่ฉง โหยวเว่ยส่งเหลียง บัวหมิง(Liang Boming) มาก่อตั้งในค.ศ.1908 ก็ได้ตีพิมพ์บทความตอบโต้กับหนังสือพิมพ์ของกลุ่มปฏิวัติที่มีนายเซียว ฮุด เส็งเป็นเจ้าของ ชื่อ “ฮัว เซียม ซิน ปอ” (Hua Hsien Jih Pao) หรือ หวาเซียน รือเป่า(Huaxian Ribao) ซึ่งก่อตั้งในค.ศ.1907 นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ ฮัว เซียม ซิน ปอ ยังมีการตีพิมพ์เป็นฉบับภาษาไทยด้วยภายใต้ชื่อ “จีนโนสยามวารศัพท์”² สำหรับประเด็นที่มีการถกเถียงกันมากที่สุด ระหว่างกลุ่มปฏิรูปและกลุ่มปฏิวัติ ระหว่างค.ศ.1905-1911 มีด้วยกัน 3 ประเด็น คือ

1). จีนควรจะมีการปฏิวัติหรือไม่ กลุ่มปฏิรูปมองว่าจีนไม่ควรจะมีการปฏิวัติ เพราะการปฏิวัติจะทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายภายในจีน ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาตินิยมอำนาจคุกคามจีนมากยิ่งขึ้น แต่กลุ่มปฏิวัติกลับมองว่า รัฐบาลในขณะนั้นก็ขายจีนให้กับชาตินิยมอำนาจอยู่แล้ว ดังนั้นผู้กล้าที่รักชาติจึงควรมีหน้าที่ก่อการปฏิวัติขึ้นเพื่อล้มล้างการปกครองโดยราชวงศ์

2). จีนควรมีการปกครองในระบอบสาธารณรัฐหรือไม่ ในสายตาของกลุ่มปฏิรูปมองว่าประชาชนชาวจีนยังไม่รู้เรื่องและไม่มีความพร้อมสำหรับการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ การปกครองที่เหมาะสมกับชาวจีนมากที่สุด ควรเป็นการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข เช่นเดียวกับญี่ปุ่น แต่สำหรับกลุ่มปฏิวัติที่ต้องการโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์มองว่า เมื่อก่อการปฏิวัติสำเร็จระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยเท่านั้น ที่เหมาะสมจะนำมาใช้ในการปกครองจีน

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 373.

² Lo Jung-pang. Editor. (1967). *op.cit.* p. 214. and G. William Skinner. (1957). *op.cit.*

3). จีนควรจะรักษาระบบการถือครองที่ดินแบบเดิมไว้หรือไม่ กลุ่มปฏิรูปต้องการให้ระบบการถือครองที่ดินของเจ้าของที่ดินแบบเดิมยังคงมีอยู่ต่อไป เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวาย รวมทั้งเป็นการรักษาระเบียบของสังคม (Social Order) จีนไว้ แต่กลุ่มปฏิวัติมองว่าเมื่อเกิดจีนใหม่จะต้องมีการสร้างระบบโครงสร้างทางสังคมขึ้นใหม่ เพื่อความเสมอภาคและภราดรภาพ ตามหลักการลัทธิไตรราษฎร์ที่กลุ่มปฏิวัติประกาศให้เป็นอุดมการณ์ในการปฏิวัติ¹

ในการเคลื่อนไหวของปัญญาชนกลุ่มปฏิรูป ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด คือ คัง โหย่วเว่ย และ เหลียง จีเซา และในเดือนกันยายน ค.ศ.1906 ขณะที่คัง โหย่วเว่ยเดินทางระดมทุนเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆของสมาคมเป่า หวง อยู่อยู่ในสหรัฐอเมริกา เมื่อคังได้ทราบข่าวการประกาศให้มีขบวนการรัฐธรรมนูญของรัฐบาลจีน เขามีความยินดีมากและประกาศว่าขบวนการรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความพยายามหลายปีของเขาที่ต้องการให้ขบวนการรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นในจีน² นอกจากนี้คัง โหย่วเว่ยยังได้ประกาศเปลี่ยนชื่อสมาคมเพื่อการปฏิรูปของตนจากสมาคมเป่า หวง ฮู่ เป็นสมาคมกัวหมิน หลี่เสียน ฮู่ (Guomin Lixian Hui) หรือสมาคมรัฐธรรมนูญแห่งชาติ (The National Constitutional Association)³ และคังยังได้ถวายฎีกาผ่านรัฐมนตรีและข้าหลวงใหญ่ เหลียงเจียงและเหลียงกว่าง ให้ประกาศรับรองสมาคมกัวหมิน หลี่เสียน ฮู่เป็นสมาคมที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่รัฐบาลเพิกเฉยต่อคำร้องขอของคัง โหย่วเว่ย

ถึงแม้ว่าเวลาจะผ่านไปแต่ขบวนการรัฐธรรมนูญของรัฐบาลที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ปรากฏผลเท่าที่ควร ทำให้บทบาทสมาคมกัวหมิน หลี่เสียน ฮู่ของคัง เสื่อมความนิยมลงไปด้วย จากการที่เคยได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงแรก โดยเฉพาะชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ค่อนข้างจะอนุรักษ์นิยม⁴ เหลือเพียงการเคลื่อนไหวระดมทุนเป็นวงแคบๆในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในทวีปอเมริกา⁵ ซึ่งคัง โหย่วเว่ยจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนบทความแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องขบวนการรัฐธรรมนูญ ความคิดเห็นทางด้านการเมืองและเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น

ด้านเหลียง จีเซา แม้ว่าเหลียงจะยังคงดำรงตนเป็นลูกศิษย์และผู้ช่วยที่ดีของคัง โหย่วเว่ย แต่เหลียงก็มีบทบาทโดดเด่นมาตั้งแต่ช่วงค.ศ.1901-1905 และได้ดำเนินบทบาททางการเมืองของตนแตกต่างไปจากคัง โหย่วเว่ยอาจารย์ของตน เนื่องจากเหลียง จีเซาได้รับอิทธิพลทางความคิดของตะวันตกมากยิ่งขึ้น ภายหลังเดินทางลี้ภัยในญี่ปุ่น ทำให้เหลียงในฐานะนักเขียนและบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของปัญญาชนชาวจีน ไม่เห็นด้วยและไม่ยกย่องขบวนการรัฐธรรมนูญของรัฐบาลเหมือนกับคัง โหย่วเว่ย รวมทั้งไม่ยอมรับบทความของคังที่เขียนสนับสนุนขบวนการรัฐธรรมนูญในหนังสือพิมพ์ซินหมิน จงเป่า เนื่องจากเหลียงเห็นว่าไม่เหมาะสม

¹ Su Kaiming. (1986). *op.cit.* p. 78

² Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 366.

³ Lo Jung-pang, Editor. (1967). *op.cit.* p. 204.

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์; และคนอื่นๆ. (2525). *เล่มเดิม.* หน้า 798.

⁵ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement. Vol II.* p. 368.

เพราะในขณะนั้นปัญญาชนชาวจีนในญี่ปุ่น กำลังตื่นตัวกระตือรือร้นกับอุดมการณ์ในการปฏิวัติและการก่อการปฏิวัติ โดยเหลียง ฉีเซาได้แสดงทัศนคติที่มีต่อเรื่องขบวนการรัฐธรรมนูญและการปฏิวัติว่า การปฏิวัติเกิดขึ้นเพราะมีการทุจริตในรัฐบาลและการทุจริตที่รุนแรงนั่นเองที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการปฏิวัติ วิธีการแก้ไขไม่ให้เกิดการปฏิวัติมีเพียงวิธีเดียว คือ รัฐบาลจะต้องมีความจริงจังในการพัฒนาระบบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข ซึ่งจะทำให้ขบวนการในการปฏิวัติสลายตัวไป¹

ในค.ศ.1907 เหลียง ฉีเซาได้จัดตั้งสมาคมเจิ้ง เหวิน ชื่อ(Zheng Wen Shi = The Political Information Association)ขึ้นในกรุงโตเกียว เพื่อทำหน้าที่เป็นสมาคมในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารด้านการเมืองกับประชาชนชาวจีน โดยเหลียง ฉีเซาหวังที่จะให้ประชาชนชาวจีนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนก่อนการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข โดยที่คัง โหยวเว่ยได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินสำหรับการก่อตั้งสมาคม และในค.ศ.1908 มีการจัดตั้งสาขาของสมาคมขึ้นที่ซ่างไห่ และให้ดำเนินการประสานงานร่วมกับสมาคมเพื่อการปฏิรูปต่างๆที่มีอยู่เดิม² แต่สมาคมเจิ้ง เหวิน ชื่อ ดำเนินงานอยู่ได้ไม่นานก็ถูกรัฐบาลสั่งปิด ในเดือนสิงหาคม ปีเดียวกัน เนื่องจากสมาคมได้ตีพิมพ์ข้อเรียกร้อง 10 ประการในการปฏิรูปประเทศ ที่เขียนขึ้นโดยคัง โหยวเว่ยและเหลียง ฉีเซา ในนามของชาวจีนโพ้นทะเลที่เป็นสมาชิกของสมาคมกั๋วหมิน หลีเสียง ฮู่ยี่ ที่อยู่ในทวีปเอเชีย อเมริกา ยุโรป แอฟริกา และออสเตรเลีย ประมาณ 200 เมืองทั่วโลก ข้อเรียกร้องทั้ง 10 ประการนี้ประกอบไปด้วย

- 1) ให้มีการเลือกและเรียกประชุมสภาแห่งชาติ เพื่อให้เกิดขบวนการรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง
- 2) ให้ปลดพระพันปีหลวงและฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิ
- 3) ให้ยกเลิกระบอบขันทีรับใช้
- 4) ให้ยกเลิกการแบ่งแยกระหว่างชาวแมนจูและชาวฮั่น และทำการเปลี่ยนชื่อประเทศจากจักรวรรดิต้าชิง(Da Qing Guo)เป็น จงหว่า(Zhonghua = ประเทศของชาวจีน)
- 5) ให้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า เจียงหนาน(Jiangnan)³ เพื่อเมืองหลวงจะได้ตั้งอยู่กลางประเทศ

¹ Ibid. p. 369.

² Ibid. p. 372.

³ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายที่ตั้งของเจียงหนานว่าสามารถนิยามได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. หมายถึง มณฑลเจ้อเจียง และภาคใต้ของมณฑลเจียงซู
2. หมายถึง ภาคใต้ของมณฑลอานฮุย ภาคใต้ของมณฑลเจียงซู และภาคเหนือของมณฑลเจ้อเจียง
3. หมายถึง ภาคใต้ของมณฑลอานฮุย ภาคใต้ของมณฑลเจียงซู และ มณฑลเจ้อเจียง.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2542). *เจียงหนานแสนงาม*. หน้า 4.

6) ให้ยกเลิกระบอบข้าหลวงใหญ่ (governor-general) ในปัจจุบันที่ลอกแบบมาจากสมัยราชวงศ์หยวน (Yuan, ค.ศ.1279-1368) และหมิง ควรใช้ระบอบข้าหลวงใหญ่ตามแบบราชวงศ์ถัง (Tang, ค.ศ.618-917) และซ่ง (Song, ค.ศ.960-1279) ที่ให้อำนาจกับรัฐบาลกลางในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

7) ให้จัดคณะกรรมการพิเศษขึ้นในเมืองหลวงเพื่อดูแล แมนจูเรีย มองโกเลีย เทอร์กิสถาน (Turkestan) และทิเบต

8) ให้จัดตั้งกองทัพเรือที่มีความแข็งแกร่ง

9) ให้เกณฑ์ประชาชนมาจัดตั้งเป็น กองทัพประชาชน (The Citizen's Army)

10) ให้จัดตั้งโรงงานผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์และคลังอาวุธในจีน รวมทั้งจัดทุ่งเลี้ยงสัตว์เพื่อเพาะพันธุ์ม้าพันธุ์ดี¹

จากข้อเรียกร้องทั้ง 10 ประการนี้ ข้อเรียกร้องประการที่ 2 น่าจะสร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลมากที่สุด โดยเฉพาะพระนางฉือ พระพันปีหลวง ผู้นำกลุ่มอนุรักษนิยมที่ถูกเรียกร้องให้ออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแล้วคืนอำนาจการบริหารประเทศให้กับจักรพรรดิฉือ ทำให้สมาคมเจิ้ง เหวิน ชื่อถูกสั่งปิด

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1908 เมื่อจักรพรรดิฉือและพระนางฉือสวรรคต ข้าราชการสวรรคตของจักรพรรดิฉือได้ทำให้ความหวังของกลุ่มปฏิรูป ที่ต้องการจะฟื้นฟูอำนาจการปกครองให้กับจักรพรรดิฉือต้องดับสลายลง เหลือเพียงความหวังที่ต้องการจะเห็นจีนปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข ซึ่งภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิฉือและพระนางฉือ คัง โหย่วเว่ยได้ทำการติดต่อกับเจ้าชายฉุนที่ 2 ผู้สำเร็จราชการและพระอนุชาของจักรพรรดิฉือ โดยคังเรียกร้องให้เจ้าชายจัดการกับหยวน ซื่อไช่ เนื่องจากหยวนทรยศต่อจักรพรรดิฉือในค.ศ.1898 และเรียกร้องให้เจ้าชายเลือกคนดีมีความสามารถเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลที่ดีเพื่อให้การบริหารราชการประสบความสำเร็จ² สำหรับคัง โหย่วเว่ยและเหลียง ฉีเซาก็ยังคงดำเนินกิจกรรมทางการเมืองไปตามปกติ คือ การระดมทุนจากชาวจีนโพ้นทะเลและการออกหนังสือเผยแพร่อุดมการณ์และสนับสนุนขบวนการการปฏิรูปประเทศและขบวนการรัฐธรรมนูญของรัฐบาล

ในค.ศ.1910 ทั้งคัง โหย่วเว่ยและเหลียง ฉีเซา ก็ได้รับพระบรมราชโองการอภัยโทษจากจักรพรรดิเซวียนถ่ง หลังจากที่ทั้งสองคนถูกประกาศให้เป็นบุคคลที่รัฐบาลต้องการตัวมาตั้งแต่ค.ศ. 1898 นอกจากจะได้รับการอภัยโทษแล้วคังและเหลียงยังได้รับอนุญาตให้แสดงความคิดเห็นในทุกเรื่องได้อย่างเสรี³ ทำให้ทั้งสองคนสามารถเดินทางกลับมาประเทศจีนได้อีกครั้ง หลังจากที่ต้องไปใช้

¹ Lo Jang-pang, Editor. (1967). *op.cit.* pp. 212-213.

² *Ibid.* p. 214.

³ *Ibid.* p. 217.

ชีวิตอยู่ในต่างประเทศถึง 12 ปี ทำให้ในช่วงระหว่างค.ศ.1909-1911 กลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิรูปที่นำโดยคัง โห้วเว่ยดูเหมือนจะอยู่ใกล้ชิดกันอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อร่วมกันต่อสู้กับอุดมการณ์ในการปฏิวัติที่มีกระแสรุนแรงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในช่วงหลังการสวรรคตของจักรพรรดิหงซีและพระนางฉือซี พระพันปีหลวง

4. การเคลื่อนไหวเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง

ในค.ศ.1911 บรรยากาศภายในจีนคุกรุ่นไปด้วยกระแสเรียกร้องให้เกิดการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ในกลุ่มปฏิวัติรูปแบบการปกครองที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือ การปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย สำหรับกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิรูปเห็นว่าการปกครองแบบรัฐธรรมนูญที่มีจักรพรรดิเป็นประมุขเท่านั้นที่เหมาะสมจะใช้ในการปกครองจีน แต่สภาพของจีนในขณะนั้นเอื้ออำนวยให้ปัญญาชนจีนจำนวนมากหันไปให้การสนับสนุนกลุ่มปฏิวัติ เนื่องจากปัญญาชนเกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้น ในช่วงก่อนค.ศ.1911 การแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนจีนปรากฏขึ้น 2 ครั้งใหญ่ๆ คือ การลุกฮือของพวกนักมวยในค.ศ.1900 และการคว่ำบาตรสินค้าของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ.1905 ความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนจีนนี้จะปรากฏเด่นชัดขึ้นอีกครั้ง ในการขัดแย้งเรื่องการสร้างทางรถไฟ จนนำไปสู่การก่อการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ.1911

ปัญหาความขัดแย้งเรื่องทางรถไฟในทศวรรษที่1900 เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลพยายามจะเร่งสร้างทางรถไฟเพื่อเชื่อมการคมนาคมในส่วนต่างๆของประเทศเข้าด้วยกัน เพื่อเอื้อให้การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เปี่ยมประสิทธิภาพสำเร็จ ในทศวรรษที่1890 รัฐบาลพยายามสร้างทางรถไฟโดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะใช้เงินทุนของต่างชาติ ทำให้การสร้างทางรถไฟมีความล่าช้ามาก ในค.ศ.1896 จีนมีทางรถไฟทั่วประเทศเพียง 370 ไมล์ (ในขณะที่ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น สหรัฐอเมริกามีทางรถไฟทั่วประเทศ 182,000 ไมล์ อังกฤษ 21,000 ไมล์ ฝรั่งเศส 25,000 ไมล์ และญี่ปุ่นมี 2,300 ไมล์)¹ และจากผลที่จีนแพ้ญี่ปุ่นในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 ชาตินิยมอำนาจต่างๆจึงได้เข้าคุกคามจีนอย่างหนัก ด้วยการแบ่งเขตอิทธิพลในจีนและการบังคับขอสัมปทานในการสร้างทางรถไฟในเขตอิทธิพลของตนเอง ทำให้รัฐบาลไม่มีทางเลือกและท้ายที่สุดต้องขายพันธบัตรให้กับต่างชาติ การกู้เงินจากชาติมหาอำนาจมาใช้ในการสร้างทางรถไฟเป็นผลให้ทางรถไฟมีรัฐบาลเป็นเจ้าของแต่เพียงในนามเท่านั้น เพราะมหาอำนาจต่างชาติที่เป็นเจ้าหนี้ของรัฐบาลได้อำสิทธิ์ในการสร้างทางรถไฟ และเข้าดำเนินกิจการทางรถไฟในฐานะผู้ถือครองพันธบัตร ทำให้เจ้าของสัมปทาน คือ รัสเซีย(และต่อมาคือญี่ปุ่น)ที่ได้รับสัมปทานในเขตแมนจูเรีย เขื่อนหนี่ในซานตง และฝรั่งเศสในหยุนหนาน ได้กลายเป็นผู้ครอบครองเศรษฐกิจทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ

¹ Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. p. 248.

และการค้าในเขตทางรถไฟไปด้วย ในช่วงค.ศ.1896-1899 จีนมีทางรถไฟเพิ่มขึ้นอีก 280 ไมล์และระหว่างค.ศ.1901-1905 มีทางรถไฟที่สร้างเสร็จเพิ่มขึ้นอีก 3,222 ไมล์¹

ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องทางรถไฟเกิดขึ้นรุนแรงเมื่อรัฐบาลต้องการกู้เงินจากต่างชาติเพิ่มขึ้น เพื่อใช้ในการสร้างทางรถไฟเชื่อมฮั่นโซว(Hankou)กับกวางโจว และเชื่อมฮั่นโซวกับเฉิงตู(Chengdu) หลังจากการสร้างทางรถไฟสายเป่ย์จิง-ฮั่นโซวสร้างเสร็จในค.ศ.1905 ซึ่งแต่เดิมสัญญาสัมปทานการสร้างทางรถไฟสายฮั่นโซว-กวางโจวเป็นของสหรัฐอเมริกา แต่ในค.ศ.1898 มีการเปลี่ยนมือสัญญาสัมปทาน เมื่อพวกชนชั้นผู้ดีและพ่อค้าในมณฑลหูหนาน หูเป่ย์และกวางตุ้งที่ร่ำรวยจากการค้าและอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในมณฑลดังกล่าวได้รวบรวมเงินกันและกู้เงินจากฮ่องกง ซื้อสัมปทานทางรถไฟคืนจากสหรัฐอเมริกา ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1911 รัฐบาลได้ประกาศพระบรมราชโองการเรียกคืนสิทธิในการสร้างทางรถไฟทั้งหมดกลับมาเป็นของรัฐ แต่รัฐบาลไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะดำเนินการสร้างทางรถไฟต่อจึงต้องกู้เงินจากภาคธนาคารของชาติมหาอำนาจ 4 ชาติ คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมนีและสหรัฐอเมริกา การกระทำดังกล่าวของรัฐบาลได้สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนเป็นอันมาก เพราะเปรียบเสมือนเป็นการนำผลประโยชน์ของชาวจีนที่ถือครองกรรมสิทธิ์ทางรถไฟไปขายให้กับต่างชาติ ประชาชนในมณฑลที่มีทางรถไฟผ่านคือมณฑลหูหนาน หูเป่ย์ กวางตุ้งและซื่อชวนได้ทำการประท้วง มีการจัดตั้งสมาคมพิทักษ์ทางรถไฟขึ้น ชื่อ สมาคมเป่าลู่ตงจื่อ ฮุย (Baolutongzhi Hui = The Railway Protection Society) โดยสมาคมดังกล่าวได้ทำการต่อต้านรัฐบาลซึ่งที่จะโอนกิจการทางรถไฟเป็นของรัฐ โดยได้ทูลเกล้าฯถวายฎีกาคัดค้านต่อองค์จักรพรรดิหลายฉบับแต่ก็ไร้ผล ทำให้การประท้วงมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะที่ซื่อชวนมีความรุนแรงมาก เมื่อมีการชุมนุมของประชาชน การปิดร้านค้าและโรงเรียน รวมทั้งงดการเสวยภาชีให้รัฐ ในเดือนกันยายน ค.ศ.1911 รัฐบาลได้สั่งให้ตวนฟิงนำกองทัพอจากหูเป่ย์เคลื่อนไปซื่อชวนเพื่อปราบปราม การเคลื่อนทัพออกจากหูเป่ย์ได้ทำให้การก่อการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911 ประสบผลสำเร็จ

4.1 การลุกฮือที่เมืองอู่ซาง ค.ศ.1911

การลุกฮือที่เมืองอู่ซาง(Wuchang Uprising)ในค.ศ.1911 ถือว่าเป็นความสำเร็จเพียงชั่วข้ามคืนของการก่อการปฏิวัติ หลังจากที่ต้องผิดหวังกับการก่อการปฏิวัติมา 10 ครั้ง จนทำให้นักปฏิวัติจำนวนมากหมดความหวัง แต่การปฏิวัติที่อู่ซางในครั้งนี้กลับเกิดขึ้นและประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าการลุกฮือที่อู่ซางจะประสบผลสำเร็จอย่างง่ายดาย แต่ผลที่เกิดขึ้นมีความยิ่งใหญ่และมีความสำคัญกับประวัติศาสตร์จีนมาก เพราะถือว่าการปฏิวัติได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่สุดในรอบ 2,000 ปีของระบอบการปกครองจีน นับตั้งแต่จักรพรรดิฉินสือหวงตี้ (Qinshi Huangdi, 221 ปีก่อนคริสตกาล-206 ปีก่อนคริสตกาล) ได้สถาปนาระบอบ

¹ Ibid. p. 249.

จักรพรรดิขึ้นภายในจีน นั่นคือการโค่นล้มการปกครองในระบอบจักรพรรดิและสถาปนาการปกครองในระบอบ สาธารณรัฐขึ้นแทนที่

กลุ่มปฏิวัติที่แต่เดิมมุ่งก่อการปฏิวัติในบริเวณมณฑลทางตอนใต้ของจีนคือ กว่างตง กว่างซี และหยุนหนาน ได้เล็งเห็นว่าบริเวณในการก่อการปฏิวัตินั้นไม่เอื้ออำนวยให้การก่อการประสบความสำเร็จ เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของประเทศ ทำให้กลุ่มปฏิวัติได้ขยายการก่อการจากมณฑลทางตอนใต้ ขึ้นมาเป็นบริเวณภาคกลางของประเทศ เพื่อให้สามารถส่งกำลังเสริมจากมณฑลทางใต้ซึ่งเป็นฐานกำลังของกลุ่มปฏิวัติมายังตอนกลางของประเทศได้สะดวก รวมทั้งสามารถหวังผลในการก่อการขึ้นไปสู่ภาคเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งของเป่ย์จิงศูนย์กลางอำนาจในการบริหารประเทศ ดังนั้นสมาคมถงเหมิง ฮู่จิงได้ตั้งสาขาภาคกลางของสมาคมขึ้นที่เซี่ยงไฮ้ ในวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ.1911 โดยให้เซ่ง เจียวเร็นเข้าดำรงตำแหน่งประธานสาขาพรรค และมีจุดมุ่งหมายที่จะก่อการปฏิวัติขึ้นในบริเวณมณฑลหูเป่ย์หรือหูหนาน¹

ในมณฑลหูเป่ย์ มีสมาคมลับเพื่อการปฏิวัติ 2 สมาคมที่ดำเนินการปฏิวัติร่วมกับสมาคมถงเหมิง ฮู่จิง คือ สมาคมก่ง จิ้น ฮู่ย (Gong Jin Hui = สมาคมความเจริญก้าวหน้า = The Progressive Association) และสำนักเหวินเสวี่ยเซ่อ (Wenxueshe = สำนักวรรณคดี = The Literary Institute) โดยที่สมาคมทั้งสองได้ส่งสมาชิกเข้าไปแทรกซึมอยู่ภายในกองทัพสมัยใหม่ของรัฐบาลในหูเป่ย์ เพื่อถือโอกาสในเวลาที่กองทัพของตวนฟิงเคลื่อนจากหูเป่ย์ไปซื้อขบวนนั้นก่อการขึ้นอย่างฉับพลัน และได้กำหนดที่จะก่อการปฏิวัติขึ้นในเดือนตุลาคมค.ศ.1911 แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดวันที่แน่นอนก็เกิดอุบัติเหตุขึ้นก่อน ทำให้กลุ่มปฏิวัติต้องดำเนินการปฏิวัติ

ในวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ.1911 ซุน ฮู่ (Sun Wu) และหลิว กง (Liu Gong) ได้ลักลอบทำวัตถุระเบิดอยู่ภายในเขตสัมปทานของรัสเซียในฮั่นโข่ว เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการก่อการปฏิวัติที่จะเกิดขึ้น แต่เนื่องจากซุน ฮู่ไม่ระวังระเบิดจึงเกิดระเบิดขึ้น เมื่อตำรวจรัสเซียได้ยินเสียงระเบิดจึงเข้าตรวจค้นบริเวณดังกล่าว และเมื่อรัฐบาลทราบข่าวว่ามีกลุ่มปฏิวัติอยู่ จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้น และสามารถจับกลุ่มนักปฏิวัติได้จำนวนหนึ่งพร้อมกับรายชื่อสมาชิกสมาคมปฏิวัติ ซึ่งรายชื่อส่วนมากของสมาชิกเป็นทหารที่อยู่ภายในกองทัพสมัยใหม่นั้นเอง การที่รายชื่อถูกเปิดเผยทำให้สมาชิก ร้องไห้กลัวว่าจะถูกจับประหารชีวิต ดังนั้นจึงไม่มีทางเลือกต้องก่อการปฏิวัติขึ้นในค่ำของวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911 ที่เมืองอู่ฮาง ด้วยการเข้ายึดคลังอาวุธของรัฐบาลในอู่ฮางและเข้าโจมตีที่ทำการข้าหลวงใหญ่และที่ทำการข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหาร การก่อการปฏิวัติสามารถสำเร็จได้โดยใช้ระยะเวลาในการก่อการเพียง 1 คืนเท่านั้น แต่การก่อการที่เกิดขึ้นยังขาดผู้นำที่แท้จริงในการก่อการ ทำให้ทหารกลุ่มที่ก่อการต้องไปขอรับรองแกมบังคับให้ หลี่ หยวนหง (Li Yuanhong) ซึ่งเป็นผู้นำในกองทัพขณะนั้นและเป็นคนที่ถูกน้องรักใคร่ให้เป็นผู้นำในการก่อการปฏิวัติ² ซึ่งความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างง่ายดายนี้ ดร.ซุน ยัตเซ็นได้ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะ “ฟ้าเท่านั้นที่ช่วยจีนไว้” (

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 465

² ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 770.

Heaven itself helped China) ให้การก่อการประสบความสำเร็จ เนื่องจากในขณะนั้นตวันฟ่งได้นำ กองทหารสมัยใหม่ส่วนหนึ่งเดินทางไปซื้อขวน ทำให้กองทหารสมัยใหม่ที่เป็นกลุ่มนักปฏิวัติ เหลืออยู่ในอุซางเพียง 3,000 – 5,000 คนเท่านั้น แต่การเคลื่อนกำลังที่เกิดขึ้นก็เป็นผลดีต่อกลุ่ม ปฏิวัติเพราะทำให้รัฐบาลไม่มีกำลังพอที่จะใช้ในการต้านทานและปราบปรามกลุ่มปฏิวัติ รวมทั้ง ข้าหลวงใหญ่ หูหนาน-หุเป่ย์ คือ รุ่ยเจิง(Ruicheng)และข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหาร คือ จาง เปียว(Zhang Biao) ได้นำออกจากอุซางไปตั้งแต่ช่วงเริ่มก่อการ ทำให้กลุ่มปฏิวัติสามารถยึดอุซางได้ อย่างง่ายดาย ในเช้าวันที่ 11 ตุลาคม ซึ่งถือเป็นชัยชนะเพียงชั่วข้ามคืนของกลุ่มปฏิวัติ

เมื่อสามารถยึดอุซางได้แล้ว กลุ่มปฏิวัติได้ส่งโทรเลขไปยังมณฑลต่างๆและเมืองสำคัญๆให้ ประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อรัฐบาล เมื่อรัฐบาลได้ทราบข่าวการปฏิวัติได้พยายามขอรับรองให้ ฝรั่งเศสและรัสเซียเข้าปราบปรามกลุ่มปฏิวัติ แต่ทั้งสองชาตินิ่งเฉย เนื่องจากกลุ่มปฏิวัติได้ขอรับรอง ให้ต่างชาติวางตัวเป็นกลางไม่แทรกแซงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (ในวันที่ 18 ตุลาคม ทูตและกงสุล ต่างชาติได้ประกาศอย่างเป็นทางการที่จะวางตัวเป็นกลางต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น)² ในวันที่ 12 ตุลาคม ฮั่นหยาง(Hanyang)และฮั่นโซ่วก็ตกอยู่ในการควบคุมของกลุ่มปฏิวัติ ทำให้กลุ่มปฏิวัติ สามารถยึดเมืองแฝด 3 เมือง(tri-cities) คือ อุซาง ฮั่นหยาง และฮั่นโซ่ว ที่เรียกรวมกันว่า อุฮั่น (Wuhan)ไว้ได้ อุฮั่นถือว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนรองจากเซี่ยงไฮ้ และเป็น ศูนย์กลางการคมนาคมทางรถไฟที่สำคัญของจีน เมื่อสามารถยึดอุฮั่นได้กลุ่มปฏิวัติได้ประกาศ จัดตั้งรัฐบาลทหารชั่วคราวขึ้นในหุเป่ย์ โดยดำเนินการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐและแต่งตั้งให้ หลี่ หยวนหงดำรงตำแหน่งผู้นำเฉพาะกาลในหุเป่ย์³

หลังจากหุเป่ย์ประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อรัฐบาลชิง มณฑลต่างๆและเมืองที่สำคัญ ต่างเลียนแบบประกาศตนเป็นอิสระเช่นกัน โดยซานซี(Shaanxi)และหูหนานประกาศในวันที่ 22 ตุลาคม เจียงซีประกาศวันที่ 24 ตุลาคม ซานซี(Shanxi)ประกาศวันที่ 29 ตุลาคม หยุนหนาน ประกาศวันที่ 31 ตุลาคม เซี่ยงไฮ้ประกาศวันที่ 3 พฤศจิกายน กุ้ยโจว เจียงซู และเจ้อเจียง ประกาศวันที่ 5 พฤศจิกายน ผู้เจี้ยนและกวางตงประกาศวันที่ 9 พฤศจิกายน และซื้อขวนประกาศ ในวันที่ 27 พฤศจิกายน⁴ ซึ่งผู้ที่ประกาศให้มณฑลต่างๆและเมืองต่างๆเป็นอิสระนั้นมีทั้งที่เป็นการ ประกาศโดยกลุ่มปฏิวัติ โดยกองทัพสมัยใหม่ รวมทั้งในบางพื้นที่ข้าหลวงประจำมณฑลเป็น ผู้ประกาศเอง⁵ ทำให้ภายในระยะเวลา 1 เดือนครึ่งมณฑลส่วนใหญ่ได้ประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้น ต่อรัฐบาลชิงอีกต่อไป ยกเว้นมณฑลที่มีความใกล้ชิดหรืออยู่ในอำนาจของรัฐบาลอย่างแท้จริง

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 169.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 469. and Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 205.

³ Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 205.

⁴ ทวีป วรดิลก. (2542). *หน้าเดิม*. และ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *loc.cit.*

⁵ Jean Chesneaux; Marianne Bastid; & Marie-Claire Bergere. (1976). *op.cit.* p. 372.

ภาพประกอบ 27 กองทัพปฏิวัติที่ฮั่นโซว ในค.ศ.1911

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 28 ทหารตัดผมเปื้อยสัญลักษณ์การถูกปกครองโดยแมนจูให้ชาวยาวขึ้น

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 29 แผนที่มณฑลที่ประกาศตนเป็นอิสระ ค.ศ.1911
ที่มา : Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. p. 202.

ได้แก่ จี๋ลี่ ชานตง เหอหนาน กานซู และมณฑลที่เพิ่งเกิดจากการแบ่งเขตแมนจูเรียในค.ศ.1907 อีก 3 มณฑล คือ เฮย์หลงเจียง(Heilongjiang) จี๋หลิน(Jilin) และเฟิงเตียน¹ (Fengdian)

เนื่องจากการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911 ตรงกับวันที่สิบของเดือนสิบ ทำให้ในบางครั้งเรียกว่า การปฏิวัติ “สองสิบ”(The Double Ten) และในค.ศ.1911 ตามปฏิทิน จันทรคติของจีนตรงกับ ปีซินไห่ ดังนั้นในบางครั้งจึงเรียกการปฏิวัติที่อุซางว่า “การปฏิวัติซินไห่”

4.2 การก่อตั้งสาธารณรัฐจีนและการสละราชสมบัติของจักรพรรดิเชวียน่ง

ในขณะที่เกิดการปฏิวัติขึ้นที่อุซาง ดร.ซุน ยัตเซ็นในฐานะผู้นำกลุ่มปฏิวัติยังอยู่ในเมืองเดนเวอร์(Denver) มลรัฐโคโลราโด(Colorado) สหรัฐอเมริกา เพื่อระดมทุนสำหรับใช้ในการปฏิวัติ ดังนั้นเมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้นหวง ซิง ได้ส่งโทรเลขแจ้งข่าวให้ดร.ซุน ยัตเซ็นทราบ แต่ ดร.ซุนไม่ได้อ่านโทรเลขเนื่องจากไม่มีโค้ดในการถอดรหัสข้อความในโทรเลข ทำให้ดร.ซุนไม่ทราบข่าวความสำเร็จในการก่อการที่อุซาง จนเขาไปพบข่าวการปฏิวัติในหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ว่า “อุซางถูกยึดครองจากฝ่ายปฏิวัติ”(Wuchang Occupied by the Revolutionaries)² ดร.ซุนถึงได้ทราบข่าวการปฏิวัติ และภายหลังทราบข่าวการปฏิวัติดร.ซุนไม่ได้เดินทางกลับจีนในทันที แต่ได้เดินทางไปอังกฤษเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษยอมรับการก่อการปฏิวัติที่เกิดขึ้น รวมทั้งขอให้เพื่อนๆ ในอังกฤษของเขาช่วยเหลือในการเจรจากับภาคีธนาคารทั้ง 4 ชาติให้งดการให้เงินกู้กับรัฐบาลชิง ซึ่งภาคีธนาคารทั้ง 4 ชาติก็ยอมตามคำขอของดร.ซุน ยัตเซ็น³ เนื่องจากในขณะนั้นดร.ซุนเป็นตัวเก็งที่จะได้รับตำแหน่งประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีน เมื่อออกจากอังกฤษดร.ซุนได้เดินทางต่อไปยังฝรั่งเศสแล้วจึงเดินทางกลับจีนและเดินทางมาถึงซางไห่ในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1911 ใช้เวลาในเดินทาง 20 วัน

เมื่อเกิดการปฏิวัติที่อุซางรัฐบาลชิงได้แต่งตั้งให้ยิ่นฉาง(Yinchang) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเข้าปราบปรามกลุ่มกบฏที่ก่อการปฏิวัติในหูหนานและหูเป่ย์ ในวันที่ 12 ตุลาคม และ 2 วันต่อมา(14 ตุลาคม) ก็เรียกหยวน ซื่อไช่ที่ลาออกจากราชการให้กลับเข้ามาปราบปรามกลุ่มกบฏในกวางตุ้งและกวางซีในฐานะข้าหลวงใหญ่มณฑลกวางตุ้งและกวางซี (ข้าหลวงใหญ่เห่ลียงกวาง) ทำให้หยวน ซื่อไช่ได้กลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหลังจากถูกบีบให้ลาออกจากราชการในค.ศ.1909 แต่หยวนยังคงเพิกเฉยต่อคำสั่งของรัฐบาลชิง จนวันที่ 20 ตุลาคม หยวนได้เสนอขอเรียกร้อง 6 ประการของเขาไปยังรัฐบาลโดยผ่านสวี ซื่อฉาง(Xu Shichang) ซึ่งข้อเรียกร้องทั้ง 6 ประการของหยวนประกอบด้วย 1) ให้จัดการประชุมสภาขึ้นในค.ศ.1912 2) ให้จัดตั้งคณะรัฐมนตรี 3) อนุญาตให้การตั้งพรรคการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นสิ่งถูกต้องตามกฎหมาย 4) ให้อภัยโทษให้กับนักปฏิวัติที่ก่อการในอุซาง 5) ให้โอนอำนาจในการ

¹ ในปัจจุบัน คือ มณฑลเหลียวหนิง(Liaoning)

² Marie-Claire Bergere. (1998). *op.cit.* p. 207.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 174.

ควบคุมกองทัพทั้งหมดมาที่หยวน และ 6) ให้รัฐบาลรับรองว่าจะมีเงินใช้ในกิจการกองทัพ¹ จากข้อเรียกร้องทั้ง 6 ประการได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่หยวน ชื่อไชต้องการคือ การมีอำนาจทั้งในด้านการปกครองและด้านการทหาร ซึ่งรัฐบาลไม่มีทางเลือกต้องยอมตามคำขอของหยวน เนื่องจากในขณะนั้นมณฑลต่างๆได้ทยอยกันประกาศตนเป็นอิสระจากรัฐบาล และต่างชาติก็ประกาศตัวเป็นกลางในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องประกาศแต่งตั้งให้หยวน ชื่อไชดำรงตำแหน่งข้าหลวงพิเศษของจักรพรรดิ (The Imperial Commissioner) มีอำนาจสูงสุดในการสั่งการกองทัพบกและกองทัพเรือ ในวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ.1911และในวันที่ 1 พฤศจิกายน รัฐบาลชิงก็ได้แต่งตั้งให้หยวนดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนเจ้าชายชิงที่ลาออกจากตำแหน่งไป คณะรัฐบาลที่หยวนจัดตั้งขึ้นมานั้นสมาชิกล้วนแต่เป็นคนสนิทของหยวน ชื่อไชทั้งสิ้น

เมื่อหยวน ชื่อไชได้อำนาจทั้งในด้านการเมืองและในด้านการทหารกลับคืนมา หยวนได้นำกองกำลังทหารเป่ย์หยางเข้ายึดฮั่นโซวและฮั่นหยางกลับคืนจากกลุ่มปฏิวัติ ในวันที่ 1 และ 27 พฤศจิกายน ตามลำดับ² ทำให้รัฐบาลของกลุ่มปฏิวัติที่อยู่ที่ฮั่นหยางต้องถอนออกไป การเข้ายึดเมืองทั้งสองของหยวน ชื่อไช หู เซิง (Hu Sheng) ได้แสดงความเห็นว่า หยวนต้องการแสดงนัยยะ 2 ประการ คือ 1) เพื่อแสดงให้รัฐบาลชิงเห็นถึงความสำเร็จในการควบคุมสถานการณ์หลังจากมอบอำนาจคืนให้เขา และ 2) หยวนต้องการแสดงให้กลุ่มปฏิวัติเห็นถึงอำนาจและความเหนือกว่าของเขามีต่อกลุ่มปฏิวัติ³ แต่หลังจากยึดเมืองทั้งสองได้แล้วหยวนก็ยุติการโจมตีกลุ่มปฏิวัติ ชั่วคราว โดยหยวนได้ให้เหตุผลกับรัฐบาลชิงว่า ขาดอาวุธและกระสุนที่จะใช้ในการโจมตีต่อไป ในขณะที่เดียวกันหยวนก็ได้พยายามทำการติดต่อกับฝ่ายปฏิวัติ ซึ่งในขณะนั้นมีสมาชิกของกลุ่มปฏิวัติบางส่วนมองหยวนในแง่ดีว่า ถ้าหยวนสามารถตัดความจงรักภักดีที่มีต่อราชวงศ์ชิงออกไป หยวนคือบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะรับตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐจีน⁴

ในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1911 กลุ่มปฏิวัติได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งมีทั้งสิ้น 21 มาตราเป็นรัฐธรรมนูญสูงสุดที่จะใช้ในการปกครองประเทศ ต่อมาในวันที่ 4 ธันวาคม กลุ่มปฏิวัติก็ได้ประกาศให้หนานจิง (Nanjing) เป็นเมืองหลวงชั่วคราวของสาธารณรัฐจีน และในวันที่ 29 ธันวาคม รัฐบาลได้มีการลงมติด้วยคะแนนเสียง 16 ต่อ 1 เสียง เลือกดร.ซุน ยัตเซ็น ให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐจีน ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1912 ดร.ซุน ยัตเซ็น ได้ทำพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐจีน และทำการปกครองจีนด้วยรัฐบาลทหารตามแผนการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนจีนภายหลังการปฏิวัติในระยะที่ 1 ซึ่งมีระยะเวลา 3 ปี รวมทั้งได้เริ่มนับค.ศ.1912 เป็นปีที่ 1 ของสาธารณรัฐจีน

¹ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 486.

² Marie-Claire Bergere. (1998). *loc.cit.*

³ Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. Vol II. p. 487.

⁴ เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 108.

หลังจากคณะปฏิวัติประกาศจัดตั้งหนานจิงเป็นเมืองหลวงชั่วคราวของสาธารณรัฐจีน ทำให้ใน ค.ศ.1912 จีนมีเมืองหลวง 2 แห่ง คือ เป่ย์จิงเมืองหลวงของจักรวรรดิต้าชิง(Da Qing Guo= The Empire of the Great Qing) และ หนานจิงเมืองหลวงของสาธารณรัฐจีน (Republic of China) สภาพของจีนในขณะนั้นถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ มีรัฐบาลภาคเหนือที่เป่ย์จิง และมีรัฐบาลภาคใต้ที่หนานจิง ปัญหาคือจะอย่างไรจึงจะสามารถรวมชาติได้ ซึ่งทางออกในการรวมชาติมี 2 วิธี คือ 1) การทำสงครามกลางเมือง และ 2) ใช้วิธีการเจรจาร่วมกันโดยสันติ แต่เนื่องจากรัฐบาลทั้ง 2 ต่างไม่มีความมั่นใจในกำลังของตนถ้าหากต้องทำสงครามกลางเมือง เพราะฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐถึงแม้จะดูเหมือนได้เปรียบที่สามารถครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไว้ได้ แต่การรวมตัวกันที่เกิดขึ้นก็เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ทำให้ไม่มีความมั่นใจหากจะต้องปะทะกับกองทัพเป่ย์หยาง ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงเลือกที่จะใช้วิธีการเจรจา โดยดร.ซุน ยัตเซ็นได้ยื่นข้อเสนอต่อหยวน ชื่อไข 5 ประการ คือ 1) ให้หยวน ชื่อไขแจ้งต่อทูตหรือกงสุลของต่างชาติทราบถึงการสละราชสมบัติของจักรพรรดิ 2) หยวนจะต้องทำการประกาศอย่างเป็นทางการว่าจะให้การสนับสนุนฝ่ายสาธารณรัฐ 3) ดร.ซุน จะลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อทราบข่าวการสละราชสมบัติของจักรพรรดิ 4) รัฐบาลจะทำการเลือกหยวน ชื่อไขให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และ 5) หยวนต้องสัญญาว่าจะยอมรับระบอบรัฐธรรมนูญและเตรียมให้มีการจัดตั้งรัฐสภา¹ โดยสรุปข้อเสนอทั้ง 5 ประการของดร.ซุน ยัตเซ็น คือ หากหยวน ชื่อไข สามารถทำให้จักรพรรดิเซวียนถ่งสละราชสมบัติได้ ดร.ซุนจะสละตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐจีนให้กับหยวน ชื่อไข

จากข้อเสนอของดร.ซุน ยัตเซ็นทำให้หยวน ชื่อไขหันไปชักจูงให้ราชวงศ์ชิงสละราชสมบัติ พระนางหลงอวี่(Longyu, ค.ศ.1868-1913) มเหสีฝ่ายของจักรพรรดิทงซวี ในฐานะพระพันปีหลวงพระราชมารดาของจักรพรรดิเซวียนถ่ง ซึ่งในขณะนั้นเป็นผู้นำอำนาจสูงสุดในราชสำนักชิง เมื่อได้รับรายงานจากหยวน ชื่อไขเรื่องการสละราชสมบัติ พระนางก็เรียกประชุมสภาเชื้อพระวงศ์เพื่อปรึกษาถึงผลดีผลเสียของการสละราชสมบัติเพื่อแลกกับกฎหมายอภิสิทธิ์แก่เชื้อพระวงศ์ ซึ่งในท้ายที่สุด ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1912 พระนางหลงอวี่ก็ได้ประกาศสละราชสมบัติของจักรพรรดิ เซวียนถ่งเพื่อแลกกับกฎหมายอภิสิทธิ์แก่เชื้อพระวงศ์ ที่ราชวงศ์ชิงจะได้รับภายหลังการสละราช-สมบัติ กฎหมายให้อภิสิทธิ์แก่เชื้อพระวงศ์ มีเนื้อหาดังนี้

1) หลังจากสละราชสมบัติแล้วจักรพรรดิยังคงไว้ซึ่งราชทินนามต่อไป โดยไม่มีการลบล้าง และรัฐบาลสาธารณรัฐจีนจะให้ความเคารพยกย่องตราประทับที่ต่างชาติจะยอมรับ

2) หลังจากสละราชสมบัติแล้วจักรพรรดิจะได้รับค่าใช้จ่ายประจำปีเป็นเงิน 4,000,000 ตำลึงจีนหรือเท่ากับ 4,000,000 เหรียญสหรัฐอเมริกาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเงินตราเป็นสกุลใหม่ โดยเงินค่าใช้จ่ายนี้รัฐบาลสาธารณรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบ

3) หลังจากสละราชสมบัติแล้วจักรพรรดิจะอยู่ในวังหลวงใต้ชั่วคราว หลังจากนั้นจะต้องย้ายไปอยู่ที่พระราชวังฤดูร้อน และยังคงให้มีทหารรักษาพระองค์ได้

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 473.

- 4) หลังจากสละราชสมบัติแล้ว สุสานบรรพชนทั้งหลายของราชวงศ์ก็ยังคงอยู่ต่อไป และรัฐบาลสาธารณรัฐจีนจะส่งทหารไปดูแล
- 5) ที่ฝังพระศพของจักรพรรดิทงซวี่ที่ยังสร้างไม่เสร็จ รัฐบาลจะดำเนินการสร้างต่อไป ตามแบบเดิมที่เขียนไว้ และจัดให้มีการคำนับพระศพอย่างสมพระเกียรติตามประเพณีโบราณ ค่าใช้จ่ายทั้งหมดรัฐบาลสาธารณรัฐจีนจะเป็นผู้ออกให้
- 6) ข้าราชการทุกระดับที่เคยทำงานอยู่ในวังจะได้ทำงานต่อไป แต่มีข้อแม้ว่าจะไม่มีชั้นที่ อีกต่อไป
- 7) หลังจากสละราชสมบัติแล้ว สมบัติส่วนพระองค์ทุกชิ้นจะได้รับการดูแลเป็นพิเศษจาก รัฐบาลสาธารณรัฐจีน
- 8) ทหารรักษาวังที่มีอยู่จะถูกยุบเข้าไปรวมกับกองทัพของสาธารณรัฐจีน โดยไม่มีการ ลดจำนวนหรือลดขั้นเงินเดือน¹

นอกจากนี้รัฐบาลชิงยังได้ขอให้ ชาวแมนจู มองโกเลีย ชาวอะหะหมัด(Mohammedans = มุสลิม) และชาวทิเบต จะต้องได้รับสิทธิเท่าเทียมกับชาวจีน ในการได้รับการคุ้มครองในกรรมสิทธิ์ ทรัพย์สิน ให้มีการสืบทอดบรรดาศักดิ์ตามปกติ และให้คนยากจนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล รวมทั้งให้เสรีในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา²

เมื่อราชวงศ์ชิงประกาศสละราชสมบัติ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1912 ดร.ซุน ยัตเซ็นก็ได้ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี จากนั้นหยวน ซื่อไข่ได้รับเลือกจากรัฐสภาให้ดำรงตำแหน่ง ประธานาธิบดีตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ หยวน ซื่อไข่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ถือเป็นการเริ่มต้นการก้าวสู่อำนาจสูงสุดของหยวน ซื่อไข่ หลังจากหยวน ซื่อไข่ได้ อำนาจหยวนก็ทรงศตอกลุ่มปฏิวัติผู้เลือกให้เขาเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีด้วยการพยายาม หาผลประโยชน์ส่วนตัว และแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่ได้มีความศรัทธาต่อการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย เช่น หยวนได้ทำการกู้เงินจากต่างประเทศโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของ รัฐสภา ทำให้กลุ่มปฏิวัติไม่พอใจเกิดการจลาจลขึ้นในค.ศ.1913 การจลาจลยุติลงด้วยชัยชนะของ หยวน ซื่อไข่ ทำให้ฐานะของหยวนมั่นคงและสามารถดำรงอำนาจสูงสุดในประเทศไปจนถึงแก่กรรม ในค.ศ.1916

การสละราชสมบัติของจักรพรรดิเซวียนถ่ง ในค.ศ.1912 ถือเป็นการสิ้นสุดการปกครองจีน ของราชวงศ์ชิงที่ปกครองจีนมา 268 ปี(ค.ศ.1644-1912) และถือเป็นการสิ้นสุดการปกครองใน ระบอบจักรพรรดิที่จีนใช้มากกว่า 2,000 ปี รวมทั้งการสละราชสมบดียังถือเป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของ กลุ่มปฏิวัติที่มีเหนือกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิรูปหลังจากที่ต้องต่อสู้กันมาเกือบ 2 ทศวรรษ ด้วย การที่กลุ่มปฏิวัติสามารถสถาปนาการปกครองในระบอบสาธารณรัฐขึ้นในจีนได้เป็นผลสำเร็จ

¹ อี้ซิง เจียวหรือ ฟู่อี้. (2531). เล่มเดิม. หน้า 67.

² เซียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 110.

บทที่ 5

บทสรุป

เมื่อชาติมหาอำนาจเข้าคุกคามจีนเป็นครั้งแรกในสงครามฝิ่น ค.ศ.1839-1842 จีนได้ปล่อยให้เวลาผ่านไป 20 ปีก่อนที่จะตอบสนองต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจเป็นครั้งแรกใน “การทำตนเองให้เข้มแข็ง หรือ จื้อเจียง ” ระหว่างค.ศ.1861-1895 แต่ความพยายามของจีนก็ต้องล้มเหลว เมื่อจีนแพ้ญี่ปุ่นในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 การแพ้ญี่ปุ่นที่เป็นเพียงชาติในเอเชียและเคยรับอารยธรรมจีน ทำให้ชาติมหาอำนาจตะวันตกเข้าคุกคามและครอบครองผลประโยชน์ภายในจีนมากยิ่งขึ้น ในท้ายที่สุดจีนต้องตกอยู่ในสภาพประเทศกึ่งอาณานิคมของชาติมหาอำนาจ

ความล้มเหลวในสมัยการทำตนเองให้เข้มแข็ง ทำให้ปัญญาชนจีนบางส่วนเกิดการตื่นตัวพยายามหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับจีน ซึ่งถือเป็นการตอบสนองต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจเป็นช่วงที่ 2 ของจีน ระหว่างค.ศ.1895-1912 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจีนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ซึ่งกลุ่มบุคคลที่เป็นกลไกหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็คือ “กลุ่มปัญญาชน” ทั้งปัญญาชนกลุ่มอนุรักษนิยม กลุ่มปฏิรูป และกลุ่มปฏิวัติ ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้ปัญญาชนทั้งสามกลุ่มตอบสนองต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจแตกต่างกัน คือ ภูมิหลังทางการศึกษา ประสบการณ์ในชีวิต และจุดมุ่งหมายในการทำให้จีนเข้มแข็ง

หลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น ปัญญาชนกลุ่มปฏิรูปซึ่งมีบทบาททางการเมืองในขณะนั้น ได้พยายามทำการปฏิรูปประเทศในค.ศ.1898 ที่เรียกว่า “การปฏิรูปร้อยวัน” โดยพยายามเลียนแบบการปฏิรูปเมจิของประเทศญี่ปุ่น แต่ความพยายามดังกล่าวก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากถูกกลุ่มอนุรักษนิยมขัดขวาง เพราะเกรงว่าหากการปฏิรูปประเทศประสบผลสำเร็จจะทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมสูญเสียอำนาจที่มีอยู่ รวมทั้งการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นจะทำลายระเบียบแบบแผนที่เป็นมาแต่เก่าก่อนของจีน ดังนั้นกลุ่มอนุรักษนิยมจึงทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศมาจากกลุ่มปฏิรูป แต่เมื่อกลุ่มอนุรักษนิยมมีโอกาสนในการบริหารประเทศกลับดำเนินนโยบายผิดพลาด ในการสนับสนุนกลุ่มนักมวยต่อต้านต่างชาติในค.ศ.1900 ทำให้ประเทศจีนต้องถูกคุกคามอีกครั้ง เมื่อต่างชาติใช้กำลังตอบโต้การลุกฮือของกลุ่มนักมวย กลุ่มอนุรักษนิยมจึงได้เห็นความจำเป็นของการปฏิรูปประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจีน แต่การดำเนินงานที่ล่าช้าและขาดความจริงจังของกลุ่มอนุรักษนิยม ทำให้การปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นในครั้งนี้อันไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น ส่งผลให้ความน่าเชื่อถือต่อการบริหารประเทศของราชสำนักเสื่อมลง ปัญญาชนจีนจึงหันไปให้ความสนใจกับการปฏิวัติของปัญญาชนกลุ่มปฏิวัติที่มี ดร.ซุน ยัตเซ็น เป็นผู้นำ จุดประสงค์ในการปฏิวัติก็เพื่อให้จีนมีการปกครองในระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตย เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส เนื่องจากกลุ่มปฏิวัติเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชนชาวจีนว่าจะสามารถทำให้จีนเข้มแข็งได้ ประกอบกับในค.ศ.1905 ญี่ปุ่นสามารถรบชนะรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นชัยชนะของชนผิว

เหลืองที่มีต่อชนผิวขาวและเป็นชัยชนะของระบอบประชาธิปไตยที่มีเหนือระบอบอัตตาธิปไตย ยิ่งทำให้กระแสการปฏิวัติและระบอบประชาธิปไตยได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้นจากปัญญาชนจีนว่า แนวทางดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่ทำให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

ท้ายที่สุดกลุ่มปฏิวัติก็สามารถก่อการปฏิวัติได้สำเร็จในค.ศ.1911 มีการจัดการปกครอง ในระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยขึ้นแทนที่การปกครองระบอบจักรพรรดิ แต่กลุ่มปฏิวัติยังคงไม่สามารถทำให้จีนเข้มแข็งได้ แม้จะมีการปกครองในระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยแล้วก็ตาม เมื่อ ดร.ซุน ยัตเซ็นต้องสละตำแหน่งประธานาธิบดีให้กับหยวน ซื่อไช่ บุคคลที่ยังศรัทธาต่อระบบการปกครองแบบอัตตาธิปไตย และเมื่อหยวน ซื่อไช่ถึงแก่กรรมในค.ศ.1916 ชุนศึกต่างๆที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของเขาได้แย่งชิงอำนาจกัน เรียกยุคนี้ว่า “ยุคขุนศึก” (Warlord Era, ค.ศ. 1916-1927) ทำให้ประเทศจีนตกอยู่ในสภาพวุ่นวายไปถึงปลายทศวรรษ 1920 ซึ่งระหว่างนี้จีน ยังคงถูกชาติมหาอำนาจคุกคามและฉกฉวยผลประโยชน์ รวมทั้งนักการเมืองบางคนก็ทรยศต่อชาติ ทำให้ประชาชนจีนไม่พอใจโดยเฉพาะภายหลังการประชุมสันติภาพที่ปารีส(Paris Peace Conference, ค.ศ.1919) ที่ไม่ได้มีการแก้ไขปัญหาของจีนตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลจีน จึงเกิดการเดินขบวนของนักศึกษาและประชาชนในค.ศ.1919 ที่เรียกว่า “ขบวนการสี่พฤษภา” (The May Fourth Movement) เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมของชาวจีน ด้วยความผิดหวังต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ปัญญาชนจีนจึงเกิดแนวคิดใหม่ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับจีน คือ แนวทางคอมมิวนิสต์ที่เริ่มแพร่สู่สังคมจีนภายหลังการปฏิวัติในรัสเซีย ค.ศ.1917

ความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจกันของขุนศึกต่างๆ ยุติลงเมื่อเจียง เจี๋ยสี(Jiang Jieshi, ค.ศ.1887-1975) หรือ เจียง ไคเชก(Chiang Kaishek) ยกพลขึ้นเหนือปราบปรามขุนศึกต่างๆใน ค.ศ.1927 แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติได้ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีน(ก่อตั้งค.ศ.1921)ได้รับความนิยมจากประชาชนจีนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดเหมา เจ๋อตง(Mao Zedong, ค.ศ.1893-1976)สามารถก่อการปฏิวัติและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้น ในค.ศ.1949

การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนถือเป็นความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยในการแก้ไขปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ประชาชนจีนจึงไปให้การยอมรับระบอบคอมมิวนิสต์ ดังนั้นความพยายามของปัญญาชนทั้งสามกลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยม กลุ่มปฏิรูป และกลุ่มปฏิวัติในการแก้ไขปัญหาการคุกคามของชาติมหาอำนาจจึงล้มเหลว ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจากการดำเนินการของปัญญาชนทั้ง 3 กลุ่มเป็นการดำเนินการของคนเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่ขาดความรู้ความเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง ซึ่งปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในขณะนั้นคือ ปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชน เมื่อไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ จึงเป็นการยากที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับจีนในการต้านทานการคุกคามของชาติมหาอำนาจ

ในปัจจุบันจีนผ่านการปกครองภายใต้การนำของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาแล้ว 3 รุ่น คือ เหมา เจ๋อตง เติ้ง เสี่ยวผิง(Deng Xiaoping, ค.ศ.1904-1997) และเจียง เจ๋อหมิน(Jiang

Zemin, ค.ศ.1926-) และในปัจจุบันผู้นำรุ่นที่ 4 คือ หู จิ่นเทา(Hu Jintao, ค.ศ.1942-) ก็ยังคงแสวงหาวิธีการเพื่อสร้างความเข้มแข็ง เพื่อให้จีนกลายเป็นประเทศที่มีฐานะทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจของโลกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร

ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เปลี่ยนโฉมหน้าจากประเทศ “ผู้ป่วยแห่งเอเชีย” ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ชาติมหาอำนาจสามารถคุกคาม ฉกฉวยผลประโยชน์ต่างๆจากจีนอย่างง่ายดาย มาเป็นประเทศความหวัง “ผู้นำแห่งเอเชีย” ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ รวมทั้งจีนเองก็สามารถแสดงบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างสง่าผ่าเผย จากความสำเร็จทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ได้ทำให้จีนกลายเป็นความหวังใหม่ที่จะเป็นผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเอเชีย การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นกับจีนนับตั้งแต่จีนต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามของชาติตะวันตกในสงครามฝิ่นจนถึงปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพียงประการเดียว คือ การหาวิธีการหรือแนวทางที่จะทำให้จีนเข้มแข็งทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคง เพื่อให้จีนรอดพ้นจากการคุกคามของชาติมหาอำนาจ และสามารถยืนหยัดบนเวทีโลกได้อย่างมั่นคง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- เขียน ธีระวิทย์. (2517). *วิวัฒนาการการปกครองจีน*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ซุน ยัตเซ็น. (2532). *ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ*. แปลโดย ปรีดี เกษมทรัพย์ .
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เดอ แบร์รี, ท็อดดอร์. และคณะ(บรรณาธิการ). (2537-2538). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีนเล่ม1-2*.
แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ . กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ทวีป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2543). *เจียงหนานแสนงาม*. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- แฟรงก์, จอห์น เค; และคนอื่นๆ. (2520-2525). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่เล่ม1-4* . แปลโดย
เพ็ชรี สุมิตร; และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- มาลินี ประเสริฐธรรม. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก*.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). *จีน : การต่อสู้เพื่อมหาอำนาจ*. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____. (2534). *การปรับตัวของไทยและจีนในสมัยจักรวรรดินิยมใหม่*. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2529). *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*.
บรรณาธิการแปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์.
- สีบแสง พรหมบุญ. (2525). *ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282 -
1853*. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.
- หน่วยเรียบเรียงหนังสือชุดประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของจีน. (2519). *การปฏิวัติซินไฮ่*. ปักกิ่ง :
สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ.
- _____. (2524). *ขบวนการอีเหอถวน*. กรุงเทพฯ : มิตรประชาการพิมพ์.
- _____. (2524). *ปฏิรูปการปกครองอุ๋ซี้*. กรุงเทพฯ : มิตรประชาการพิมพ์.
- อัยซิง เจียวหรง, ฟู่อี้. (2531). *จากจักรพรรดิสู่สามัญชน*. แปลโดย ยุพเรศ วินัยธร. กรุงเทพฯ :
รวมทรรศน์.
- เออีจิ มูราชิม่า. (2539). *การเมืองจีนสยาม*. บรรณาธิการและแปลโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล.
กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความและวารสาร

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ; และ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2538).

“ การควบคุมกำลังคนในระบบปาล์มน้ำมันหรือระบบกองธงทั้งแปดของพวกแมนจู, ” ใน *รวมบทความประวัติศาสตร์*. หน้า 1-7. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์.

ธานี สุขเกษม. (2521,กันยายน-ธันวาคม). “ความคิดและบทบาทของคัง อี้วหุย ศึกษาจากการปฏิรูปร้อยวันของจีน,” *วารสารประวัติศาสตร์*. 3(3) : 38-73.

นภดล ชาติประเสริฐ. (2542). “แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุอันนำไปสู่การปฏิวัติในประเทศจีน ค.ศ.1911 : มุมมองที่แตกต่าง,” ใน *อารยธรรมตะวันออก*. ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ บรรณาธิการ. หน้า 303-310. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุพิน หาญวัฒนากุล. (2542). “แนวการปฏิรูปสังคมในผลงานของหลู่ซิน,” ใน *อารยธรรมตะวันออก*. ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ บรรณาธิการ. หน้า 291-302. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิขิต ธีระเวคิน. (2520,กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). “การปฏิรูปสมัยราชวงศ์แมนจูก่อนการปฏิวัติปี ค.ศ.1911-12,” *วารสารธรรมศาสตร์*. 6(3) : 103-123.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2524,พฤษภาคม-สิงหาคม). “ปัญหาของจีนในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19,” *วารสารประวัติศาสตร์*. 6(2) : 55-62.

_____. (2543). “จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20,” *วารสารประวัติศาสตร์* 2543/2000. หน้า 97-115.

ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์. (2542). “ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า,” ใน *อารยธรรมตะวันออก*. ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ บรรณาธิการ. หน้า 217-228. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปริญาานิพนธ์และสารนิพนธ์

พวงร้อย กล่อมเอียง. (2516). *พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขต รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปริญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา

สุปราณี กลกะสิงห์. (2539). *ราชวงศ์ชิง : สมัยแห่งความรุ่งเรือง ค.ศ.1644-1796*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). *การตอบสนองต่อการคุกคามของชาติตะวันตกของจีนปลายสมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ.1861-1895)*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Bai, Shouyi.(Editor). (1982). *An Outline History of China*. Beijing : Foreign Languages Press.
- Bergere, Marie-Claire. (1998). *Sun Yat-sen*. Stanford : Stanford University Press.
- Cheng, Chu-yuan.(Editor). (1989). *Sun Yat-sen's Doctrine in the Modern World*. Boulder : Westview Press.
- Chesneaux, Jean. (1971). *Secret Societies in China : In Nineteenth and Twentieth Centuries*. Translated by Gillian Nettle. London : Heinemann Educational Books.
- Chesneaux, Jean.; Bastid, Marianne; & Bergere, Marie-Claire. (1976). *China from the Opium War to the 1911 Revolution*. New York : Pantheon Books.
- Chu, Samuel C. (1965). *Reformer and Modern China : Chang Chien, 1853-1926*. New York : Columbia University Press.
- Chu, Samuel C.; & Liu, Kwang-Ching. (1994). *Li Hung-chang and China's Early Modernization*. New York : M.E. Sharpe,Inc.
- de Bary. Wm. Theodore; & Lufrano, Richard. (Editors). (2000). *Sources of Chinese Tradition*. 2nd Ed. New York : Columbia University Press.
- Ebrey, Patricia Buckley. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*. Cambridge,Mass : Cambridge University Press.
- Fairbank, John K. (1988). *The Great Chinese Revolution ,1800-1985*. London : Picador.
- _____. (1992). *China : A New History*. Cambridge, Mass : The Belknap Press of Harvard University Press.
- Fairbank, John K; & Twitchett, Denis. (General Editor). (1978). *The Cambridge History of China Vol 10 : Late Ch'ing,1800-1911. Part I*. Cambridge, Mass : Cambridge University Press.
- _____. (1980). *The Cambridge History of China Vol 11 : Late Ch'ing, 1800-1911. Part II*. Cambridge, Mass : Cambridge University Press.
- Gray, Jack. (1990). *Rebellions and Revolution : China from the 1800s to the 1980s*. New York : Oxford University Press.
- Hsiao, Kung-chuan. (1975). *A Modern China and a New World : K'ang Yu-wei, Reformer and Utopian, 1858-1927*. Seattle : University of Washington Press.

- Hsu, Immanuel C.Y. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th Ed. New York : Oxford University Press.
- Hu, Sheng. (1981). *Imperialism and Chinese Politics*. Beijing : Foreign Languages Press.
- _____. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. 2 Vols. Translated by Dun J. Li. Beijing : Foreign Languages Press.
- Hu, Sheng; Liu, Danian; & et al. (1983). *The 1911 Revolution : A Retrospective After 70 Years*. Beijing : Foreign Languages Press.
- Li, Chien-nung. (1956). *The Political History of China 1840-1928*. Translated and Edited by Teng Ssu-yu and Jeremy Ingalls. Princeton : D.Van Nostrand Company, Inc.
- Li, Dun J. (1969). *China in Transition 1517-1911*. New York : Van Nostrand Reinhold Company.
- Lin, Jing. (2002). *The Photographs of Cixi in the Collection of the Palace Museum*. Translated by Li Shaoyi. Beijing : Forbidden City Publishing House.
- Lo, Jung-pang. (Editor). (1967). *K'ang Yu-wei : A Biography and a Symposium*. Tucson : The University of Arizona Press.
- Mackinnon, Stephen R.. (1980). *Power and Politics in Late Imperial China : Yuan Shi-kai in Beijing and Tianjin, 1901-1908*. Berkeley : University of California Press.
- Perry, Elizabeth J. (1980). *Rebels and Revolutionaries in North China, 1895-1945*. California : Stanford University Press.
- Powell, Ralph L. (1955). *The Rise of Chinese Military Power, 1895-1912*. Princeton : Princeton : University Press.
- Preston, Diana. (2000). *The Boxer Rebellion*. New York : Berkley Books.
- Schiffrin, Harold Z. (1968). *Sun Yat-sen and the Origins of the Chinese Revolution*. Berkeley : University of California Press.
- Seagrave, Sterling. (1993). *Dragon Lady*. London : Macmillan.
- Seton-Watson, Hugh. (1985). *The Decline of Imperial Russian, 1855-1914*. Boulder : Westview Press.
- Skinner, G. William. (1957). *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*. New York : Cornell University Press.
- Soothill, W.E. (1974). *China and the West*. London : Curzon Press.
- Spence, Jonathan D. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd Ed. New York : W.W. Norton & Company, Inc.

- Su, Kaiming. (1986). *Modern China : A Topical History*. Beijing : New World Press.
- Teng, Ssu-yu; & Fairbank, John K.. (1954). *China's Response to the West : A Documentary Survey, 1839-1923*. Cambridge, Mass : Harvard University Press.
- The Reform Movement of 1898*. (1976). Beijing : Foreign Languages Press.
- The Revolution of 1911*. (1976). Beijing : Foreign Languages Press.
- The Yi Ho Tuan Movement of 1900*. (1976). Beijing : Foreign Languages Press.
- Vohra, Ranbir. (1987). *China's Path to Modernization : A Historical Review from 1800 to the Present*. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.
- Wu, Yuzhang. (1981). *Recollections of the Revolution of 1911 : A Great Democratic Revolution of China*. Beijing : Foreign Languages Press.
- Yen, Ching Hwang. (1976). *The Overseas Chinese and the 1911 Revolution*. Kuala Lumpur : Oxford University Press.

ภาคผนวก

เกณฑ์การใช้อักษรไทยถ่ายทอดเสียงจากภาษาจีนแมนดาริน
คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน
สำนักนายกรัฐมนตรี *

1. เกณฑ์การถ่ายทอดเสียงนี้ อาศัยสัญลักษณ์ถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดาริน เป็นอักษรโรมัน ระบบ Pinyin Romanization เป็นสื่อกลางให้การชี้แจงนัดแนะ เนื่องจากระบบดังกล่าวเป็นที่ใช้กันแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน ผู้ที่จะทำการเข้าใจเกณฑ์ จึงจำเป็นต้องศึกษาระบบถอดเสียง Pinyin Romanization อย่างละเอียดเสียก่อน

2. ระบบพยัญชนะต้น ของภาษาจีนแมนดาริน เมื่อถ่ายทอดเสียงด้วยอักษรไทย เทียบได้ดังนี้

b = บ	p = พ / ผ	m = ม	f = ฟ / ผ
d = ด	t = ท / ถ	n = น	l = ล
j ; z = จ	q ; c = ช / ฉ	x ; s = ซ / ส	
zh = ฉ	ch = ช / ฉ	sh = ช / ส	r = ร
g = ก	k = ค / ข	h = ฮ / ห	

3. พยางค์ภาษาจีนใดมีทางเลือกสะกดถอดเสียงได้ ทั้งโดยการใช้พยัญชนะต้นอักษรสูง หรือโดยใช้พยัญชนะต้นอักษรต่ำ กำหนดให้ใช้อักษรต่ำเป็นพื้น เช่น ให้สะกดคำว่า ฮั่น แทนคำว่า หั่น , ให้สะกดคำว่า ไท่ แทนการสะกดว่า ไถ่ , ให้สะกดว่า ช่ง แทนการสะกดว่า สั่ง เป็นต้น

พยางค์ภาษาจีนใดมีทางเลือกสะกดถอดเสียงได้ ทั้งโดยการใช้พยัญชนะต้นอักษรต่ำที่มีอักษรนำหรือโดยการใช้อย่างปราศจากอักษรนำ กำหนดให้เลือกสะกดโดยไม่ต้องใช้อักษรนำ เช่น ให้สะกดว่า ม่า แทนการสะกดว่า หม่า , สะกดว่า ลั่ว แทนการสะกดว่า หลั่ว , สะกดว่า ย่ง แทนการสะกดว่า หยั่ง เป็นต้น

จะพบเกณฑ์ว่า กรณีถ่ายทอดพยางค์ภาษาจีนมาเป็นคำไทยเสียงวรรณยุกต์โท จะสะกดด้วยรูปวรรณยุกต์เอกเสมอ ยกเว้นพยัญชนะต้นอักษรกลาง

4. ในกรณีที่เห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องแยกเสียงพยัญชนะกลุ่ม j;z / q;c / x;s ออกจากเสียงพยัญชนะกลุ่ม zh / ch / sh ผู้สะกดอาจอนุโลมให้รวมการถ่ายทอดเสียงพยัญชนะต้นทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวให้เป็นกลุ่มเดียวกัน ด้วยการละการขีดเส้นใต้อักษรกลุ่ม จ / ช, ฉ / ช , ส ได้

* จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2541). *หยกใสรายคำ*.

5. พยัญชนะต้น h ซึ่งใช้อักษร ฮ/ห ถ่ายทอดเสียงนั้น เมื่อสะกดพยางค์ hua และ huai จะทำให้มีรูปเหมือนกับการสะกดพยางค์ wa และ wai ซึ่งตัวอักษร ห ทำหน้าที่เป็นอักษรนำอยู่ จึงกำหนดให้ใช้เครื่องหมาย พิณฑุ จุดใต้อักษร ห เพื่อแสดงความเป็นพยัญชนะต้น ดังนั้น หวา,ไหว จะเท่ากับพยางค์ wa , wai ในขณะที่ หวา,ไหว ใช้แทนเสียงพยางค์ hua , huai

6. ระบบสระ ของภาษาจีนแมนดาริน เมื่อถ่ายทอดเสียงด้วยอักขระไทยเทียบได้ดังนี้

ติดตาราง

7. พยางค์ที่ประกอบด้วยสระเดี่ยวทั้งหลาย ในกรณีที่เป็นพยางค์ที่ไม่มีพยัญชนะต้น (zero initial) ให้สะกดโดยใช้อักษร อ เป็นท่อนสระแทนพยัญชนะต้น ได้แก่พยางค์

a = [อา];	an = [อาน];	ang = [อัง];
e = [เออ];	en = [เอิน];	eng = [เอิง];
o = [โอ];		
e = [เอ];		
i = yi = [อี];	i + n = yin = [อิน];	
i + ng = ying = [อิง];		
u = wu = [อู];		
u = yu = [อวี];	u + n = yun = [อวิน]	

8. พยางค์ที่ประกอบด้วยสระผสมทั้งหลาย ในกรณีที่เป็นพยางค์ที่ไม่มีพยัญชนะต้น (zero initial)

8.1 หากต้นสระเป็นเสียง a; e; o ยังคงสระโดยใช้อักษร อ เป็นท่อนสระพยัญชนะต้นได้แก่เสียง

ai = [ไอ]

ao = [เอา]

ei = [เอย]

ou = [โอุ]

8.2 หากต้นสระเป็นเสียง i และ u กำหนดให้ใช้ อรรธสระ ย เป็นท่อนสระแทนพยัญชนะต้น ได้แก่เสียง

ia = ya = [ยา];

ia + n = yan = [เยียน];

ia + ng = yang = [ยัง]

ie = ye = [เยย];

io + ng = yong = [ยง];

ue = yue = [เยว้];

ua + n = yuan = [ยวน];

iao = yao = [เยา];

iou = you = [โยว]

8.3 หากต้นสระเป็นเสียง u กำหนดให้ใช้ อรรธสระ ว เป็นท่อนสระแทนพยัญชนะต้นได้แก่เสียง

ua = ya = [วา]

uo = wo = [วู้]

uai = wai = [ไว]

uei = wei = [เวย]

ua + n = wan = [วาน]

ue + n = wen = [เวิน]

ua + ng = wang = [วัง]

ue + ng = weng = [เวิง]

9. เนื่องจากพยางค์ในภาษาจีนแมนดาริน ไม่แบ่งแยกความหมายด้วยสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว จึงทำให้การถ่ายทอดเสียงโดยใช้อักษรไทยมีทางเลือกสะกดได้ทั้งโดยใช้สระเสียงสั้นหรือโดยใช้สระเสียงยาว กำหนดให้ใช้เกณฑ์สะกดด้วยสระเสียงสั้นเป็นพื้น โดยยกเว้นกรณีต่อไปนี้

9.1 ใช้สระเสียงยาวเมื่อเป็นพยางค์เปิด (แม่ ก กา; เกย; เกอว) ที่หากสะกดโดยใช้สระเสียงสั้นแล้ว จะทำให้เป็นพยางค์คำตายทั้งนี้เนื่องจากภาษาจีนแมนดารินปัจจุบันไม่มีพยางค์คำตาย

9.2 ใช้สระเสียงยาวเมื่อเป็นพยางค์สระหน่วยสระ -an เฉพาะพยางค์ที่มีเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 (ถ่ายทอดเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญของไทย) เสียงวรรณยุกต์ที่ 2 (ถ่ายทอดเป็นเสียงวรรณยุกต์จัตวาของไทย) เสียงวรรณยุกต์ที่ 3 (ถ่ายทอดเป็นเสียงวรรณยุกต์เอกของไทย) เพื่อสงเคราะห์ต่อหูของผู้รู้ภาษาจีน เนื่องจากพยางค์ลักษณะดังกล่าวมีแนวโน้มการออกเสียงค่อนข้างไปทางเป็นสระเสียงยาว แม้ว่าการสะกดเป็นสระเสียงสั้น จะไม่มีผลต่อการกลายความหมายแต่อย่างใด

10. หน่วยเสียงสระ yu[u] เป็นหน่วยเสียงสระที่ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย กำหนดให้สะกดรูป ~วี เป็นเกณฑ์พื้นฐาน โดยเครื่องหมายวรรณยุกต์จะกำกับเสียงตามคุณลักษณะของอักษร

พยัญชนะต้นที่นำพยางค์ ทั้งนี้ยกเว้นเมื่ออักษรนำเป็นอักษรต่ำที่ไม่มีอักษรคู่ ให้สะกดโดยใช้รูป ~ว์ เข้าช่วย ได้แก่ พยางค์ nu [นีว] ; lu [ลิว] ทั้งนี้ เพื่อลดความซับซ้อนในการสะกด เกณฑ์ดังกล่าวนี้ ให้ประยุกต์ใช้กับพยางค์ที่ประกอบด้วยสระประสมที่มีตัวสะกดเป็น u อื่นๆด้วย ดังนั้น ในขณะที่ jue สะกดเป็น [เจวีย] แต่ lue และ nue จะสะกดเป็น [เลว และ เนว] ยกเว้นพยางค์ yuan ซึ่งหากจะต้องสะกดตามเกณฑ์จะต้องสะกดว่า [เยว้น] อันจะทำให้เกิดความซับซ้อนมาก จึงกำหนดให้สะกดว่า [ยวน] ทั้งนี้ ในภาษาจีนแมนดารินไม่มีหน่วยเสียงอื่นที่ใกล้เคียงกับเสียง [ยวน] ให้บังเกิดความสับสนแต่อย่างใด

11. หน่วยเสียง bo ; po ; mo ; fo ตามระบบสะกดของ Pinyin Romanization นั้น เป็นการสะกดซ้อนรูปเพื่อการประหยัดของหน่วยเสียง buo ; puo ; muo ; fuo จึงใช้เกณฑ์เดียวกับการสะกดหน่วยสระ ~uo ทั้งหมด โดยสะกดว่า บัว ; ปัว ; มัว ; ฟัว

12. หน่วยเสียง er สะกดว่า เออร์

ตารางแสดงหน่วยเสียงในภาษาจีนแมนดาริน สะกดด้วยระบบ Pinyin Romanization

หน่วยพยางค์ภาษาจีนแมนดาริน สะกดด้วยอักษรวิธีไทย

ลำดับราชวงศ์ที่ปกครองจีน*

ราชวงศ์	ปกครอง
เซี่ย (夏 = Xia)	คริสต์ศตวรรษที่ 21 - คริสต์ศตวรรษที่ 16 ก่อนคริสตกาล
ซาง (商 = Shang)	คริสต์ศตวรรษที่ 16 - คริสต์ศตวรรษที่ 11 ก่อนคริสตกาล
โจว (周 = Zhou)	1027 ปีก่อนคริสตกาล – 256 ปีก่อนคริสตกาล
ชุนชิว (春秋 = Chunqiu = Spring and Autumn period)	
หรือ ไปไม่ผลิไปไม่ร่วง	770 ปีก่อนคริสตกาล – 476 ปีก่อนคริสตกาล
จ้านกั๋ว (战国 = Zhanguo = Warring States period)	
หรือ สงครามระหว่างรัฐ	475 ปีก่อนคริสตกาล – 221 ปีก่อนคริสตกาล
ฉิน (秦 = Qin)	221 ปีก่อนคริสตกาล – 206 ปีก่อนคริสตกาล
ฮั่น (汉 = Han)	206 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ.220
ซีฮั่น (西汉 =Xihan = Western Han) หรือ ฮั่นตะวันตก	206 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ. 8
ซิน (新 = Xin)	ค.ศ. 9 – 23
ตงฮั่น (东汉 = Donghan = Eastern Han) หรือ ฮั่นตะวันออก	ค.ศ.25 - 220
ซานกั๋ว(三国= Sanguo = Three Kingdom period)หรือสามอาณาจักร(สามก๊ก)	ค.ศ.220 - 265
เว่ย์ (魏 = Wei)	ค.ศ.220 - 265
สู่ (蜀 = Shu)	ค.ศ.221 - 263
อู๋ (吴 = Wu)	ค.ศ.222 - 280
จิ้น (晋 = Jin)	ค.ศ.265 - 420
ซีจิ้น (西晋= Xijin = Western Jin) หรือ จิ้นตะวันตก	ค.ศ.265 - 316
ตงจิ้น (东晋= Dongjin = Eastern Jin) หรือ จิ้นตะวันออก	ค.ศ.317 - 420

ลำดับราชวงศ์ที่ปกครองจีน(ต่อ)

ราชวงศ์	ปกครอง
---------	--------

* ปรับปรุงจาก Ch'ien Mu. (1982). *Traditional Government in Imperial China : A Critical Analysis*. Translated by Chun-tu Hsueh; & George O. Totten. p. 149. และ ทวีป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 1375-1376.

หนานเป่ย์เฉา (南北朝 = Nanbeichao = Northern and Southern Dynasties)	
หรือราชวงศ์เหนือและใต้	ค.ศ.420 - 589
หนานเฉา (南朝 = Nanchao = Southern Dynasties) หรือ ราชวงศ์ใต้	ค.ศ.420 - 589
ซ่ง (宋 = Song)	ค.ศ.479 - 502
ฉี (齐 = Qi)	ค.ศ.502 - 557
เหลียง (梁 = Liang)	ค.ศ.557 - 589
เป่ย์เฉา (北朝 = Beichao = Northern Dynasties) หรือ ราชวงศ์เหนือ	ค.ศ.385 - 581
เป่ย์เว่ย์ (北魏 = Beiwei = Northern Wei) หรือ เว่ย์เหนือ	ค.ศ.386 - 534
ตงเว่ย์ (东魏 = Dongwei = Eastern Wei) หรือ เว่ย์ตะวันออก	ค.ศ.534 - 550
ซีเว่ย์ (西魏 = Xiwei = Western Wei) หรือ เว่ย์ตะวันตก	ค.ศ.535 - 557
เป่ย์ฉี (北齐 = Beiqi = Northern Qi) หรือ ฉีเหนือ	ค.ศ.550 - 577
เป่ย์โจว (北周 = Beizhou = Northern Zhou) หรือ โจวเหนือ	ค.ศ.557 - 581
สุย (隋 = Sui)	ค.ศ.581 - 618
ถัง (唐 = Tang)	ค.ศ.618 - 907
อู่ใต้ (五代 = Wudai = Five Dynasties) หรือ ห้าราชวงศ์	ค.ศ.907 - 960
โห่วเหลียง (后梁 = Houliang = Later Liang) หรือ เหลียงสมัยหลัง	ค.ศ.907 - 923
โห่วถัง (后唐 = Houtang = Later Tang) หรือ ถังสมัยหลัง	ค.ศ.923 - 936
โห่วจิ้น (后晋 = Houjin = Later Jin) หรือ จิ้นสมัยหลัง	ค.ศ.936 - 947
โห่วฮั่น (后汉 = Houhan = Later Han) หรือ ฮั่นสมัยหลัง	ค.ศ.947 - 950
โห่วโจว (后周 = Houzhou = Later Zhou) หรือ โจวสมัยหลัง	ค.ศ.951 - 960
ซ่ง (宋 = Song)	ค.ศ.960 - 1279
เป่ย์ซ่ง (北宋 = Beisong = Northern Song) หรือ ซ่งเหนือ	ค.ศ.960 - 1127
หนานซ่ง (南宋 = Nansong = Southern Song) หรือ ซ่งใต้	ค.ศ.1127 - 1279
หยวน (元 = Yuan)	ค.ศ.1271 - 1368
หมิง (明 = Ming)	ค.ศ.1368 - 1644
ชิง (清 = Qing)	ค.ศ.1644 - 1912

ภาคผนวก ค

**ลำดับจักรพรรดิราชวงศ์ชิง (清=Qing) ที่ปกครองจีน
ระหว่าง ค.ศ.1644-1912***

1. ชุ่นจื้อ (顺治= Shunzhi)	ค.ศ.1644 -1661
2. คังซี (康熙= Kangxi)	ค.ศ.1661 -1722
3. ยงเจิ้ง (雍正= Yongzheng)	ค.ศ.1722 -1735
4. เจียนหลง (乾隆= Qianlong)	ค.ศ.1735 -1796
5. จยาซิง (嘉庆= Jiaqing)	ค.ศ.1796 -1820
6. เต้ากวง (道光 = Daoguang)	ค.ศ.1820 -1850
7. เสียนเฟิง (咸丰= Xianfeng)	ค.ศ.1850 -1861
8. ถงจื้อ (同治= Tongzhi)	ค.ศ.1861 -1875
9. กวงซวี (光绪= Guangxu)	ค.ศ.1875 -1908
10.เซวียนถ่ง (宣统= Xuanton)	ค.ศ.1909 -1912

* ปรับปรุงจาก Bei Shouyi, Editor. (1980). *An Outline History of China*. p. 506

อภิธานศัพท์

ภาษาไทย*	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน**
ก			
กง, เจ้าชาย	Gong, Prince	Kung, Prince	恭亲王
กง ชุนไท	Gong Chuntai	Kung Ch'un-t'ai	龚春台
กง เป่าเจี๋ยน	Gong Baoquan	Kung Pao-ch'uan	龚宝铨
กั๊ง จิ้น ฮุย	Gong Jin Hui	Kung Chin Hui	共进会
กวางซวี, จักรพรรดิ	Guangxu	Kuang-hsu	光绪
กวาง ฟู่ ฮุย	Guang Fu Hui	Kuang Fu Hui	光复会
กวางโจว, เมือง	Guangzhou	Canton	广州
กวางซี, มณฑล	Guangxi	Kwangsi	广西
กวางตง, มณฑล	Guangdong	Kwangtung	广东

อภิธานศัพท์(ต่อ)

* คำศัพท์ภาษาไทยนี้ใช้ระบบการถอดเสียงตาม เกณฑ์การใช้อักขระไทยถ่ายทอดเสียงจากภาษาจีนแมนดาริน ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี.

** อักษรจีนใช้ระบบตัวย่อ = Chinese (PRC) โดยค้นคว้าจาก

1. เรียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2546). ศัพทานุกรมจีน-ไทยฉบับชินหัว : ค้นศัพท์ตามหมวดนำ.
2. เรียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2546). ศัพทานุกรมจีน-ไทยฉบับชินหัว : ค้นศัพท์ตามอักขระพินอิน.
3. อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติตะวันตกของจีนปลายสมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ.1861-1895). สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
4. Bei Shouyi, Editor. (1982). *An Outline History of China*. pp. 531-565.
5. Harold Z. Schiffrin. (1968). *Sun Yat-sen and the Origins of the Chinese Revolution*. pp. 369-377.
6. Lo Jung-pang, Editor. (1967). *Kang Yu-wei : A Biography and a symposium*. pp. 481-527.
7. Samuel C. Chu; & Kwong-Ching Liu, Editors. (1994). *Li Hung-chang and China's Early Modernization*. pp. 289-298.

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
กังอี	Gangyi	Kang-i,Kangyi	刚毅
กัว เหวินจั้ง	Guo Renzhang	Kuo Jen-chang	郭人漳
กานซู่, มณฑล	Gansu	Kansu	甘肃
ก๊วยโจว,มณฑล	Guizhou	Kweichow	贵州
เกอเหล้า ฮุย	Gelao Hui	Ko Lao Hui	哥老会
เกาลูน,(จิวหลง)	Jiulong	Kowloon	九龙
ข			
ขงจื้อ(ขงจื่อ)	Kongzi	K'ung-tzu	孔子
ค			
คังซี	Kangxi	K'ang-hsi	康熙
คัง กว่างเหริน	Kang Guangren	K'ang Kuang-jen	康广仁
คัง โห่ยวเว่ย	Kang Youwei	K'ang You-wei	康有为
ไคผิง	Kaiping	K'ai-p'ing	开平
ไคว่โถว	Koutou	K'ou-t'ou	叩头
จ			
จงกั๋ว	Zhongguo	Chung-kuo	中国
จงกั๋ว รื่อเป้า	Zhongguo Ribao	Chung Kuo Jih Pao	中国日报
จงเสวีย เหวย ถี้, ซีเสวีย เหวย ย่ง	Zhongxue wei ti, xixue wei yong	Chung-huseh wei t'i, hsi-huseh wei yung	中学为体, 西学为用
จงหลี่ หย่าเหมิน	Zongli Yamen	Tsungli Yamen	总理衙门
จงหว่า	Zhonghua	Chung-hua	中华
จยาซิง, จักรพรรดิ	Jiaqing	Chia-ch'ing	嘉庆
จวินจี ชู่	Junji Chu	Chun-chi Ch'u	军机处
จวี เหวิน	Ju Ren	Chu Jen	举人
จั้ง ไท่เหยียน	Zhang Taiyan	Chang T'ai-yen	章太炎
จั้ง ปิงหลิน	Zhang Binglin	Chang Ping-lin	章炳麟
จั่ว จงถ้ง	Zuo Zongtang	Tso Tsung-t'ang	左宗棠
จาง จื่อตง	Zhang Zhidong	Chang Chih-tung	张之洞
จาง เปียว	Zhang Biao	Chang Piao	张彪

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
จาง อี้หนวน	Zhang Yinhuan	Chang Yin-huan	张荫桓
จิ้น ชื่อ	Jin Shi	Chin Shih	进士
จีหลิน, มณฑล	Jilin	Kirin	吉林
จื่อเจียง	Ziqiang	Tzu-ch'iang	自强
จื่อลี่, มณฑล	Zhili	Chihli	直隶
จู อี้ซิน	Zhu Yixin	Chu I-hsin	朱一新
เจ้อเจียง, มณฑล	Zhejiang	Chekiang	浙江
เจิง กั๋วฟาน	Zeng Guofan	Ceng Kuo-fan	曾国藩
เจิ้ง ชื่อเหลียง	Zheng Shiliang	Cheng Shih-liang	郑士良
เจิ้งอู๋ ชู	Zhengwu Chu	Cheng-wu Ch'u	政务处
เจิ่นหนานกวน, ตำน	Zhennanguan	Chen-nan-kuan	镇南关
เจียงซี, มณฑล	Jiangxi	Kiangsi	江西
เจียงซู, มณฑล	Jiangsu	Kiangsu	江苏
เจียงหนาน	Jiangnan	Chiang-nan	江南
เจียง เจี้ยสือ, (เจียง ไคเชค)	Jiang Jieshi	Chiang Kai-shek	蒋介石
เจียวโจว, อ่าว	Jiaozhou	Kiaochow	胶州
โจว หรง	Zou Rong	Tsou Jung	邹容
ไจ้เทา	Zaitao	Tsai-t'ao	载涛
ไจ้เฟิง	Zaifeng	Tsai-feng	载沣
ไจ้สวิน	Zaixun	Tsai-hsun	载洵
ฉ			
ฉงเจียง, แม่น้ำ	Changjiang	Yangtze Kiang(River)	长江
ฉงซา, เมือง	Changsha	Changsha	长沙
ฉิน, ราชวงศ์	Qin	Ch'in	秦
ฉินสือ หวงตี้	Qinshi Huangdi	Ch'in-shih Huang-ti	秦始皇帝
ฉือซี, พระนาง	Cixi	Tz'u-hsi	慈禧, 西太后
ฉืออาน, พระนาง	Ci'an	Tz'u-an	慈安

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
ฉุน, เจ้าชาย	Chun, Prince	Ch'un, Prince	醇亲王
ฉุยเฮิง	Cuiheng	Ts'ui-heng	翠亨
ฉู่ เจิงป้า	Chu Chengbo	Ch'u Ch'eng-po	褚成博
เฉิงตู, เมือง	Chengdu	Chengtu	成都
เฉิงเต๋อ, เมือง	Chengde	Ch'eng-te	承德
เฉิน เซ้าไป๋	Chen Shaobai	Ch'en Shao-pai	陈少白
เฉิน เทียนหว่า	Chen Tianhua	Ch'en T'ien-hua	陈天华
เฉิน เป้าเจิน	Chen Baozhen	Ch'en Pao-chen	陈宝箴
เฉียนหลง, จักรพรรดิ	Qianlong	Ch'ien-lung	乾隆
ช			
ช่างไห่, เมือง	Shanghai	Shanghai	上海
ชานตง, มณฑล	Shandong	Shantung	山东
ชิง, ราชวงศ์	Qing	Ch'ing	清
ชิงเต่า	Qingdao	Tsingtao	青岛
ชิง, เจ้าชาย	Qing, Prince	Ch'ing, Prince	庆亲王
ชิว จิ้น	Qiu Jin	Ch'iu Chin	秋瑾
ไช่ เซ้าหนาน	Cai Shaonan	Ts'ai Shao-nan	蔡绍南
ไช่ หยวนเพย์	Cai Yuanpei	Ts'ai Yuan-p'ei	蔡元培
ซ			
ซ่ง, ราชวงศ์	Song	Sung	宋
ซ่ง เจี้ยวเหริน	Song Jiaoren	Sung Chiao-jen	宋教仁
ซานโถว, เมือง	Shantou	Swatow	汕头
ซานซี(ซานซี), มณฑล	Shanxi	Shansi	山西
ซานเตียนฮุย, (สมาคมสามประสาน)	Sandian Hui, (Triad Society)	San-tien Hui	三点会
ซาน หมิน จู อี้	San Min Zhu Yi	San Min Chu I	三民主义
ซิง จง ฮุย	Xing Zhong Hui	Hsing Chung Hui	兴中会
ซินเจียง, มณฑล	Xinjiang	Sinkiang	新疆
ซินหมิน จงเป้า	Xinmin Congbao	Hsin Min Tsung Pao	新民丛报

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
ซีเหลียง	Xiliang	Hsi-liang	锡良
ซีอาน, เมือง	Xi'an	Sian	西安
ซีอชาน, มณฑล	Sichuan	Szechwan	四川
ซุน จงซาน	Sun Zhongshan	Sun Chung-shan	孙中山
ซุน ยัตเซ็น (ซุน อี้เซี่ยน)	Sun Yatsen (Sun Yixian)	Sun Yat-sen	孙逸仙
ซุน หมย	Sun Mei	Sun Mei	孙眉
ซุน เหวิน	Sun Wen	Sun Wen	孙文
ซุน อู่	Sun Wu	Sun Wu	孙武
ซุ่นจื่อ, จักรพรรดิ	Shunzhi	Shun-chih	顺治
ซุย, หน่วยการนับอายุ	sui	sui	岁
เซิง เซวียนไหว	Sheng Xuanhuai	Sheng Hsuan-huai	盛宣怀
เซียงเสวีย เป่า	Xiangxue Bao	Hsiang-hsueh Pao	湘学报
เซวีย ฝูเจิง	Xue Fucheng	Hsueh Fu-ch'eng	薛福成
เซวียนถ่ง, จักรพรรดิ	Xuantong	Hsuan-t'ung	宣统
เซียว ฮุด เส็ง (เซียว ฝัวเจิง)	Seow Hoot Seng (Xiao Focheng)	Hsiao Fo-ch'eng	萧佛成 (肖佛成)
เซี่ยะเหมิน, เมืองท่า	Xiamen	Amoy	厦门
ด			
ต่ง ฝูเซียง	Dong Fuxiang	Tung Fu-hsiang	董福祥
ตวนฟ้ง	Duanfang	Tuan-fang	端方
ต้ากุ, ป้อม	Dagu	Daku	大沽
ต้าชิงกั๋ว	Da Qing Guo	Ta Ch'ing Kuo	大清国
ต้าเหลียน, เมือง	Dalian	Dairen	大连
เต้ากวาง, จักรพรรดิ	Daoguang	Tao-kuang	道光
เต็ง เสี่ยวผิง	Deng Xiaoping	Teng Hsiao-p'ing	邓小平
เต็ง อี้หนาน	Deng Yinnan	Teng Yin-nan	邓荫南
ไต้หวัน (ไถวัน)	Taiwan	Taiwan	台湾

อักษรโรมันต่อ

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
ถ			
ถงจี้, จักรพรรดิ	Tongzhi	T'ung-chih	同治
ถง เหมิง ฮุย	Tong Meng Hui	T'ung Meng Hui	同盟会
ถงเหวิน ก่วน	Tongwen Guan	T'ungwen Kuan	同文馆
ถัง, ราชวงศ์	Tang	T'ang	唐
ถัน ซื่อถง	Tan Sitong	T'an Ssu-t'ung	谭嗣同
เถา เฉิงจาง	Tao Chengzhang	T'ao Ch'eng-chang	陶成章
เถี่ยเหลียง	Tieliang	T'ieh-liang	铁良
ท			
ทั้นซุย, เมืองท่า	Tanshui	T'an-shui	淡水
เทียนจิน, เมือง	Tianjin	Tientsin	天津
เทียนตี้ ฮุย, (สมาคมฟ้าดิน)	Tiandi Hui , (Heaven and Earth Society)	T'ien-ti Hui	天地会
เทียนมิง	Tianming	T'ien-ming	天命
ไท่ผิง	Taiping	T'ai-p'ing	太平
ไท่ผิง เทียนกั๋ว	Taiping Tianguo	T'ai-p'ing T'ien-kuo	太平天国
น			
เนย์เก้อ	Neige	Nei-ko	内阁
เนีย ซื่อเฉิง	Nie Shicheng	Nieh Shih-ch'eng	聂士成
ป			
ป๋วไห่, ทะเล	Bohai	Po-hai	渤海
ปา ฉี	Ba Qi	Pa Ch'i	八旗
เป่ย์จิง, กรุง	Beijing	Peking	北京
เป่ย์หยาง	Beiyang	Pei-yang	北洋
เป่ย์, แม่น้ำ	Beihe	Peiho	北河
เป่า หวง ฮุย	Bao Huang Hui	Pao Huang Hui	保皇会
ไป่หยี่เหลียน เจี้ยว, (สมาคมบัวขาว)	Bailian Jiao, (The White Lotus Society)	Pai-lien Chiao	白莲教

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
ผ			
ผิงเซียง, เมือง	Pingxiang	P'ing-hsiang	萍乡
ผู่อี้	Puyi	P'u-i	溥仪
ฝ			
ฝูเจี้ยน, มณฑล	Fujian	Fukien	福建
ฝูโจว, เมือง	Fuzhou	Foochow	福州
เฟิง กุ้ยเฟิน	Feng Guifen	Feng Kuei-fen	冯桂芬
ฟ			
เฟิงเตียน, มณฑล	Fengdian	Feng-tien	封典
ม			
แมนจู	Manchu,(Manzu)	Man-ch'u	满族
ย			
ยงเจิ้ง, จักรพรรดิ	Yongzheng	Yung-cheng	雍正
เยี่ย เต๋อหุย	Ye Dehui	Yeh Te-hui	叶德辉
ร			
รู่ยเจิง	Ruicheng	Juich'eng	瑞澄
เร่อ เหอ, แม่น้ำ	Re He	Jehol	热河
ล			
ลิ่วปู้	Liu Bu	Liu Pu	六部
ลี่ว์ อี้	Lu Ying	Lu Ying	绿营
ลู๋ เฮ่าตง	Lu Haodong	Lu Hao-tung	陆皓东
เลี่ยนปิง ชู	Lianbing Chu	Lien-Ping Ch'u	练兵处
ว			
วัง จิงเว่ย	Wang Jingwei	Wang Ching-wei	汪精卫
เว่ยไห่เว่ย, เมือง	Weihaiwei	Wei-hai-wei	威海卫
เวิง ท่งเหอ	Weng Tonghe	Weng T'ung-ho	翁同和

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
ส			
สยง เจิงจี	Xiong Chengji	Hsiung Ch'eng-chi	熊成基
สวี ซีหลิน	Xu Xilin	Hsu Hsi-lin	徐锡麟
ส่านซี(ฉ่านซี), มณฑล	Shaanxi	Shensi	陕西
สุย, ราชวงศ์	Sui	Sui	隋
เสียนเฟิง, จักรพรรดิ	Xianfeng	Hsien-feng	咸丰
ห			
หงเจียง, สมาคม	Hongjiang	Hung-chiang	红江会
หงฝู, สมาคม	Hongfu	Hung-fu	洪福会
หง เฉวียนฝู	Hong Quanfu	Hung Ch'uan-fu	洪全幅
หง ซิวเฉวียน	Hong Xiuquan	Hung Hsiu-ch'uan	洪秀全
หนานจิง, เมือง	Nanjing	Nanking	南京
หนิงปัว, เมือง	Ningbo	Ning-po	宁波
หนิวจวง, เมือง	Niuzhuang	Niu-chuang	牛庄
หนี อี้งเตียน	Ni Yingdian	Ni Ying-tien	倪映典
หมิง, ราชวงศ์	Ming	Ming	明
หมิน เป้า	Min Bao	Min Pao	民报
หยวน, ราชวงศ์	Yuan	Yuan	元
หยวน ซื่อไช่	Yuan Shikai	Yuan Shih-k'ai	袁世凯
หยวน หมิง หยวน	Yuan Ming Yuan	Yuan Ming Yuan	圆明园
หยาง ฉวี่อวี่น	Yang Quyun	Yang Ch'u-yun	杨衢云
หยาง เซินซิว	Yang Shenxiu	Yang Shen-hsiu	杨深秀
หยาง รุย	Yang Rui	Yang Jui	杨锐
หยางอู๋ อวี่นต้ง	Yangwu Yundong	Yangwu Yuntung	洋务运动
หยุนหนาน, มณฑล	Yunnan	Yunnan	云南
หรงชิ่ง	Rongqing	Jung-ch'ing	荣庆
หรงลู่	Ronglu	Jung-lu	荣禄
หลงโจว, เมือง	Longzhou	Lung-chou	龙州
หลงอวี่, พระนาง	Longyu	Lung-yu	隆裕

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
หลิน เจ้อสวี่	Lin Zexu	Lin Tse-hsu	林则徐
หลิวหยาง, เมือง	Liuyang	Liu-yang	浏阳
หลิว กวงตี้	Liu Guangdi	Liu Kuang-ti	刘光第
หลิว ขุยอี้	Liu Kuiyi	Liu K'uei-i	刘揆一
หลิว คุณอี้	Liu Kunyi	Liu K'un-i	刘坤一
หลิว เต้าอี้	Liu Daoyi	Liu Tao-i	刘道一
หลี่ หยวนหง	Li Yuanhong	Li Yuan-hung	黎元洪
หลี่หลิง, เมือง	Liling	Li-ling	醴陵
หลี่ หงจ้ง	Li Hongzhang	Li Hung-cheng	李鸿章
หลี่ หงเจ่า	Li Hongzao	Li Hung-tsao	李鸿藻
หลู่โจว, เมือง	Luzhou	Lu-chou	卢州
หว่า ซิง ฮุย	Hua Xing Hui	Hua Hsing Hui	华兴会
หวงซ้ง	Huangshang	Huang-shang	黄商
หวงเหอ, แม่น้ำ	Huanghe	Huang-ho, Yellow River	黄河
หวงฮวกัง, เมือง	Huanghuagang	Huang-hua-kang	黄花岗
หวง จวินเซี่ยน	Huang Zunxian	Huang Tsun-hsien	黄遵宪
หวง ซิง	Huang Xing	Huang Hsing	黄兴
หังโจว, เมือง	Hangzhou	Hang-chou	杭州
หวัง เทา	Wang Tao	Wang T'ao	王韬
หูเป่ย์, มณฑล	Hubei	Hupei	湖北
หูหนาน, มณฑล	Hunan	Hunan	湖南
หู จิ่นเทา	Hu Jintao	Hu Chin-t'ao	胡锦涛
หู อี้เซิง	Hu Yisheng	Hu I-sheng	胡毅生
หู อวี้เฟิง	Hu Yufen	Hu Yu-fen	胡燏芬
หู ฮั่นหมิน	Hu Hanmin	Hu Han-min	胡汉民
เหอโข้ว, เมือง	Hekou	Ho-k'ou	河
เหอเป่ย์, มณฑล	Hebei	Hopeh	河北
เหอหนาน, มณฑล	Henan	Honan	河南
เหอ กวน	He Kuan	Ho K'uan	何宽

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
เหมา เจ๋อตง	Mao Zedong	Mao Tse-tung	毛泽东
เหวินเซียง	Wenxiang	Wen-hsiang	文祥
เหวินเสวี่ยเซ่อ	Wenxueshe	Wen-hsueh-she	文学社
เหี้ยนยน, เผ่า	Nian	Nien	捻
เหมียว(แมว), เผ่า	Miao	Miao	苗
เหยียน ฟู่	Yan Fu	Yen Fu	严复
เหรินเสวี่ย	Renxue	Jen-hsueh	仁学
เหลียงกวาง	Liangguang	Liang-kuang	两广
เหลียงเจียง	Liangjiang	Liang-chiang	两江
เหลียงหู	Lianghu	Liang-hu	两湖
เหลียง ฉี่เซา	Liang Qichao	Liang Ch'i-ch'ao	梁启超
เหลียง ปัวหมิง	Liang Boming	Liang Po-ming	梁伯鸣
เหลียวตง, แหลม	Liaodong	Liao-tung	辽东
เหลียว ชูเป่า	Liao Shubao	Liao Shu-pao	廖叔保
เหลียว โชวเหิง	Liao Shouheng	Liao Shou-heng	廖寿恒
ไห่หนาน	Hainan	Hainan	海南
อ			
อวี่ลู่	Yulu	Yu-lu	裕禄
อานฮุย, มณฑล	Anhui	Anhwei	安徽
อีหลี	Yili	Ili	伊犁
อีควาง	Yikuang	I-k'uang	奕匡
อีซิน	Yixin	I-hsin	奕欣
อีฮวน	Yihuan	I-huan	奕寰
อี เหว เฉวียน	Yi He Quan	I He Ch'uan	义和拳
อี เหว ถวน	Yi He Tuan	I He T'uan	义和团
อี เหว หยวน	Yi He Yuan	I Ho Yuan	颐和园
อุซุหลี่, แม่น้ำ	Wusuli	Ussuri River	乌苏里
อู่ซาง, เมือง	Wuchang	Wuchang	武昌
อู่ฮั่น, เมือง	Wuhan	Wuhan	武汉

อภิธานศัพท์(ต่อ)

ภาษาไทย	ระบบ Pinyin Romanization	ระบบ Wade-Giles	อักษรจีน
อู่ ฉางชิ่ง	Wu Changqing	Wu Ch'ang-ch'ing	吴长庆
อู่ เยวี่	Wu Yue	Wu Yueh	吴樾
ฮ			
ฮ่องกง(เซี่ยงกั้ง)	Hong Kong (Xianggang)	Hong Kong	香港
ฮั่น, ชาวจีน	Han	Han	汉
ฮั่น, ราชวงศ์	Han	Han	汉
ฮั่นโข่ว, เมือง	Hankou	Hankou	汉口
ฮั่นหยาง, เมือง	Hanyang	Hanyang	汉洋
ฮั่นลिन, ราชบัณฑิตยสภา	Hanlin	Hanlin	翰林
ฮุ่ยโจว	Huizhou	Hui-chou	惠州
เฮย์หลงเจียง, มณฑล	Heilongjiang	Heilungkiang	黑龙江
เฮย์หลงเจียง, แม่น้ำ	Heilongjiang	Heilungkiang, Amur River	黑龙江

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นางสาวธมาภรณ์ พุมพิจ
วันเดือนปีเกิด	24 กันยายน 2520
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	1058/29 ซอยสุดสาคร ถนนพราณนก แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2547	ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์เอเชีย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2543	ศศ.บ.(ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ.2539	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย